

Trine Sand Bakken

Fra Hansen til Figenschau

En undersøkelse av etternavnsendringer i Nord-Norge
fra 1996 til 2000

Hovedoppgave i nordisk språk
Institutt for nordisk språk og litteratur
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Tromsø
Våren 2002

TAKK ...

Jeg vil med dette takke alle som har gitt meg en hjelpende hånd i forbindelse med hovedoppgaven. Informantene mine stilte velvillig opp og ga meg nyttig informasjon, og de fortjener en stor takk.

Og en spesiell takk går til veilederen min, Gulbrand Alhaug. Takk for din positive innstilling, hjelp og støtte – og takk for at du ga meg ideen til hva jeg kunne skrive om!

Formålet med denne undersøkelsen har vært å få større kunnskap om etternavnsendringer i Nord-Norge. Jeg var ute etter å finne mønstre og tendenser i endringene som blir gjort, og det var dermed nødvendig å foreta en kvantitativ undersøkelse. Jeg begrenset meg til navneendringer foretatt i tidsrommet 1996-2000, og personene i materialet måtte være bosatt i Nord-Norge. Videre satte jeg som krav at personene var over 18 år, og at navneendringen skulle være foretatt av andre grunner enn giftermål. Materialet som ble brukt til den kvantitative undersøkelsen, bestod av 3827 etternavn. Av disse gjaldt 3155 bytte av etternavn, mens 672 var justeringer av skrivemåten.

For å finne ut hvorfor personer skifter etternavn valgte jeg å foreta en kvalitativ undersøkelse. 21 informanter stilte opp til intervju eller ga meg informasjon på annen måte. Av praktiske grunner var så å si alle informantene bosatt i Tromsø. Utvelgelsen av informantene skjedde på grunnlag av kjønn, alder og type navneendring. I den kvantitative undersøkelsen så jeg bort fra personer som skiftet etternavn på grunn av ekteskapsinngåelse, mens jeg i intervjuundersøkelsen også inkluderte personer som hadde byttet etternavn i forbindelse med giftermål.

Hva har så undersøkelsen vist?

Folk bytter fra vanlige etternavn til mer sjeldne etternavn. Den kvantitative undersøkelsen min bekrefter hypotesen om at folk skifter fra frekvente til sjeldne etternavn. Det er -sen-navnene som opplever den største nedgangen, mens gårdsnavn øker mest. Ikke uventet er det de mest frekvente -sen-navnene som går tilbake. Navn som Hansen, Johansen, Olsen, Pedersen og Pettersen har en kraftig tilbakegang. De fleste som bytter fra et -sen-navn, tar et gårdsnavn i stedet.

Det er langt flere kvinner enn menn som skifter etternavn. I materialet mitt er det 74,7 % kvinner og 25,3 % menn som har byttet etternavn (jf. punkt 8.1). Siden de som har byttet etternavn på grunn av ekteskapsinngåelse ikke inngår i mitt materiale, synes jeg det er ganske overraskende at kvinner dominerer så mye blant dem som har byttet etternavn i materialet mitt. Blant de som justerer skrivemåten av navnet, er det faktisk flest menn. 52,8 % er menn og 47,2 % er kvinner. Mens flest kvinner skifter etternavn, er det altså omtrent like mange kvinner som menn som justerer skrivemåten av navn.

Det er helst yngre personer som skifter etternavn og justerer skrivemåten av navnet, og de i alderen 30-39 år er i flertall (jf. tabell 35). Det er i denne alderen mange gifter seg og etablerer seg, og i den forbindelse er det mange som skifter etternavn. Selv om jeg har utelatt navneendringer som skyldes giftermål i min undersøkelse, er det likevel urealistisk å tro at jeg har klart å luke unna alle navneendringene som skyldes ekteskapsinngåelse. Trolig er det mange som ikke har oppgitt årsaken til folkeregisteret.

Et flertall av informantene mine ga uttrykk for at navnet var en del av identiteten. Det var etternavnet de var født og oppvokst med, som betydde mest. For én av informantene mine som tok ektefellens etternavn da de giftet seg, var pikenavnet så nært knyttet til hennes identitet at hun valgte å ta tilbake dette etternavnet til tross for at hun fortsatt var gift. Enkelte så imidlertid kun på etternavnet som en merkelapp.

Det var svært individuelt hvordan informantene opplevde navnebyttet. Noen hadde brukt lang tid på å bestemme seg og syntes valget var vanskelig, mens andre ikke forstod at det kunne være problematisk. De som hadde nølt lenge med å skifte navn, forklarte dette først og fremst med at navnet var svært viktig for dem og en del av deres identitet.

Intervjuundersøkelsen har vist meg at det kan være mange grunner til at en person skifter etternavn. Mange vil føle det er et vanskelig valg, bl.a. fordi det kan være ulike hensyn å ta. Som jeg har kommentert i punkt 13.1, kan et navneskifte vekke sterke følelser blant andre (som oftest nære

familiemedlemmer). For de aller fleste har navnets estetiske sider også noe å si. Type navn spiller som regel en rolle, og undersøkelsen min tyder på at navnets rytme og klang ikke må undervurderes. Selv om navnets klang ikke var den avgjørende grunnen til at noen av informantene mine byttet etternavn, var det flere som påpekte at et velklingende navn telte positivt. Mitt inntrykk etter intervjuundersøkelsen er imidlertid at det gjerne er ytre faktorer (som f.eks. ekteskapsinngåelse og familieførøkelse) som gjør at en person går til det skritt å skifte etternavn.

I den kvantitative undersøkelsen gikk jeg i bredden og fant tendenser og mønstre i endringene. Den kvalitative undersøkelsen har gitt meg større kunnskap om hvorfor folk endrer etternavn. Jeg mener de to undersøkelsene jeg har foretatt, supplerer hverandre og samlet gir en god forståelse av etternavnsendringer i Nord-Norge.

Innholdsfortegnelse

Oversikt over figurer	4
Oversikt over tabeller	4
Forkortelser i teksten	5
1. Innledning	7
1.1 Formål og problemstillinger	7
1.2 Hypoteser	8
1.3 Terminologi	12
1.3.1 Personnavn (antroponym)	12
1.3.2 Etternavn	13
1.3.2.1 Forholdet mellom termene <i>etternavn</i> og <i>slektsnavn</i>	13
1.3.3 “Pikenavn”	15
1.3.4 Navneendring	15
1.3.5 “Norsk” og “unorsk” skrivemåte	16
1.4 Lovverket	16
1.4.1 Hvordan går en fram når en vil endre etternavn?	17
1.5 Etternavnsskikk	18
1.6 Navn og identitet	19
2. Tidligere forskning	21
3. Metode	27
3.1 Hva er metode?	27
3.1.1 Ulike typer metoder	27
3.1.2 Metodetriangulering	28
3.2 Valg av metode	29
DEL I: UNDERSØKELSE AV ETTERNAVNSENDRINGER I NORD-NORGE BASERT PÅ MATERIALE FRA FOLKEREGETERET	31
4. Materialet	31
4.1 Strevet med å få fatt i materialet	33
4.2 Kildekritikk	33
4.3 Eventuell sammenføring av navnevarianter	35
4.4 Hensyn som bør tas i forbindelse med konsesjonen	36
5. Kategorisering av etternavnene	39
5.1 “Norske” etternavn	40
5.1.1 Gårdsnavn	40
5.1.2 <i>-sen</i> -navn	41
5.1.3 Doble etternavn	42
5.1.4 Konstruerte etternavn	43
5.2 “Ikke-norske” etternavn	44
5.2.1 Samiske og finske/kvenske etternavn	44
5.2.1.1 Samiske etternavn	45

5.2.1.2	Finske/kvenske etternavn	46
5.2.2	Utenlandske etternavn	47
5.3	Andre etternavn	48
5.3.1	Svenske soldatnavn	49
5.3.2	Lærde navn	50
5.4	Skrivemåte.....	51
5.5	Bestemt eller ubestemt form?.....	53
6.	Bytte av etternavn	55
6.1	“Norske” etternavn	60
6.1.1	Gårdsnavn.....	60
6.1.2	-sen-navn	63
6.1.2.1	Bytte fra -sen-navn til annet -sen-navn.....	65
6.1.2.2	Frekvente -sen-navn	70
6.1.2.3	Sjeldne -sen-navn i Nord-Norge.....	70
6.1.2.4	De vanligste etternavnene før og etter navnebytte	72
6.1.3	Doble etternavn	76
6.1.3.1	Doble etternavn i et historisk perspektiv	78
6.1.3.2	Hvorfor er en restriktiv til doble etternavn?	79
6.1.4	Konstruerte etternavn	81
6.2	“Ikke-norske” etternavn	85
6.2.1	Samiske og finske/kvenske navn.....	85
6.2.2	Utenlandske etternavn	90
6.3	Andre etternavn	94
6.4.	Distinksjonen “norsk” - “unorsk”.....	95
6.5	Foretrekkes etternavn i bestemt eller ubestemt form?.....	96
6.6	Oppsummering	100
7.	Justering av etternavn	103
7.1	“Norske” etternavn	105
7.1.1	Gårdsnavn.....	105
7.1.2	-sen-navn	105
7.1.2.1	Fra <i>Hansen</i> til <i>Hanssen</i>	110
7.1.2.2	Fra <i>Arntsen</i> til <i>Arntzen</i>	113
7.1.3	Doble etternavn	113
7.1.4	Konstruerte etternavn	114
7.2	“Ikke-norske” etternavn	114
7.2.1	Samiske og finske/kvenske etternavn.....	114
7.2.2	Utenlandske etternavn	115
7.3	Andre etternavn	115
7.4	Distinksjonen “norsk” - “unorsk”.....	116
7.5	Morfologisk justering	117
7.6	Oppsummering	117
8.	Andre aspekt ved etternavnsendring.....	119
8.1	Navneendring i et kjønnsperspektiv	119
8.2	I hvilken alder er det mest vanlig å endre etternavn?.....	120
8.3	Navneendring sett i forhold til utvandring og innvandring.....	122
8.4	Belastede navn.....	123
8.5	Idolnavn.....	126

DEL II: KVALITATIV INTERVJUUNDERSØKELSE	129
9. Valg av informanter	129
9.1 Om informantenes navneendringer	130
10. Intervjuundersøkelsen	137
10.1 Gjennomføring av intervjuene	137
10.2 Intervjuene og intervjuguiden	138
10.3 Forteller informantene sannheten?	139
11. Hva er identitet?	141
11.1 Navn og identitet	142
11.2 Vil en navneendring medføre en identitetsendring?	144
11.3 Samisk identitet	145
12. Årsaker til navneendring	147
12.1 Språklige faktorer	147
12.1.1 Språk, smak og estetikk	147
12.1.2 Navn som navngiverne forbinder med styrke	149
12.1.3 Skrivemåte	152
12.1.4 Korte eller lange navn – med særlig vekt på forholdet mellom mellomnavn og etternavn	153
12.1.5 Navnets rytme og klang	154
12.1.6 Kjedelige og artige navn?	156
12.1.7 Navn som skaper oppmerksomhet	156
12.1.8 Endring fra utenlandsk til norsk etternavn	157
12.1.9 Er ikke <i>-sen</i> -navn bra nok?	158
12.2 Utenomspråklige faktorer	159
12.2.1 Navnelikhet i familien	159
12.2.2 Navneendring ved ekteskapsinngåelse	160
12.2.2.1 Kvinner som skifter navn når de gifter seg	160
12.2.2.2 Menn som skifter navn når de gifter seg	163
12.2.3 Navneendring ved skilsmisse	164
12.2.3.1 Hva slags etternavn velges?	166
12.2.4 Hvilket etternavn skal barnet ha?	166
12.2.5 Ønske om å føre et etternavn videre	168
12.2.6 Endring av etternavn som middel til “familiedistansering”	170
12.2.7 Praktiske årsaker til navneendring	171
12.3 Oppsummering	173
13. Annet som kom fram av intervjuundersøkelsen	175
13.1 Navn vekker følelser	175
13.2 Ulemper ved å ha et sjeldent etternavn	176
13.3 Papirarbeidet	177
13.4 Enklere å skifte etternavn i dag?	178
13.5 Ulik saksbehandling fra sted til sted	180
14. Sammendrag	183
15. Tanker om framtida	191

Litteraturliste	195
Avisartikler	205

Vedlegg

1. Informasjonsbrev til informantene	207
2. Intervjuguide	211

Figurer

Figur 1	Oversikt over forholdet mellom termene <i>etternavn</i> og <i>slektsnavn</i>	14
Figur 2	To typer av <i>navneendring</i>	16
Figur 3	Andel etternavn før og etter navnebytte i de “store” navnegruppene	59
Figur 4	Andel navn før og etter navnebytte i de “små” navnegruppene.....	59
Figur 5	De vanligste etternavnene før navnebytte – hvordan har det gått med dem?.....	76
Figur 6	Alder til de som har byttet og justert skrivemåten av etternavnet.....	121

Tabeller

Tabell 1	Andel etternavn før og etter navnebytte	58
Tabell 2a	Bytte til gårdsnavn.....	61
Tabell 2b	Bytte fra gårdsnavn	62
Tabell 3	Bytte fra <i>-sen</i> -navn	64
Tabell 4	Ulike frekvenskategorier av <i>-sen</i> -navn blant de som har byttet etternavn	65
Tabell 5	Ulike frekvenskategorier ved bytte fra <i>-sen</i> -navn til et annet <i>-sen</i> -navn	66
Tabell 6	Bytte fra svært lavfrekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn	66
Tabell 7	Bytte fra middels frekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn	67
Tabell 8	Bytte fra høyfrekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn.....	67
Tabell 9	Bytte til svært lavfrekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn	68
Tabell 10	Bytte til middels frekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn	68
Tabell 11	Bytte til høyfrekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn	69
Tabell 12	Etternavn med flere enn 10 navnebærere før navnebytte.....	73
Tabell 13	Etternavn med flere enn 10 navnebærere etter navnebytte	75
Tabell 14	Bytte til doble etternavn	77
Tabell 15	Bytte til konstruerte etternavn	83
Tabell 16	Bytte til nykonstruerte etternavn	83
Tabell 17a	Bytte fra samiske etternavn	85
Tabell 17b	Bytte til samiske etternavn	86
Tabell 18a	Bytte fra finske/kvenske etternavn.....	87
Tabell 18b	Bytte til finske/kvenske etternavn	87
Tabell 19a	Bytte fra utenlandske etternavn.....	91
Tabell 19b	Bytte til utenlandske etternavn.....	92
Tabell 20	Bytte til andre etternavn.....	94
Tabell 21	Distinksjonen “norsk” - “unorsk” form ved navnebytte	95

Tabell 22	Etternavn i ubestemt form ved navnebytte.....	98
Tabell 23	Etternavn i bestemt form ved navnebytte.....	98
Tabell 24	Antall etternavn der motsetningen mellom bestemt og ubestemt form ikke er meningsfull.....	99
Tabell 25a	Justering av skrivemåte - hovedkategorier.....	104
Tabell 25b	Justering av skrivemåte - underkategorier (“norsk” og “unorsk” skrivemåte) ...	104
Tabell 26	Navnejustering i forskjellige frekvenskategorier av <i>-sen</i> -navn	106
Tabell 27	Justering fra svært lavfrekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn.....	107
Tabell 28	Justering fra middels frekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn.....	107
Tabell 29	Justering fra høyfrekvent <i>-sen</i> -navn til annet <i>-sen</i> -navn	108
Tabell 30	Justering til svært lavfrekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn.....	108
Tabell 31	Justering til middels frekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn.....	109
Tabell 32	Justering til høyfrekvent <i>-sen</i> -navn fra annet <i>-sen</i> -navn	110
Tabell 33	Tilføyning og bortfall av <s> i <i>-sen</i> -navn	112
Tabell 34	<i>Hansen</i> og <i>Hanssen</i> og andre tilsvarende navn – antall navnebærere i 2000	112
Tabell 35	Fødselsår for personer som har endret navn i perioden 1996-2000.	121
Tabell 36	Informantene i alfabetisk rekkefølge.....	135
Tabell 37	Oversikt over typer endringer hos informantene mine.....	136

Forkortelser i teksten

NE	=	Norsk etternamnleksikon (Veka 2000)
NG	=	Norske Gaardnavne (Rygh 1936)
NSD	=	Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste
p.p.	=	prosentpoeng
SSB	=	Statistisk sentralbyrå

1. Innledning

Etter at jeg begynte å sysle med tanken om å skrive denne hovedoppgaven, har jeg merket hvor stor interessen blant folk flest er når det gjelder både etternavn og etternavnsendringer. Navnet er med på å gi et førsteinntrykk av en person, på lik linje med f.eks. klesstil og dialekt. De fleste virker svært bevisste på sitt eget navn. Det er ingen tvil om at navnet er viktig for folk. Mange kan fortelle om hvor navnet har sin opprinnelse, og folk er gjerne svært stolte hvis de har et sjeldent etternavn. Forholdsvise mange jeg har snakket med, har vært inne på tanken om å skifte etternavn. Det virker som alle kvinner som gifter seg, vil vurdere mulig navneendring. Ønsket om å framstå som en familie der ektefellene og barna har samme navn, er ofte sterkt. På meg virker det som det ligger mye tankevirksomhet bak et valg om å endre etternavn. Jeg antar at folk flest velger et navn de har tilknytning til. Det vil mest sannsynlig være et etternavn som har vært i slekta en tid, kanskje mors pikenavn eller en av besteforeldrenes etternavn. Noen liker muligens ikke det navnet de har og ønsker et nytt og mer spennende navn. Et navn som høres “finere” ut? Andre kan ha et spesielt behov for å skifte navn. De ønsker ikke å bli forbundet med sitt gamle navn. Å endre navn kan være en del av å få seg en ny identitet, en ny start på livet. Et annet navn kan være en hjelp på veien for f.eks. tidligere forbrytere som vil starte på nytt. Kanskje er det da ikke så viktig hva slags navn en velger, bare det er ulikt det gamle. Det er neppe tilfeldig om en skifter navn eller ei, og trolig vil en navneendring som regel være et vanskelig valg. En endrer jo sin identitet – eller gjør en egentlig det? Dette vil jeg komme nærmere inn på senere i oppgaven (se punkt 11.2).

1.1 Formål og problemstillinger

Målet mitt med denne undersøkelsen er å få sikrere kunnskap om etternavnsendringer. Oppgaven er delt i to deler. Del I er en kvantitativ undersøkelse av etternavnsendringer i Nord-Norge basert på et materiale fra folkeregisteret på 3827 etternavnsendringer, mens del II er en kvalitativ intervjuundersøkelse av 21 personer.

Jeg venter at materialet i den kvantitative undersøkelsen vil vise mønstre og tendenser til hva slags etternavn som foretrekkes blant folk flest. Er det spesielle typer etternavn som folk ikke ønsker å ha som etternavn, og er det noen typer navn som har høyere “status” enn andre? Tom

Schmidt (1987:206) mener folk ikke vil velge et navn som av folk flest, inkludert dem selv, forbindes med en lavstatusgruppe. Han hevder at en rekke navn på småbruk og husmannsplasser kan ha nedsettende betydning, og det er naturlig at folk ikke vil ha et slikt etternavn. Schmidt mener også at folk neppe ønsker å bytte til frekvente gårdsnavn som *Haugen* og *Myra*¹ eller et *-sen-navn*² (loc.cit.). Helleland (1996:53) mener det ser ut til å være “[...] ein prosess i gang bort frå dei mest vanlege patronyma mot andre namn. Om dei namna som har kome i staden, er stadnamn, konstruerte namn eller meir sjeldne patronym, er det vanskeleg å finna ut av.” Nettopp dette håper jeg at den kvantitative undersøkelsen min vil gi svar på.

Jeg er også interessert i å finne ut hvorfor folk endrer etternavn, og dette vil jeg ta opp i del II. I del II vil jeg konsentrere meg om hvilke motiver en person kan ha for å bytte etternavn. Hvordan begrunner folk navneendringen de har foretatt? Er navn og identitet nært knyttet sammen, og har et nytt etternavn noe å si for ens identitet? Jeg er ute etter folks oppfatninger av etternavnsendringer. Målet er ikke å generalisere. Formålet med intervjuundersøkelsen er rett og slett å finne ut hvilke tanker personer som har byttet eller justert skrivemåten av etternavnet, gjør seg.

På grunnlag av de to undersøkelsene vil jeg avslutningsvis forsøke å si noe om utviklingen av norsk etternavnsskikk.

1.2 Hypoteser

I denne oppgaven ønsker jeg å få svar på 12 hypoteser som jeg har stilt opp nedenfor. Hypotesene 1-10 vil del 1 søke å gi svar på, mens de to siste hypotesene gjelder den kvalitative undersøkelsen og vil bli diskutert i del II. I kapittel 14 vil jeg kortfattet se resultatene i de foregående kapitlene i forhold til hypotesene. Hypotesene er hovedsakelig fornuftsmessig begrunnet. Senere i oppgaven (i kapitlene 6, 7, 8, 11 og 12) vil jeg vise til relevant faglitteratur i større grad enn hva jeg har gjort her. Hypotesene jeg setter fram i dette punktet, vil altså få en mer utførlig begrunnelse i andre kapitler.

---

¹ *Myra* kan ikke sies å være et frekvent gårdsnavn. Det er ca. 100 som skriver navnet på denne måten. Dessuten er det nærmere 400 navnebærere som staver navnet med <h>, *Myhra*. Dette etternavnet skrevet med eller uten <h>, er dermed rettsbeskyttet etter dagens lov (NE:294).

² For definisjon av *-sen-navn*, se punkt 5.1.2.

1. *Folk bytter fra vanlige etternavn til mer sjeldne etternavn. Flest “flykter” fra de mest frekvente -sen-navnene og tar et sjeldnere etternavn, i første rekke et gårdsnavn eller et sjeldent -sen-navn.*

Det er en allmenn oppfatning at folk ønsker sjeldne etternavn, fordi en ønsker å skille seg ut fra andre. Jeg antar at det ikke er den store navneflukten fra sjeldne -sen-navn. Uvanlige -sen-navn må jo sies å være en del av den særpregede nordnorske navneskikken. Jeg skulle også tro at sjeldne -sen-navn har status. Den lave statusen en forbinder med -sen-navn, gjelder de mest frekvente -sen-navnene som *Hansen* og *Olsen* (Alhaug 2002:4). Sjeldne -sen-navn antar jeg har høy status, men kanskje blir likevel gårdsnavn sett på som “finere” enn sjeldne -sen-navn?

2. *Antall personer med doble etternavn øker.*

Doble etternavn er relativt sjeldne, og det knytter seg utvilsomt en viss status til denne typen navn. Derfor regner jeg med å se en økning av doble etternavn i materialet mitt. Jeg skal ikke se bort fra at det kanskje er noen som velger å gå bort fra sitt doble etternavn og bytter til et enkelt etternavn, som jo er det mest vanlige her i landet. Det er ikke utenkelig at enkelte kanskje vil se på doble etternavn som snobberi og ikke føle seg vel med det. Jeg antar at det er mer vanlig å bytte fra et dobbelt etternavn til et gårdsnavn, enn til et frekvent -sen-navn. Men som sagt regner jeg med å finne motsatt tendens: at det er flere med doble etternavn etter navneendring enn før endring.

3. *Det er flere med konstruerte etternavn etter navnebytte.*

Nordlendingene er kjent for god fantasi med hensyn til fornavnsskikk. Følgelig er det grunn til å tro at folk i Nord-Norge også er kreative når det gjelder valg av etternavn. Derfor antar jeg at antall konstruerte navn øker etter at navneendring har funnet sted.

4. *Jeg venter å finne at overgangen fra norsk navneskikk til samisk og finsk/kvensk³ navneskikk er større enn det motsatte.*

Jeg regner med at det er relativt få som i dag bytter bort sitt samiske eller finske/kvenske etternavn og tar et norsk navn i stedet. Rydving (2000a:86) peker på at samisk språk har fått høyere status, og det har klart skjedd en holdningsendring også når det gjelder samiske navn. Han mener kunnskapen om samiske navn har økt både blant samer og andre (loc.cit.). Av den grunn ser jeg det som sannsynlig at det er flere som endrer fra norske etternavn til finske/kvenske og samiske navn enn det motsatte. Følgelig antar jeg at det er flere med samiske og finske etternavn etter at navneendring har funnet sted enn før.

5. *Folk bytter heller fra utenlandske etternavn til norske etternavn enn omvendt.*

Med den økte innvandringen vil trolig stadig flere med utenlandske navn ta norske navn i håp om lettere å bli integrert i det norske samfunnet. Men en gir jo samtidig slipp på sin utenlandske identitet. De fleste med utenlandske navn skifter trolig til et annet utenlandsk navn, men jeg venter likevel å se en reduksjon i andelen utenlandske navn av grunner som nevnt ovenfor.

6. *“Unorsk” skrivemåte foretrekkes framfor “norsk” skrivemåte.⁴*

Navnets skrivemåte er ikke tilfeldig. Tidligere forskning viser at “unorsk” skrivemåte foretrekkes framfor “norsk” (se Svanevik [1991b:205] og Vistnes [2000:49]). “Unorsk” skrivemåte blir nok av mange sett på som “finere” enn “norsk” skrivemåte. Av denne grunn ser jeg det som sannsynlig at det vil være flere etternavn med “unorsk” skrivemåte etter navneendring.

---

³ “Begrepet *kven* [min kursivering] er blitt brukt om den finske minoriteten som innvandret til Norge” (Karikoski 1996:83). Hovedtyngden av kvener kom til Norge på 1700- og 1800-tallet. For definisjon av finske og kvenske etternavn, se punkt 5.2.1.

⁴ “Norsk” og “unorsk” skrivemåte defineres i punkt 1.3.5 og 5.4.

7. *Etternavn i ubestemt form foretrekkes framfor bestemt form.*

Etter navneendring vil det i kategoriene gårdsnavn og konstruerte navn være flere ubestemte former enn før endring fordi ubestemte former har mer prestisje enn bestemte former. Jeg antar at et etternavn som f.eks. *Granli* velges framfor *Granlien*.

8. *Ved justering av skrivemåten velges som oftest en sjeldnere skrivemåte.*

Jeg regner med at folk bytter fra frekvente til mer sjeldne etternavn (jf. hypotese 1), og tilsvarende antar jeg at folk justerer skrivemåten av navn slik at navnet blir mer uvanlig. Når folk velger å justere skrivemåten av navnet, er det sannsynligvis fordi de av praktiske grunner ønsker en mer sjelden skrivemåte av navnet. Trolig ser folk på sjeldne skrivemåter av et navn som “finere” enn frekvente skrivemåter av samme navn.

9. *Flere kvinner enn menn skifter etternavn.*

Tradisjonelt er det kvinner som har endret etternavn ved giftermål, og ved en eventuell skilsmisse vil det være naturlig at kvinnen tar tilbake sitt navn som ugift. Personer som skifter navn på grunn av ekteskapsinngåelse, inngår ikke i oppgaven min. Likevel er det grunn til å tro at det er flere kvinner enn menn som har skiftet etternavn også i mitt materiale.

10. *Det er flere yngre enn eldre som skifter etternavn.*

Jo eldre man er, desto flere er det som kjenner en under navnet. Det er derfor grunn til å tro at eldre mennesker vil kvie seg mer enn yngre for å skifte navn. Folk er dessuten som oftest unge når de etablerer seg, og det er gjerne i etableringsfasen at folk skifter etternavn. Derfor er det trolig flere yngre enn eldre mennesker som bytter etternavn.

11. Navn og identitet er nært knyttet sammen, og det kan innebære at et eventuelt navnebytte kan framstå som problematisk.

Etternavnet vil vise røtter og familietilhørighet. For mange mennesker vil navnet være av betydning for ens identitet, og det kan vanskeliggjøre et eventuelt navnebytte.

12. En navneendring er en kompleks handling.

Det er trolig mer enn én grunn til at en person velger å skifte etternavn. Jeg antar at navnet i seg selv har betydning (som hva slags type navn det er snakk om og navnets skrivemåte). Noen vil kanskje synes sitt tidligere etternavn er for alminnelig, og kanskje det av den grunn frister å bytte til et mer spesielt navn. Også utenomspråklige faktorer⁵ vil kunne være av stor betydning. Mange ønsker f.eks. at hele familien skal ha samme etternavn. Sannsynligvis er det flere grunner til at man velger å bytte etternavn, og de ulike faktorene vil vektlegges forskjellig fra person til person. For enkelte kan språklige faktorer være det viktigste argumentet for å bytte navn, mens for andre er utenomspråklige faktorer av større betydning.

1.3 Terminologi

Det er flere termer og faguttrykk jeg til stadighet bruker i oppgaven, og som jeg mener det er på sin plass å definere eller kommentere nærmere. Jeg vil her gi en kort definisjon av hver term og gjøre greie for hva jeg forstår med begrepet og hvordan jeg vil bruke det i oppgaven.

1.3.1 Personnavn (antroponym)

Med personnavn forstår vi “navn på menn og kvinner, med den vesentlige samfunnsmessige oppgave å gi hvert enkelt individ en betegnelse som kunne skille det ut fra andre individer” (Halvorsen 1968:sp.198).

---

⁵ Språklige og utenomspråklige faktorer defineres i kapittel 12.

Termen *personnavn* sikter til en persons fulle navn, dvs. både fornavn, eventuelt mellomnavn og etternavn. Etter norsk lov skal alle personer ha et fornavn og etternavn, mens mellomnavn er valgfritt.

Begrepene *fornavn*, *mellomnavn* og *etternavn* defineres etter hvilken posisjon de har i navnekomplekset. Termen *navnekompleks* bruker jeg om det fullstendige navnet, dvs. kombinasjonen av fornavn, eventuelt mellomnavn og etternavn. Fornavn defineres som det navnet som står først i en navnerække. Mellomnavnet står mellom fornavnet og etternavnet og er av slektsnavns karakter. Etternavnet står sist i navnekomplekset. En viktig funksjon ved personnavnet er individuell identifisering.

1.3.2 Etternavn

Etternavnet er som nevnt det navnet som står sist i navnerækken. Etternavnet er det navnet i navnekomplekset som personnavnet i de fleste land alfabetiseres etter. Mens fornavnets oppgave først og fremst er å individualisere personen, er etternavnets hovedhensikt å vise slektstilknytningen. Også begrepene *slektsnavn* og *familienavn* brukes om etternavn. Jeg vil komme nærmere inn på bruken av termene *etternavn* og *slektsnavn* nedenfor.

1.3.2.1 Forholdet mellom termene *etternavn* og *slektsnavn*

Begrepene *etternavn* og *slektsnavn* brukes til daglig om hverandre. Folk flest legger det samme i begrepene, og de blir altså i dagligspråket som regel brukt som synonymer.

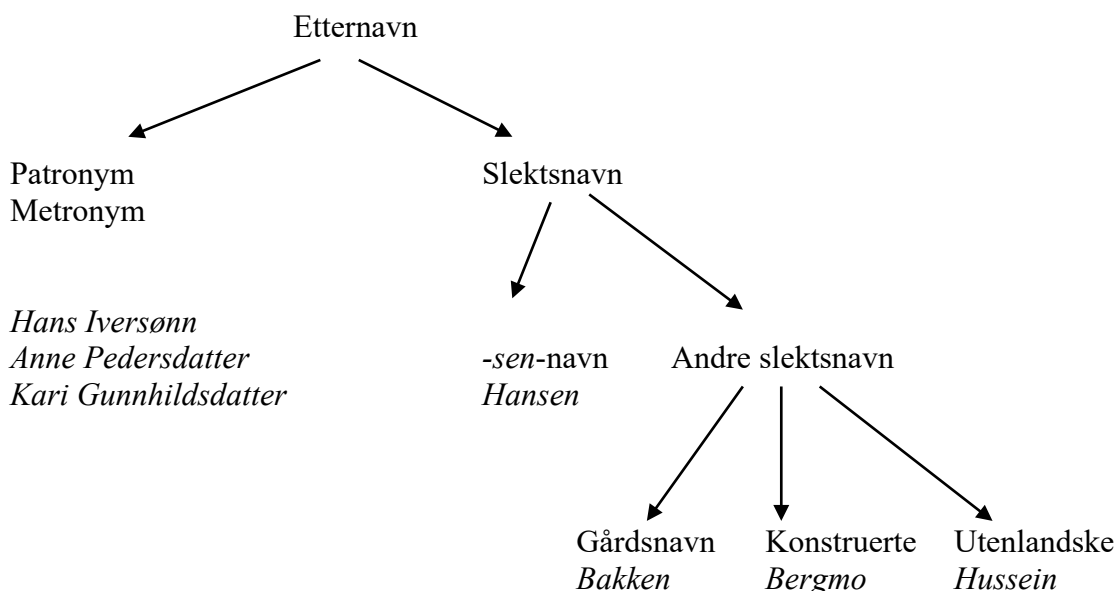
Juridisk er imidlertid ikke etternavn og slektsnavn det samme. Etternavn er en videre term enn slektsnavn. I navneloven av 1923 opererte en med tre grupper etternavn: slektsnavn, farsnavn (ekte patronym)⁶ og gårdsnavn (Austbø 1986:16). Slektsnavn ble overført til barna, mens farsnavn varierte for hver generasjon. Også gårdsnavn var lite stabilt. Flyttet en til en ny gård, var det vanlig å ta det nye gårdsnavnet. Et navn ble betraktet som slektsnavn dersom det hadde vært i bruk i to eller flere generasjoner eller dersom et gårdsnavn fortsatt ble brukt etter

---

⁶ Patronym eller patronymika består av de greske ordene *pater* 'far' og *onoma* 'navn'. For definisjon av termen *ekte patronym*, se punkt 5.1.2

at vedkommende var flyttet fra gården (op.cit.:16-17). I navneloven av 1964 er det termen *slektsnavn* som blir benyttet. Arbeidsgruppa som i 1999 ble nedsatt for å utarbeide en ny navnelov, er derimot kommet fram til at termen *etternavn* bør benyttes i loven. Årsaken til dette er at begrepet *slektsnavn* til dels er et misvisende uttrykk. I NOU (2001:88) står følgende: “For mange gir slektsnavnet ikke uttrykk for hvilken slekt de er født inn i. Dette gjelder for eksempel navn ervervet ved giftermål og kan også gjelde navn man har ervervet etter søknad.” Også når det gjelder en del utenlandske navn, vil det etter arbeidsgruppas syn være misvisende å benytte termen *slektsnavn*. Islendinger har som kjent ekte patronym og metronym.⁷ Etternavnet vil være forskjellig for hver generasjon og er helt klart ikke slektsnavn. Tamiler fra Sri Lanka og India får fars fornavn som etternavn (op.cit.:39). Disse navnene er altså ikke slektsnavn i norsk forstand, selv om de markerer relasjonen mellom far og barn (op.cit.:88).

Jeg oppfatter termen *etternavn* som et overordnet begrep som omfatter alle typer etternavn (se figur 1 nedenfor). Slektsnavn har en snevrere betydning. Slektsnavn er de etternavnene som går i arv. Om en person konstruerer sitt eget navn som ingen andre har, er dette etternavnet et slektsnavn så snart det blir tatt i bruk i neste generasjon.

Figur 1 Oversikt over forholdet mellom termene *etternavn* og *slektsnavn*

⁷ Metronym vil si etternavn der førsteleddet består av et kvinnelig fornavn (moras navn) og andreleddet av *-sønn*, *-datter* e.l. *Karisønn* og *Turidsdatter* er eksempler på metronymika.

Som figur 1 viser, omfatter slektsnavn både arvelige *-sen*-navn og andre typer etternavn som gårdsnavn, konstruerte navn og utenlandske navn. Jeg har imidlertid vanskelig for å definere *-sen*-navn som slektsnavn, selv om navn på *-sen* i dag arves. Som Alhaug (1996:242) påpeker, skyldes nok dette historiske forhold. Først mot slutten av 1800-tallet ble det vanlig at *-sen*-navn gikk i arv fra generasjon til generasjon. Før den tid innebar patronymsystemet ulike etternavn, mens slektsnavnssystemet innebar like etternavn. Trolig er det dette som gjør at jeg finner det vanskelig å definere *-sen*-navn som slektsnavn til tross for at *-sen*-navn viser slektstilhørighet. Jeg synes det lyder merkelig å bruke termen *slektsnavn* om f.eks. *Hansen*. Da finner jeg det mer naturlig å bruke det nøytrale begrepet *etternavn*. En kan også spørre seg om hva man skal kalle et etternavn som man får ved ekteskap. Det har man jo ikke fått i arv, så det er vel neppe et slektsnavn etter definisjonen?

I den grad jeg kommer til å bruke termen *slektsnavn* i oppgaven, vil begrepet ikke innbefatte *-sen*-navn. Jeg velger å se etternavn som et overordnet begrep, og slektsnavn og patronym som underordnet begrepet *etternavn*. I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig bruke termen *etternavn*. Jeg synes det egner seg best av flere grunner, bl.a. fordi det favner videre enn slektsnavnsbegrepet.

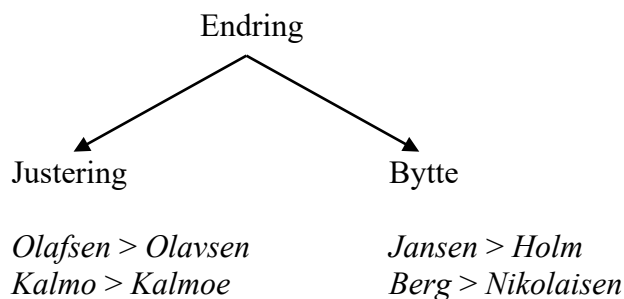
1.3.3 “Pikenavn”

“Pikenavn” er et begrep som brukes mye i dagligtalen for kvinners navn som ugift. Begrepet er ikke særlig heldig. I dag hender det at også menn bytter navn når de gifter seg, og det eksisterer ikke noe tilsvarende begrep for dette fenomenet. Et mer dekkende begrep er *navn som ugift* eller *navn før giftermål*. Til tross for at jeg mener termen *pikenavn* ikke er helt god, synes jeg det kan virke kunstig å konsekvent vike unna termen. Siden ordet er så innarbeidet i det norske språk, velger jeg å bruke termen *pikenavn* der det kjennes naturlig.

1.3.4 Navneendring

Termen *navneendring* inkluderer alle slags endringer av navn, både enkle justeringer av navnet og navnebytte. Med justering mener jeg endring av skrivemåten, f.eks. *Olafsen* til

Olavsens.⁸ Navnebytte vil si en drastisk endring av navnet, fra f.eks. *Jansen* til *Holm*. En kan også bytte om rekkefølgen, slik at et navn som tidligere var mellomnavn blir etternavn og omvendt. Figur 2 nedenfor viser forholdet mellom termene.

Figur 2 To typer av *navneendring*

1.3.5 “Norsk” og “unorsk” skrivemåte

“Norsk” skrivemåte vil si skrivemåte som er i samsvar med allmenne regler for norsk rettskriving, f.eks. *Bekk* (jf. *bekk* i ordlistene).

“Unorsk” skrivemåte vil si ord som ikke finnes i ordlistene, f.eks. *Bech*.

Jeg har i størst mulig grad tatt hensyn til etymologien. I punkt 5.4 kommer jeg mer grundig inn på forskjellen mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte.

Det er ikke alltid like enkelt å definere hva som er “norsk” og “unorsk” skrivemåte (se punkt 5.4), og jeg har derfor valgt å skrive “norsk” og “unorsk” konsekvent i hermetegn.

1.4 Lovverket

Navneskikken var under omlegging på 1800-tallet (fra patronymer til faste etternavn), og det var først i 1923 at vi fikk en navnelov i Norge. Det sentrale i navneloven av 1923 er reglene om etternavn. Her var det særlig nødvendig å rydde opp. Det voldt praktiske ulemper at så

---

⁸ I kapittel 7 kommer jeg nærmere inn på termen *navnejustering*.

mange var uten faste etternavn og nøyde seg med mer eller mindre tilfeldige etternavn (Austbø 1986:16). Loven av 1923 ga ikke noe påbud om at alle skulle skaffe seg et etternavn, men barn født etter at loven var trådt i kraft, skulle ha etternavn. Dermed ville alle landets innbyggere i løpet av et par generasjoner ha et fast etternavn (Hallager 1925:139). Håpet var også at interessen for faste etternavn ville øke blant folk flest. Man satset på at mange frivillig ville bruke en av de utveier loven åpnet for å skaffe seg et etternavn, noe som viste seg å slå til.

Navneloven er blitt revidert og endret flere ganger. 29. juni 1956 ble det nedsatt et utvalg til revisjon av loven. En ønsket større likhet mellom de nordiske navnelovene. Det viste seg imidlertid at de nasjonale ulikhetene var for store, og en lyktes ikke i å få en samordning av lovreglene i de nordiske landene (Austbø 1986:13). Revisjonen av loven ble så omfattende at det resulterte i en ny norsk navnelov i 1964. Loven er senere blitt endret flere ganger. Endringene har hovedsakelig bidratt til større likestilling og liberalisering. I dag er navneloven igjen moden for revisjon. 22. april 1999 nedsatte Det Kgl. Justis- og politidepartement en arbeidsgruppe for å utrede en revisjon av navneloven av 29. mai 1964 (NOU 2001:3). I desember 2000 la arbeidsgruppa fram sin utredning,⁹ noe som etter alt å dømme resulterer i en ny lov om ikke så altfor lenge.

1.4.1 Hvordan går en fram når en vil endre etternavn?

Det er blitt enklere og enklere å skifte navn. Da navneloven av 1923 var gjeldende, var det forholdsvis vanskelig å endre navn. Det virker som myndighetene på denne tida etterstrebet en viss navnestabilitet. Etter en lovendring i 1979 ble det med ett langt enklere for alle å skifte navn. Justisdepartementet har utarbeidet en liste over frigitte etternavn. Denne lista inneholder etternavn med flere enn 500 navnebærere. De navnene som står på den frigitte lista, kan hvem som måtte ønske det, ta. Det er dermed en enkel sak å skifte etternavn til ett som er mye brukt. Navn med færre enn 500 navnebærere er derimot rettsbeskyttede. Fra 1. januar 1983 kunne man enkelt endre navn ved melding direkte til folkeregisteret. Tidligere måtte en melde fra til fylkesmannen.

---

⁹ NOU 2001:1 *Lov om personnavn : tradisjon, liberalisering og forenkling.*

Melding om endring av navn til folkeregisteret kan kun meldes én gang. Har en tidligere endret navn, må søknaden sendes direkte til fylkesmannen. Dette er uavhengig av hvor enkel navneendringen måtte være.

Vanskelige saker sendes videre til fylkesmannen fra folkeregisteret. Fylkesmannen fungerer som klageinstans for folkeregisteret, og neste klageinstans er Justis- og politidepartementet.

Trolig vil saksbehandlingen bli enklere i framtida (se NOU 2001:127). Arbeidsgruppa foreslår at det kun skal være to organer som arbeider med navnesaker (ett førsteinstansorgan og ett klageorgan). En slik ordning mener en vil være ressursbesparende, og færre instanser vil kunne gjøre saksbehandlingen mer lik og rettferdig (se punkt 13.5).

I Norge kan en skifte navn så mange ganger en vil, uten å betale for det. Hvis arbeidsgruppa får det som de ønsker, vil det også i framtida være gratis å endre navn. Slik er det ikke i alle land. I Danmark f.eks. må en ved noen former for navneendring, betale et gebyr på 3000 kr. Det er imidlertid gratis å skifte etternavn i forbindelse med ekteskap, og det er gratis å ta tilbake pikenavnet sitt. Det koster heller ingenting å ta et av foreldrenes eller steforeldres etternavn (Billesø 1999:10). Innføring av gebyr for navneendring ble vurdert i utarbeidelsen av ny navnelov (NOU 2001:130-131). Arbeidsgruppa kom imidlertid fram til at et gebyr “[...] vil kunne skape en uheldig forskjell mellom folk med god og dårlig økonomisk bæreevne.” Av denne grunn ble det ikke foreslått innføring av gebyr.

1.5 Etternavnsskikk

På 1600- og 1700-tallet var det flest innvandrede embetsmenn, kjøpmenn og håndverkere som hadde faste etternavn i Norge (Helleland 1996:55). Det ble etter hvert sett på som “fint” å ha faste etternavn, og nordmennene i de norske byene begynte på 1800-tallet å ta etter (se f.eks. Halvorsen 1975:171). Ifølge Nedrelid (1998a:40) var det typisk for 1700- og 1800-tallet “[...] at ulike namneskikkar levde side om side. Grovt forenkla kan ein seia at det var ein “byskikk” (med faste, arvelege etternamn), og ein “bygdeskikk” (med vekslande tilnamn).” Tidligere hadde også folk i byene stort sett brukt farsnavnet til etternavn (patronym), slik at etternavnet ble ulikt fra generasjon til generasjon. Nå laget en disse etternavnene om til faste slektsnavn. La meg ta et eksempel: Navnet *Torstein Olavsson* som i bygdemålet ble uttalt *Tosstein*

Olsson, ble på dansk vanligvis skrevet *Tosten Olsen*. *Olsen* ble da gjort til fast etternavn for etterkommerne hans (Vágslid 1932:70). Faste etternavn som endte på *-sen*, var et byfenomen i 1801, men denne navneskikken spredte seg med tida til de lavere sosiale sjikt (Nedrelid 1998a:133).

På 1800-tallet ble det også stadig mer vanlig å bruke gårdsnavn som etternavn. De første nordmennene som tok i bruk et gårdsnavn som etternavn, var velstående folk som sorenskrivere, prester og godseiere. Mange av dem hadde studert i København eller vært på reiser i utlandet (Nedrelid 1998a:188). Etter hvert bredte også denne skikken seg til andre sosiale lag. De som ikke eide gård, brukte fremdeles bare farsnavnet til etternavn. Det vanlige var at bare de som bodde på gården, brukte gårdsnavnet. Annen slekt som var født og oppvokst på gården, brukte farsnavnet og tok eventuelt navnet etter den nye gården de flyttet til. Men fra ca. 1830 ble det mer og mer vanlig at de som var født og oppvokst på en gård, tok navnet etter farsgården dersom de ikke senere fikk seg noen ny gård (Vágslid 1932:67).

Mot slutten av 1800-tallet fikk norske navn økt status. Det var særlig norske fornavn som opplevde en renessanse, men også norske etternavn ble mer populære (Sannrud 1993:279). De nasjonalromantiske strømmingene i tida innebar en større interesse for det norske. “Det særnorske hadde en positiv egenverdi, derfor ble også de norske etternavnstypene sett på med positive øyne” (loc.cit.).

1.6 Navn og identitet¹⁰

Ens identitet avhenger av hvor man er fra, og hva man ønsker seg i livet. Navnet er en viktig del av identiteten (mer om dette i punkt 11.1), og det kan ha noe å si for selvbildet. Det er viktig å trives med navnet sitt og ha et navn en ikke skjemmes av. Fornavnet er det navnet som brukes mest. Man presenterer seg jo som regel bare med fornavnet. En kan si at fornavnet er det “riktige” navnet. Men også etternavnet er en viktig del av identiteten. Navnet er en del av en, og det “forfølger” en hele livet. Navnet kan vise til hvem man er. Navnet kan også si noe om hvilket land en kommer fra, og hva slags sosialt lag en tilhører. Videre kan navnet vise slektskap. Tidligere da tradisjonen med patronymer stod sterkt i Norge (på 1800-tallet), viste etternavnet kun hva fornavnet til faren var. Dagens etternavn som går i arv, viser i

---

¹⁰ Her er en liten “smakebit” på navn og identitet. Jeg skriver mer om dette emnet i kapittel 11.

større grad hvem man er i familie med. Navnet viser til hele familien (og da som oftest) på farssida, og ikke bare til en enkelt person.

Noen ønsker et alminnelig etternavn. De ønsker ikke å skille seg ut på noen måte, men vil ha et nøytralt navn som ikke avviker mye fra vanlige etternavn. I Holts og Reiss-Andersens kriminalroman *Uten ekko* (2000:253) er det en ung politibetjent som er glad for at hun har et vanlig *-sen*-navn slik at bare de som kjenner henne, vet at hun er datter til en skipsreder:

Heldigvis het hun Sørensen. At faren eide Soerensen Cruise Line, var liksom ikke så opplagt. Det hadde vært mye verre å hete Kloster eller Reksten. Eller Wilhelmsen, for den saks skyld. [...] Da Tom og hun giftet seg, ble hun hetende Sørensen. Toms fulle identitet var Thomas Fredrik Preben Løvenskiold. Selv om faren egentlig kom fra Danmark og ikke hadde noe med godseierfamilien i Oslo å gjøre, var navnet knyttet til et image Silje ikke ville vite noe av.

Andre igjen ønsker et mer spesielt navn. Noen vil gjerne ha et navn som blir lagt merke til, som skiller seg fra de navnene nordmenn flest bærer. De vil ha et etternavn som få andre har.

For mange vil det kanskje aldri være noe alternativ å endre navn fordi navnet er en så sterk del av identiteten. Meldgaard (1984:48) sier følgende: “Man identifiserer sig med sit navn, hvadenten det er et fornemt adeligt navn eller et almindeligt *-sen*-navn. Mange mennesker drømmer ikke om at ændre deres slægtsnavn, hvor almindeligt det end er.”

Navnet er en del av personligheten. Enkelte ønsker et sjeldent navn, mens andre ser fordelene ved å ha et vanlig navn som virker anonymiserende. Navn blir som klesstil: Noen vil skille seg ut fra mengden, mens andre helst vil være mest mulig “lik” de andre.

2. Tidligere forskning

Navnegranskingen er en liten del av nordiskstudiet og faller ofte utenfor. Det er imidlertid svært positivt at en nå i enkelte nyere lærebøker i nordisk har tatt med egne kapitler om navn. I Torp og Vikør (1993) er det et kapittel om navn og navneskikker før og nå. Også Otnes og Aamotsbakken (1999) har et kapittel om navn.

Mange vil vel si at navnegransking ikke har noe å gjøre innenfor nordistikken. Men det er en allmenn oppfatning at navn er en del av språket, og navnegransking faller dermed inn under språkvitenskapen (Nedrelid 1993:166). Det er vanlig å dele nordisk navnegransking i tre disipliner. En forsker på stedsnavn (toponymi), personnavn (antroponymi) og også på andre navn som navn på husdyr, skip, fly osv. (op.cit.:172). Innenfor navnegranskingen er det stedsnavnene som er blitt viet størst oppmerksomhet. Man kan med rette si at personnavnegranskingen i Norge har levd i skyggen av stedsnavnsgranskingen (se f.eks. Aarset 1979:7 og Svanevik 1984:140). I løpet av de siste 20-25 åra har imidlertid interessen for personnavnegransking økt betraktelig (Stemshaug 2000:221). Personnavnegransking er en tverrfaglig disiplin. Det er ingen ulempe om en har kunnskap innenfor flere felt som jus, historie, sosiologi og psykologi.

Mye av det som er blitt skrevet om personnavn i Norge, har vært normativt og nasjonalistisk (Nedrelid 1993:174-175). Nedrelid nevner de første personnavnforskerne Aasen, Munch og Sundt som alle var svært normative og la stor vekt på det nasjonale. "Soga om personnamnegransking i Noreg er altså i høg grad soga om kampen mot unorske namn, former og bokstavar" (op.cit.:178). Nasjonsbyggingprosjektet gjaldt i høg grad innenfor navnegranskingen. Også innen navnebøker finner vi nasjonale, oppbyggelige og normative veiledninger. En ønsket å påvirke folket til å ta norske navneformer. Einar Vågslid er etter Nedrelids mening en av navneforskerne som var sterkt normativ og nasjonalistisk. I forordet til *Norsk navnesed* som kom ut i 1932, brukte han adjektivet norsk/norske 24 ganger, og forordet er ikke på mer enn 33 linjer (op.cit.:179). C.D. Smidths bok *Vore familjenavne* fra 1910 er ikke like normativ som tidligere forskning (i forhold til f.eks. Vågslids bok). Han sier i forordet at "Med denne bog er der vistnok gjort et første forsøg til en gruppering og en oversigt over de mange forskjellige grupper." Olafsen (1922:129-135) råder det norske folk til å bruke norske gårdsnavn som slektsnavn og til å holde seg unna "unorsk" bokstavering. Han

sier i forordet at bokas formål “[...] er et rent praktisk: At lære vort folk nødvendigheten av at ha et godt slægtsnavn.” Eyvind Fjeld Halvorsen er i en artikkel fra 1975 den første ifølge Nedrelid (1993:182) som ikke er normativ. Nedrelid påpeker at det ikke bare var norske navnegranskere som ønsket å påvirke navneskikken i nasjonal retning. Dette var et vanlig fenomen også i de andre nordiske landene. Før Fjeld Halvorsen¹¹ var altså etternavnsforskningen i Norge preget av nasjonsbyggingen. Forskningen var i høy grad normativ og “[...] nyttig og patriotisk arbeide” som Smidth¹² (1910:88) så treffende skriver. Først på 1970-tallet skjer det en endring ved at forskningen blir mer deskriptivt rettet. En ønsket nå å beskrive navnesituasjonen slik som den var i tida uten å komme med en formanende pekefinger om hvordan en mente den burde være. Utviklingen innen norsk personnavngransking har med andre ord gått fra en normativ til en deskriptiv forskning.

Personnavngranskingen har hovedsakelig konsentrert seg om gransking av fornavn. Det er forsket relativt lite på etternavnene. Av nyere forskning på etternavn vil jeg spesielt nevne Gudlaug Nedrelids doktoravhandling fra 1998 “*Ender og daa ein Aslaksen eller Bragestad*” – *Etternamnsskikken på Sør- og Vestlandet*. Anne Svanevik (1991a:107) mener at slektsnavnsforskningen er et forsømt felt her i landet. Hun etterlyser spesielt et prosjekt med utarbeidelse av et norsk slektsnavnleksikon som mål. Det Norske Samlaget utgav høsten 2000 et etternavnsleksikon¹³ av Olav Veka. Leksikonet bygger på *Norske etternamn*, et statistisk materiale som utkom i 1995 utarbeidet av samme forfatter. I etternavnsleksikonet har færre navn enn i det statistiske materialet fått plass, men til gjengjeld får en opplysninger om navnenes opphav og betydning, noe som mangler i *Norske etternamn* (1995). Alle navn med mer enn 25 navnebærere er tatt med i leksikonet, og totalt er det ca. 25 000 etternavn som blir omhandlet. Det er ingen tvil om at Vekas etternavnsleksikon har vært etterlenget, og boka er blitt godt mottatt. *Norsk etternamnleksikon* (heretter forkortet NE) ble anmeldt i flere norske aviser og er til og med blitt solgt gjennom Bokklubben Dagens Bøker, noe som utvilsomt har virket positivt for salgstallet. Leksikonet har nå kommet i annet opplag.

Det er få som har fokusert på navnesosiologi, og emnet personnavnendring er det forsket svært lite på. Svanevik begynte på en doktorgradsavhandling om navneendringer. Siden prosjektet ikke ble fullført, har jeg bare artikler skrevet av Svanevik å støtte meg til.

---

¹¹ Fjeld Halvorsen er riktignok ikke sentral i personnavngranskingen generelt, men han er en av de få som har skrevet om etternavn.

¹² C.D. Smidth er for øvrig et psevdonym for Viljam Olsvig (Svanevik 1991b:201).

¹³ *Norsk etternamnleksikon : norske slektsnavn - utbreiing, tyding og opphav*.

Hovedsakelig er opplysningene om prosjektet hennes hentet fra artikkelen *Analogi i navneendringer* (1991b), men jeg har også brukt *Hvorfor endrer folk navn?* (Svanevik 1989) og *Prosjektet "Når Ola Nordmann blir Henrik Heitmann. Om navneendring, navneforskning og navnerett"* (Svanevik 1991a). Problemstillingen til Svanevik (1991a:106) var følgende: "Hva kan en analyse av et utvalg navneendringer fortelle om folks generelle holdninger til navn og deres ønsker med hensyn til navnevalg – og om utviklingen av norsk navneskikk framover?" Prosjektet var en komparativ analyse av et navnemateriale basert på 2000 skjemaer sendt inn til folkeregistrene i Oslo og de to Agder-fylkene i 1983. Året 1983 ble valgt fordi dette var det første året man hadde anledning til å endre navn ved melding til folkeregisteret, og antallet navneendringer var ekstra stort dette året. Fra 1. januar 1983 ble det nemlig langt enklere for folk å skifte navn. Tidligere måtte alle navneendringssaker legges fram som søknad om navnebevilling hos fylkesmannen. Fra 1. januar 1983 kan såkalte kurante navneendringer foretas ved utfylling av et enkelt skjema som sendes folkeregisteret i hjemkommunen (som nevnt i punkt 1.4.1). Svanevik studerte alle typer navneendringer, altså både av fornavn, mellomnavn og etternavn.

Svaneviks materiale bestod på det tidspunktet da artikkelen *Analogi i navneendringer* (1991b) ble skrevet, av 400 skjemaer for melding om endring av navn. 300 av disse skjemaene var fra Oslo og 100 fra Vest-Agder. I artikkelen konsentrerte hun seg om de kategoriene som inneholdt så mange navn at en analogiundersøkelse hadde noe for seg (op.cit.:201). Etternavn av utenlandsk opprinnelse hadde en økning på 4 prosentpoeng, fra 11 % av navnene før endring til 15 % etter endring (op.cit.:202). Før endring var det nøyaktig like mange personer med gårdsnavn som *-sen*-navn,¹⁴ 42 % hver. Etter endring steg gårdsnavnene med 10 prosentpoeng, til 52 %. *-sen*-navnene sank derimot med 13 prosentpoeng, til 29 %. Hovedmønsteret var en endring fra *-sen*-navn over til norske gårdsnavn (op.cit.:203). Videre viste Svaneviks undersøkelse en klar tendens mot "unorsk" skrivemåte. Etternavn med "unorsk" skrivemåte steg fra 23 % til 32 %, altså med 9 prosentpoeng (op.cit.:205).

Hilde Vistnes (2000) skrev en hovedoppgave om personnavneendringer i Ofoten i vår tid med vekt på mønstre, motiver og identitet. Hun ønsket å studere navneendringer i vår tid og vektlegge navneendring i et synkront perspektiv. Vistnes gjennomførte både en kvantitativ og en kvalitativ undersøkelse av navneendringer. Til grunn for den kvantitative delen brukte hun et materiale fra folkeregisteret. Vistnes tok i likhet med Svanevik for seg alle typer

---

¹⁴ Svanevik bruker termen *patronymer*, mens jeg har valgt å bruke termen *-sen*-navn. Se punkt 5.1.2.

navneendringer, både fornavns-, mellomnavns- og etternavnsendringer. Materialet bestod av 700 navneendringer gjort i Ofoten i periodene 1986-1988 og 1996-1998. 415 av navneendringene gjaldt etternavn. Av disse var 397 bytte av navn, mens 18 hadde foretatt endringer av skrivemåten. Vistnes opererte med kategoriene gårdsnavn, *-sen*-navn¹⁵ og andre/utenlandske navn. Navnegruppa med størst nedgang var *-sen*-navn. Andelen *-sen*-navn minket fra 50 % til 38 %, altså med 12 prosentpoeng (op.cit.:47-48). Gårdsnavn økte derimot med 15 prosentpoeng, fra 37 % til 52 %. Andelen andre/utenlandske navn ble redusert med tre prosentpoeng, fra 13 % før endring til 10 % etter endring (loc.cit.). Etternavn med “unorsk” skrivemåte økte fra 9 % til 14 %, altså med 5 prosentpoeng (op.cit.:49).

Marit Fjellhaugs hovedoppgave *Hans eller hennes? Valg av slektsnavn ved giftermål* fra 1998, bør også nevnes. Fjellhaug gjennomførte en kvantitativ og en kvalitativ undersøkelse av kvinners navnevalg ved giftermål. Materialet til den kvantitative undersøkelsen hentet hun på folkeregisteret i Oslo. I den kvantitative undersøkelsen hadde hun et materiale på 2794 kvinner og 2794 menn, og det var alle de som giftet seg i Oslo i 1995. 55 par deltok i den kvalitative undersøkelsen (op.cit.:16). Flertallet av utvalget var fra Oslo-området. Undersøkelsen hennes viser at de fleste kvinner velger et kompromiss. De tar ektemannens etternavn, men beholder sitt eget som mellomnavn. I alt var det 67,6 % som tok mannens navn, men 38 % valgte å beholde navnet sitt som mellomnavn (op.cit.:96). Fjellhaugs resultater viser at det er få menn som velger konas etternavn. Kun 1,6 % av mennene tok konas navn (op.cit.:68). Hun fant også ut at unge kvinner oftere velger å ta mannens etternavn enn eldre kvinner. Det var forskjell på de som giftet seg i kirka, og de som giftet seg borgerlig. 23 % av de som giftet seg i kirka, beholdt navnet sitt. Av de som giftet seg borgerlig, var det 47 % som ikke skiftet etternavn. Fjellhaug fant dessuten ut at det var en sammenheng mellom utdanning og navneendring. Av kvinner med høyere utdanning beholdt 40 % etternavnet, mens 23 % av kvinner med kun videregående skole beholdt navnet sitt (op.cit.:95). I tillegg til dette fikk Fjellhaug bekreftet hypotesen om at navn på *-sen* i større grad enn gårdsnavn, ble byttet ut. 57 % av kvinner med *-sen*-navn byttet til mannens etternavn, men flere av disse byttet imidlertid til nye *-sen*-navn (op.cit.:96). Kvinner som opprinnelig hadde et etternavn av stedsnavntypen, beholdt navnet som mellomnavn i større grad enn kvinner med *-sen*-navn (loc.cit.).

---

¹⁵ Også Vistnes bruker termen *patronym* om denne navnekategorien, mens jeg har valgt å bruke *-sen*-navn.

Litt litteratur finner en også om finske eller kvenske etternavn i Nord-Norge. Elin Vanja Karikoskis hovedoppgave *Olen Karikoski, miksi?– Navnet mitt er Karikoski, hvorfor?* (1995), er det eneste større publiserte arbeidet om emnet finske/kvenske etternavn i Norge. Karikoski tar for seg finske slektsnavn i Sør-Varanger sett i lys av finsk slektnavnstradisjon og fornorskingsprosess. Karikoski behandler i oppgaven de navnene som forekommer i finsk språkdrakt ved folketellingene i 1865, 1875, 1900 og 1992 (Karikoski 1995:2). Hun ser hvordan etternavnene endrer seg i norsk retning. Et av spørsmålene Karikoski tar opp, er hvorfor navn endres. Minoritetsspråk søker å tilpasse seg majoritetsspråket, og det er etter alt å dømme en viktig årsak til at folk endrer navnet sitt (op.cit.:34). Hun skriver videre at enkelte trolig tilpasser navnet sitt til omgivelsene fordi de er norske og bor i Norge. En skal heller ikke se bort fra at enkelte kan ha følt seg presset av myndighetene til å endre navn. Karikoski mener sannsynligheten er stor for at folk har følt skam over sitt finske etternavn og sitt finske opphav, og av den grunn har tatt et norsk navn. Karikoski peker på hvor sterkt etternavnet er knyttet til vår identitet, og for mange vil det være for ømtålig å snakke om hvorfor de valgte å skifte etternavn (op.cit.:38).

Karikoski viser i oppgaven hvor skiftende de 62 finske slektsnavnene fra Sør-Varanger er både i skrift og tale. Hun mener det er en naturlig språkutvikling som skjer når norske skriveregler og uttaleregler tar over i norske omgivelser (op.cit.:173-175). Det kan ellers være både psykologiske og sosiale årsaker til at folk har valgt å fornorske navnet sitt eller ta et norsk navn (op.cit.:188).

Svært lite forskning er gjort på samiske etternavn, men Rydving (2000a) er en av få forskere som har spesialisert seg på samisk navneforskning. Han håper at den økte fokuseringen på samisk kultur og språk helt allment vil medføre økt interesse for samiske navn blant studenter og forskere. Rydving (op.cit.:90) mener det er en mengde interessante forskningsoppgaver som venter.

Min egen undersøkelse vil være en oppfølging av Svaneviks og Vistnes' arbeid. Jeg har et relativt stort materiale (den kvantitative undersøkelsen min bygger på om lag 4000 navneendringer), og jeg har tro på at arbeidet mitt vil kunne supplere og utdype noe av det mine "forgjengere" har påpekt. Materialet mitt er langt større enn materialet til Vistnes, og jeg vil anta at resultatene fra min undersøkelse i mangt og mye vil sammenfalle med Vistnes'

resultater. Siden jeg kun konsentrerer meg om etternavn, vil jeg naturlig nok gå mer i dybden enn det Vistnes gjorde.

3. Metode

3.1 Hva er metode?

“Metode er en systematisk måte å undersøke virkeligheten på” (Halvorsen 1993:15). Termen *metode* brukes generelt om framgangsmåter for innhenting, oppbygging og analyse/bearbeiding av et materiale, noe som er en nødvendig forutsetning for å kunne gjøre et seriøst undersøkelses- og forskningsarbeid. Metode er den håndverksmessige siden av vitenskapelig arbeid, men henger også sammen med det teoretiske perspektivet som er selve grunnlaget for forskningen.¹⁶ Halvorsen (loc.cit.) definerer metode som “[...] læren om de verktøy som kan benyttes for å innsamle informasjon.” Metode er altså et hjelpemiddel som brukes for å nå mål av undersøkelses- og forskningsmessig karakter (Holme og Solvang 1996:13). Metode er kun et redskap og er ikke noe mål i seg selv. Målet er å komme fram til ny kunnskap. Men metode er noe mer enn bare undersøkelsesteknikker. Det stilles krav til vitenskapelig metode. Holme og Solvang (op.cit.:15) forutsetter at metoden samsvarer med den virkeligheten som undersøkes. Utvelgelse av data må være systematisk, og bruk av data må være mest mulig nøyaktig. Dessuten står prinsippet om etterprøvbarehet svært sentralt.

3.1.1 Ulike typer metoder

Man skiller mellom to hovedformer for metode, nemlig kvantitativ og kvalitativ metode. Sigmund Grønmo (1996:74) påpeker at både kvantitative og kvalitative data kan samles inn og behandles ved hjelp av ulike metoder som intervju, observasjon og innholdsanalyse. Ifølge Grønmo (op.cit.:73) refererer termene *kvantitativ* og *kvalitativ* først og fremst til den egenskapen dataene har når de samles inn og analyseres. Bruken av tall er det som hovedsakelig skiller de to metodene. Det avgjørende er om dataene kan uttrykkes i form av rene tall, evt. andre mengdestørrelser, eller ikke. I kvantitativ metode omformer en data til tall og mengdestørrelser og gjennomfører så statistiske analyser. Innenfor kvalitative metoder er

---

¹⁶ Tidlig på 1990-tallet begynte for øvrig en debatt innen navneforskningen om hvilken rolle teori bør ha i faget (se f.eks. Akselberg og Bakken 1997, Bakken 1999 og Akselberg 2000). Flere av deltakerne i debatten mente at en innen fagdisiplinen navnegransking har drevet teoriløs forskning, og en etterlyste større teoretisk innsikt blant navnegranskerne og en generell fornyelse av disiplinen (se f.eks. Akselberg og Bakken 1997:33 og Akselberg 2000:27). Akselberg (op.cit.:31) skriver at “Eit karakteristisk trekk ved namnegranskinga i 1990-åra var at den teoretiske orienteringa fekk ein markant større plass enn tidlegare.”

det derimot forskerens forståelse eller tolkning av informasjon som er det sentrale, og dette verken kan eller bør tallfestes (Holme og Solvang 1996:73).

Ved kvalitative data er en gjerne opptatt å gi en analytisk beskrivelse, mens statistisk generalisering er det en ønsker å oppnå ved kvantitative data. Forskerens forhold til datakilden er forskjellig. Ved kvalitative tilnærminger er forholdet preget av nærhet og sensitivitet, mens forholdet i større grad preges av avstand og selektivitet ved kvantitative undersøkelser. Også behandlingen av dataene er ulik. Ved kvantitative undersøkelser får tolkningene av de innsamlede dataene gjerne en mer presis form enn ved kvalitative undersøkelser. Resultatene formidles forskjellig. Kvantitative data formidles gjerne ved hjelp av tabeller, mens kvalitative data ofte dokumenteres ved hjelp av sitater. De kvantitative analysene tar gjerne sikte på å oppnå en mest mulig representativ oversikt over generelle forhold. De kvalitative analysene søker derimot å gi en helhetlig forståelse av spesifikke forhold. Mens man i kvantitative analyser går i bredden, går man mer i dybden ved kvalitative analyser (Halvorsen 1993:84).

En ser gjerne på kvantitativ metode som mer gyldig og pålitelig enn den kvalitative metoden. Det er viktig å ikke glemme at også den kvantitative forskningen vil være farget av den som har utført arbeidet. Forskeren tolker virkeligheten ut fra sin forståelseshorisont og kan derfor ikke være verdinøytral og objektiv (Holme og Solvang 1996:142). Ofte kan forskeren bruke materialet på en slik måte at det bekrefter det vedkommende ønsker å finne.

3.1.2 Metodetriangulering

Grønmo (1996) argumenterer i sin artikkel for nytten av å kombinere ulike metoder. Han mener at kvantitative og kvalitative tilnærminger ikke står i et konkurranseforhold, men tvert imot i et komplementært forhold til hverandre (op.cit.:106). Den ene metodens svakhet kan langt på vei oppveies av de sterke sidene til den andre metoden. Grønmo hevder en har alt å vinne ved å benytte en metodekombinasjon (også kalt metodetriangulering). Det er ulike strategier for hvordan en kan kombinere de to ulike metodene. Kvalitative undersøkelser kan brukes som forberedelse til de kvantitative undersøkelsene. De kvalitative undersøkelsene vil da fungere som et forprosjekt. Resultatene en kommer fram til, kan være en hjelp til å utforme

en mer presis problemstilling eller til å utvikle teorier eller formulere hypoteser før en går i gang med innsamlingen av kvantitative data. En kan også bruke kvalitative undersøkelser som en oppfølging av de kvantitative. Bruk av kvalitative undersøkelser vil da kunne fungere til å utdype og nyansere de kvantitative dataene (Halvorsen 1993:95). En vil kunne få et mer helhetlig bilde av det som er blitt undersøkt.

3.2 Valg av metode

For meg vil det være fruktbart å gjennomføre både en kvantitativ og en kvalitativ analyse. I første omgang finner jeg det mest naturlig å konsentrere meg om den kvantitative undersøkelsen. Kvantitativ metode viser seg etter Holmes og Solvangs erfaring (1996:147) å være treffsikker i sin beskrivelse av forhold i samfunnet. Jeg har en klar problemstilling og venter at en kvantitativ undersøkelse vil gi svar på det jeg ønsker å finne ut. I den kvantitative delen vil jeg analysere materialet fra folkeregisteret for å se om jeg finner generelle tendenser. Sannsynligheten er stor for at visse typer etternavn foretrekkes framfor andre typer navn, og jeg mener dette best lar seg verifisere ved å foreta en kvantitativ undersøkelse av materialet. Jeg trenger et stort materiale for å kunne trekke slutninger. Ønsket mitt er å finne generelle tendenser, og jeg mener kvantitativ metode er best egnet til dette.

Formålet med den kvalitative undersøkelsen er hovedsakelig å utdype resultatene av den kvantitative undersøkelsen. Mens jeg i den kvantitative undersøkelsen leter etter tendenser og mønstre i etternavnsendringene, vil jeg i den kvalitative undersøkelsen konsentrere meg om andre forhold omkring navneendringer. Den kvantitative undersøkelsen kan ikke gi meg alle de svarene jeg ønsker. Datamaterialet mitt viser kun et fåtall faktaopplysninger, som f.eks. tidligere og nåværende etternavn. Jeg får blant annet ikke vite årsaken til navneendringen. Det vil være nødvendig å foreta en kvalitativ undersøkelse for å finne ut hva slags holdninger og motiver som ligger bak en navneendring. Jeg vil gjerne få svar på hvorfor folk skifter navn. Det er en kjent sak at man ved kvantitativ metode får få opplysninger om mange undersøkelsesenheter. Ved en kvalitativ undersøkelse har en muligheten til å få mange og utfyllende opplysninger fra den enkelte informant (Halvorsen 1993:84), noe jeg ser på som ønskelig. For å finne ut hvorfor folk skifter navn, og om et navneskifte vil ha noe å si for ens identitet, vil det være nødvendig å foreta en kvalitativ undersøkelse. Målet mitt er følgelig at de to undersøkelsene vil supplere hverandre og gi en helhetsforståelse. I den kvantitative

delen vil jeg konsentrere meg om språklige forhold ved navnene og navneendringene, mens det er motivet bak endringene jeg vil fokusere på i den kvalitative delen. Mens jeg i den kvantitative undersøkelsen vil gå i bredden, trenger jeg en kvalitativ undersøkelse for å kunne gå i dybden.

DEL I: UNDERSØKELSE AV ETTERNAVNSENDRINGER I NORD-NORGE BASERT PÅ MATERIALE FRA FOLKEREGETERET

4.   Materialet

Kriterier for utvalg av personer som har endret etternavn:

- Personene må være bosatt i Nord-Norge.¹⁷
- Alle må være over 18 år, dvs. født i 1981 og tidligere.
- Navneendringen må være foretatt i tidsrommet 04.01.1996-10.10.2000.
- Personene må ha endret etternavn av andre grunner enn giftermål.

Jeg bestemte meg for å se på etternavnsendringer i Nord-Norge i nyere tid. Hovedgrunnen til at jeg valgte å konsentrere meg om den nordligste landsdelen, er at tidligere forskning innen personnavnsgranskning hovedsakelig har konsentrert seg om Sør-Norge. Det er blitt forsket lite på navneendring generelt. Som nevnt er det bare Svanevik og Vistnes (2000) som har gjort noe tilsvarende før. Svanevik tok for seg navneendringer i Sør-Norge, mens Vistnes studerte navneendringer i Nord-Norge, nærmere bestemt Ofoten. Selv om Vistnes forsket på navneendringer i Ofoten, er dette bare en liten del av Nord-Norge. Materialet til Vistnes inneholdt 415 endringer av etternavn og er altså betydelig mindre enn mitt (som gjelder nesten 4000 navneendringer). Arbeidet hennes er det eneste som er gjort av forskning på navneendringer i Nord-Norge, og jeg vil si det gjenstår mye forskning på området.

Jeg har valgt å se på etternavnsendringer i hele landsdelen og heller avgrense materialet på andre områder. Siden det er svært mange i Nord-Norge som endrer etternavn i løpet av et år, valgte jeg å se bort fra de under 18 år. Det er grunn til å tro at de fleste barn som endrer etternavn, gjerne foretar mindre interessante forandringer som f.eks. rekkefølgen på mellom- og etternavn. Dessuten ønsker jeg å studere selvvalgte etternavnsendringer, og jeg regner med at foreldrene gjerne har en finger med i spillet når umyndige endrer etternavn.

---

¹⁷ Materialet omfatter de som er registrert i folkeregisteret (altså ikke bare de som er født i Norge og/eller har norske foreldre). Innvandrere og personer med utenlandsk statsborgerskap står i folkeregisteret, og materialet mitt vil følgelig inneholde mange utenlandske navn.

Videre valgte jeg å se bort fra de som har endret navn pga. giftermål. Som kjent har Marit Fjellhaug (1998) tatt for seg navneendringer grunnet ekteskapsinngåelse. Dessuten innså jeg tidlig at jeg ikke hadde mulighet til å nå over alt. Jeg måtte begrense meg dersom jeg skulle nå i havn. Folkeregisteret registrerer årsak til navneendring basert på opplysninger som personen selv har oppgitt i søknaden til navneendring. Jeg er fullt klar over at dette registeret er ufullstendig, og at det nok er mange feil. Det kan være personer i materialet mitt som har skiftet navn pga. giftermål og som av en eller annen grunn ikke har oppgitt dette til folkeregisteret. En person i materialet som jeg har kjennskap til, har tatt mannens etternavn et par år etter bryllupet. Dette har helt klart sammenheng med at paret fikk sitt første barn og stod ovenfor et valg om hvilket etternavn barnet skulle ha. Kvinnen har ikke oppgitt ekteskap som årsak til navnebyttet, selv om det tydeligvis er den egentlige årsaken. Til tross for mulige feil og mangler i materialet, får jeg om ikke annet luket bort flesteparten av de som endrer navn grunnet ekteskapsinngåelse. Jeg regner nemlig med at flertallet oppgir årsaken når navnebyttet skyldes giftermål.

Av praktiske grunner har jeg valgt å begrense oppgaven til å gjelde navneendringer fra 04.01.1996 fram til 10.10.2000.¹⁸ Jeg fikk da et materiale på omkring 4000 personer, et antall jeg så på som passe stort å arbeide med. Siden det er en svært arbeidskrevende oppgave å kategorisere alle navnene, var det uaktuelt å jobbe med et større materiale enn dette. Jeg mener at et materiale på i underkant av 4000 navneendringer, bør være stort nok til å si noe om mønstre og tendenser og trekke gyldige slutninger.

Jeg har gått igjennom materialet svært nøye og klassifisert hvert enkelt navn. Mitt viktigste oppslagsverk i arbeidet har vært *Norsk etternamnleksikon* (Veka 2000). Leksikonet rommer om lag 25 000 etternavn, og kravet til navn som skal være med i leksikonet, er at det må være minst 25 navnebærere. Videre har jeg hatt stor nytte at fellesregisteret til *Norske Gaardnavne* (Rygh 1936, heretter forkortet NG) for å stadfeste om navnet er et gårdsnavn. Jeg har også hatt enkelte utenlandske navnebøker for hånda (Billesø 1999, Cottle 1978, Naumann 1987 og Søndergaard 1991).

---

¹⁸ På disketten jeg mottok fra IBM, var det innført navneendringer fram til denne dagen (10.10.2000).

4.1 Strevet med å få fatt i materialet

Det tok sin tid fra jeg sendte første søknad om konsesjon og til jeg fikk disketten med det ønskede materialet. Først måtte jeg fylle ut et meldeskjema (for studentprosjekt som medfører konsesjonsplikt, jf. personregisterlovens § 9, 1. ledd)¹⁹ til Datafaglig sekretariat ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i Bergen (NSD). NSD er et organ som vurderer studenters prosjekter og sørger for at prosjekt der konsesjon er nødvendig, blir rapportert til Datatilsynet. Den første henvendelsen til NSD ble gjort i begynnelsen av mai 2000. I første omgang søkte jeg kun om å få konsesjon til å foreta den kvantitative undersøkelsen. Veilederen min hadde nemlig erfaring med at det tok ekstra lang tid dersom en ønsket tillatelse til å foreta kvalitative undersøkelser.²⁰ NSD anbefalte at prosjektet ble gitt konsesjon, og saken ble dermed oversendt Datatilsynet som ga konsesjonen. Deretter måtte jeg få samtykke av Skattedirektoratet for å få utlevert det ønskede materialet. Til slutt fikk jeg IBM til å utføre oppdraget, og først i oktober fikk jeg det etterlengtede materialet.

4.2 Kildekritikk

Kildematerialet viste seg å inneholde mange feil. Materialet mitt inneholdt mange navn på personer som verken var født eller bodde i Nord-Norge (der kommunenummeret var lavere enn 1800). Hvordan dette var mulig, vet jeg ikke. Etter all sannsynlighet skyldes det en feil IBM gjorde da de søkte fram materialet. Det første jeg gjorde, var derfor å ta bort personer uten tilknytning til Nord-Norge. Jeg valgte å sette som kriterium at personene måtte være bosatt i Nord-Norge. Jeg så altså fullstendig bort fra fødekommune.

Det var også mange personer i materialet som ikke hadde foretatt noen navneendring. Det var i alle fall ingen synlige endringer. Navnet var identisk før og etter “endring”.

Dessuten var det flere tilfeller der folkeregisteret etter alt å dømme har rettet navn som tidligere er blitt registrert feil. Endringene *Chistensen* → *Christensen*, *Engvlik* → *Engvik*,

---

¹⁹ I 2000 var det fortsatt lov om personregistre (personregisterloven) som gjaldt. 01.01.2001 trådte lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) i kraft og avløste dermed den tidligere personregisterloven. Dette kommer jeg nærmere inn på i punkt 10.

²⁰ Som det kommer fram av kapittel 10 (del II), søkte jeg senere om tillatelse til å foreta en kvalitativ intervjuundersøkelse.

Sørnsen → *Sørensen* og *Baadsø* → *Baadstø*²¹ mener jeg må være korrigeringer etter tidligere tastefeil fra folkeregisterets side.

Jeg fant også eksempler der folkeregisteret hadde registrert personens fornavn både i fornavnsfeltet og etternavnsfeltet. Navn som *Beate*, *Ingrid*, *Rigmor* og *Siren* er helt klart fornavn og ikke etternavn. *Ute* er et relativt sjeldent kvinnenavn som også er blitt feilregistrert. Navnet er registrert både i fornavnsfeltet og etternavnsfeltet. Folkeregisteret har senere rettet feilene, og korrigeringene er dermed blitt oppfattet som etternavnsendringer i basen.

Jeg har ellers tillatt meg å rette tidligere etternavn et par steder der navnet var tydelig feilskrevet og der det var opplagt hva som var riktig form. *Andrassen* har jeg f.eks. rettet til *Andreassen*.

Materialet inneholdt også en del navn der endringen bestod i justering av én bokstav, fra “norsk” til “unorsk” bokstav (som <æ> til <ä>). Eksempler er *Pæiviø* → *Päiviö* og *Riihimaki* → *Riihimäki*. Årsaken til slike endringer regner jeg med er rent datatekniske. Trolig godtok ikke det eldre edb-systemet “utenlandske” bokstaver som <ä> og <ö>. Jeg må i denne sammenheng påpeke at ved de fleste justeringene av typen *Jarvinen* → *Järvinen*, var det ikke registrert noen endringsdato (i feltet for endringstidspunkt var datoen 0000 0000 oppgitt). Jeg har valgt å være konsekvent og har derfor utelukket alle justeringer der endringen har vært fra “norsk” til “unorsk” bokstav, selv om endringsdato var notert i basen.

En del av de utenlandske navnene har bare gjennomgått små justeringer av skrivemåten (se punkt 7.2.2). Det er godt mulig at flere av disse justeringene skyldes feilskrivning av navnet første gang navnet ble registrert i basen. Jeg har ikke mulighet til å sjekke om f.eks. et muslimsk navn er riktig skrevet. Det er problematisk å ta stilling til om slike navn bør inngå eller ikke i materialet. Under tvil har jeg valgt å ta dem med.

Jeg ser det også som sannsynlig at en del utenlandske etternavn er registrert feil i databasen, noe som er vanskelig for meg å kontrollere. Det islandske etternavnet *Hanusardottir*

---

²¹ Ifølge NE er *Baadstø* et gårdsnavn bl.a. i Leirfjord. Navnet *Baadsø* finner jeg verken i NE eller NG, og navnet har 3 eller færre navnebarere ifølge SSBs internettdatabase. Det tyder på at navnet er blitt skrevet feil første gang det ble registrert i folkeregisterets database.

mistenker jeg i alle fall er skrevet feil. Dette navnet kommer trolig av mannsnavnet *Hannes* med formen *Hannesar* i genitiv. Jeg antar riktig form vil være *Hannesardottir* og ikke *Hanusardottir*. Siden jeg er usikker på hvordan de utenlandske etternavnene staves, har jeg valgt å la dem stå urørt i materialet med den skrivemåten som er registrert i folkeregisteret.

4.3 Eventuell sammenføring av navnevarianter

Det er mange ulike varianter av et navn. Ofte kan det være en utfordring hva man skal gjøre med de ulike navnevariantene. Skal en se *Christiansen* og *Kristiansen* som to ulike navn eller varianter av samme navn? Alhaug (1992) mener det vil være nyttig å skille mellom ulike beskrivningsnivå i navneundersøkelser. Alhaug mener navnestatistikken kan organiseres på ulike nivå. De forskjellige nivåene kan brukes til å avdekke ulike interessante navnestatistiske forhold (op.cit.:148). Han opererer med nivåene grafemisk nivå, fonemisk nivå, arkinivå og etymologisk nivå, der de to førstnevnte nivåene er de som blir mest brukt i statistiske navneundersøkelser (op.cit.:117).

Det vanligste er at navneforskeren viser navnestatistikken på grafemisk nivå (op.cit.:117). På det grafemiske nivået er skriftvariantene ikke slått sammen. Det grafemiske nivået innebærer stor navnevariasjon. Navn som uttales likt, skrives ofte forskjellig grunnet dekorativ staving (eller benevnelsen “unorsk” stavemåte som jeg har valgt å benytte, se punkt 5.4). Selve navnematerialet er normalt navnelister, og derfor er som regel det grafemiske nivået utgangspunktet for navneundersøkelser (op.cit.:123). Overføring av navnemateriale fra grafemisk til fonemisk nivå forutsetter en fonemisk tolkning av skriftbildet i navneformene. På det fonemiske nivået vil *Christiansen* og *Kristiansen* bli sett på som samme navn, fordi begge skriftformene uttales likt.

For mitt formål velger jeg grafemisk nivå. Nettopp hvilken stavemåte som er valgt, vil være interessant i undersøkelsen. Jeg vil følgelig se på navn som *Christoffersen* og *Kristoffersen* som ulike navn i og med at de skrives forskjellig.²² Bruken av <Ch> i stedet for <K> kaller en gjerne dekorativ staving. Dekorativ staving er neppe tilfeldig. Jeg mener dekorativ staving

---

²² Slik sett er jeg på linje med myndighetene som betrakter hver skriveform av navnet som et eget navn (Austbø 1986:54). Enkelte skriveformer av et etternavn kan være beskyttet, mens andre former av navnet ikke er det. Et eksempel er navnet *Dahl* som har 11 796 navnebærere og dermed finnes på den frigitte lista. Navnet skrevet på “norsk” måte, *Dal*, har bare 116 navnebærere og er altså beskyttet (tall fra SSB).

blant annet kan vise sosiale forskjeller. I og med at jeg ønsker å finne ut hva slags skrivemåte som foretrekkes av folk flest, er det nødvendig å la navnene stå som de er og bruke det grafemiske nivået som utgangspunkt for analysen.

4.4 Hensyn som bør tas i forbindelse med konsesjonen

Personer (hovedsakelig kvinner) som trues av vold etter å ha brutt ut av et parforhold, har mulighet til å bytte identitet i form av et nytt navn. Avisa Verdens Gang skrev 24.01.2002 at 15-20 kvinner av utenlandsk opprinnelse lever i skjul i Norge fordi de er alvorlig truet på liv og helse.²³ De bor på såkalt kode 6 (“strengt fortrolig”), som betyr at de er slettet fra alle elektroniske registre utenfor Skattedirektoratet. VG hevder rundt 280 personer lever på kode 6 i Norge, og flertallet av disse er norske fosterbarn. For å få kode 6 må det foreligge en dom eller politianmeldelse. I tillegg lever om lag 800 personer på såkalt kode 7 (“fortrolig”), som betyr at kun offentlige myndigheter har tilgang til adressene deres (loc.cit.).

Av NSD har jeg fått oppgitt at jeg kan bruke autentiske etternavnsendringer i oppgaven så lenge fornavn og etternavn ikke kobles. Etter all oppmerksomheten i media om norske og utenlandske kvinner som skifter identitet for å komme unna voldelige familiemedlemmer, slo det meg at kanskje materialet mitt kan inneholde personer som har skiftet navn fordi de trues av vold og trusler. Dersom det var tilfellet, ville det medføre særlig varsomhet i måten jeg presenterer dataene på.

Jeg tok kontakt med IBM (som overførte materialet til disketten) for å få vite om personer som har skiftet navn og lever på hemmelig adresse, finnes i materialet mitt. IBM informerte at for folk som lever på hemmelig adresse, vil adressen stå i folkeregisteret dersom saken er “fortrolig” (dvs. kode 7). Hvis saken er stemplet som “strengt fortrolig” (kode 6), vil adressefeltet være tomt i folkeregisterets database. Dersom folk har skiftet navn for å skifte identitet av den grunn at de er truet på liv og helse, tilhører saken kode 6 (“strengt fortrolig”). I materialet mitt er det noen som står oppført uten adresse. Teoretisk sett kan det hende at disse personene lever på kode 6, selv om det mest sannsynlig er personer uten fast bopel det dreier seg om. Jeg har valgt å la alle navneendringene telle med i analysen. Av

---

²³ Avisartikkelen fokuserer på innvandrerkvinner som endrer identitet i frykt for æresdrap (redsel for at mannlige familiemedlemmer vil drepe kvinnen fordi hun ønsker å gifte seg med den hun selv vil).

sikkerhetshensyn trekker jeg ikke fram navneendringer foretatt av personer uten adresse, som enkeltteksempler. Dermed skulle jeg være på den trygge siden og ikke kunne “avsløre” det nye etternavnet på personer som eventuelt måtte leve i skjul i Nord-Norge.

5. Kategorisering av etternavnene

I Norge er det to typer etternavn som dominerer. Folk flest har enten etternavn av stedsnavn (hovedsakelig gårdsnavn) eller et *-sen*-navn (se definisjon i punkt 5.1.2). Eksempel på det første er navn som *Bakken* og *Berg*. *Hansen* og *Larsen* er eksempler på sistnevnte navnetype.

Statistisk sentralbyrå utarbeider årlig en liste over de vanligste 100 etternavnene i Norge. De 13 første på lista er frekvente *-sen*-navn med *Hansen* og *Olsen* på de to første plassene. Av de 100 mest brukte etternavnene i 2000, er det 59 *-sen*-navn og 40 etternavn av stedsnavn (NE:491-492). Det er altså *-sen*-navn som dominerer når det gjelder antall navnebærere. På lista finner en også ett navn som innvandrere har tatt med seg, nemlig det vietnamesiske navnet *Nguyen* på en 83. plass.²⁴

Det vesentlige for mitt formål er å finne ut om navnet er et stedsnavn (hovedsakelig gårdsnavn), *-sen*-navn, dobbelt etternavn, konstruert eller utenlandsk. Jeg har også skilt ut samiske og finske/kvenske etternavn for seg. De navnene jeg ikke har klart å plassere i en av disse kategoriene, har jeg valgt å ha i en restkategori kalt “andre etternavn”.

Kategoriene er hovedsakelig valgt etter hvilke typer etternavn som er mest frekvente i Norge. Jeg velger som Vistnes (2000:33) å legge vekt på navnenes språklige opphav. Hovedskillet går mellom “norske” og “ikke-norske” etternavn. Med “norske” etternavn mener jeg etternavn med norsk språkstoff. Gårdsnavn, *-sen*-navn, doble etternavn og konstruerte/nykonstruerte etternavn faller inn under denne kategorien. “Ikke-norske” etternavn vil si etternavn som er fremmede i et norsketnisk perspektiv, altså ikke i forhold til landet Norge (der også samer og kvener bor). Samiske, finske/kvenske og utenlandske etternavn kategoriserer jeg her som “ikke-norske” etternavn.

Å granske et navnemateriale språklig, er ingen enkel oppgave. For å være helt sikker på opphavet bør en ideelt sett oppsøke navnebærerne (Helleland 1996:51), men det ville vært for arbeidskrevende i mitt tilfelle.

---

²⁴ I folkeregisteret er som nevnt alle de som bor i Norge registrert, og registeret omfatter følgelig mange utenlandske navn.

5.1 “Norske” etternavn

5.1.1 Gårdsnavn

Navn i denne gruppa har sitt opphav i et gårdsnavn eller et annet norsk stedsnavn. Ettersom gårdsnavnene utgjør hovedtyngden i denne kategorien, er det mest betegnende å bruke termen *gårdsnavn*. Gårdsnavn er den dominerende etternavnstypen i dag.²⁵ De fleste gårdsnavnene som fins i landet, er blitt tatt i bruk som etternavn. Mange etternavn av gårdsnavnstypen er opphavlige naturnavn²⁶ som sekundært er blitt brukt som gårdsnavn (som f.eks. *Berg* og *Dahl*). For mitt formål er det praktisk å bruke termen *gårdsnavn* også om opphavlige naturnavn.

Skrivemåten for et gårdsnavn har variert mye de siste hundre åra, bl.a. under påvirkning av dansk skriveskikk. Under dansketida fikk norske gårdsnavn dansk skrivemåte. En del av disse skrivemåtene har fått fotfeste. Eksempler på dette er “Løvland” for Lauvland, “Qvale” for Kvåle, “Qvam” eller lignende for Kvam, “Wergeland” for Verkland og “Woxen” for Vågsen (Vågslid 1932:69).²⁷ Følgelig har etternavn som er laget av gårdsnavn, fått nokså variert skrivemåte. Etternavnet *Lillebjerka* har jeg f.eks. klassifisert som gårdsnavn siden *Lillebjørken* er et gårdsnavn ifølge NG. *Midtigård* ser jeg også som et gårdsnavn i og med at jeg finner *Midtgaard* i NG. Etternavnene *Heimgard* og *Heimgård* har jeg klassifisert som gårdsnavn siden navnene er såpass like gårdsnavnet *Heimigard*. Jeg baserer meg her på skjønn. Som nevnt ovenfor, synes jeg det er viktig å skille konstruerte navn fra gårdsnavn, men jeg ser det ikke som hensiktsmessig å skille mellom “ekte” gårdsnavn (slik gården staves i NG) og gårdsnavnstypologiske etternavn. Med gårdsnavnstypologiske etternavn menes altså etternavn som er svært like gårdsnavn i skrivemåten. Det kan være *bestemthet* som skiller (*Rabbaasen*²⁸ [gårdsnavn] mot *Rabaas* [etternavn]), en ekstra <s> i gårdsnavnet (som

---

²⁵ Gårdsnavn dominerer ikke med hensyn til antall navnebærere, men det er svært mange ulike gårdsnavn som hver har relativt få bærere (Nedrelid 2000:194)

²⁶ Naturnavn vil si navn som er knyttet til ulike lokaliteter i naturen og som gjenspeiler naturgitte forhold (Schmidt 1981:95).

²⁷ Navnene er gjengitt i samsvar med Vågslids ortografi.

²⁸ *Rabbaasen* er den skrivemåten av gårdsnavnet som står i NG. Lov om stadnamn (1990) setter strenge krav til et gårdsnavns skrivemåte, og denne skrivemåten med dobbel <a> i stedet for <å> ville neppe blitt godkjent.

Salangslie [gårdsnavn] i motsetning til *Salangli*²⁹ [etternavn]) og en ekstra <i> midt i navnet (som *Heimigard* [gårdsnavn] mot *Heimgard* [etternavn]). Jeg har valgt å samle gårdsnavn og gårdsnavnstypologiske etternavn i samme kategori.

Jeg har brukt fellesregisteret (bind 19) av Oluf Ryghs verk *Norske Gaardnavne* som hjelp til klassifiseringen av gårdsnavn.

5.1.2 -sen-navn

Med -sen-navn forstår jeg alle etternavn som består av et mannlige fornavn i første ledd og -sen eller lignende i det andre leddet, f.eks. -zen eller -son. Etternavn på -sen kan arves fra foreldre til barn. Navnet angir tilhørighet til en slekt der en av forfedrene en gang i tida har båret navnet som et primærpatronym.³⁰

Jeg skiller ikke mellom “ekte” og “stivnede” patronymer i mitt materiale, men klassifiserer alt under ett. Etter dagens lov er ekte patronym bare lov å ha som mellomnavn, så det skal ikke finnes ekte patronym blant etternavnene i materialet mitt. Enkelte ekte patronym har jeg i materialet i og med at det finnes et fåtall personer med islandske navn (eks. *Birgisson*, *Hanusardottir*³¹ og *Thorarinsson*). Det kan hende jeg har klassifisert enkelte islandske navn som -sen-navn selv om de skulle vært i gruppa utenlandske navn, men jeg har etter beste evne forsøkt å skille ut disse etternavnene. Folkeregisteret gir meg ikke tilstrekkelig bakgrunnsopplysninger til den aktuelle personen. En som heter Eirik Thorsson kan like gjerne være født i Norge som på Island.

---

²⁹ *Salangli* er forresten et yngre navn enn *Salangslie*. Nyere gårdsnavn følger ikke reglene for fugeform -s- (eller binde-s som det også kalles). I nyere substantiv i norsk ser en at -s- ofte mangler, og det tyder på at -s- er på vikende front i moderne norsk (personlig opplysning fra Gulbrand Alhaug).

³⁰ I et historisk perspektiv skiller en mellom “ekte” patronymer og “stivnede” patronymer. Ekte patronymer eller primærpatronymer vil si -sen-navn som er forskjellige fra generasjon til generasjon, f.eks. Tor Pedersen som er sønn til Peder Olsen. Etternavnet er altså dannet ut fra faren sitt fornavn og tilføyd endelsen -sen, -son eller -datter. “Stivnede” patronymer (også kalt sekundærpatronymer) har vi når samme etternavn på -sen blir brukt over flere generasjoner, f.eks. *Pedersen*. Det er altså om slike navn jeg har valgt å bruke termen -sen-navn.

³¹ Dette etternavnet mener jeg for øvrig er stavet feil (se punkt 4.2).

For å falle inn under gruppa *-sen*-navn må etternavnet ende på *-(s)sen*, *-(s)son*, *-xen*³² eller *-zen*. Alle navn som slutter på *-sen*, har jeg klassifisert som *-sen*-navn. Navn som *Reinertsen* er dannet av et fornavn av utenlandsk type,³³ men jeg ser det imidlertid ikke som fruktbart å skille mellom *-sen*-navn laget av fornavn av utenlandsk type og nordiske fornavn. Derimot mener jeg det er hensiktsmessig å skille mellom frekvente *-sen*-navn og sjeldne *-sen*-navn. Det har jeg gjort ved å notere antall navnebærere ved samtlige *-sen*-navn. Da kan jeg enkelt undersøke om det er *-sen*-navn generelt folk skifter ut, eller kun frekvente *-sen*-navn (se punkt 6.1.2).

5.1.3 Doble etternavn

Med *doble etternavn* forstås etternavn som består av to navn. Navnene kan enten være knyttet sammen med en bindestrek (*bindestreksetternavn*) eller de kan stå atskilt fra hverandre (*spatiumsetternavn*). Eksempel på et *bindestreksetternavn* er *Smith-Pedersen*, mens *Smith Pedersen* er et eksempel på det jeg velger å kalle *spatiumsetternavn* (*mellomromsetternavn*).

Doble etternavn er interessante i et endringsperspektiv. Doble etternavn blir gjerne sett på som “finere” enn enkle etternavn, og det er sannsynlig at folk velger å ta et dobbelt etternavn om en har mulighet til det. Hvem som helst kan ikke ta et dobbelt etternavn. Loven setter klare grenser, noe jeg kommer tilbake til i analysedelen (punkt 6.1.3). I materialet mitt er det flere med doble etternavn. De fleste av disse har *bindestreksetternavn*, men det er også noen få som skriver navnene atskilt uten bindestrek. *Bindestreksetternavn* har som oftest et *-sen*-navn som sisteledd i kombinasjonen. Jeg kunne derfor ha klassifisert disse navnene som *-sen*-navn. Men i og med at doble etternavn er såpass sjeldne i Norge, og det etter dagens lov er svært vanskelig å få innvilget søknad om å endre til dobbelt etternavn, synes jeg det er riktig å spandere et eget kapittel på denne typen navn. Det er grunn til å tro at det er strukturelle særtrekk ved hver av de to underkategoriene (det første etternavnet og det andre etternavnet), og jeg har derfor valgt å ha doble etternavn i en egen kategori.

---

³² Patronymer på *-xen* er uvanlige, men det er et par hundre navnebærere med varianten *Bendixen* i Norge. Ifølge Korslund (2000:31) finnes det ingen andre patronymer som ender på *-xen*. Derimot er endelsen *-xon* mer brukt (som f.eks. *Erixon*, *Dixon*, *Moxon*). Det knytter seg imidlertid usikkerhet til om de nevnte navnene på *-xon* er patronymer (loc.cit.).

³³ *Reinertsen* er *-sen*-navn av det tyske mannsnavnet *Reinert* (variant av *Reinhard*) (Kruken og Stemshaug 1995:240).

5.1.4 Konstruerte etternavn

Det er interessant å finne ut hvorvidt folk velger å konstruere sitt eget navn når de skifter etternavn. Jeg synes imidlertid det har vært vanskelig å skille mellom konstruerte og svenske navn. Det er nær sagt umulig å vite om navnet er fritt laget på norsk grunn eller påvirket av svensk navneskikk. Mange svenske navn er jo nettopp “fantasinavn” som ikke gir noen semantisk mening, som f.eks. *Blomqvist* og *Sjögren*.

Jeg er interessert i å finne ut i hvor stor grad det å lage sitt eget navn (et konstruert navn) er et alternativ når en ønsker å skifte etternavn. Er det mange som skifter til et nylaget navn? Behovet for å konstruere sitt eget etternavn har nok aldri vært særlig stort i Norge. Det finnes så mange gårdsnavn i dette landet, og folk flest har eller har hatt tilhørighet til en gård. I tillegg kan man fritt ta et frekvent etternavn. Justisdepartementet har som nevnt utarbeidet en liste over navn som har mer enn 500 navnebærere, og disse navnene kan hvem som helst ta. For mange frister det kanskje ikke å ta et frekvent navn. Hvis en da ikke har et sjeldent gårdsnavn i familien, kan alternativet være å lage sitt eget navn om en ønsker det.

Jeg synes som sagt det har vært vanskelig å skille ut de etternavnene i materialet mitt som er konstruerte. Dersom jeg ikke har funnet navnet i NE³⁴ eller hvis navnet ikke er forklart der, og jeg heller ikke finner navnet i NG, er det en viss mulighet for at navnet er nylaget. Jeg vil understreke at det her i stor grad blir tale om subjektivt skjønn.

Navn jeg intuitivt mener er svenske, har jeg klassifisert under utenlandske navn selv om navnet i og for seg også kan være et nylaget norsk navn. Ifølge Cederschiöld (1917:139) er svenske navn gjerne laget av to ledd der det ene leddet enten er topografisk (som *berg*, *dal*, *sjö*, *lund*) eller benevnning på en plantedel (*gren*, *kvist*, *blad*). Navn med forledd som *Blom*-³⁵, *Lund*-, *Lind*-³⁶ og etterledd som *-ström*, *-gren*, *-löf* og *-kvist* (*-qvist*/*-quist*) er typiske svenske navnedannelseselementer. Et tydelig svensk signal er for øvrig bruk av bokstaven <ö> i navnene i stedet for den norske bokstaven <ø>.

---

³⁴ Veka (2000) har som nevnt utelatt lavfrekvente etternavn i etternavnsleksikonet sitt.

³⁵ Det er riktignok også mange norske gårdsnavn med forleddet *Blom*, bl.a. *Blomdal*, *Blomhaug*, *Blomlie* og *Blomvik* (jf. substantivet *blom* på nynorsk).

³⁶ Norske etternavn vil helst ha forleddet *Linde*- som f.eks. *Lindefjell*, *Lindekleiv* og *Linderud*.

Så å si alle etternavnene jeg har kategorisert som konstruerte, består av to ledd der ett eller begge ledd er naturbetegnelser som *berg, eng, furu, gran* og *mo*. Eksempler på denne type navn er *Bergmo, Fjellheim* og *Limås*. Et fåtall av navnene består av to ledd der ingen kan sies å være knyttet til naturen, som f.eks. *Fredly*. Blant konstruerte navn har jeg også plassert enkelte navn som kun består av ett ledd, som *Graner*,³⁷ *Lyngra, Råva*³⁸ og *Strende*.

En del konstruerte navn er laget for lang tid siden. Det er interessant å skille ut de som har laget et navn selv. Derfor har jeg funnet det hensiktsmessig å skille mellom kategoriene *konstruerte etternavn* og *nykonstruerte etternavn*. Navnene som har havnet i kategorien *nykonstruerte etternavn*, mener jeg det er svært sannsynlig at navnebæreren selv har funnet på. Til hjelp med inndelingen har jeg brukt Statistisk sentralbyrås base *Hvor mange heter?*³⁹ på internett. Jeg har søkt på etternavnet, og antall treff har vært avgjørende for hvilken kategori navnet er kommet i. Er det ti eller færre med samme navn, har jeg klassifisert navnet som nykonstruert. Det er stor grunn til å anta at navnet er relativt nytt når det har såpass få navnebærere. Enkelte ganger vet jeg med sikkerhet at navnet er nykonstruert. En familie på fire i materialet mitt endret alle til samme navn, og ifølge navnebasen er det kun fire med dette navnet i Norge (se punkt 6.1.4). Dersom et navn har flere enn ti navnebærere, er det grunn til å tro at navnet har eksistert en tid, og jeg har derfor plassert navnet i gruppa *konstruerte etternavn*.

5.2 “Ikke-norske” etternavn

5.2.1 Samiske og finske/kvenske etternavn

Jeg antar at jeg finner flere finske⁴⁰ (deriblant kvenske⁴¹) og samiske⁴² navn i materialet mitt etter at navneendring har funnet sted, enn før. Det er derfor behov for å etablere egne

---

³⁷ Navnet *Graner* er flertallsform. Flertallsformer var vanlig alt i norrønt (Bjorvand 1994:122).

³⁸ *Råva* kommer av norrønt *rófa* ‘rove, hale’, som er brukt i mange stedsnavn (Norsk stadnamnleksikon 1997:370).

³⁹ Som grunnlag for navnestatistikken bruker Statistisk sentralbyrå kopi av folkeregisteret fra 01.01.2001. Av hensyn til personvernet oppgis antall navnebærere kun når det overstiger 3.

⁴⁰ Med finske navn forstår jeg etternavn som har finsk språkform (tilsvarende riksfinsk).

⁴¹ Kvenske etternavn vil si finske etternavn som har fjernet seg fra finsk rettskriving og tilpasset seg norsk ortografi.

⁴² Med samiske navn forstår jeg samiske etternavn som har samisk språkform (også i mer eller mindre fornorsket form) (Ryding 2000b:19).

kategorier for disse navnene. Fornorskningsprosessen bidro utvilsomt til at mange kvener og samer tok norske etternavn i stedet for sitt finske/kvenske eller samiske navn. Jeg regner med at de som valgte å ta et norsk navn, tok et vanlig norsk navn og da hovedsakelig et frekvent *-sen*-navn. Derfor ser jeg det som svært sannsynlig at senere generasjoner ønsker å ta tilbake det navnet som var i slekta tidligere. Jeg antar at flere i løpet av de siste årene har valgt å endre navn fra et frekvent *-sen*-navn som *Hansen* og *Nilsen* til et finsk/kvensk eller samisk etternavn.

Jeg har kategorisert samiske og finske/kvenske navn hver for seg. I materialet mitt finner jeg bare nordsamiske navn.⁴³ Som hjelp til å finne de nordsamiske navnene i materialet, har jeg brukt NE og også noen slektsbøker (Blix 1971, Blix 1987 og Steen 1986). *Sámi goarggut – Samiske slektsnavn* (Kåven 1995) har også vært til nytte i arbeidet. Jeg har forsøkt å skille mellom finske og kvenske navn. Siden jeg selv ikke behersker finsk, er det mulig at kategoriseringen i noen tilfelle ikke er helt korrekt, men jeg har fått hjelp av Tuula Eskeland og Elin Karikoski i dette arbeidet.

5.2.1.1 Samiske etternavn

Den vanligste typen av samiske etternavn er navn laget av personnavn, både kvinnenavn og mannsnavn (Rydving 2000b:19). *Magga*, *Ravna* og *Siri* er eksempler på kvinnenavn. Etternavnet *Gai* som jeg har i mitt materiale, er trolig en samisk form for kvinnenavnet *Kaia* (Blix 1971:19). Også mannsnavn som f.eks. *Anti*, *Eira* og *Guttorm* blir brukt som etternavn (se f.eks. Solem 1970:56, Steen 1986:289). Andre etternavn bygger på tilnavn som har grunnlag i stedsnavn eller ord for personlige trekk (Rydving 2000b:19). Mange av de nordsamiske etternavnene som går tilbake til stedsnavn, har i sin nåværende form paralleller til finske naturnavn og gårdsnavn. Eksempler på dette er *Gaski* og *Niska*. Det finnes også samiske etternavn som ender på *-sen*. Disse navnene er til forskjell fra norske *-sen*-navn ikke laget av et personnavn (f.eks. *Sabbasen* der *soabbi* betyr 'kjepp' eller 'stav') (op.cit:20).

---

⁴³ Riktignok inneholder materialet mitt navnet *Westerfell* som ifølge NE er et sørsamisk navn, men jeg har valgt å klassifisere det som et norsk konstruert navn.

5.2.1.2 Finske/kvenske etternavn

Finsk har flere avledningssuffiks som viser at navnet er finsk eller har finske aner. Det er slike suffiks jeg har vært på utkikk etter for å finne ut om et etternavn i materialet mitt er finsk/kvensk. Jeg gjengir her Karikoski (1995:27-28) og trekker inn eksempler fra materialet mitt med avledningssuffiks.

1. Avledningssuffikset *-la/-lä* viser til lokalitet. *Antila* og *Harila* er eksempler på dette.
2. Avledningssuffikset *-(i)nen* finner jeg i navn som *Bohinen*, *Eskelinen* og *Lehtinen*.
3. Navn med avledningssuffikset *-sto/-stö* finnes ikke i mitt materiale, men *Riesto* er et eksempel som Karikoski har.
4. Avledningssuffikset *-io/-iö* er nytt i slektsnavnssammenheng. I materialet mitt finner jeg navnet *Rautio* som er dannet med dette suffikset.
5. Avledningssuffikset *-ua* og *-ia* forekommer i navn som *Luusua* og *Mutenia* (jeg mangler navn med dette suffikset i mitt materiale).
6. Også avledningssuffikset *-nki* er typisk finsk, men jeg har ingen eksempler fra mitt materiale. *Liinanki* er et navn med dette suffikset.

En del finske navn er blitt tilpasset til norsk uttale og ortografi. De navnene som avviker fra finsk ortografi, har jeg klassifisert som kvenske navn. Det er også enkelte navn som har finske affiks, men som ellers ikke kan sies å være finske (*Bohinen*, *Harila* og *Friskilæ*). Disse navnene mener jeg er kvenske. Til hjelp i arbeidet har jeg brukt NE, *Sukunimet* (Mikkonen og Paikkala 2000) og Karikoski (1995).

Karikoski (1995:176-183) viser hvilke ortografiske endringer finske navn er utsatt for i norske omgivelser. Jeg vil her kort gjengi noen av dem:

1. u > o   Harju > Harjo, Ruuska > Roska
2. ä > æ   Väilitalo > Væilitalo, Peltoperä > Peltoperæ, Pietilä > Pietilæ
3. ä > e   (Törmänen > Dørmänen)
4. ä > a   Seppälä > Seppola
5. ö > ø   Törmänen > Dørmänen
6. äi > ei   (Räisänen > Reisænen)
7. öi > øy   (Inkeröinen > Ingerøynen)

8. öi > ø (Inkeröinen > Ingerøen)
9. p > b Korpi > Korbi, Palo > Ballo, Paso > Baso, Pietilä > Bietilæ
10. t > d Hiltunen > Hildonen, Ritola > Ridola, Tervo > Dervo
11. k > g Lehtikangas > Lethigangas

Eksemplene som står i parentes, har jeg hentet fra Karikoski, mens de andre eksemplene er fra materialet mitt (i enten riksfinsk eller kvensk form).

Noe annet som kjennetegner finske etternavn i norske omgivelser (dvs. kvenske etternavn), er at navnene ofte endrer kvantitet (også her er de kvenske navnene hentet fra materialet mitt):

1. KK > K Anttila > Antila, Jankkila > Jankila, Lantto > Lanto, Virkkula > Wirkola
2. K > KK Halonen > Hallonen
3. VV > V Vaara > Wara⁴⁴

5.2.2 Utenlandske etternavn

Hva forstår en med utenlandske etternavn? Helleland (1999:9) peker på at tidsperspektivet er av stor betydning for om en oppfatter et etternavn som utenlandsk eller hjemlig. Han mener at grensen mellom de to gruppene kan være vanskelig å trekke, og de er ikke stabile. Et navn som i dag virker svært fremmed, vil om et par generasjoner kunne oppfattes som hjemlig. Etternavn av utenlandsk opphav kan være mer eller mindre assimilerte i det norske språket (loc.cit.). Navn som *Meier* og *Schmidt* blir trolig sett på som mindre fremmede enn *Nguyen* og *Mohammed* fordi de har eksistert i Norge i lengre tid (loc.cit.). Etternavn fra Norden og Tyskland skiller seg dessuten ikke så mye fra norsk etternavnstradisjon.

I materialet mitt er det mange personer med utenlandske navn, og det har vært vanskelig å finne ut hvilke land de enkelte navn kommer fra. Derfor har jeg ikke gjort en nærmere klassifisering av utenlandske navn. Det er både vanskelig og tidkrevende å finne ut hvilket land navnet kommer fra, og det er dessuten av mindre interesse for mitt formål. Det som er det sentrale skillet for meg, er motsetningen mellom norske og utenlandske etternavn, og det

---

⁴⁴ Det er her kun en grafemisk forskjell. Begge navnene uttales likt.

er altså mindre relevant å skille mellom f.eks. tyske etternavn (*Schmidt*) og engelske (*Smith*). Jeg har heller ikke funnet det nødvendig for mitt formål å skille konsekvent mellom svenske, danske og islandske etternavn.

Som jeg var inne på i punkt 5.1.4, synes jeg det har vært vanskelig å trekke et klart skille mellom konstruerte og svenske etternavn. Danske og norske navn er heller ikke enkelt å skille fra hverandre. Det er bare de norske gårdsnavnene som utvilsomt er norske. Utviklingen av *-sen*-navn forløp på samme måte i Danmark, og typologisk sett er navnene like mye danske som norske.

For mitt formål fant jeg ut at det er nok å holde de utenlandske navnene atskilt fra de norske navnene, og de utenlandske navnene har jeg valgt å ha i en egen gruppe. Jeg har som sagt forsøkt å skille ut de samiske og finske/kvenske navnene fordi jeg synes det er av interesse i og med at “de tre stammers møte” kjennetegner denne landsdelen, og etter alt å dømme vil det gi seg utslag også i etternavnstradisjoner og etternavnsendringer i Nord-Norge.

Enkelte av de doble etternavnene er av utenlandsk karakter. Jeg har valgt å definere dem som utenlandske navn dersom ingen av navnene kan sies å være norske, og de faller dermed ikke inn under kategorien doble etternavn. Jeg vil gjøre oppmerksom på at kategorien utenlandske etternavn ikke bare inneholder svært fremmede etternavn som opphavlig kommer fra land langt fra Norge. I kategorien finner en også danske og svenske etternavn og dessuten etternavn som kom til Norge alt på 1600-tallet (som f.eks. *Angell* og *Blix*).

5.3 Andre etternavn

Navn som ikke passer inn i de andre kategoriene, har jeg valgt å samle i restkategorien “andre etternavn”.

Her finner en etternavn av opprinnelige fornavn som *Arild*, *Gilbert*, *Rasmus*, *Roy* og *Sylvester/Sølvfester* (norske varianter av *Silvester* [Kruken og Stemshaug 1995:272]). I materialet er også etternavnet *Malin*, som er mest utbredt som fornavn.⁴⁵

---

⁴⁵ Etter navnelovens § 6 nr 2 bør det ikke gis bevilling til å ta et vanlig brukt fornavn til etternavn. En vil hindre at et navn brukes både som etternavn og fornavn (Austbø 1986:44). Dersom et navn alt er i bruk som fornavn, vil en bare i spesielle tilfeller få tillatelse til å bruke det som etternavn. Er et navn alt i bruk både som fornavn og etternavn, vil en derimot kunne ta dette navnet som etternavn om en har den slektsmessige tilknytningen til navnet som kreves (loc.cit.).

Navn som opprinnelig er blitt brukt til å betegne personer (tilnavn), faller inn under denne gruppa. Jeg har navn som *Barth*,⁴⁶ *Normann*,⁴⁷ *Pulk*,⁴⁸ *Rasch/Rask*, *Rapp* og *Wittig*⁴⁹ i materialet mitt. Noen av disse navnene er svenske soldatnavn, noe jeg omtaler nærmere i punkt 5.3.1.

Også latiniseringer eller såkalte lærde navn har jeg valgt å plassere i denne gruppa (se punkt 5.3.2).

Foruten etternavn av typene nevnt over, inneholder gruppa navn jeg ikke har funnet opprinnelsen til. Mange av disse navnene er svært sjeldne i Norge. Flere av dem har 3 eller færre navnebærere (SSB). Noen av navnene er tatt med i NE, men de er av uvisst opphav. Navn som *Iki*, *Steffenakk*, *Vant*, *Vepsa* og *Wøhni* har jeg plassert i denne “restkategorien”.

5.3.1 Svenske soldatnavn

I materialet mitt finner jeg soldatnavn som *Rapp* og *Rasch/Rask*, navn som for øvrig er særlig utbredt i Nord-Norge (NE). Soldatnavn var riktignok en svensk tradisjon. Den mest nærliggende årsaken til at denne type navn fins i Norge, er at svenske tilflyttere har tatt med seg sine navn hit.

Fra 1600-tallet og utover fikk unge menn i Sverige nytt etternavn da de ble soldater. Mange av soldatene hadde samme etternavn, og det var nødvendig å skille de mange med *-son*-navn fra hverandre (Furtenbach 1987:58). De fleste soldatnavn antyder en viss egenskap hos navnebæreren (*Dristig*, *Glad*, *Lång*, *Modig*, *Munter*, *Stark*, *Tapper*), hvor de kom fra (*Dansk*, *Norrman*, *Torn* [person fra Tornby]) og navn som knyttet mennene til soldatyrket (*Granat*, *Hjelm*, *Svärd*). Soldat nummer 1 i et kompani kunne få navnet *Först*, mens den siste tilsvarende het *Punkt*, *Slut* eller *Adjö* (op.cit.: 65). Soldatene kunne også ha helt vanlige

---

⁴⁶ *Barth* er tysk eller dansk skrivemåte av tilnavnet ‘skjeggjut’ (NE). Navnet kan også være kortform av *Bartholomäus*.

⁴⁷ *Normann* er den danske skrivemåten av tilnavnet ‘nordmann’, av norrønt *norðmaðr* (NE).

⁴⁸ Navnet *Pulk* ble opprinnelig brukt på en som laget pulker (den norske betegnelsen på samenes vinterkjøretøy til reinskyss). Navnet brukes bare i Kautokeino, og der har det vært kjent siden 1770-tallet (Steen 1986:236).

⁴⁹ Det har ikke lyktes meg å finne informasjon om navnet *Wittig*. Navnet er svært sjeldent i Norge. Det er 3 eller færre som bærer dette navnet (SSB). I Danmark er det derimot 36 personer med dette navnet (Billesø 1999:164), noe som tyder på at navnet er av utenlandsk opphav. Jeg velger å se på navnet som et dansk tilnavn (om en person som er vittig eller morsom) og plasserer det i gruppa ‘andre etternavn’.

svenske etternavn, navn de hadde før de ble soldater og som de fikk beholde i armen (loc.cit.).

På 1600- og 1700-tallet hadde to tredjedeler av soldatene soldatnavn. Utpå 1700-tallet sank bruken av soldatnavn kraftig, men utover 1800-tallet ble de igjen populære. Furtenbach (1987:66) mener soldatnavnenes popularitet på 1800-tallet har sammenheng med de nasjonalromantiske strømmingene i tida. Noen av soldatnavnene er blitt arvelige etternavn og er like mye brukt i dag som den gang de var soldatnavn i egentlig forstand. Enkelte navn som *Granat*, *Hjelm*, *Kling*, *Krans*, *Staf*, *Sten* og *Strid* er til og med sterkere representert i Sverige i dag (op.cit.:74).

5.3.2 Lærde navn

Navn som ender på *-ander* og *-us*, såkalte lærde navn,⁵⁰ finnes også i materialet mitt. Lærde navn vil si etternavn som ble dannet etter latinske og greske mønstre (Brylla 1995:63). Navn av denne typen var særlig vanlige i Europa på 1500- og 1600-tallet (Rentenaar 1995:208). I Norge er de relativt sjeldne i dag.

Helander, *Lassander*, *Salander*, *Stellander* og *Wesander* er navn som ender på *-ander*, og som finnes i materialet mitt etter navneendring.

Navn som ender på *-us*, er *Celius*,⁵¹ *Ignatius*,⁵² *Lossius*,⁵³ *Stanislous*⁵⁴ og *Torneus*.⁵⁵ *Mentzoni* er kortform av *Mentzonius*, som er en latinisert form av *Meinhard* og *Meinrich* (NE). Sløyfing av suffikset *-us* som i navnet *Mentzoni*, er ikke uvanlig. Særlig når navnet gikk i arv, og navnebæreren hadde et annet yrke enn de “lærde” (dvs. stort sett presteskaper), var det vanlig å kutte ut suffikset (Utterström 1995:56).

---

⁵⁰ Rentenaar (1995:201) mener termen *lærde etternavn* er uheldig. Denne termen impliserer at en også kan snakke om “udannede” eller “dumme” etternavn, og dette er termer en vanskelig kan forestille seg. Av denne grunn finner Rentenaar termen *humanistnavn* å være bedre. *Humanistnavn* angir tydelig i hvilken gruppe navnene er oppstått i, men ulempen er at den ikke sier noe om navnenes antroponymiske status (loc.cit.). Jeg velger å bruke termen *lærde etternavn* trass i Rentenaars innvendinger mot termen.

⁵¹ *Celius* er trolig forkortelse av *Marselius* (fra lat. *Marcellus*). Det kan kanskje også være en variant av etternavnet *Caelius* (Kruken og Stemshaug 1995:253).

⁵² *Ignatius* er opprinnelig et katolsk fornavn. *Ignatius v. Loyola* (død 1556) grunnla jesuitt-ordenen, og navnet er blitt kjent etter han (Drosdowski 1974).

⁵³ *Lossius* er det latinske suffikset *-us* føyd til mannsnavnet *Lozo* (NE).

⁵⁴ *Stanislous* er latinisering av det polske navnet *Stanislaw/Stanislav* (Drosdowski 1974).

⁵⁵ I navnet *Torneus* er det nok stedsnavnet *Torneå* som ligger til grunn for latiniseringen.

Navnene oppstod alt på 1400-tallet ved de italienske akademier. De lærde begynte å antikisere personnavnene sine (dvs. gjøre dem “antikke”) for å markere tilknytningen til den intellektuelle elite. Studenter fra andre land tok med seg navnemoten til sine respektive hjemland (Rentenaar 1995:201). Også blant de lærde i København ble latiniserte navn populære. Vi kjenner vel alle til Ludvig Holbergs *Rasmus Berg* som skiftet navn til *Erasmus Montanus* da han begynte å studere i København. Navn av denne typen ble mest brukt på 1500- og 1600-tallet (Rentenaar 1995:208). På 1700-tallet dalte interessen for lærde navn, og de var faktisk umoderne på 1800-tallet (Utterström 1998:259). Følgelig forsvant de fleste lærde navn ved navnebærernes død. Forholdsvis få lærde navn har overlevd som etternavn, og det er faktisk i Sverige en i dag finner flest navn av denne typen. Lærde navn var for øvrig langt vanligere i Sverige enn Norge (Halvorsen 1975:172). Brylla (1995:63) hevder at etternavn på *-ander* og *-us* er blitt moderne igjen i Sverige i den senere tid (og da i nylagede etternavn).

Rentenaar (1995:204-207) gir en oversikt over hvordan en kunne antikisere navnet sitt. Den enkleste varianten var å føye til et antikiserende affiks (som *-ander*, *-ides* og *-us*) til det etternavnet en alt hadde (f.eks. *Homme* → *Hommius*). En kunne også danne et lærd navn av det stedet en kom fra (*Cornelius Pynackerus* var født i landsbyen *Pijnacker*). Assosiative justeringer var en annen mulighet. Jesuitten *Jordanus Egens* opptrådte både under navnene *Aegidius*, *Aegaeus* og *Egius*.

5.4 Skrivemåte

Det er svært vanlig å endre skrivemåten av et navn, og jeg synes det er interessant å se om jeg kan finne ut hva slags skrivemåte som foretrekkes. Jeg mener det ikke er tilfeldig hvilken skrivemåte folk velger på etternavnet sitt. Tradisjonelt har en skilt mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte. Nå skal det være sagt at uttrykkene “norsk” og “unorsk” skrivemåte ikke er presise begrep. Mange vil sannsynligvis se på vanlige skrivemåter av navn som en “norsk” skrivemåte. Fram til 1800 var skrivemåten av stedsnavn vaklende (Halvorsen 1975:173). Det var først litt ut på 1800-tallet at Norge fikk sitt eget skriftspråk, og den ene varianten av skriftspråket var dessuten sterkt preget av dansk rettskrivning. Før den tid var det vanlig at både gårdsnavn og personnavn ble skrevet etter danske rettskrivningsprinsipp.

En kan sikkert finne bedre termer enn “norsk” og “unorsk”. Fordelen ved å bruke disse termene er at de er mest brukt. De er godt innarbeidet, og man forstår lett hva som menes med dem. Bruk av “unorske” former blir jo av mange sett på som finere enn norske former, og man kan si at de er “pyntet på”. Som Smidth (1910:64) sier det om bruken av bokstaven <c>: “Fordi latinen kun brukte *c* og de latinske sprog næsten aldrig brukte *k*, og i engelsk *c* var overmaade almindelig, og fordi baade tysk og engelsk meget bruger *ch*, *ck*, – saa blev det zirligere og finere at skrive sit navn med *c* i stedet for *k*”. Smidth nevner skrivemåter som *Carlsen*, *Bache*, *Backe*, *Falck*, *Falch* som eksempler på navn som staves med <c>.

Det kan være vanskelig å si hva som er norsk skrivemåte, spesielt gjelder dette *-sen*-navn. Et navn som *Madsen* er f.eks. resultat av dansk skriveskikk (jf. at navnet kommer av *Mathias*). På norsk ville navnet staves *Matsen*. Norges tid under Danmark gjorde sitt til at språket ble sterkt påvirket av dansk. Da rettskrivingen ble forenklet i 1862, ble den foreldede skrivemåten av gårdsnavnene stående igjen. Gårdsnavn skrevet på “gammeldags” måte, ble tatt i bruk som etternavn av flere (Halvorsen 1975:172). For å finne ut om skrivemåten er “norsk” eller ”unorsk” har jeg først og fremst tatt hensyn til etymologien. Dersom jeg ikke har klart å oppspore den etymologisk riktige skrivemåten, har jeg brukt dagens norske rettskrivingsregler som mal. La meg ta et eksempel: Skrivemåten *Hartvigsen* er etymologisk riktig og kategoriseres som “norsk”, men skrivemåten *Hartviksen* definerer jeg også som “norsk” i og med at denne skrivemåten samsvarer med dagens rettskriving. I arbeidet med å finne riktig etymologisk form av *-sen*-navn, har jeg hatt god nytte av *Norsk personnamleksikon* (Kruken og Stemshaug 1995). Jeg har altså først og fremst et diakront utgangspunkt når jeg definerer om skrivemåten er “norsk” eller “unorsk”.

Bruken av fremmede bokstaver som *c*, *q*, *w*, *x* og *z* ser jeg på som “unorske”. Også stum <h> er spor etter eldre dansk skrivemåte (f.eks. *Dahl*). Såkalt “understøttende” <e> for å markere at foregående vokal er lang, ser jeg også på som et “unorsk” fenomen (eksempler her er *Lie* og *Loe*). Dobbelskriving av lang vokal som *Wiik* og *Riise*, er heller ikke norsk skrivemåte. Bruk av apostrof er også en “unorsk” skrivemåte (f.eks. *Hansén*).

Uhistorisk <d> definerer jeg som “unorsk” skrivemåte. I navnet *Bergfald* er det en uhistorisk <d>, mens *d*-en i *Fagerlid* er historisk etter norrønt *hlið*. Navn som *Enevoldsen* (av *Einvald*), *Ingvoldsen* (av norr. *Ingivaldr*) og *Taraldsen* (av norr. *Þórvaldr*) har historisk <d> og er

dermed “norske” skrivemåter. Også gårdsnavnet *Grundstad* har en historisk <d> (av norrønt *grund* ‘flat mark; land, jord’). *Brynildsen* er opprinnelig et patronym av mannsnavnet *Brynjulv* og ikke kvinnenavnet *Brynhild*, og dermed er *d*-en i *Brynildsen* uhistorisk og skrivemåten “unorsk”. Også *d*-en i *Gundersen* (norr. *Gunnarr*) og *Svendsen* (norr. *Sveinn*) er uhistorisk.

Det er i kategoriene gårdsnavn og *-sen*-navn at jeg har funnet det fruktbart å skille mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte. Jeg har dermed muligheten til enkelt å finne ut hvilken skrivemåte folk foretrekker.

I materialet mitt er det mange som ikke har byttet til et nytt navn, men bare gjort små forandringer på skrivemåten av eksisterende navn. Jeg kan her nevne eksempler som *Hansen* til *Hanssen* (se punkt 7.1.2.1) og *Arntsen* til *Arntzen* (se punkt 7.1.2.2). Jeg har markert dette i materialet slik at jeg kan se om jeg finner mulige mønstre på hva slags skrivemåte som ønskes. I kapittel 7 tar jeg for meg de navnejusteringene som er blitt gjort.

5.5 Bestemt eller ubestemt form?

Jeg venter å finne flere gårdsnavn i ubestemt form etter at navneendring er foretatt enn før. Det er grunn til å tro at det knytter seg større prestisje til gårdsnavn i ubestemt form enn gårdsnavn i bestemt form (se f.eks. Helleland 1990:83). Dette vil jeg komme nærmere inn på i punkt 6.5.

Også konstruerte etternavn regner jeg med hovedsakelig er i ubestemt form av samme årsak som nevnt over.

I og med at jeg ønsker å finne ut om det er noe i hypotesen om at etternavn i ubestemt form foretrekkes, ser jeg det som nødvendig å kategorisere etternavn av typen gårdsnavn og konstruerte navn ytterligere etter om de står i ubestemt eller bestemt form.

Jeg har begrenset meg til entallsformer. *Hagan* er f.eks. i bestemt form entall og teller med i analysen. Jeg har unnlatt en del former der jeg mener navnebærerene ikke vil ha noen fornemmelse av om navnet er i bestemt eller ubestemt form, som f.eks. dativformer. De

navnene som teller med i analysen, er altså navn en enkelt kan se er i bestemt eller ubestemt form. Til hjelp har jeg brukt ordbøker (Tanums store rettskrivningsordbok [1996] og Nynorskordboka [1986]).

6. Bytte av etternavn

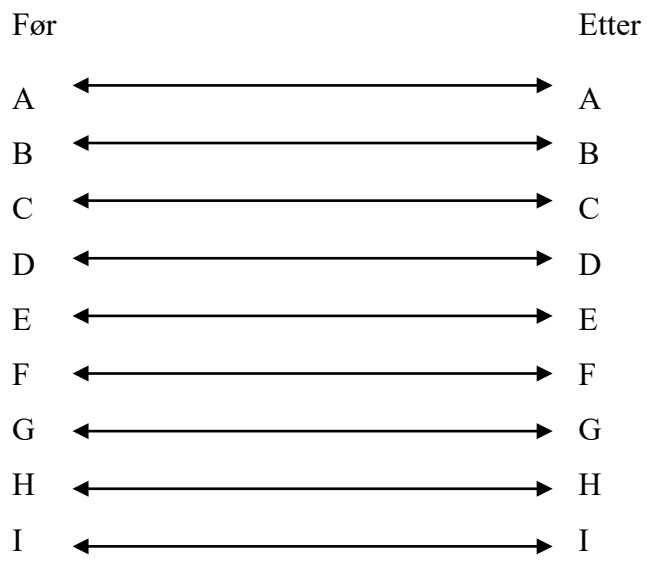
Totalt inneholder materialet mitt 3827 endringer av etternavn. Av disse gjelder 3155 bytte av etternavn, mens 672 personer har foretatt justeringer av skrivemåten. For klart å skille mellom bytte og justering av etternavn, har jeg valgt å ta for meg bytte av etternavn i dette kapitlet. I kapittel 7 tar jeg så for meg justering av etternavn. Navneendringene *Johansen* → *Johannessen* og *Chestrand* → *Sjøstrand* befinner seg i en gråsoner. Jeg har valgt å behandle disse navneendringene som navnebytter og ikke navnejusteringer.

Hvordan bør resultatene presenteres? Her ser jeg for meg tre ulike muligheter. Jeg har 9 navnekategorier, og i hver navnekategori kan 9 ulike endringer finne sted. Bytte av etternavn kan også skje innenfor samme navnekategori, dvs. typen $A > A$, f.eks. bytte fra ett *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn. Faktisk er det så mange som 81 potensielle endringstyper (se alternativ 1). Et annet alternativ er å gi en oversikt over frekvensen av de 9 navnekategoriene før og etter navnebytte (se alternativ 2). En slik løsning vil gi 9 endringstyper. Et tredje alternativ er å se på hver frekvenskategori separat og undersøke bytte *til* og *fra* for de enkelte frekvenskategoriene (jf. alternativ 3a og 3b).

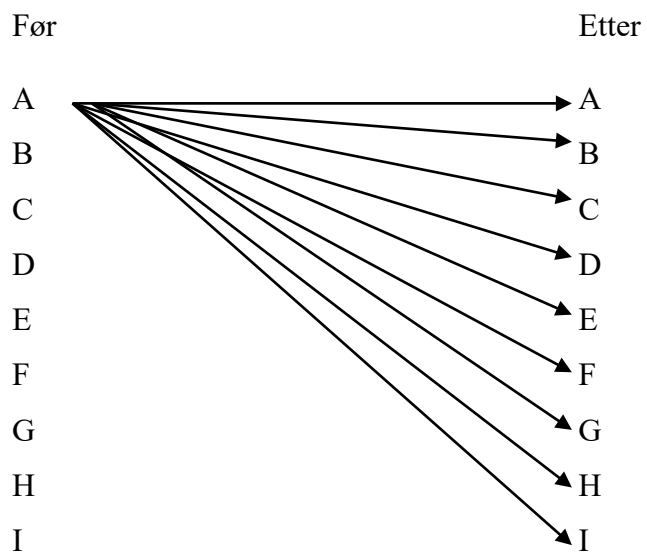
Alternativ 1

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A	A>A	A>B	A>C	A>D	A>E	A>F	A>G	A>H	A>I
B	B>A	B>B	B>C	B>D	B>E	B>F	B>G	B>H	B>I
C	C>A	C>B	C>C	C>D	C>E	C>F	C>G	C>H	C>I
D	D>A	D>B	D>C	D>D	D>E	D>F	D>G	D>H	D>I
E	E>A	E>B	E>C	E>D	E>E	E>F	E>G	E>H	E>I
F	F>A	F>B	F>C	F>D	F>E	F>F	F>G	F>H	F>I
G	G>A	G>B	G>C	G>D	G>E	G>F	G>G	G>H	G>I
H	H>A	H>B	H>C	H>D	H>E	H>F	H>G	H>H	H>I
I	I>A	I>B	I>C	I>D	I>E	I>F	I>G	I>H	I>I

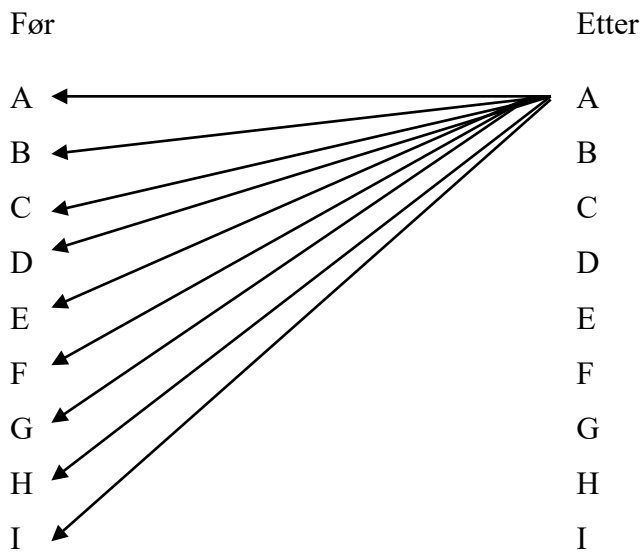
Alternativ 2

Alternativ 3a

Alternativ 3b

Det ville blitt for omstendelig å presentere så mange som 81 endringstyper (som alternativ 1 innebærer), og jeg velger heller å vise dataene mine ved hjelp av de andre alternativene jeg har satt opp. Jeg vil starte med å gi en generell oversikt over hvordan de ulike navnegruppene fordeler seg før og etter navnebytte (se tabell 1). Denne tabellen tilsvarer alternativ 2 ovenfor. Senere vil jeg gå nærmere inn på hver navnekategori, og jeg vil for hver navnekategori vurdere om jeg finner det mest hensiktsmessig å stille opp tabeller for bytte *fra* den enkelte frekvenskategori (jf. alternativ 3a) eller bytte *til* den enkelte frekvenskategori (jf. alternativ 3b). Grunnen til at jeg ikke presenterer tabeller for bytte *fra* og *til* for alle frekvenskategoriene, er rett og slett av plasshensyn. Noen av kategoriene er dessuten så små at det kan virke lite meningsfullt.

I tabellene som følger, vil rekkefølgen på navnegruppene være i alfabetisk rekkefølge. “Andre etternavn” vil imidlertid komme helt til slutt, fordi dette er en “restkategori”. Kapittel 6 og 7 er for øvrig strukturert på samme måte som kapittel 5 (med samme punktinndeling).

Tabell 1 Andel etternavn før og etter navnebytte⁵⁶

Navnegruppe	FØR		ETTER		Økning/ Nedgang
	Antall	%	Antall	%	
Doble etternavn	10	0,3	23	0,7	+ 0,4 p.p. ⁵⁷
Finske/kvenske etternavn	43	1,4	44	1,4	
Gårdsnavn ⁵⁸	846	26,8	1535	48,7	+ 21,9 p.p.
Konstruerte etternavn	45	1,4	102	3,2	+ 1,8 p.p.
Nykonstruerte etternavn ⁵⁹	17	0,5	64	2,0	+ 1,5 p.p.
Samiske etternavn	31	1,0	32	1,0	
-sen-navn ⁶⁰	1859	58,9	900	28,5	- 30,4 p.p.
Utenlandske navn	281	8,9	405	12,8	+ 3,9 p.p.
Andre etternavn	23	0,7	50	1,6	+ 0,9 p.p.
Sum	3155	99,9	3155	99,9	0

I tabell 1 ser vi at gårdsnavn og *-sen-navn* er de to største navnegruppene som til sammen utgjør 85,7 % av antall navn før navneendring er blitt gjort.

Det er gårdsnavn som øker mest, mens *-sen-navn* er den store taperen. Navn av gårdsnavntypen har en økning på hele 21,9 prosentpoeng (nær en fordobling). Før endring hadde så mange som 58,9 % av navnebærerne et *-sen-navn*, mens det etter endring kun er 28,5 % som har et navn av denne typen. Det betyr at *-sen-navn* mer enn halveres. *-sen-navn* er den største navnegruppa før endring med over halvparten av navnebærerne, mens det er gårdsnavn som er den største navnegruppa etter endring med 48,7 %.

I en figur kan jeg mer visuelt få fram endringene. I figur 3 har jeg valgt å konsentrere meg om de største navnegruppene. Jeg har derfor samlet navnegruppene andre, doble, finske/kvenske, konstruerte, nykonstruerte og samiske etternavn i en felles gruppe kalt *A* (andre navn). *U* er

⁵⁶ I den videre gjennomgangen av navnebytte, skiller jeg konsekvent mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte av gårdsnavn og *-sen-navn*. Jeg har valgt å kommentere “norsk” og “unorsk” skrivemåte nærmere i punkt 6.4.

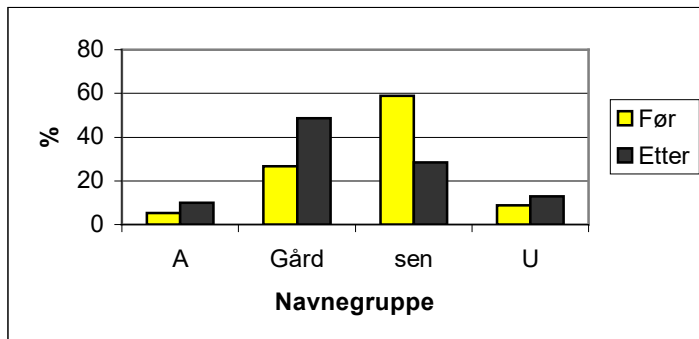
⁵⁷ Forkortelsen *p.p.* står for *prosentpoeng*.

⁵⁸ Se tabell 21 for nærmere inndeling i “norsk” og “unorsk” form av gårdsnavn.

⁵⁹ Nykonstruerte etternavn vil si konstruerte etternavn med færre enn 10 navnebærere, se punkt 5.1.4.

⁶⁰ Se tabell 21 for nærmere inndeling i “norsk” og “unorsk” form av *-sen-navn*.

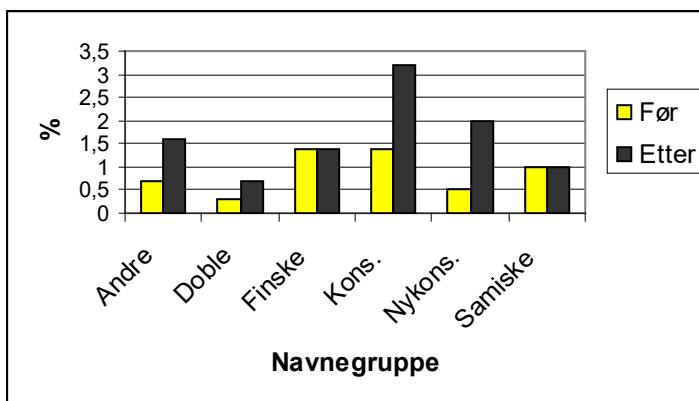
her en forkortelse for utenlandske etternavn. *Gård* vil si navn av gårdsnavntypen, mens *-sen* betyr *-sen*-navn.

Figur 3 Andel etternavn før og etter navnebytte i de “store” navnegruppene

Av figuren ser en tydelig at både andre etternavn, gårdsnavn og utenlandske navn opplever en økning, mens *-sen*-navn er den eneste kategorien som synker.

Ser en nærmere på de små navnegruppene, vil en oppdage at noen kategorier står for en større økning enn andre. Finske/kvenske og samiske etternavn holder seg relativt konstante, mens andre, doble, konstruerte og nykonstruerte etternavn alle opplever en økning. Dette kommer tydelig fram i figur 4 nedenfor.

Figur 4 Andel navn før og etter navnebytte i de “små” navnegruppene

I figur 4 har jeg brukt forkortelser som samsvarer med navnegruppene i tabell 1. *Andre* vil altså si ‘andre etternavn’, *Doble* = ‘doble etternavn’, *Finske* = ‘finske og kvenske etternavn’,

Kons. = ‘konstruerte etternavn’, *Nykons.* = ‘nykonstruerte etternavn’ og *Samiske* = ‘samiske etternavn’.

Vi ser at doble etternavn opplever en fordobling, og det samme er tilfelle med andre etternavn og konstruerte etternavn. Nykonstruerte etternavn er blitt firedoblet, med en økning fra 0,5 % til 2,0 %.

Samlet er det gårdsnavn som står for den største økningen i prosentpoeng, mens *-sen*-navn har størst nedgang. Finske/kvenske etternavn og samiske etternavn står nærmest stille, men bortsett fra disse to kategoriene opplever alle navnegruppene en økning unntatt *-sen*-navnene som går kraftig tilbake. Dette innebærer at de gruppene som øker, gjør dette på bekostning av *-sen*-navnene.

Jeg vil i de følgende punktene (6.1 - 6.3) gi mer detaljerte kommentarer til de enkelte navnegruppene.

6.1 “Norske” etternavn

Jeg vil her ta for meg endringer for de navnegruppene jeg karakteriserer som “norske”, dvs. gårdsnavn, *-sen*-navn, doble etternavn og konstruerte/nykonstruerte etternavn.

6.1.1 Gårdsnavn

“Ei tid var patronyma dei mest nytta etternamna, men i vår tid har gårdsnamn igjen vorte populære som etternamn” (Otnes og Aamotsbakken 1999:228). Nærmere 70 % av alle nordmenn har et gårdsnavn som etternavn (Veka 2001:36). Både Veka og Helleland (1996:54) mener Norge er det eneste landet i Europa der gårdsnavn dominerer som etternavnstype.

Både i Svaneviks og Vistnes’ undersøkelser var etternavn av gårdsnavntypen den navnegruppa som økte mest. Hos Svanevik økte gårdsnavn med 10 prosentpoeng, fra 42 % til 52 %. Hos Vistnes opplevde gårdsnavnene en framgang på hele 15 prosentpoeng, fra 37 % til

52 %. I materialet mitt har gårdsnavn hatt en enda sterkere økning. Framgangen er på hele 21,9 prosentpoeng, fra 26,8 % til 48,7 % (jf. tabell 1).

Veka (2001:36) hevder at de fleste som skifter etternavn her i landet, velger et gårdsnavn. Undersøkelsen min bekrefter denne antagelsen. Årsaken til at gårdsnavn velges, mener Veka er den høye statusen navnetypen har. Han forklarer statusen med at gårdsnavn dominerer som navnetype, og at gårdsnavn knytter bånd tilbake til bondestanden (loc.cit.).

***

Som vist i begynnelsen av dette kapitlet, kan en både se på bytte *fra* og *til* den enkelte navnekategori (se alternativ 3a og 3b). Når det gjelder navn av gårdsnavntypen, mener jeg det vil være interessant å se på bytte begge veier. Navn av gårdsnavntypen er den største navnegruppen etter navnebytte, og jeg vil derfor først presentere en tabell for bytte *til* gårdsnavn.

Tabell 2a Bytte til gårdsnavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	3	0,2			
Finske/kvenske	18	1,2			
Gårdsnavn	400	26,0	Gårdsnavn N	349	22,7
			Gårdsnavn U	51	3,3
Konstruerte	21	1,4			
Nykonstruerte	7	0,5			
Samiske	9	0,6			
-sen-navn	981	63,9	-sen-navn N	808	52,6
			-sen-navn U	173	11,3
Utenlandske	87	5,7			
Andre	9	0,6			
Sum	1535	100,1			

Av plasshensyn har jeg benyttet forkortede uttrykksmåter i venstre kolonne, f.eks. *Doble* = ‘doble etternavn’ og *Nykonstruerte* = ‘nykonstruerte etternavn’. Forkortelsene i fjerde kolonne går på skrivemåte. Her betyr *N* “norsk” skrivemåte, mens *U* er forkortelse for “unorsk” skrivemåte. *Gårdsnavn N* vil altså si ‘gårdsnavn med “norsk” skrivemåte’, mens *Gårdsnavn U* står for ‘gårdsnavn med “unorsk” skrivemåte’. Tilsvarende forkortelser gjelder for -sen-navn.

Av de 1535 personene som bytter til et gårdsnavn, hadde de fleste fra før et *-sen*-navn. 981 personer (63,9 %) hadde et *-sen*-navn tidligere, og av disse hadde 676 et svært frekvent *-sen*-navn (dvs. med flere enn 10 000 navnebærere). Faktisk er det så mange som 93 personer som har byttet fra *Hansen* til et gårdsnavn. Eksempler på bytter er: *Andersen* → *Fjørtoft*, *Eriksen* → *Dale* og *Jakobsen* → *Hoem*. At så mange skifter fra *-sen*-navn til et gårdsnavn, kan være at en føler at gårdsnavn viser røtter og tilhørighet i sterkere grad enn *-sen*-navn.

400 personer (26,0 %) tok et annet navn av gårdsnavntypen. Av eksempler kan nevnes: *Bakken* → *Søvik*, *Dørum* → *Nøstvik* og *Fidjeland* → *Kullstad*. 87 personer (5,7 %) hadde et utenlandsk etternavn tidligere. *Frølich* → *Høibakk*, *Koriakina* → *Berg* og *Somazzi* → *Steinsvik* er eksempler på slike navnebytter.

Jeg vil nå se på bytte *fra* gårdsnavn (jf. alternativ 3a). 846 personer med navn av gårdsnavnstypen i materialet mitt, valgte å bytte etternavn. Tabell 2b viser hva slags etternavn disse valgte å ta.

Tabell 2b Bytte fra gårdsnavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	15	1,8			
Finske/kvenske	10	1,2			
Gårdsnavn	400	47,3	Gårdsnavn N	328	38,8
			Gårdsnavn U	72	8,5
Konstruerte	28	3,3			
Nykonstruerte	5	0,6			
Samiske	6	0,7			
<i>-sen</i> -navn	294	34,7	<i>-sen</i> -navn N	248	29,3
			<i>-sen</i> -navn U	46	5,4
Utenlandske	76	9,0			
Andre	12	1,4			
Sum	846	100			

Som tabellen viser, valgte flertallet å bytte til et annet gårdsnavn. I alt tok 400 navnebærere (47,3 %) et annet gårdsnavn. Av dem valgte de fleste å ta et gårdsnavn med “norsk” skrivemåte. Eksempler på bytter er: *Berg* → *Bjørnhaug*, *Gjerdrum* → *Storåker* og *Haugen* → *Strand*. Så mange som 294 navnebærere (34,7 %) valgte å ta et *-sen*-navn. Flertallet tok et *-sen*-navn med “norsk” skrivemåte: som f.eks. *Bruvoll* → *Fredriksen* og *Grønnås* → *Arnesen*.

Men 5,4 % tok et *-sen*-navn med “unorsk” skrivemåte, f.eks. *Hjortskarmo* → *Thoresen*⁶¹ og *Skogstad* → *Berntzen*. 76 personer (9,0 %) byttet fra et gårdsnavn til et utenlandsk etternavn. Eksempler på slike navnebytter er: *Dahlberg* → *Brinchmann*, *Finseth* → *Panchasuchart* og *Søreng* → *Dunkel*. Jeg vil på nytt påpeke at etternavnsendring i forbindelse med giftermål per definisjon ikke skal være med i materialet mitt, så det må være andre grunner til at personer med et norsk etternavn velger å ta et utenlandsk i stedet.

6.1.2 *-sen*-navn

JØRGENSEN det er mit efternavn, slet og ret Jørgensen. Det kan enhver jo komme og sige, og det er der da også mange der gør, for som de siger ude i byen: “Jørgensen? Det er ikke et navn, det er en massebetegnelse” (Berlingske Tidende 29.09.1985).

Vel 26 % av alle nordmenn har et etternavn som ender på *-sen*, og det eksisterer 1385 *-sen*-navn i Norge (Veka 2001:37). I Danmark derimot bærer hele 70 % av befolkningen et *-sen*-navn, og 2/3 av danskene har et av de 50 vanligste etternavnene (op.cit.:38). Det mest vanlige *-sen*-navnet i Danmark var i 2000 for øvrig *Jensen* med 315 069 navnebærere.⁶²

-sen-navn er som nevnt den eneste navnekategorien som har tilbakegang i mitt materiale. Dette var opphavlig en stor kategori som er blitt vesentlig mindre. Av den grunn ser jeg det som mest relevant å stille opp en tabell for de som bytter *fra* denne navnetypen (jf. alternativ 3a). Det er 1859 navnebærere med *-sen*-navn som valgte å bytte etternavn, og tabell 3 viser hva slags etternavn de tok i stedet.

---

⁶¹ Jeg vil her nevne at <th> kan gå tilbake til norrønt <þ>: *Þórir* > *Thore*. Dermed er det ikke egentlig “unorsk” form her. Siden de fleste navn med <th> er av fremmed opphav (som f.eks. *Mathiassen*, *Theodorsen* og *Thomassen*), har jeg allment valgt å se på <th> som “unorsk” form.

⁶² Ifølge Berendt (1996:52) var det ca. 370 000 som hadde *Jensen* som etternavn i Danmark i 1996. I 2000 er tallet gått ned til 315 069, og det er en kraftig nedgang. Det tyder på at heller ikke dansker ønsker å ha et frekvent *-sen*-navn som etternavn (se punkt 6.1.2.4).

Tabell 3 Bytte fra *-sen*-navn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	7	0,4			
Finske/kvenske	21	1,1			
Gårdsnavn	981	52,8	Gårdsnavn N	785	42,2
			Gårdsnavn U	196	10,6
Konstruerte	65	3,5			
Nykonstruerte	52	2,8			
Samiske	13	0,7			
<i>-sen</i> -navn	460	24,7	<i>-sen</i> -navn N	382	20,5
			<i>-sen</i> -navn U	78	4,2
Utenlandske	230	12,4			
Andre	30	1,6			
Sum	1859	100			

Over halvparten av navnebærerne (52,8 %) byttet *-sen*-navnet med et gårdsnavn, mens 460 personer (24,7 %) valgte å ta et annet *-sen*-navn. Flertallet av gårdsnavnene og *-sen*-navnene som ble valgt, var med “norsk” skrivemåte. 230 personer (12,4 %) skiftet fra *-sen*-navn til et utenlandsk navn. Av disse vil jeg vise noen eksempler: *Johannessen* → *Yildiz*, *Nilssen* → *Dakic* og *Thomassen* → *Bergqvist*. Jeg vil spesielt nevne byttet *Hagerupsen* → *Hagerup*. *Hagerupsen* er et *-sen*-navn av et opprinnelig slektsnavn (*Hagerup*) (se punkt 6.1.2.3), og dette er et svært sjeldent *-sen*-navn (med litt over 100 navnebærere). Likevel har vedkommende valgt å sløyfe endelsen *-sen*. *Hagerup* er også et vernet etternavn (med om lag 400 navnebærere), og det betyr at vedkommende har hatt slektstilknytning til dette navnet eller har fått innvilget endringen av andre grunner. Denne navneendringen kan rett og slett tyde på at navnebæreren ikke ønsket å ha et navn som ender på *-sen*. Vedkommende kan også ha blitt lei av å forklare for utenforstående det navnetypologiske spesielle ved navnet *Hagerupsen*.

-sen-navn opplevde en drastisk nedgang både i Svaneviks og Vistnes’ undersøker. I Svaneviks materiale sank *-sen*-navn med 13 prosentpoeng, fra 42 % til 29 %. Også i Vistnes’ undersøkelse var det *-sen*-navnene som stod for den største nedgangen. Her falt *-sen*-navnene med 12 prosentpoeng, fra 50 % til 38 %. Antall personer med *-sen*-navn minker betraktelig etter at navneendring har funnet sted også i min undersøkelse. 1859 navnebærere har *-sen*-navn før endring mot bare 900 etter endring. Faktisk opplever *-sen*-navnene en nedgang på hele 30,4 prosentpoeng i mitt materiale, fra 58,9 % til 28,5 %, altså en halvering (jf. tabell 1).

Det er imidlertid ikke *-sen*-navn generelt personer “flykter” fra, men *-sen*-navn som er svært frekvente.⁶³ Tabell 4 viser hvor frekvente *-sen*-navnene før og etter navnebytte, er.

Tabell 4 Ulike frekvenskategorier av *-sen*-navn blant de som har byttet etternavn

	Antall navnebærere (SSB)	FØR		ETTER		Økning / Nedgang
		Antall	%	Antall	%	
A	≤10	6	0,3	12	1,3	+ 1,0 p.p.
B	11-100	30	1,6	25	2,8	+ 1,2 p.p.
C	101-500	71	3,8	62	6,9	+ 3,1 p.p.
D	501-10000	518	27,9	329	36,6	+ 8,7 p.p.
E	≥10001	1234	66,4	472	52,4	- 14,0 p.p.
	Sum	1859	100	900	100	0

Navn med færre enn 500 navnebærere er beskyttet, og svært sjeldne *-sen*-navn har en svak økning. Tabell 4 viser at endringen i prosentpoeng er forholdsvis liten for de lavfrekvente *-sen*-navnene (frekvenskategori A-C). Flesteparten av de som velger å ta et *-sen*-navn, tar et *-sen*-navn som er “fritt”. Så mange som 36,6 % av de som skifter til et *-sen*-navn, tar et navn som har mellom 501 og 10 000 navnebærere. Som tabellen viser, velger 52,4 % de mest frekvente *-sen*-navnene med flere enn 10 001 navnebærere. Mens så mange som 66,4 % av de med *-sen*-navn før navneendring hadde et navn med flere enn 10 001 navnebærere, er det kun 52,4 % som har et så frekvent *-sen*-navn etter at navneendring har funnet sted. *-sen*-navn i frekvenskategori E opplever en nedgang på hele 14,0 prosentpoeng. Det er altså frekvente navn som *Andersen, Eriksen, Hansen, Jensen, Johansen, Johnsen, Karlsen, Kristiansen, Larsen, Nilsen, Olsen, Pedersen* og *Pettersen* som opplever den største nedgangen (se punkt 6.1.2.4).

6.1.2.1 Bytte fra *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

Det er 460 personer som har byttet fra et *-sen*-navn til et annet navn av samme type (se tabell 3). Er det noe i hypotesen om at folk skifter fra frekvente til sjeldne *-sen*-navn? Først vil jeg i tabell 5 se hvordan de forskjellige frekvenskategoriene av *-sen*-navnene fordeler seg før og etter navnebytte.

⁶³ Som jeg vil komme tilbake til i punkt 6.4, er skrivemåten dessuten “norsk”, dvs. f.eks. *Karlsen* og ikke *Carlsen*.

Tabell 5 Ulike frekvenskategorier ved bytte fra *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	FØR		ETTER		Økning / Nedgang
		Antall	%	Antall	%	
A	≤10	1	0,2	10	2,2	+ 2,0 p.p.
B	11-100	11	2,4	17	3,7	+ 1,3 p.p.
C	101-500	18	3,9	38	8,3	+ 4,4 p.p.
D	501-10000	155	33,7	173	37,6	+ 3,9 p.p.
E	≥10001	275	59,8	222	48,3	- 11,5 p.p.
	Sum	460	100	460	100,1	+ 0,1

Som en ser, er det *-sen*-navn med flere enn 10 001 navnebærere som har nedgang. Nedgangen er på 11,5 prosentpoeng. Det er beskyttede *-sen*-navn som har mellom 101 og 500 navnebærere (frekvenskolonne C) som øker mest, med 4,4 prosentpoeng.⁶⁴

Tabell 5 tilsvarer alternativ 2 som jeg stilte opp i begynnelsen av dette kapittelet. Jeg vil nå gå nærmere inn på hver enkelt frekvenskolonne og se hvilke bytter som er blitt gjort. Først vil jeg ta for meg bytte *fra* *-sen*-navn i de ulike frekvenskategoriene, og i neste omgang vil jeg se på bytte *til* *-sen*-navn i de forskjellige kategoriene (jf. alternativ 3a og 3b).

I de neste tabellene har jeg delt *-sen*-navnene inn i følgende grupper etter hvor frekvente navnene er:

- Svært lavfrekvente *-sen*-navn (dvs. færre enn 500 navnebærere)
- Middels frekvente *-sen*-navn (dvs. mellom 501 og 10 000 navnebærere)
- Høyfrekvente *-sen*-navn (dvs. flere enn 10 001 navnebærere)

Tabell 6 Bytte fra svært lavfrekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	1	3,3
B	11-100	0	0
C	101-500	1	3,3
D	501-10000	8	26,7
E	≥10001	20	66,7
	Sum	30	100

⁶⁴ Riktignok er det frekvenskategori A som øker mest. Denne frekvenskategorien opplever en tidobling, mens kategori C kun har en dobling. Jeg har valgt å forholde meg til prosentpoeng her, selv om jeg er klar over at det kan gi et litt skeivt bilde.

Det er ganske få som har byttet fra et sjeldent *-sen*-navn (bare 30 personer, dvs. 6,5 % av de som har byttet fra et *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn, se tabell 5). Blant de som har skiftet fra et svært sjeldent navn med færre enn 500 navnebærere, har det store flertallet (93,4 %) valgt å ta et *-sen*-navn som ikke er rettsbeskyttet, dvs. som har over 500 navnebærere. Jeg kan her nevne endringene *Dinessen* → *Olsen* og *Selmersen* → *Jensen*. Det er to personer som har skiftet til et annet sjeldent *-sen*-navn, et *-sen*-navn som er mer sjeldent enn det de bar tidligere: *Jønsson* → *Didriksson* og *Klemetsen* → *Bersvendsen*.

Tabell 7 Bytte fra middels frekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	3	1,9
B	11-100	3	1,9
C	101-500	12	7,7
D	501-10000	63	40,7
E	≥10001	74	47,7
	Sum	155	99,9

Av de 155 personene som har skiftet fra et middels frekvent *-sen*-navn (med mellom 501 og 10 000 navnebærere), valgte bare 11,5 % et sjeldnere *-sen*-navn (f.eks. *Christensen* → *Winsjansen*). 40,7 % tok et *-sen*-navn med om lag like mange navnebærere (som f.eks. *Lorentsen* → *Enoksen*), mens hele 47,7 % tok et mer frekvent *-sen*-navn (f.eks. *Mikkelsen* → *Johansen*).

Tabell 8 Bytte fra høyfrekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	6	2,2
B	11-100	14	5,1
C	101-500	25	9,1
D	501-10000	102	37,1
E	≥10001	128	46,5
	Sum	275	100

Som tabell 8 viser, tok 53,5 % (summen av kategori A-D) av de som byttet fra et frekvent *-sen*-navn, et sjeldnere *-sen*-navn. Så mange som 46,5 % tok imidlertid et like frekvent *-sen*-navn. *Karlsen* → *Sedolfsen* og *Johansen* → *Magnarsen* er eksempler på navnebytter fra

frekvente til sjeldne *-sen*-navn. Eksempler på navnebytter fra høyfrekvente til andre høyfrekvente *-sen*-navn er: *Nilsen* → *Larsen* og *Olsen* → *Johansen*. Det forundrer meg at såpass mange bytter til et like vanlig *-sen*-navn som det de hadde før.

Jeg vil nå etter å ha presentert tabeller og gitt kommentarer for de som *tidligere* hadde *-sen*-navn i ulike frekvenskategorier, endre perspektivet og undersøke fordelingen på de ulike frekvenskategoriene *etter* at navnebytte er foretatt (jf. alternativ 3b). Ved å gjøre dette mener jeg at en vil få et mer helhetlig bilde av navnebyttene som er blitt gjort. Tabell 8 viser altså hvor frekvent *-sen*-navn de som *før* hadde et høyfrekvent *-sen*-navn, bytter til. Tabell 11 viser derimot hvor frekvent *-sen*-navn de som *etterpå* har et høyfrekvent *-sen*-navn, hadde tidligere.

Tabell 9 Bytte til svært lavfrekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	0	0
B	11-100	0	0
C	101-500	2	3,0
D	501-10000	18	27,7
E	≥10001	45	69,2
	Sum	65	99,9

Det store flertallet av de som har tatt et sjeldent *-sen*-navn, hadde et svært alminnelig *-sen*-navn tidligere. Dette gjelder så mange som 69,2 %. Jeg kan her nevne eksempler som *Pedersen* → *Ditløvsen*, *Hansen* → *Stefanussen* og *Jensen* → *Adriansen*.

Tabell 10 Bytte til middels frekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	1	0,6
B	11-100	3	1,7
C	101-500	4	2,3
D	501-10000	63	36,4
E	≥10001	102	59,0
	Sum	173	100

Også de som har tatt et “fritt” *-sen*-navn, men ikke blant de mest frekvente (dvs. *-sen*-navn med mellom 501 og 10 000 navnebærere), hadde flertallet (59,0 %) et mer frekvent *-sen*-navn

tidligere. *Kristiansen* → *Mortensen* og *Hansen* → *Thomassen* er eksempler på slike bytter. Men det er også de som har byttet til et mer frekvent *-sen*-navn, som *Gulbranson* → *Mortensen* og *Elisiussen* → *Bendiksen*.

Tabell 11 Bytte til høyfrekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	0	0
B	11-100	8	3,6
C	101-500	12	5,4
D	501-10000	74	33,3
E	≥10001	128	57,7
	Sum	222	100

57,7 % av de som etter navnebytte har et svært frekvent *-sen*-navn, hadde før navnebytte et like frekvent *-sen*-navn. Eksempler på slike navnebytter er *Olsen* → *Johansen* og *Larsen* → *Pedersen*.

De fleste som velger å bytte *-sen*-navn, har et høyfrekvent *-sen*-navn i frekvenskategori E (se tabell 5). Det er relativt få som bytter fra et vernet *-sen*-navn (i kategori A-C). Tabellene jeg har presentert i dette punktet, viser til min overraskelse å ikke følge noe fast mønster. Jeg hadde ventet at folk byttet fra frekvente til mer sjeldne *-sen*-navn. Det er ikke noen påfallende tendens til at folk gjør dette, selv om det kan se slik ut om en ser på tabell 5 isolert. Folk har byttet fra lavfrekvente til høyfrekvente *-sen*-navn (jf. tabell 6), og personer med middels frekvente *-sen*-navn har hovedsakelig valgt like frekvente eller høyfrekvente *-sen*-navn (jf. tabell 7). 128 personer har byttet fra et høyfrekvent *-sen*-navn til et annet høyfrekvent *-sen*-navn (jf. tabell 11). 102 personer har byttet fra et høyfrekvent *-sen*-navn til et middels frekvent *-sen*-navn (se tabell 10), mens bare 45 personer har byttet fra et høyfrekvent *-sen*-navn til et vernet *-sen*-navn (jf. tabell 9). Dersom en ønsker å ta et vernet *-sen*-navn, krever det at en har slektstilknytning til dette navnet. En kan altså ikke ta et slikt etternavn uten videre. Det kan være noe av grunnen til at såpass få velger å bytte til et sjeldent *-sen*-navn.

6.1.2.2 Frekvente *-sen*-navn

Det er altså *-sen*-navn med flere enn 10 000 navnebærere som opplever en nedgang. Hva er årsaken til dette? Etternavn som ender på *-sen*, er gjerne ikke blitt sett på som fullgode norske etternavn. Ekte patronymer⁶⁵ har vært norsk tradisjon i flere hundreår, men dagens *-sen*-navn som går i arv, ble først vanlig på 1800-tallet. Ønske om faste etternavn var trolig hovedårsaken til at *-sen*-navnene ble vanlige. Følgende sitat fra Olafsen (1922:117) viser hva slags holdninger til denne typen etternavn som har eksistert og til dels eksisterer den dag i dag:

Det er et krav til et slægtsnavn, at det skal være kort, vakkert og velklingende, let at skrive og uttale o. s. v. [sic!], men fremfor alt, at det skal være betegnende for vedkommende som bærer det, saa at han ikke kan forveksles med andre. Men disse krav opfylder ikke *-sen* navnene. De er uskjønne som regel, klinger ikke godt, er ofte mindre passende, men fremfor alt er de i høi grad litet betegnende. Hvor mange findes vel i vort land, som bærer navnet Olsen? Eller Larsen? Eller Pedersen? De kan sikkerlig tælles i tusindvis. Disse og lignende navne er saa almindelige, at de er næsten at anse for fællesord, ikke egennavne, og det maa derfor være meget uheldig for en mand at bære det.

Olafsen går her vel langt i kritikken av *-sen*-navn. Han er svært normativ i sine uttalelser. At navn som ender på *-sen* er uskjønne og ikke klinger godt, er ingen allmenn oppfatning i dag. Svært frekvente *-sen*-navn gjør navnet mindre egnet til identifikasjon i forhold til navn med få navnebærere. Det er etter min mening det eneste som eventuelt kan utsettes på denne type navn.

6.1.2.3 Sjeldne *-sen*-navn i Nord-Norge

Befolkningen i Nord-Norge har oftere *-sen*-navn enn folk andre steder i landet. Helleland (1996:60) hevder at *-sen*-navnene er mest frekvente i Nord-Norge og på Østlandet. Alhaug (2002:3) bekrefter dette i en undersøkelse. Flest personer med *-sen*-navn i forhold til innbyggertallet, finner en i Troms tett etterfulgt av Finnmark og Nordland. I Troms er det så mange som 53 % av innbyggerne som har et etternavn som ender på *-sen*. Alhaug gjør spesielt oppmerksom på det skarpe skillet mellom nabofylkene Nordland og Nord-Trøndelag, der det i Nordland er 46 % med *-sen*-navn og bare 13 % i Nord-Trøndelag (loc.cit.). Til grunn for undersøkelsen er adresse i folkeregisteret i 1998, ikke fødekommune.

---

⁶⁵ For definisjon av termen *ekte patronymer*, se punkt 5.1.2.

Hvorfor er *-sen*-navn mer vanlig i nord? En mulig årsak kunne være at det ikke er så mange gårdsbruk i Nord-Norge som sørpå. En konsekvens av dette ville være at færre nordlendinger har tilknytning til en gård og følgelig ikke har muligheten til å ta seg et gårdsnavn. Men en slik forklaring gjelder i alle fall ikke i Nordland. Alhaug viser nemlig at to fylker med omtrent like mange innbyggere og like mange gårdsbruk (Nordland og Møre og Romsdal), viser store forskjeller når det gjelder *-sen*-navn. Alhaug (2002:4) tror noe av årsaken kan være at bøndene i nord har kombinert fiske og gårdsarbeid i motsetning til i sør, der bøndene i langt større grad har konsentrert seg om arbeidet på gården. Tilknytningen til gården kan som en følge av dette, ha blitt mindre viktig for bøndene i Nord-Norge. Nordlendingene kan derfor ha følt det mer naturlig å ta et *-sen*-navn framfor gårdsnavnet til etternavn tidlig på 1900-tallet (loc.cit.).

Forut for undersøkelsen antok jeg at en ville finne mange sjeldne *-sen*-navn i Nord-Norge, fordi navnekreativiteten i Nord-Norge har vært stor når det gjelder fornavn (se Alhaug 1985). Det er dermed nærliggende å tenke at en i landsdelen også finner kreative etternavn på *-sen*. I Nord-Norge brukte en på 1800-tallet gjerne opphavlige slektsnavn som fornavn (Samuelsen 1999:127). I materialet mitt finner jeg etternavn som er patronym av slektsnavnet brukt som fornavn. Eksempler på dette er navnene *Angelsen*, *Hagerupsen*, *Lindrupsen*, *Lockertsen*, *Selmersen* og *Zahlisen*.⁶⁶ Det var stort sett bare gutter som fikk slektsnavn som *Astrup* og *Jentoft* til fornavn, noe Samuelsen blant annet ser på som et utslag av kjønnsrolletenkingen på 1800-tallet (op.cit.:114). Det var dessuten folk i de laveste sosiale klassene som valgte navn av denne typen. Etter alt å dømme fungerte dette som en sosial kompensasjon for de som befant seg langt nede på samfunnsstigen (op.cit.:117, Bræck 1979:33). Ifølge Samuelsen ble skikken med å bruke slektsnavn som fornavn, mer vanlig i siste halvpart av 1800-tallet. Navneloven av 1923 satte forbud mot denne type navn, men det tok likevel tid før det ble slutt på skikken.

Olafsen (1922) lovpriste det som etter hans mening, var gode etternavn. Han var svært normativ i sine uttalelser, og han var som nevnt (se punkt 6.1.2.2) generelt imot navn på *-sen*. Heller ikke sjeldne *-sen*-navn hadde han noe til overs for:

---

⁶⁶ Det er kanskje ikke så underlig at jeg finner nettopp disse *-sen*-navnene i materialet mitt. *Angel*, *Hagerup* og *Selmer* var nemlig blant de mest populære etternavnene brukt som fornavn på slutten av 1800-tallet (Samuelsen 1999:93).

Men der er ogsaa som sagt sjeldne navne, og man har jo anledning til at vælge dem; ingen kan hindre en anden deri. Men disse sjeldnere navne er ofte mindre passende til at danne slægtsnavne av. Der kan være adskillig at utsætte paa navne som Sakariassen, Monsen, Eliassen, Juliussen, i hvert fald er de ikke vakre. Men endnu værre er navne som Jokumsen, Aleksandersen, Karoliussen o. s. v. [sic!] (op.cit.:117-118).

Også her er Olafsen svært subjektiv i sine uttalelser. Jeg vil ikke si at navn som *Aleksandersen* og *Eliassen* er stygge. Hvilke navn man synes er pene og mindre pene, vil jo variere fra individ til individ (se punkt 12.1.1 om språk, smak og estetikk). Siden vi alle har forskjellig smak, vil folk ha ulik oppfatning av om et navn er pent. De mange ulike *-sen*-navnene som eksisterer, viser hvilken kreativitet ved valg av fornavn som har eksistert og gir også et bilde av navnetradisjoner.

Det er et faktum at svært mange nordlendinger sett i forhold til innbyggertallet, har *-sen*-navn. Som jeg har argumentert for over, antar jeg at mange av disse navnene er relativt sjeldne. Undersøkelsen min viser at det i hovedsak er de med svært frekvente *-sen*-navn som bytter etternavn. Det ser ut som at de som har et sjeldent *-sen*-navn, ønsker å beholde det.⁶⁷ Svært få i mitt materiale bytter ut et sjeldent *-sen*-navn (som er vernet), og til min overraskelse er det også få som velger å ta et sjeldent *-sen*-navn. Resultatene tyder på at det er de høyfrekvente *-sen*-navnene som har lav status. Likevel tar man heller et gårdsnavn framfor et sjeldent *-sen*-navn.⁶⁸

6.1.2.4 De vanligste etternavnene før og etter navnebytte

Jeg mener det vil være interessant å sammenligne hvilke etternavn som har flest navnebærere før og etter endring. En skulle tro at disse to listene vil være merkbart forskjellige. Lista før navnebytte vil trolig inneholde svært frekvente *-sen*-navn og ikke være helt ulik lista over de mest vanlige etternavnene i Norge som en finner i NE (Veka 2000:491-492). Etter at navnebytte er foretatt vil lista sannsynligvis avvike mer fra den nevnte lista over de mest alminnelige etternavnene i Norge. Riktignok mener jeg en bør være forsiktig med å sette opp

---

⁶⁷ En av informantene mine, Ann Lise, tok mannens svært frekvente *-sen*-navn da de giftet seg. Hun har i ettertid angret på at hun skiftet etternavn. Pikenavnet var et *-sen*-navn, men langt mer sjeldent, og det var av betydning for informanten (se punkt 12.2.2.1).

⁶⁸ Et sjeldent *-sen*-navn kan ikke hvem som helst ta. Ønsker en å ta et vernet *-sen*-navn, krever det at en har slektstilknytning til navnet. Mange gårdsnavn er ubeskyttede, dvs. at en kan ta navnet selv om en mangler slektstilknytning til det.

lister av denne typen, fordi det vil være begrenset hva en kan lese ut av dem. Likevel vil jeg ta for meg de to listene og se hva slags informasjon en sammenligning av dem kan gi.

Etternavnene som er tatt med i tabell 12 og 13, har alle mer enn 10 navnebærere. Tabellene viser de vanligste etternavnene i materialet mitt.

Tabell 12 Etternavn med flere enn 10 navnebærere før navnebytte

Nr	Frekvens	Etternavn
1	175	Hansen
2	156	Johansen
3	147	Olsen
4	119	Pedersen
5	82	Pettersen
6	80	Nilsen
7	61	Larsen
8	57	Jensen
9	53	Johnsen
10	42	Karlsen
11	36	Kristiansen
12	31	Andersen
13	30	Eriksen
14	28	Jakobsen ⁶⁹
15	25	Hanssen
16	23	Andreassen
17	19	Jenssen
18	18	Iversen
19	17	Berg
19	17	Knutsen
19	17	Sørensen
22	16	Jacobsen
23	15	Danielsen
23	15	Johannessen
23	15	Jørgensen
23	15	Paulsen
27	13	Kristensen
27	13	Mathisen
29	12	Isaksen
29	12	Thomassen
31	11	Henriksen
31	11	Kristoffersen
33	10	Antonsen
33	10	Dahl
33	10	Eilertsen
33	10	Eliassen
33	10	Simonsen
33	10	Sivertsen
33	10	Svendsen

⁶⁹ Jeg har ikke slått sammen stavevarianter, jf. punkt 4.3. Både *Jakobsen* (14. plass) og *Jacobsen* (22. plass) har fått plass i denne tabellen. Også *Hansen* (1. plass) og *Hanssen* (15. plass) er begge oppført her.

Så å si alle etternavnene i denne tabellen er frekvente *-sen*-navn. Det er kun to gårdsnavn på lista, *Berg* og *Dahl*. Dette er to svært alminnelige gårdsnavn med mange navnebærere på landsbasis. 18 622 navnebærere hadde *Berg* som etternavn i 2000. *Berg* var det gårdsnavnet som kom høyest opp på lista over de vanligste etternavnene i Norge dette året (på en 14. plass) (NE:491). Etternavnet *Dahl* var det 11 847 som hadde i 2000, og dette navnet lå dermed på en 22. plass på samme liste (loc.cit.).

Også blant de mest frekvente etternavnene etter navnebytte, finner en flest *-sen*-navn (se tabell 13). Hvert enkelt etternavn har imidlertid langt færre navnebærere enn hva som var tilfelle før navnebytte. Mens det før navnebytte var 175 som het *Hansen*, er det bare 50 med dette navnet etter navnebytte. Blant de 39 mest vanlige etternavnene før navnebytte, er kun to av navnene ikke *-sen*-navn. Av 32 etternavn etter navnebytte med flere enn 10 navnebærere, er det 7 etternavn som ikke er *-sen*-navn (6 av dem er gårdsnavn mens ett er utenlandsk).

Tabell 13 Etternavn med flere enn 10 navnebærere etter navnebytte

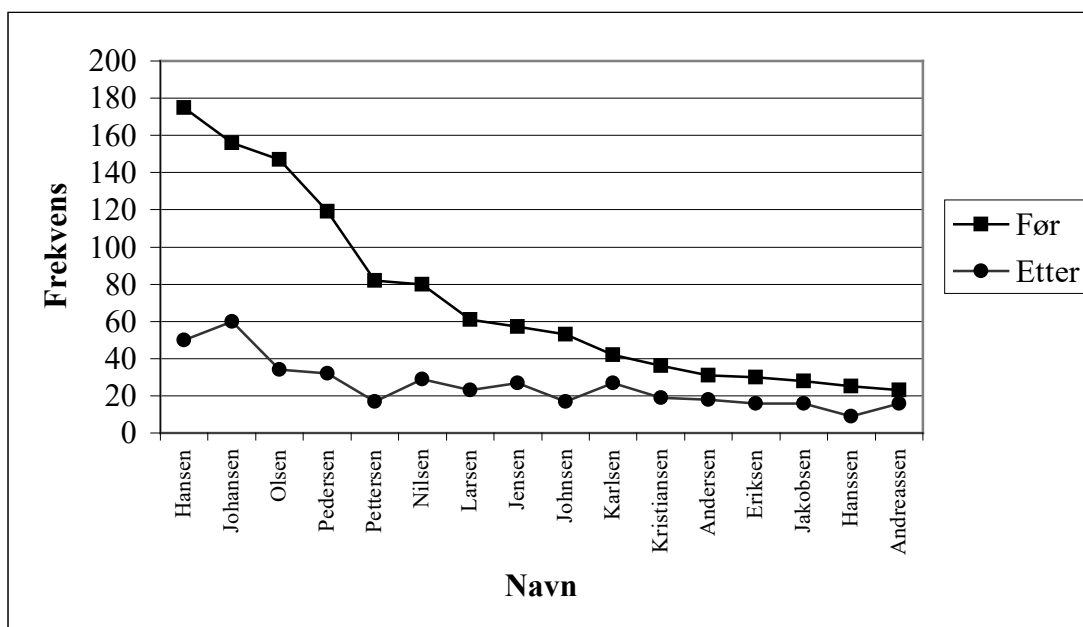
Nr	Frekvens	Etternavn
1	60	Johansen
2	50	Hansen
3	34	Olsen
4	32	Pedersen
5	29	Nilsen
6	27	Jensen
6	27	Karlsen
8	23	Larsen
9	19	Kristiansen
10	18	Andersen
10	18	Berg
12	17	Johnsen
12	17	Pettersen
14	16	Andreassen
14	16	Eriksen
14	16	Jakobsen
17	14	Dahl
18	12	Angell
19	11	Henriksen
19	11	Isaksen
19	11	Iversen
19	11	Nyheim
19	11	Rødum
19	11	Sivertsen
19	11	Svendsen
19	11	Thomassen
27	10	Jørgensen
27	10	Kristensen
27	10	Simonsen
27	10	Solvang
27	10	Strand
27	10	Sørensen

Den største forskjellen mellom de to listene, er at det kun er frekvente etternavn på den første lista. Lista inneholder bare *-sen*-navn med unntak av to alminnelige gårdsnavn. Den andre lista består også hovedsakelig av frekvente *-sen*-navn, men her er det i tillegg seks gårdsnavn og ett utenlandsk etternavn. Gårdsnavnene *Berg*, *Dahl* og *Strand* er svært alminnelige. 10 personer har tatt navnet *Solvang* (som har 2501 navnebærere ifølge SSB), og 11 har byttet til *Nyheim* (som har 1122 navnebærere ifølge SSB). Det er kun et vernet etternavn på lista, nemlig etternavnet *Rødum* som bare 37 personer i Norge bærer.⁷⁰

⁷⁰ Det er en hel familie som har skiftet til etternavnet *Rødum*, og det er grunnen til den høye frekvensen nettopp dette sjeldne navnet har fått i mitt materiale etter navnebytte.

Hvordan gikk det med de høyfrekvente *-sen*-navnene etter navnebytte? I figur 5 har jeg vist de *-sen*-navnene som før navnebytte hadde minst 20 navnebærere (jf. tabell 12). I samme figur ser en også frekvensen til disse navnene etter navnebytte.

Figur 5 De vanligste etternavnene før navnebytte – hvordan har det gått med dem?

Som en kan lese av figur 5, har de mest frekvente *-sen*-navnene før navnebytte langt færre navnebærere etter navnebytte. Spesielt stor er forskjellen mellom de første navnene i figuren. Navnene *Hansen*, *Johansen*, *Olsen*, *Pedersen*, *Pettersen* og *Nilsen* opplever størst nedgang. Navnene fra og med *Karlsen* i figuren over har derimot en mindre drastisk nedgang.

6.1.3 Doble etternavn

“Hun kan ha dobbeltnavn,” sa Stian. “Mange fine folk har dobbeltnavn, Barth-Hansen og sånt” (Faldbakken 2000:35).

Flertallet av den norske befolkning har kun ett etternavn, og det er forholdsvis få som har doble etternavn. Det er registrert mer enn 4800 etternavn med bindestrek i Norge per 1. januar 2000 som bæres av mer enn 22 000 personer (NOU 2001:98).

Det er svært få navnebærere med doble etternavn i materialet mitt, men antall navnebærere med denne type navn øker likevel kraftig. Før navnebytte er det 10 i materialet som har doble etternavn, mens det etter navneendring er hele 23 med denne type etternavn. Det er faktisk snakk om mer enn en fordobling. Jeg velger kun å sette opp en tabell for bytte *til* (jf. alternativ 3b). Siden det bare er 10 personer som bytter fra et dobbelt etternavn, vil jeg kommentere disse navneendringene i løpende tekst.

I alt 23 personer valgte altså å bytte til et dobbelt etternavn. Hva slags type etternavn disse personene hadde før endring, vises i tabellen nedenfor.

Tabell 14 Bytte til doble etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	0	0			
Gårdsnavn	15	65,2	Gårdsnavn N	6	26,1
			Gårdsnavn U	9	39,1
Konstruerte	0	0			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	0	0			
-sen-navn	7	30,4	-sen-navn N	7	30,4
			-sen-navn U	0	0
Utenlandske	1	4,3			
Andre	0	0			
Sum	23	99,9			

Samtlige hadde tidligere et enkelt etternavn. 15 personer (65,2 %) byttet fra et gårdsnavn til et dobbelt etternavn, bl.a. *Hofsø* → *Hall-Hofsø* og *Bakke* → *Halmø-Jenssen*. 7 personer (30,4 %) hadde tidligere et -sen-navn. *Johansen* → *Storm-Johansen* er et eksempel på et slikt navnebytte. Én person hadde et utenlandsk etternavn før.

Jeg vil kort nevne hva slags etternavn de som byttet *fra* et dobbelt etternavn, valgte å ta. Alle har skiftet til et enkelt etternavn, ingen til et annet dobbelt etternavn. 4 personer tok et -sen-navn (blant dem: *Åsheim-Olsen* → *Hansen*), mens 3 personer erstattet sitt doble etternavn med et gårdsnavn (f.eks. *Framnes-Hansen* → *Strøm*). To valgte å ta et utenlandsk etternavn (f.eks. *Rye-Holmboe* → *Tumey*), mens én lagde seg et helt nytt etternavn.

Av de som har byttet til et dobbelt etternavn, ender 12 av de doble navnene (52,2 %) på -sen. Før navneendring er foretatt, er det 10 med et dobbelt etternavn og av disse ender 6 (60 %) på

-sen. Helleland (1996:53) hevder at de fleste doble etternavn har et -sen-navn som sisteledd i kombinasjonen, som f.eks. *Berg-Hansen*. Mine funn kan tyde på at Hellelands antagelse er rett. De fleste doble etternavnene jeg har i mitt materiale, har i alle fall et -sen-navn til slutt.

Det første og det andre etternavnet i doble etternavn er som oftest av ulik kategori. Den vanligste kombinasjonen i materialet mitt er gårdsnavn + -sen-navn (som f.eks. *Berg-Olsen*). Jeg finner også andre varianter som to gårdsnavn knyttet til hverandre med bindestrek (f.eks. *Berg-Leirvåg* og *Ness-Woll*), borgernavn⁷¹ + -sen-navn (f.eks. *Smith-Nilsen*) og borgernavn + gårdsnavn (f.eks. *Bull-Dahl*). I materialet mitt er det også eksempler på doble etternavn bestående av to borgernavn, f.eks. *Grann-Meyer*.

Doble etternavn kan som nevnt i punkt 5.1.3 skrives både med og uten bindestrek, og bindestreksnavnene er mest vanlig. Departementet har ført en restriktiv praksis overfor doble etternavn. Austbø (1986:18) skriver at søknadene sjelden innvilges og når det en sjelden gang gjøres, skjer det med pålegg om bindestrek mellom navnene. Innvilgningene skjer stort sett på bakgrunn av langvarig og konsekvent bruk av begge navnene som etternavn (i minst ca. 30 år etter JD-rundskriv 1991). Én person i materialet mitt har byttet til et dobbelt etternavn uten bindestrek, så pålegget om å unngå slike navn blir tydeligvis ikke overholdt helt slavisk.

Siden doble etternavn er relativt sjeldne og ikke hvem som helst har muligheten til å ta et slikt etternavn, er det naturlig at det knytter seg en viss status til denne typen navn. En journalist i Bergens Tidende (11.02.2000) sa det slik: “Bindestrek-namna har hatt ein viss eksklusivitet hengjande ved seg, mange vil meina det er større stas å bera eit slikt dobbeltnamn [...] enn eit vanleg sen-namn.”

6.1.3.1 Doble etternavn i et historisk perspektiv⁷²

Doble etternavn var opprinnelig en internasjonal skikk, og utpå 1800-tallet ble denne skikken utbredt også i Norge. Nordmenn måtte imidlertid få kongelig løyve til doble etternavn. I starten var det gjerne embetsmenn, handelsborgerskap og adelsfamilier som tok doble etternavn. En fikk da borgerlige doble etternavn som *Munthe-Kaas* og *Rieber-Mohn*. Etter

---

⁷¹ Med *borgernavn* menes etternavn som ble benyttet av det øvre sosiale sjikt (som embetsmenn, handelsborgerskap og adelsfamilier) i motsetning til etternavn brukt av arbeiderklassen. Termen har jeg hentet fra Utne (Bergens Tidende 19.03.2000).

⁷² Framstillingen i dette punktet bygger hovedsakelig på avisartikkelen “Doble etternavn” av Ivar Utne som stod i Bergens Tidende 19.03.2000.

hvert ble de borgerlige etternavnene kombinert med andre typer navn. Borgernavn og *-sen*-navn ble knyttet sammen, og senere ble *-sen*-navn kombinert med gårdsnavn.

Vágslid (1932:70) peker på at det i begynnelsen av 1900-tallet ble mer vanlig med bindestreksnavn:

Serleg hev det vorte vanleg á nytta eit anna ættnavn [sic!] fyre eit *-sen*-navn [sic!] t.d. *Bjūloro-Hansen*, *Egede-Nissen*, *Friis-Petersen*, *Riddervold-Jensen*, *Sinding-Larsen*, *Stolt-Nielsen* og fleire. I den seinste tide hev dei jamvel teke til á nytta norske gardsnavn saman med navn på *-sen* og andre ættnavn t.d. *Fretheim-Olsen*, *Olsen Nahum* og dilikt.

Tidlig på 1900-tallet begynte også vanlige folk å ta doble etternavn. De mange som hadde tatt *-sen*-navn da de flyttet til byene, tok gjerne et navn i tillegg for å skille seg fra de mange andre med samme etternavn. *-sen*-navn var jo blitt svært vanlige, og ønske om en viss navnevariasjon gjorde seg gjeldende. Det ble ikke uvanlig at en tok et ekstra navn og da gjerne fra den gården en hadde tilknytning til. Slik oppstod navn som *Berg-Hansen* og *Eek-Larsen*. Hallager (1925:142) er en av dem som mente at etternavn på *-sen* var altfor utbredt, og han så det positive ved å føye til et nytt navn med en bindestrek slik at navnet ble mer unikt og bedre egnet til å individualisere.

6.1.3.2 Hvorfor er en restriktiv til doble etternavn?

En arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet har skrevet en utredning med forslag til en ny lov om personnavn (NOU 2001:1). Arbeidsgruppa diskuterer i kapittel 8.4.1 om det bør åpnes for en alminnelig adgang til å ta doble etternavn. Flertallet går inn for dette. Arbeidsgruppa diskuterer både ulemper og fordeler ved doble etternavn. Den mest iøynefallende ulempen er at navnene kan bli svært lange, og det kan føre til problemer med registrering i offentlige registre (som bare tar et visst antall tegn). Det kan også føre til usikkerhet omkring hva som er personens etternavn og mellomnavn. For å gjøre det enklere å skille mellom mellomnavn og etternavn, foreslår gruppa at doble etternavn markeres med bindestrek. I den forbindelse er Guthorm Hallagers synspunkt fra 1925 ikke foreldet “[...] man må kunne avslå bevilling til et navn bestående av flere ord som ikke er forenet ved nogen bindestrek. Man må alltid kunne forlange, at et nytt efternavn fremtreder som en enhet, likesom også at det ikke er altfor tungt og slepende” (Hallager 1925:143).

Årsaken til at departementet har vært så restriktiv når det gjelder doble etternavn, skyldes i stor grad at man har ansett doble etternavn å være i strid med norsk navnetradisjon. Navn av denne typen var opprinnelig en internasjonal skikk (jf. punkt 6.1.3.1). Arbeidsgruppa argumenterer imidlertid for at doble etternavn er en del av norsk navnetradisjon. Bruken av doble etternavn kan nemlig dokumenteres i Norden og Norge fra før 1800-tallet. Doble etternavn var da særlig vanlig i familier med adelig bakgrunn. Rundt overgangen fra 1800-tallet til 1900-tallet begynte skikken med doble etternavn å bre seg i befolkningen, og omkring 1925 virker det som skikken med doble etternavn for alvor har fått fotfeste. Arbeidsgruppa mener med dette å vise at også doble etternavn må sies å være en del av norsk navnetradisjon og bør dermed av den grunn tillates blant folk flest.

Av likestillingshensyn mener arbeidsgruppa at det klart er en fordel om folk får muligheten til å ta doble etternavn. Personer som inngår ekteskap, er ofte i et dilemma om de skal beholde sine respektive navn eller om en av dem skal bytte til ektefellens navn. Ønsket om et felles etternavn vil trolig være sterkt for de fleste fordi en da signaliserer overfor omverdenen at man hører sammen og er en familie (se punkt 12.2.1). Slik loven er i dag, lar det seg ikke gjøre å forene de navnene ektefellene hadde før de ble gift. Ektefellene har ikke muligheten til å ta begge tidligere etternavn som et felles etternavn. Et av navnene vil være mellomnavn, og det får en mindre sentral plass enn etternavnet. Mellomnavnet er valgfritt, mens alle må ha et etternavn. Hvis ekteparet får muligheten til å ta dobbelt etternavn (vel å merke bindestreksetternavn), vil navnene bli likestilte. Begge ektefellenes navn vil da leve videre. En unngår dermed at det ene etternavnet, og da som regel kvinnen sitt navn, går tapt for ettertida. Blir forslaget gjennomført, vil det føre til større likestilling i navneskikken. Ønsket om å øke ektefellenes valgmuligheter ved å gi adgang til å inneha to etternavn, var nettopp en av årsakene til at Stortinget 16. desember 1999 anmodet Regjeringen om å fremme forslag om endringer i navneloven med hensyn til å inneha to etternavn (bindestreksnavn). Anmodningen kom etter et privat lovforslag fra to stortingsrepresentanter (NOU 2001:65).

6.1.4 Konstruerte etternavn

I vårt naboland Sverige, er det blitt ført en aktiv navnepolitikk for å få folk til å gå bort fra *-son*-navn. Folk med denne type navn er blitt oppfordret til å skifte navn. Faktisk er brev blitt sendt ut til de med *-son*-navn med direkte oppfordring om å bytte til et mer sjeldent navn. Som et ledd i denne politikken, er det i Sverige blitt laget flere lister over nye etternavn. Den første offisielle navneforslagsboka (Noreen og Grape) ble utgitt i 1921. Navnene i disse listene er ikke alltid semantisk meningsbærende. Andersson (1979-1980:394) gjør oppmerksom på at elementet *-son* er svært populært også i nylagede navn, så en har ikke helt lyktes i å bli kvitt *-son*-navn.

Også i Danmark har en arbeidet for å oppnå større navnevariasjon. Omkring 1850 hadde nesten hele bondestanden arvelige *-sen*-navn som etternavn (Meldgaard 1984:45). En ønsket en mer variert navneskikk, og som ledd i dette ble det også i Danmark laget en navneliste med 16 000 forslag til nye etternavn (Dahlerup og Steenstrup 1902). I motsetning til listene som ble utarbeidet i Sverige, som for det meste inneholdt konstruerte navn, var den danske navnelista først og fremst en liste over stedsnavn. Lista inneholdt hovedsakelig danske stedsnavn som ikke var blitt tatt i bruk som etternavn, stedsnavn fra Norge og Sverige og andre nordiske navn (op.cit.:47).

Dansken Thomsen (1945:63) uttrykker behovet for laging av nye gode slektsnavn:

Vel er der bevilget nogle tusinde ny Navne i de forløbne 40 Aar, men noget definitivt Opgør med *-sen* Navnene har endnu ikke fundet Sted. Hvad er Grunden hertil? Ganske simpelt den, at man fra Myndighedernes Side ikke har grebet Sagen tilstrækkeligt energisk an og ejheller gjort noget for at skabe en Praksis, der kunne lette Arbejdet med at skaffe det store *-sen* Folk virkelige Slægtsnavne i størst muligt Omfang. Det er ikke for meget sagt, at Navnesagen er havnet i Bureautiets Favn.

Man skulle tro at det også fra norske myndigheter er et ønske om å redusere antall *-sen*-navn. Jeg tenker da på de vanligste *-sen*-navnene som har mange navnebærere. Det er per i dag 61 433 som har *Hansen* som etternavn, og det er klart at det lett kan oppstå problemer når flere har samme navn. Av den grunn ville det være ønskelig med mer bruk av andre typer etternavn. Tidligere var personnavnet det viktigste identifikasjonsmiddelet i det offentlige, men i dag har personnumrene overtatt. Personnumrene ble innført i Norge 1. november 1964. Man finner altså ofte flere personer med samme navn, men hver enkelt har sitt eget

personnummer. Meldgaard (1984:50) spør seg om Danmark fortsatt har et etternavnsproblem. Administrativt betyr det jo lite hva slags navn man har i og med at alle har et personnummer. I teorien er det dermed ikke nødvendig at folk har navn (loc.cit.). Selv om man i det offentlige har funnet et system som skiller de mange Terje Olsen⁷³ fra hverandre, vil det likevel skape forvirring blant folk flest når flere heter det samme. Det er særlig de frekvente *-sen*-navnene som skaper kaos. I Norge har Astrid Moss gitt ut to hefter med forslag til nye slektsnavn. I 1940 utkom *Forslag til nye slektsnavn*. Her lister hun opp om lag 1700 forslag til nye etternavn. Som Moss (1940:5) sier, er lista “[...] ment som en hjelp for dem som vil forandre navn og selv har vanskelig for å lage et høvelig nytt navn”. De fleste navnene er “[...] laget etter mønster av våre gode norske gårdsnavn” (loc.cit.). Hun tar forbehold om at Justisdepartementet ikke nødvendigvis godkjenner navnene på lista. I 1947 ga hun ut en ny tilsvarende liste som omfatter 2000 nylagede etternavn.

***

I undersøkelsen min er det et fåtall som konstruerer sitt eget etternavn. Til sammen er det 1,9 % som bærer et konstruert etternavn før endring og 5,2 % etter endring (se tabell 1). Riktignok opplever konstruerte og nykonstruerte etternavn samlet nær en tredobling etter at navneendring har funnet sted, men det er her snakk om lave absolutte frekvenser, og en må derfor ikke legge for stor vekt på denne tredoblingen (se tabell 1).

Konstruerte og nykonstruerte etternavn opplever altså begge en kraftig økning, og det vil dermed være mest nærliggende å studere bytte *til* for disse kategoriene (jf. alternativ 3b).

---

⁷³ Terje Olsen var det vanligste navnet i Norge i år 2000 (personlig opplysning fra Gulbrand Alhaug som i sin tur har fått vite dette av Jørgen Ouren i SSB).

Tabell 15 Bytte til konstruerte etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	1	1,0			
Gårdsnavn	28	27,5	Gårdsnavn N	24	23,5
			Gårdsnavn U	4	3,9
Konstruerte	4	3,9			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	0	0			
-sen-navn	65	63,7	-sen-navn N	57	55,9
			-sen-navn U	8	7,8
Utenlandske	4	3,9			
Andre	0	0			
Sum	102	100			

De fleste som tar et konstruert etternavn, hadde tidligere et -sen-navn. 65 personer (63,7 %) byttet fra et -sen-navn, og 42 av disse hadde et høyfrekvent -sen-navn. Eksempler på bytter er: *Iversen* → *Sagatun*, *Salomonsen* → *Solborg* og *Thorsen* → *Solhoff*. 28 personer (27,5 %) byttet fra gårdsnavn. *Berg* → *Granly*, *Fjelldal* → *Fredly* og *Årnes* → *Yttermo* er eksempler på slike navnebytter.

Tabell 16 Bytte til nykonstruerte etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	1	1,6			
Finske/kvenske	1	1,6			
Gårdsnavn	5	7,8	Gårdsnavn N	5	7,8
			Gårdsnavn U	0	0
Konstruerte	0	0			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	1	1,6			
-sen-navn	52	81,2	-sen-navn N	45	70,3
			-sen-navn U	7	10,9
Utenlandske	3	4,7			
Andre	1	1,6			
Sum	64	100,1			

Det store flertallet som lager sitt eget etternavn, hadde et -sen-navn fra før. 52 personer (81,2 %) hadde et -sen-navn tidligere, og hele 70,3 % hadde et -sen-navn med norsk skrivemåte. 45 personer hadde et høyfrekvent -sen-navn (dvs. med flere enn 10 000 navnebærere). Eksempler på slike bytter er: *Hansen* → *Engheim*, *Nilsen* → *Sneberg* og *Pedersen* → *Broeng*. Det er dessuten to familier som har byttet fra frekvente -sen-navn og laget sitt eget navn: *Nerskogen*

og *Ytterberg*. Navnet *Ytterberg* er svært likt det vernede navnet *Ytreberg*, og det overrasker meg at dette navnet er blitt godkjent. Etter navneloven § 7 andre ledd tredje punktum skal nemlig samtykke innhentes av bærerne av det andre etternavnet dersom et navn er så likt dette i uttale eller skrivemåte at de lett kan forveksles. Ifølge NOU (2001:27) ga departementet bevilling til navnet *Ytterberg* uten at samtykke måtte innhentes fra bærerne av navnet *Ytreberg*. Dette vedtaket viser etter min mening en temmelig liberal praksis på dette punktet.

Fem personer har byttet fra et gårdsnavn og laget sitt eget etternavn (f.eks. *Kilde* → *Engelseth* og *Sandnes* → *Pålmo*). Tre personer hadde tidligere et utenlandsk etternavn (bl.a. *Saycon* → *Skarpstrand*).

Hvordan bør et konstruert navn være? Et konstruert navn skal være nytt, men det bør samtidig ikke skille seg for mye ut fra det vanlige navnemønsteret. Et navn bør ikke “[...] vara så nytt, att det på ett stötande sätt avviker från de familjenamn, som äro i bruk” (Cederschiöld 1917:138). Som nevnt er de konstruerte etternavnene i mitt materiale svært like norske gårdsnavn. De skiller seg lite fra de etternavnene som alt er i bruk i Norge. Veka (2001:37) mener for øvrig de mange nylagede etternavnene som ser ut som et gårdsnavn, er et godt bevis på hvor høy prestisje gårdsnavn har. Man kan enkelt lage nye navn ved å kombinere vanlige gårdsnavnsledd som *hol*, *brekke*, *mo*, *våg*, *bø* og *lyng* (loc.cit.).

Er så konstruerte etternavn et reelt alternativ når en skal bytte etternavn? Undersøkelsen min tyder på at folk flest her i landet som skifter navn, bytter vekk sitt *-sen*-navn og tar et gårdsnavn i stedet. Det er et fåtall som konstruerer sitt eget etternavn. Thorbjørn Jaglands far tok forresten et nylaget etternavn i sin tid. Siden så mange het Johansen i Lier, fant familien ut at de kunne bytte navn (Dagbladet 13.11.2001). I realiteten føler kanskje ikke folk flest at det er et alternativ å lage sitt eget navn? Røtter og tilhørighet er svært viktig for de aller fleste (noe som bekreftes i den kvalitative undersøkelsen, se del II), og manglende tilhørighet til navnet kan være grunnen til at så få velger å konstruere sitt eget etternavn. Dessuten er det en smakssak om en synes “[...] at konstruere slægtsnavne som *Morgenbo*, *Løvefod* og *Solskin* er smukkere navne end *Jensen* og *Hansen*” (Meldgaard 1984:50).

6.2 “Ikke-norske” etternavn

Jeg vil nå gå nærmere inn på navnebytter for de navnekategoriene som jeg har plassert i gruppa “ikke-norske” etternavn. Dette er etternavn som er av fremmed type, dvs. etternavn som ikke er norsktypologiske. Samiske, finske/kvenske og utenlandske etternavn er de navnekategoriene jeg vil ta for meg i dette punktet.

6.2.1 Samiske og finske/kvenske navn

Samiske og finske/kvenske etternavn er de navnekategoriene som er mest stabile i mitt materiale (jf. tabell 1). Jeg hadde regnet med at det er et fåtall som i dag bytter bort sitt samiske og finske/kvenske etternavn og tar et norsk navn i stedet. Jeg så det som sannsynlig at flere ville skifte fra norske etternavn til samiske og finske/kvenske etternavn enn det motsatte. I forhold til dette vil det etter min mening være interessant å se på bytte både *fra* og *til* for disse to navnekategoriene (jf. alternativ 3a og 3b i begynnelsen av kapittel 6).

Jeg vil først se på bytte *fra* og *til* samiske etternavn (se tabell 17a og 17b). Etterpå vil jeg ta for meg det tilsvarende for finske/kvenske etternavn (jf. tabell 18a og 18b).

Tabell 17a Bytte fra samiske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	3	9,7			
Gårdsnavn	9	29,0	Gårdsnavn N	9	29,0
			Gårdsnavn U	0	0
Konstruerte	0	0			
Nykonstruerte	1	3,2			
Samiske	9	29,0			
-sen-navn	4	12,9	-sen-navn N	3	9,7
			-sen-navn U	1	3,2
Utenlandske	3	9,7			
Andre	2	6,5			
Sum	31	100			

Flertallet tar et annet samisk etternavn (29 %) eller et gårdsnavn (29 %). Eksempler på bytte fra et samisk til et annet samisk etternavn, er: *Balto*⁷⁴ → *Trosten* og *Utsi*⁷⁵ → *Sara*.⁷⁶ *Anti*⁷⁷ → *Tretnes* og *Hætta*⁷⁸ → *Berg* er eksempler på bytter fra samiske etternavn til gårdsnavn. Jeg vil ellers trekke fram byttet fra *Sara* til det nykonstruerte navnet *Sarabakken*. Her har en koblet det samiske navnet *Sara* med det frekvente gårdsnavnet *Bakken*. Kanskje fungerer navnet som et slags kompromiss mellom det samiske og det norske?

I neste tabell vil jeg ta for meg bytte *til* denne kategorien.

Tabell 17b Bytte til samiske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	0	0			
Gårdsnavn	6	18,7	Gårdsnavn N	5	15,6
			Gårdsnavn U	1	3,1
Konstruerte	0	0			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	9	28,1			
-sen-navn	13	40,6	-sen-navn N	9	28,1
			-sen-navn U	4	12,5
Utenlandske	2	6,3			
Andre	2	6,3			
Sum	32	100			

13 (40,6 %) av de som har byttet til et samisk etternavn, hadde tidligere et -sen-navn. 12 av disse hadde et høyfrekvent -sen-navn. *Olsen* → *Gai*⁷⁹ og *Pedersen* → *Koi*⁸⁰ er eksempler på slike navnebytter. 9 personer hadde også tidligere et samisk etternavn, som f.eks. *Sara* → *Turi*.⁸¹ 6 personer har skiftet fra et navn av gårdsnavntypen til et samisk etternavn, og dette er navnebyttet *Bueng* → *Hætta* et eksempel på.

⁷⁴ *Balto* er en avledning av verbet *báltut* 'å bli skrekkslagen for noe'. Dette navnet er trolig opprinnelig blitt brukt som tilnavn på en enkelt person (Blix 1987:68).

⁷⁵ *Utsi* kommer av det samiske ordet *uhcci* 'liten'. Sannsynligvis ble dette navnet opprinnelig brukt som klengenavn på kortvokste personer (Blix 1987:508).

⁷⁶ Etternavnet *Sara* kommer av mannsnavnet *Sárra* som igjen ser ut til å være avledet av verbet *sárrat* 'trevle opp (reinsener som skal brukes til å lage tråd av)' (Blix 1987:455).

⁷⁷ *Anti* kommer av det samiske mannsnavnet *Ánte* (Blix 1987:35).

⁷⁸ Navnets opprinnelse er uviss (Blix 1987:230).

⁷⁹ *Gai* er trolig en samisk form for kvinnenavnet *Kaia* (Blix 1971:19).

⁸⁰ Blix (1971:31) mener at *Koi* kan ha samme opphav som navnet *Gai*.

⁸¹ Det er mannsnavnet *Ture* som ligger til grunn for etternavnet *Turi* (Steen 1986:366).

Jeg vil nå se på hva de som bytter bort sitt finske/kvenske etternavn, velger:

Tabell 18a Bytte fra finske/kvenske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	4	9,3			
Gårdsnavn	18	41,9	Gårdsnavn N	15	34,9
			Gårdsnavn U	3	7,0
Konstruerte	1	2,3			
Nykonstruerte	1	2,3			
Samiske	0	0			
-sen-navn	14	32,5	-sen-navn N	13	30,2
			-sen-navn U	1	2,3
Utenlandske	5	11,6			
Andre	0	0			
Sum	43	99,9			

Også her har flertallet tatt et gårdsnavn (41,9 %), mens 32,5 % har byttet til et -sen-navn. Byttet *Jankila* → *Tessem* er eksempel på førstnevnte, mens *Heiskala* → *Jensen* er eksempel på en som har tatt et -sen-navn i stedet. Videre har 11,6 % skiftet til et utenlandsk navn (blant dem: *Lehtinen* → *Ponce Arencibia*⁸²), mens 9,3 % har tatt et annet finsk/kvensk etternavn (f.eks. *Valikangas* → *Rautio*).

Tabell 18b Bytte til finske/kvenske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	4	9,1			
Gårdsnavn	10	22,7	Gårdsnavn N	9	20,4
			Gårdsnavn U	1	2,3
Konstruerte	2	4,5			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	3	6,8			
-sen-navn	21	47,7	-sen-navn N	15	34,1
			-sen-navn U	6	13,6
Utenlandske	4	9,1			
Andre	0	0			
Sum	44	99,9			

De fleste som byttet til et finsk/kvensk etternavn, hadde et -sen-navn fra før. 12 av disse hadde et høyfrekvent -sen-navn. *Larsen* → *Seppola* og *Pedersen* → *Wirkola* er eksempler på

⁸² Som nevnt i punkt 5.2.2, har jeg definert doble etternavn som utenlandske navn dersom ingen av navnene kan sies å være norske. Som jeg har sett i punkt 6.1.3.2, har myndighetene ført en restriktiv praksis mot doble etternavn. Her ser en et eksempel på at det likevel er gitt tillatelse til bruk av dobbelt etternavn, og dette navnet er til og med uten bindestrek. Kanskje har en vært liberal siden det gjelder bytte fra et utenlandsk (finsk) etternavn til et annet utenlandsk etternavn?

slike navnebytter. 10 personer hadde tidligere et navn av gårdsnavntypen (f.eks. *Åsheim* → *Karikoski*).

***

Flere samer og kvener har gjennom tidene endret etternavn. Karikoski (1995:43) oppgir fire mulige årsaker til hvorfor finner bosatt i Norge har endret navn:

- 1) Endringene kan ses på som en naturlig prosess der språket har tilpasset seg de nye språklige omgivelsene. Navnene er blitt bevart der det er sammenfall av finske og norske språkregler. Jo større språklig avvik det er mellom finske og norske språkregler, desto større språklig endring har funnet sted.
- 2) Endringene har skjedd på grunn av ytre press, f.eks. fra styresmaktene eller fra familie som vil identifisere seg med de norske omgivelsene.
- 3) Endringene kan ses på som en del av strategiene mennesker velger for å tilpasse seg et nytt miljø.
- 4) Endringene kan ha skjedd helt tilfeldig. Navnet kan ha blitt oppfattet og stavet feil en gang, og dermed blitt konsekvent feilstavet i ettertid.

Mitt inntrykk er at det er blitt større aksept i samfunnet for at en har finske eller samiske røtter. Folk er i større grad blitt bevisste på sitt opphav. Norske kveners forbund (Ruijan kveeniliitto) som ble dannet i 1987, arbeider for å ta vare på finsk kultur, egenart og språk. Forbundet har nok bidratt til å bedre kveners situasjon i Norge. Det er også en rekke samiske institusjoner og organisasjoner som arbeider for samenes situasjon og rettigheter. I 1989 ble for øvrig Sametinget åpnet i Karasjok, og en fikk en egen samisk høyskole i Kautokeino. Samisk kultur er høyt verdsatt på Universitet i Tromsø, og opplysning er med på å fjerne frykt og fordommer. Mange av de negative holdningene overfor minoritetsbefolkningene som har eksistert, er etter min oppfatning på vikende front og også i stor grad forsvunnet. Men fortsatt er det nok mange som finner det problematisk å forholde seg rasjonelt til sin etniske arv, og samer og kvener blir nok stadig møtt med intoleranse i en del norske miljøer (Jensen 1991:81).

Helt enkelt er det ikke å ta tilbake et finsk/kvensk eller samisk etternavn som en tidligere har hatt i slekta, men som en av ulike årsaker har gått bort fra. Vanligvis kan en nemlig bare ta et

navn fra forrige generasjon. Det er nødvendig å vite årsaken til at en av forfedrene gikk vekk fra navnet. Valgte forfedrene frivillig å ta et norsk navn eller skyldtes navneendringen tvang? Utne uttaler i den kvenske avisa Ruijan Kaiku 03.11.2000 at dersom en kan bevise at navneendringen i sin tid skyldtes tvang, vil etterkommere enklere kunne ta navnet tilbake enn hvis navnet ble forlatt av andre grunner. Ofte vil en imidlertid ha vansker med å framskaffe de nødvendige bevis (NOU 2001:57). Departementet har for øvrig lagt til grunn at når det kvenske etternavnet ikke ble overført fra kvinner, var det av andre årsaker enn fornorskningspolitikken (op.cit.:38). Tidligere var det vanlig at kvinners etternavn ikke ble ført videre (loc.cit.). Arbeidsgruppa foreslår at det allment innføres adgang til å ta rettsbeskyttede etternavn i oppadstigende linje, helt tilbake til oldeforeldrene (op.cit.:126). I tillegg skal det tas spesielt hensyn til folk som ønsker å ta tilbake et navn dersom de er etterkommere av en person som i sin tid byttet etternavn på grunn av forskningspolitikken. Det bør vises romslighet (loc.cit.).

Mange kvener og samer kan ha følt seg tvunget til å skifte til et norsk etternavn for å tilpasse seg det norske samfunnet, fordi det sosiale presset var sterkt. En skal heller ikke se bort fra at enkelte ble utsatt for tvang av norske myndigheter og følgelig skiftet navn mot sin vilje. Men det var også de som beholdt sine etniske etternavn, noe følgende sitat viser:

Svært mange beholder ennå det finske navnet. Stadig flere har nok gått over til norske navn de seinere åra, men i enkelte bygder er de finske navnene i stort flertall. De synes ikke det har vært nødvendig med fornorskning. Naboer og venner hadde finske navn, det var ikke noe uvanlig (Eriksen 1968:32).

Av ulike årsaker har mange kvener og samer opp gjennom årene valgt å ta et norsk etternavn. Jeg tror folk flest i dag i større grad enn tidligere, ønsker å vise sin eventuelle minoritetsidentitet. Ved å ha et typisk finsk/kvensk eller samisk etternavn, viser en i høy grad sin identitet overfor omverdenen. Det er en måte å markere at en er stolt av sin etniske opprinnelse.

Jeg ventet å finne en økning av finske/kvenske og samiske etternavn, men disse navnegruppene viste seg å være de mest stabile. Det er om lag like mange med finske/kvenske og samiske etternavn i materialet før og etter navneendring har funnet sted. Noe av årsaken kan være at materialet mitt kun omfatter navneendringer fra 1996 til 2000. Det kan tenkes at de som byttet til et norsk navn frivillig eller mot sin vilje, tok tilbake sitt opprinnelige navn for en del år siden, kanskje alt på 1970- og 1980-tallet.

6.2.2 Utenlandske etternavn

Andel utenlandske etternavn øker med 3,9 prosentpoeng, fra 8,9 % til 12,8 % (se tabell 1). Svanevik (1991b:202) fant ut at andelen utenlandske navn i hennes undersøkelse økte med 4 prosentpoeng, fra 11 % før endring til 15 % etter endring. Hun fikk dermed bekreftet hypotesen hun hadde, om at man heller skifter fra et norsk navn til et utenlandsk enn omvendt. I Vistnes' (2000:48) materiale ble andelen andre/utenlandske navn derimot redusert med 3 prosentpoeng, fra 13 % til 10 %.

Jeg antar at de som bytter *fra* utenlandske etternavn, velger å ta et norsk navn i stedet. De som bytter fra et norsk etternavn *til* et utenlandsk etternavn, velger trolig et navn fra et av de andre nordiske landene. Det vil derfor være interessant å se på bytte både *fra* og *til* for denne navnekategorien (jf. alternativ 3a og 3b).

Først vil jeg ta for meg de som bytter *fra* utenlandske etternavn. 281 personer valgte å bytte bort sitt utenlandske etternavn, og tabell 19a viser hva slags type etternavn de tok i stedet:

Tabell 19a Bytte fra utenlandske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	1	0,4			
Finske/kvenske	4	1,4			
Gårdsnavn	87	31,0	Gårdsnavn N	69	24,6
			Gårdsnavn U	18	6,4
Konstruerte	4	1,4			
Nykonstruerte	3	1,1			
Samiske	2	0,7			
-sen-navn	101	35,9	-sen-navn N	79	28,1
			-sen-navn U	22	7,8
Utenlandske	76	27,1			
Andre	3	1,1			
Sum	281	100,1			

101 personer (35,9 %) tok et *-sen-navn* (f.eks. *Ivanova*⁸³ → *Johansen*), mens 87 personer (31,0 %) tok et gårdsnavn (f.eks. *Somazzi* → *Stensvik*). Dessuten var det 76 personer (27,1 %) som tok et annet utenlandsk navn (blant dem: *Jeyakantha* → *Markandu* og *Saddik* → *Shukri*). Årsaken til at flere tar *-sen-navn* enn gårdsnavn kan være at de som ikke er fra Norge, mangler tilhørighet til norske gårdsnavn. En bør også merke seg at det er langt vanligere å ta et utenlandsk etternavn dersom en har et slikt navn fra før, enn om en har et navn fra en av de andre navnekategoriene. Dette samsvarer for øvrig med Vistnes' (2000:55) resultater.

⁸³ Materialet mitt inneholder mange slaviske etternavn, noe som er naturlig i og med den nære kontakten til Russland. I mange land i Øst-Europa har etternavn kjønnsbestemt ending som *-ov/-ova* (brukes bl.a. i Bulgaria og Russland) og *-ski/-ska* (blir benyttet bl.a. i Polen). Navnets endelse viser altså om navnebæreren er en kvinne eller mann. En person med etternavnet *Ivanova* er altså en kvinne, mens en mann ville hett *Ivanov*. Det er for øvrig i strid med norsk navneskikk å ha kjønnsbestemte endelser. I praksis godtas kjønnsbestemte endelser i Norge (NOU 2001:124), men arbeidsgruppa mener denne ordningen bør lovfestes.

Endringen *Ivanova* → *Johansen* kan være motivert av at *Ivan* og *Johan* går tilbake til det samme navnet, nemlig det greske navnet *Johannes*. De to navnene har altså det samme etymologiske opphav. Mens *Ivan* er en russisk form av *Johannes*, er *Johan* forkortet form av *Johannes* (Kruken og Stemshaug 1995). Det dreier seg altså om en fornorskning. En av mine informanter i den kvalitative undersøkelsen fornorsket for øvrig navnet sitt på lignende måte, se punkt 12.1.8.

Tabell 19b Bytte til utenlandske etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	2	0,5			
Finske/kvenske	5	1,2			
Gårdsnavn	76	18,8	Gårdsnavn N	58	14,3
			Gårdsnavn U	18	4,4
Konstruerte	4	1,0			
Nykonstruerte	4	1,0			
Samiske	3	0,7			
-sen-navn	230	56,8	-sen-navn N	197	48,6
			-sen-navn U	33	8,2
Utenlandske	76	18,8			
Andre	5	1,2			
Sum	405	100			

230 personer (56,8 %) av de som tar et utenlandsk etternavn, hadde tidligere et *-sen*-navn.

Langt de fleste har tatt et etternavn fra et annet nordisk land. *Hansen* → *Mølderup*, *Jensen* → *Lindqvist* og *Nikolaisen* → *Lundgren* er eksempler på slike navnebytter. Det er også enkelte som har tatt mer fremmede etternavn, som endringene *Johannessen* → *Yildiz*, *Karlsen* → *Ztony* og *Nilsen* → *Jayakodo* viser.

76 personer (18,8 %) har byttet fra navn av gårdsnavntypen til utenlandsk etternavn. De fleste har tatt et annet nordisk etternavn eller tysk etternavn. Eksempler på slike bytter er: *Dahlberg* → *Brinchmann*, *Myhre* → *Motzfeldt* og *Solberg* → *Astrup*. Det er et fåtall som har tatt svært fremmede navn, men *Finseth* → *Panchasuchart* og *Solberg* → *Alarcon* er eksempler på slike navnebytter.

Det er også 76 personer (18,8 %) som har byttet fra et utenlandsk til et annet utenlandsk etternavn. De fleste av disse endringene er ikke-europeiske etternavn, som f.eks.:

Ratnasingam → *Baskaran* og *Thirunavukarasu* → *Rajasekaran*.

***

Vi er i dag internasjonalt orienterte. Vi reiser til fjerne himmelstrøk og blir i større grad enn tidligere kjent med fremmede navnetradisjoner. Samtidig får vi verden inn i stua vår hver dag gjennom fjernsyn og andre media. Vi får daglig formidlet ulike typer navn fra alle kanter av verden (Helleland 1999:10).

Svanevik (1991b:202) mener at det nok fortsatt er slik at håndverker- og yrkesnavn i Norge oppfattes som finere når de er ikledd en tysk eller dansk språkdrakt framfor norsk. Det er jeg ikke i tvil om stemmer. Jeg kan være med på at etternavn fra Tyskland og enkelte andre vesteuropeiske navn kan bli sett på som “finere” enn norske etternavn. En må imidlertid huske på at den økte innvandringen har gitt oss svært mange navn fra fjernere strøk av verden. Mitt inntrykk er at etternavn fra f.eks. slaviske land ikke blir sett på som “fine”, men heller som fremmede. Jeg tviler sterkt på at nordmenn ønsker utenlandske etternavn med mindre de har tilknytning til navnet (ved giftermål, konvertering til annen religion eller lignende). Derimot leser man stadig i avisene om innvandrere som velger å skifte til et norsk navn i håp om at det skal hjelpe dem som jobbsøkere. Mange opplever å ikke ha en sjanse på det norske jobbmarkedet, og de kommer ikke en gang til intervju fordi søknadene blir henlagt når arbeidsgiveren ser søkerens navn. Det samme gjelder også i andre sammenhenger, f.eks. på boligmarkedet. Enkelte velger derfor å skifte navn for å bli tatt for å være norsk. Da kommer de om ikke annet gjennom det første nåløyet. Slik framstiller i alle fall media saken.

Ulempen ved å ta et norsk etternavn dersom en opprinnelig kommer fra et annet land, kan være at en føler en mister noe av sin utenlandske identitet (se også punkt 11.2). Har man et utenlandsk etternavn, er det et tydelig tegn på hvor en kommer fra. Zofia Kaleta (1998/1999:107-108) refererer i en artikkel til en undersøkelse hun selv har foretatt, om hvilken betydning etternavnet har for polakker. Hun konkluderer med følgende:

We can safely conclude that for the vast majority of the respondents, mainly young Poles, surnames are a personal cultural value, to such an extent that they would hardly ever change them after emigration to a foreign country, although (or should we say ‘because’?) they realise it indicates their Polish origin.

Det er flere med utenlandske etternavn etter at navnebytte er foretatt. Økningen i mitt materiale skyldes hovedsakelig at nordmenn har tatt et annet vest-europeisk etternavn. Det kan hende det fortsatt er slik at vi nordmenn ser på andre vest-europeiske etternavn med en viss beundring. Navn fra mer fremmede kulturer er det færre som bytter til. Slike etternavn velger nok nordmenn kun om de har opparbeidet seg en sterk tilhørighet til kulturen. (Det var tilfelle med Elida Margaret, en av informantene jeg intervjuet, se punkt 12.1.2.)

6.3 Andre etternavn

Andel andre etternavn øker fra 0,7 % til 1,6 %, dvs. en fordobling (se tabell 1). Jeg vil her trekke fram de lærde navnene som jeg har plassert i denne gruppa. Det er verdt å merke seg at ingen i materialet mitt har endret fra et latinisert etternavn. De navnene i materialet som ender på *-ander* og *-us*, er navn som forekommer etter at navneendring har funnet sted. Selv om det er snakk om relativt få navn, kan det likevel tyde på at lærde navn har en viss status den dag i dag.

I og med at dette er en liten navnekategori og kategorien opplever en økning, velger jeg kun å se på de som bytter *til* denne kategorien (jf. alternativ 3b). Tabellen nedenfor viser hva slags navn de som har byttet til et navn jeg har plassert i denne kategorien, hadde tidligere.

Tabell 20 Bytte til andre etternavn

Navnegruppe	Frekvens	%	Navnegruppe	Frekvens	%
Doble	0	0			
Finske/kvenske	0	0			
Gårdsnavn	12	24,0	Gårdsnavn N	9	18,0
			Gårdsnavn U	3	6,0
Konstruerte	2	4,0			
Nykonstruerte	0	0			
Samiske	2	4,0			
<i>-sen</i> -navn	30	60,0	<i>-sen</i> -navn N	26	52,0
			<i>-sen</i> -navn U	4	8,0
Utenlandske	3	6,0			
Andre	1	2,0			
Sum	50	100			

30 personer har byttet fra et *-sen*-navn til et navn i denne kategorien. 21 av disse *-sen*-navnene er høyfrekvente (dvs. med flere enn 10 000 navnebærere). Eksempler på slike bytter er: *Andersen* → *Mentzoni*, *Hansen* → *Wøhni* og *Pedersen* → *Vepsa*. 12 personer hadde et gårdsnavn før, f.eks. *Lindaas* → *Celius* og *Skaret* → *Malin*. Dette er alle eksempler på navnebytter der navnebærerne har byttet til et sjeldnere etternavn enn det de hadde før.

6.4. Distinksjonen “norsk” - “unorsk”

Foretrekkes “norsk” eller “unorsk” skrivemåte? Jeg har alt presentert noen resultater i de foregående punktene. Som vi har sett, har de som har tatt et gårdsnavn eller *-sen*-navn, stort sett foretrukket navnet i “norsk” form. Før jeg kommer nærmere inn på mine resultater, vil jeg kort kommentere hva tidligere undersøkelser har vist. Svaneviks materiale (1991b:205) viser en klar tendens i retning “unorsk” skrivemåte. “Unorsk” skrivemåte økte fra 23 % til 32 %, en økning på 9 prosentpoeng.

Hos Vistnes (2000:49) hadde de “unorske” formene til sammen en økning på 5 prosentpoeng (fra 9 % til 14 %). De “norske” formene ble klart foretrukket. Likevel opplevde de “norske” formene en nedgang på to prosentpoeng, fra 78 % til 76 %.

Resultatene fra min undersøkelse vises i tabell 21 nedenfor.

Tabell 21 Distinksjonen “norsk” - “unorsk” form ved navnebytte

Navnegruppe	FØR		ETTER		Økning / Nedgang
	Antall	%	Antall	%	
Gårdsnavn N	707	22,4	1238	39,2	+ 16,8 p.p.
Gårdsnavn U	139	4,4	297	9,4	+ 5,0 p.p.
<i>-sen</i> -navn N	1554	49,3	747	23,7	- 25,6 p.p.
<i>-sen</i> -navn U	305	9,7	153	4,9	- 4,8 p.p.
Andre ⁸⁴	450	14,3	720	22,8	+ 8,5 p.p.
Sum	3155	100,1	3155	100	- 0,1 p.p.

Ved navnebytte er det *-sen*-navnene med “norsk” skrivemåte, som har sterkest nedgang. Nedgangen er på hele 25,6 prosentpoeng. Faktisk innebærer dette at *-sen*-navn med “norsk” skrivemåte mer enn halveres. Også “unorske” *-sen*-navn opplever så å si en halvering, men her er de absolutte tallene langt lavere enn hva som er tilfelle med “norske” *-sen*-navn. Som

---

⁸⁴ Grappa “Andre” vil her si alle de andre navnegruppene (doble etternavn, finske etternavn, konstruerte etternavn osv.). Som nevnt i punkt 5.4, er det kun i kategoriene gårdsnavn og *-sen*-navn jeg har funnet det fruktbart å skille mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte. Grappa “Andre” er så uensartet at jeg har funnet det mindre relevant å oppgi separate frekvenser for “norsk” og “unorsk” skrivemåte.

jeg viste i punkt 6.1.2, er det frekvente *-sen*-navn som har nedgang, og disse frekvente *-sen*-navnene er altså i tillegg skrevet med “norsk” skrivemåte.

Både gårdsnavn skrevet på “norsk” og “unorsk” måte øker, med henholdsvis 16,8 og 5,0 prosentpoeng. Det innebærer nær en fordobling for begge kategoriene (gårdsnavn med “norsk” skrivemåte øker fra 22,4 % til 39,2 %, mens gårdsnavn skrevet på “unorsk” måte øker fra 4,4 % til 9,4 %).

6.5 Foretrekkes etternavn i bestemt eller ubestemt form?

Det er langt flere i mitt materiale både før og etter endring, som har etternavn i ubestemt framfor bestemt form. Årsaken er etter alt å dømme at stedsnavn i ubestemt form har høyere status enn stedsnavn i bestemt form. Hallaråker (1987:35) synes dette er underlig i og med at det ofte er navnet i bestemt form som er i samsvar med norsk navnetradisjon. Han mener årsaken kan være at ubestemt form ligger nærmere bokspråket og det språket som blir brukt i offentlig byråkrati. Hallaråker mener det er “[...] påfallande at det er ein heilt klar tendens både innanfor skuleverket, vegstellet, postverket og andre offentlege etatar at ein helst bruker namn i ubunden form” (loc.cit.). Helleland (1990:83) hevder at prestisjen som er knyttet til etternavn av typen gårdsnavn i ubestemt form, henger sammen med den utbredelsen de ubestemte formene har i skrift. Han mener at det gjerne er skriftformene som blir oppfattet som de “rette” formene, mens de formene som blir brukt i målførene ikke har samme status (loc.cit.).

Psykologen Per Olav Tiller (1989a:109) er blant dem som mener etternavn i bestemt form knyttes til lavere status:

[...] det virker mer “tarvelig” å hete Lia eller Lien enn Li eller Lie, “finere” å hete Mo enn Moen, osv. Dvs. at etternavn som betegner steder i bestemt form, og som derfor viser til en konkret plassering i et landskap, antyder en lavere sosial status enn samme navn i ubestemt form. Den konkrete haugen blir til en abstrakt “haug”.

Magnus Olsen (1926:53) hevder at gårdsnavn i ubestemt form befinner seg på et høyere plan enn samme navn i bestemt form. Ifølge Olsen står altså *Mortensgård* over *Mortensgården* (loc.cit.).

Alle merker, bare ved navnenes nevning, en dyp kløft mellom la oss si Granholmen og Åsberget på den ene side, og på den annen side Gran, Holm, Ås, Berg og lignende usammensatte enstavelses navn uten bestemt artikkel tilføiet [...].(op.cit.:52)

Nedrelid (1998b) tar i en artikkel opp navnebruk i Jostedal i indre Sogn. Nedrelid (op.cit.:199) viser at gårdsnavn og etternavn ofte er ulike på den måten at gårdsnavnet gjerne skrives med bestemt artikkel, mens etternavn er i ubestemt form. Eksempler hun gir på dette er bl.a.: *Haugen* (gård) → *Gardhaug* (etternavn), *Åsastølen* (gård) → *Åsestøl* (etternavn) og *Øvregarden* (gård) → *Øvregard* (etternavn).

Ifølge Nedrelid (2000:195) er stryking av artikkel svært vanlig når en lager et bruksnavn om til et etternavn. Hun antyder at ubestemt form gir en følelse av høyere sosial rang (loc.cit.) På 1800-tallet ønsket en kanskje ikke å vise at en hadde navn etter en husmannsplass. Derfor valgte en å forkorte navnet og i tillegg skrive det i ubestemt form. I dag vil jeg anta at navn uten artikkel foretrekkes av den enkle grunn at det høres “finere” ut.

Om en velger å skrive gårdsnavnet i ubestemt framfor bestemt form, hevder Tiller (1989a:109) avhenger av sosial og geografisk mobilitet. Han mener å finne en sammenheng mellom formen på gårdsnavnet brukt som etternavn og sosial mobilitet. I sin opprinnelige, bestemte form, viser gårdsnavnet til en bestemt lokalitet (en bestemt bakke, myr, li, vik og antyder dermed en identitet knyttet til landskapsformen). I ubestemt form sier navnet ingenting om en slik lokalisering (Tiller 1989b:6). Sosial mobilitet henger sammen med flytting til byer. Folk søker til urbane sentra for utdannings- og karrieremuligheter (loc.cit.) Ved flytting vil ikke gårdsnavnet lenger fungere som adresse (Tiller 1989a:109). Tiller (1989b:8) har undersøkt sammenhengen mellom navn i ubestemt form og sosial mobilitet. Han sammenlignet etternavn i *Hvem er hvem?* (et norsk register over personer som har gjort en bemerkelsesverdig karriere) og navn i telefonkatalogen for Trondheim. Resultatet var som han hadde ventet: Navn i ubestemt form var generelt mer vanlig enn navn i bestemt form, men overvekten av navn i ubestemt form var signifikant større blant de berømte personene i *Hvem er hvem?* enn de personene som stod oppført i telefonkatalogen. Tiller fant også at det var forskjell mellom by og land. Andelen navn i ubestemt form var større i Trondheim enn i Melhus (op.cit.:9). Tiller reflekterer over om vi retter ulike forventninger til folk med den ene eller andre formen for etternavn. Han stiller spørsmål ved om det i større grad forventes at barn med etternavn i ubestemt form kan komme til å gjøre karriere i forhold til barn med etternavn i bestemt form. Undersøkelsen hans tyder på at folk med navn i ubestemt form er personer med sosial mobilitet, så det kan være grunnlag for å stille seg spørsmål som disse.

Jeg mener imidlertid at det er å gå litt vel langt. Alt tyder på at etternavn i ubestemt form foretrekkes av folk flest, uavhengig av sosial mobilitet.

Som det kommer fram av tabell 22, er langt de fleste etternavnene i materialet mitt i ubestemt form. Mine resultater viser at også når folk konstruerer sine egne navn, foretrekkes navn i ubestemt form. I materialet mitt er det et fåtall konstruerte etternavn i bestemt form, noe tabell 23 viser. I tabellene 22-24 er prosenten regnet ut fra antallet navn i kategorien, jf. tabell 1. La meg ta et eksempel: Før bytte er det 642 navn av gårdsnavntypen i ubestemt form (jf. tabell 22). Det er 846 gårdsnavn totalt (jf. tabell 1), og gårdsnavn i ubestemt form utgjør dermed 75,9 % av alle gårdsnavn. 8,4 % av gårdsnavnene er i bestemt form (jf. tabell 23), mens 15,7 % er “nøytrale” når det gjelder motsetningen mellom ubestemt og bestemt form (jf. tabell 24).

Tabell 22 Etternavn i ubestemt form ved navnebytte

Navnegruppe	FØR		ETTER		Økning/ Nedgang
	Antall	%	Antall	%	
Gårdsnavn	642	75,9	1177	76,7	+ 0,7 p.p.
Konstruerte etternavn	42	93,3	96	94,1	+ 0,8 p.p.
Nykonstruerte etternavn	16	94,1	48	75,0	- 19,1 p.p. ⁸⁵

Eksempler på gårdsnavn i ubestemt form er *Alvenes*, *Berg*, *Brevik* og *Østby*. *Bergmo*, *Blomstereng* og *Sagatun* er eksempler på konstruerte etternavn i ubestemt form, mens *Akermo* og *Sneberg* er eksempler på nykonstruerte etternavn i denne formen.

Tabell 23 Etternavn i bestemt form ved navnebytte

Navnegruppe	FØR		ETTER		Økning/ Nedgang
	Antall	%	Antall	%	
Gårdsnavn	71	8,4	130	8,5	+ 0,1 p.p.
Konstruerte etternavn	0	0	1	1,0	+ 1,0 p.p.
Nykonstruerte etternavn	1	5,9	6	9,4	+ 3,5 p.p.

⁸⁵ Grunnen til denne nedgangen er at jeg her har utelatt spesielt mange navn fra analysen (se tabell 24).

Engen, Kongsjorden og Sandbakken er eksempler på gårdsnavn i bestemt form, mens *Morskogen* er det eneste konstruerte etternavnet i materialet mitt som er i bestemt form. *Nerskogen* og *Sarabakken* er nykonstruerte etternavn i bestemt form.

Tabellene viser at etternavn i ubestemt form er klart mer vanlig enn bestemt form. Jeg hadde ventet en økning av antall etternavn i ubestemt form etter endring (tabell 22). Riktignok opplever navn av gårdsnavntypen og konstruerte etternavn ved navnebytte en liten økning av ubestemte former, men 0,7 og 0,8 prosentpoengs økning er svært lite. Nykonstruerte etternavn i ubestemt form synker med hele 19,1 prosentpoeng, men årsaken til dette er at jeg har utelatt en god del navn fra analysen (se tabell 24).

Etternavn i bestemt form utgjør totalt en liten del i forhold til navn i ubestemt form (jf. tabell 22 og 23). Navn av gårdsnavntypen i bestemt form opplever ved navnebytte en ørliten økning på 0,1 prosentpoeng. Både konstruerte og nykonstruerte etternavn i bestemt form har en svak økning på henholdsvis 1,0 og 3,5 prosentpoeng. En må her være oppmerksom på at det er svært få navn i bestemt form i de to sistnevnte kategoriene.

Det er i denne sammenhengen viktig å være klar over at jeg har utelukket en god del navn fra analysen, fordi navnene manglet en klar distinksjon mellom bestemt og ubestemt form. Som jeg var inne på i punkt 5.5, har jeg et synkront utgangspunkt. Siden navnebærerene flest ikke har fornemmelse om dativformer, *-um*-endinger etc. er i ubestemt eller bestemt form, har jeg utelukket slike navn fra analysen. Totalt har jeg utelukket 379 etternavn som vist i tabell 24 nedenfor.

Tabell 24 Antall etternavn der motsetningen mellom bestemt og ubestemt form ikke er meningsfull

Navnegruppe	FØR		ETTER	
	Antall	%	Antall	%
Gårdsnavn	133	15,7	228	14,9
Konstruerte etternavn	3	6,7	5	4,9
Nykonstruerte etternavn	0	0	10	15,6

Gårdsnavn som *Berge*, *Dalan*, *Fjelde*, *Holter* og *Stavem* har jeg holdt unna distinksjonen bestemt og ubestemt form. *Berge* og *Fjelde* er dativsformer. *Dalan* og *Holter* er flertallsformer, mens *Stavem* er en sammensetning av *Stafheimr* + *heim* (NE). Nykonstruerte etternavn jeg har sett bort fra, er navn som f.eks. *Engelseth*, *Ingerseth* og *Raudsepp*.

Til tross for at jeg kun har tatt med de navnene som jeg mener den enkelte språkbruker kan bruke sin språkkompetanse til å avgjøre hvilken form navnet har, kommer en ikke bort fra det faktum at etternavn i ubestemt form foretrekkes. En kan imidlertid ikke som jeg hadde forventet, se en merkbar økning fra før og etter navneendring.

6.6 Oppsummering

Tendensen til at folk skifter fra *-sen*-navn og tar et gårdsnavn, er enda mer framtrødende i mitt materiale enn hos Svanevik og Vistnes. Hos Svanevik sank andelen *-sen*-navn fra 42,0 % til 29,0 %. Hos Vistnes var nedgangen på *-sen*-navn fra 50,0 % til 38,0 %. I min undersøkelse faller *-sen*-navn fra 58,9 % til 28,5 %, altså en halvering. Hvorfor er det så mange flere i mitt materiale som bytter bort sitt *-sen*-navn? Noe av grunnen kan være at jeg har sett bort fra de som skifter etternavn grunnet ekteskapsinngåelse. Det kan hende det er mange i mitt materiale som har byttet etternavn fordi de har vært misfornøyde med sitt tidligere etternavn. Forskning viser som nevnt at det er flere som har *-sen*-navn i Nord-Norge enn i sør (se punkt 6.1.2.3). En naturlig følge av dette kan være at mange ønsker å kvitte seg med denne type navn.

Det er frekvente *-sen*-navn med “norsk” form som har størst nedgang. *-sen*-navn minker med 30,4 prosentpoeng, og derav gjelder 25,6 prosentpoeng av nedgangen “norske” former (jf. tabell 21). En forklaring på at det er “unorsk” skrivemåte som synker minst, kan være at de “unorske” formene, f.eks. *Carlsen* og *Christiansen*, er blitt sett på som “finere” enn de tilsvarende “norske” (*Karlsen* og *Kristiansen*).

Gårdsnavn er den navnegruppa som øker mest, og det er “norske” gårdsnavn som står for den største stigningen. Totalt øker gårdsnavn med 21,9 prosentpoeng (jf. tabell 1), og derav øker gårdsnavn med “norsk” skrivemåte med så mye som 16,8 prosentpoeng (se tabell 21). Kanskje kan den sterke økningen av gårdsnavn med “norsk” skrivemåte ha å gjøre med de

nokså strenge reglene som gjelder for skriving av stedsnavn?⁸⁶ Gårdsnavn har norsk grunnlag og knytter som nevnt bånd tilbake til bondestanden (Veka 2001:36), så kan det være slik at en vil vise seg mest mulig “nasjonal” ved å ha gårdsnavn med “norsk” skrivemåte?

Jeg har også vist at etternavn i ubestemt form foretrekkes framfor bestemt form. Etter navnebytte er så mange som 76,7 % av gårdsnavnene og 94,1 % av de konstruerte etternavnene i ubestemt form. Relativt få etternavn er i bestemt form. 8,5 % av gårdsnavnene og 1,0 % av de konstruerte navnene er i bestemt form, mens 14,9 % og 4,9 % er “nøytrale”, dvs. at motsetningen mellom ubestemt og bestemt form ikke er meningsfull.

---

⁸⁶ Lov om stadnamn av 18. mai 1990 gir regler om skrivemåten av stedsnavn. Ifølge § 4 skal det tas utgangspunkt i den lokale uttalen ved fastsetting av skrivemåten. Navnet skal skrives i samsvar med gjeldende rettskrivingsprinsipp. De to målformene er likestilte ved bestemmelse av skrivemåten. Grunnlaget for normeringen skal som nevnt ligge i den lokale uttalen, og ved fastsetting av skrivemåten skal en bruke de formene som passer best med uttalen på stedet (se Ot.prp. nr. 66 1988-1989).

7. Justering av etternavn

I punkt 1.3.4 gjorde jeg greie for forskjellen mellom en navnejustering og et navnebytte. Jeg vil her utdype definisjonen av navnejusteringer. En navnejustering kan dreie seg om justering av stavemåten, en lydlig justering eller en morfologisk justering. Jeg skiller altså mellom *skrivemåte* og *stavemåte*. Termen *skrivemåte* er hos meg en overordnet term og inkluderer både endring i stavemåte, lydlig endring og morfologisk endring. Det store flertallet av de 672 justeringene, er justering av stavemåten (eks. *Vilhelmsen* → *Wilhelmsen*). Kun et fåtall av justeringene er lydlig, som f.eks. *Albrektsen* → *Albrigtsen* og *Tollefsen* → *Tøllefsen*. I materialet er det bare to morfologiske justeringer, nemlig *Haugen* → *Haug* og *Tverlia* → *Tverli*. Begge disse justeringene er endring fra bestemt til ubestemt form (se punkt 7.5). Siden så å si alle justeringene er justering av stavemåten, har jeg valgt å behandle alle justeringene under ett uten å ta hensyn til hva slags justering det er snakk om.

Materialet mitt omfatter som nevnt 672 justeringer av skrivemåten, og det er langt flere enn i tidligere undersøkelser som jeg kjenner til. Svanevik (1991b:205) omhandler i sin artikkel kun 3 navneendringer der skrivemåten er blitt endret, og disse 3 personene har alle endret skrivemåten fra “norsk” til “unorsk” form. Vistnes’ (2000:63) materiale inneholder 19 justeringer av skrivemåten av etternavn. 3 av navneendringene er endring fra en “norsk” til en “unorsk” skrivemåte, mens 4 endringer gjelder det motsatte. I tillegg dreier noen endringer seg om tilføyning og bortfall av <s> i *-sen*-navn (som jeg tar opp i punkt 7.1.2.1), og noen endringer av skrivemåten gjelder utenlandske etternavn (op.cit.:64).

Før jeg går nærmere inn på de ulike navneendringene, vil jeg for oversiktens skyld vise resultatene i to tabeller (25a og 25b).

Tabell 25a Justering av skrivemåte - hovedkategorier

Navnegruppe	Antall før	%
Doble etternavn	1	0,2
Finske/kvenske etternavn	5	0,7
Gårdsnavn	206	30,7
Konstruerte etternavn	10	1,5
Nykonstruerte etternavn	4	0,6
Samiske etternavn	8	1,2
-sen-navn	353	52,5
Utenlandske etternavn	74	11,0
Andre etternavn	11	1,6
Sum	672	100

Tabell 25b Justering av skrivemåte - underkategorier (“norsk” og “unorsk” skrivemåte)

Navnegruppe	FØR			ETTER			Økning/ Nedgang
	Antall	%		Antall	%	% totalt	
Gårdsnavn N	176	26,2	→	57 N	8,5	11,2 N	-15,0 p.p.
				119 U	17,7		
Gårdsnavn U	30	4,5	→	12 U	1,8	19,5 U	+ 15,0 p.p.
				18 N	2,7		
-sen-navn N	323	48,1	→	229 N	34,1	37,5 N	- 10,6 p.p.
				93 U	13,8		
				1 Utl.	0,2		
-sen-navn U	30	4,4	→	7 U	1,0	14,8 U	+ 10,4 p.p.
				23 N	3,4		
Andre ⁸⁷	113	16,8		113	16,8	17,0	+ 0,2 p.p. ⁸⁸
Sum	672	100		672	100	100	0

⁸⁷ I likhet med tabell 21 inneholder gruppa “Andre” her alle de andre navnegruppene (doble etternavn, finske/kvenske etternavn, konstruerte etternavn osv.). Det er i kategoriene gårdsnavn og -sen-navn jeg har funnet det fruktbart å skille mellom “norsk” og “unorsk” skrivemåte, mens jeg mener det er lite relevant å oppgi separate frekvenser for “norsk” og “unorsk” skrivemåte i gruppa “Andre”. Jeg vil likevel kommentere skrivemåten av de andre navnekategoriene i den videre framstillingen, og jeg vil da komme inn på “norsk” versus “unorsk” skrivemåte der jeg synes det er aktuelt (i punkt 7.1.3 - 7.3).

⁸⁸ I og med at jeg har kategorisert ett navn som utenlandsk etter justering, medfører det at navnekategorien utenlandske etternavn (her i kategorien “Andre”) opplever en ørliten økning på 0,2 prosentpoeng. Denne justeringen gjelder *Matsson* → *Mathsone*. *Matsson* har jeg kategorisert som et -sen-navn, mens *Mathsone* er plassert i gruppa “utenlandske etternavn”.

Som en ser av tabell 25a, er det vanligst å endre skrivemåten av *-sen*-navn. 52,5 % av justeringene gjelder *-sen*-navn, mens 30,7 % av justeringene gjelder gårdsnavn.

7.1 “Norske” etternavn

7.1.1 Gårdsnavn

206 personer med et gårdsnavn har endret skrivemåten. 176 av disse hadde tidligere en “norsk” skrivemåte av navnet (jf. tabell 25b). 57 valgte en annen “norsk” skrivemåte (f.eks. *Engenes* → *Engeness*, *Noreng* → *Nordeng* og *Stensland* → *Steinsland*), mens 119 endret til “unorsk” skrivemåte (av dem: *Bergfall* → *Bergfald*, *Horrigmo* → *Horrigmoe* og *Våge* → *Waage*). 30 hadde tidligere et navn av gårdsnavnstypen skrevet på “unorsk” form. 12 av disse valgte en annen “unorsk” skrivemåte av navnet (som *Laxså* → *Laxå*, *Volden* → *Wolden* og *Westgård* → *Westgaard*), mens 18 valgte å skrive navnet med “norsk” skrivemåte (bl.a. *Aasland* → *Åsland*, *Heldahl* → *Heldal* og *Stiffeld* → *Stiffell*).

7.1.2 *-sen*-navn

353 personer med *-sen*-navn har endret skrivemåten av navnet. Hele 323 av disse hadde fra før en “norsk” skrivemåte (jf. tabell 25b). Av disse valgte 229 en annen “norsk” skrivemåte (f.eks. *Herrmansen* → *Hermansen* og *Ludvigsen* → *Ludviksen*⁸⁹). Så mange som 214 (93,4 %) av disse endringene, gjelder tilføyning eller sløyfing av <s>, som *Hansen* → *Hanssen* eller omvendt (se punkt 7.1.2.1). 93 tok en “unorsk” form av navnet (som *Aleksandersen* → *Alexandersen*, *Jakobsen* → *Jacobsen* og *Nilsen* → *Nielsen*). Én person endret skrivemåte fra *Matsson* → *Mathsone*, som jeg har valgt å kategorisere som et utenlandsk navn.

30 hadde tidligere et *-sen*-navn skrevet på “unorsk” måte, og av disse valgte 7 å skrive navnet på en annen “unorsk” måte (blant dem: *Madsen* → *Madssen* og *Michaelsen* → *Michalsen*),

---

⁸⁹ *Ludvig* er like norsk som *Ludvik* i og med at *Ludvig* er den korrekte innlånte formen etymologisk sett. En annen sak er det at *Ludvik* nok for en del nordmenn kan virke mer norsk enn *Ludvig*, jf. motsetningen *k-g* i f.eks. *mottakelse* - *mottagelse*.

mens 23 endret til “norsk” skrivemåte (som *Anthonsen* → *Antonsen* og *Jacobsen* → *Jakobsen*).

***

Jeg regner med at folk som endrer skrivemåte, velger en mer sjelden skrivemåte av navnet. Som jeg så på i punkt 6.1.2.1, opplevde svært frekvente *-sen*-navn en sterk nedgang blant dem som byttet fra et *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn (jf. tabell 5). Er det slik at de som justerer skrivemåten av *-sen*-navn, velger en mer uvanlig skrivemåte av navnet? Tabell 26 gir en oversikt over hvor frekvente *-sen*-navnene er før og etter navnejustering.

Tabell 26 Navnejustering i forskjellige frekvenskategorier av *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	FØR		ETTER		Økning / Nedgang
		Antall	%	Antall	%	
A	≤10	6	1,7	7	2,0	+ 0,3 p.p.
B	11-100	9	2,5	15	4,3	+ 1,8 p.p.
C	101-500	34	9,6	30	8,5	- 1,1 p.p.
D	501-10000	86	24,4	256	72,7	+ 48,3 p.p.
E	≥10001	218	61,8	44	12,5	- 49,3 p.p.
	Sum ⁹⁰	353	100	352	100	0

Tabellen viser at før navneendring hadde 61,8 % av navnebærerne et *-sen*-navn med flere enn 10 001 navnebærere. Etter endring er det kun 12,5 % som har en så vanlig skrivemåte av navnet. Samtidig har mer sjeldne skrivemåter (i frekvenskategori D) opplevd en økning på hele 48,3 prosentpoeng, dvs. nesten en tredobling.

I punkt 6.1.2.1 gikk jeg inn på hver frekvenskategori før og etter navnebytte for å se hva slags bytter som ble gjort. Her vil jeg også gå nærmere inn på hver kategori for å se om jeg kan finne mønstre. Er det slik at flesteparten ønsker en sjeldnere skrivemåte?

Av tabellen nedenfor ser en at et knapt flertall av de som tidligere hadde et vernet *-sen*-navn i frekvensgruppe A-C, valgte en mer alminnelig skrivemåte (i frekvensgruppe D). Det var altså 56,3 % av disse som justerte navnet til en middels frekvent skrivemåte (med mellom 501 og 10 000 navnebærere). Her kan jeg nevne justeringene *Hermannsen* → *Hermansen* og *Vilhelmsen* → *Wilhelmsen*. Motivet for endringen *Vilhelmsen* → *Wilhelmsen* er ikke primært å få en mer vanlig stavemåte, men å få en stavemåte med høyere status (jf. distinksjonen “norsk” og “unorsk” skrivemåte). I noen tilfeller kan det altså bli konflikt mellom “lavstatus”

⁹⁰ Årsaken til at summen ikke er den samme i kolonne to og fire, er justeringen *Matsson* → *Mathsone* som jeg har redegjort for tidligere.

skrivemåte (vernet skrivemåte, som f.eks. *Vilhelmsen*) på den ene siden og “høystatus” skrivemåte (ubeskyttet skrivemåte, som f.eks. *Wilhelmsen*) på den andre siden.

Tabell 27 Justering fra svært lavfrekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	4	8,3
B	11-100	7	14,6
C	101-500	9	18,8
D	501-10000	27	56,3
E	≥10001	1	2,1
	Sum	48 ⁹¹	100,1

Neste tabell gir en oversikt over de som har justert skrivemåten av et *-sen*-navn i frekvenskategori D:

Tabell 28 Justering fra middels frekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	3	3,5
B	11-100	8	9,3
C	101-500	16	18,6
D	501-10000	44	51,2
E	≥10001	15	17,4
	Sum	86	100

Over halvparten (51,2 %) velger en skrivemåte med om lag like mange navnebærere, som f.eks. *Knudsen* → *Knutsen*, *Loretsen* → *Lorentzen* og *Nikolaisen* → *Nicolaisen*.

Motiveringen for endringen kan altså ikke ha vært å få et mer sjeldent navn eller eventuelt et mer vanlig navn, men heller å endre navnet i “norsk” retning (*Knudsen* → *Knutsen*) eller i “unorsk” retning (*Loretsen* → *Lorentzen*).

Hva slags skrivemåte velger så de som har et svært frekvent etternavn? Tabell 29 viser hvor frekvente navn de som tidligere hadde et høyfrekvent navn, velger.

⁹¹ Summen her skulle vært 49. Justeringen *Matsson* → *Mathsone* (som jeg har gjort greie for tidligere) er grunnen til at jeg kun har 48 navn her.

Tabell 29 Justering fra høyfrekvent *-sen*-navn til annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	0	0
B	11-100	0	0
C	101-500	7	3,2
D	501-10000	183	83,9
E	≥10001	28	12,8
	Sum	218	99,9

Kun 12,8 % velger en skrivemåte som er like alminnelig som tidligere skrivemåte. Hele 83,9 % har tatt en skrivemåte i frekvenskategori D. Svært mange av disse justeringene omfatter justering fra <s> til <ss>, som f.eks. *Hansen* → *Hanssen* (se punkt 7.1.2.1).

Etter at jeg nå har presentert tabeller og gitt kommentarer for de som *tidligere* hadde *-sen*-navn i ulike frekvenskategorier, endrer jeg nå perspektivet og undersøker fordelingen på de ulike frekvenskategoriene *etter* at navnejustering er gjort (jf. alternativ 3b som jeg presenterte i begynnelsen av kapittel 6).

I tabell 27 så jeg på de som tidligere hadde et svært sjeldent *-sen*-navn. Justerte de skrivemåten slik at navnet etterpå var like sjeldent eller mer frekvent? Tabell 30 nedenfor innebærer en perspektivforskyvning i forhold til tabell 27. I tabell 30 ser jeg nemlig på hvor frekvent *-sen*-navn de som etterpå har fått seg et vernet *-sen*-navn, hadde tidligere.

Tilsvarende kan en også se parallellene mellom tabellene 28 og 31 og mellom tabellene 29 og 32. Selv om en i og for seg kan lese den samme informasjonen ut fra flere tabeller, mener jeg det blir langt mer oversiktlig når jeg nå setter opp tabeller som viser bytte *til -sen*-navn i de ulike frekvenskategoriene.

Av de som etter justering har en vernet skrivemåte (i kategori A-C), hadde 65,4 % et “fritt” navn tidligere (se neste tabell).

Tabell 30 Justering til svært lavfrekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	3	5,8
B	11-100	4	7,7
C	101-500	11	21,2

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
D	501-10000	27	51,9
E	≥10001	7	13,5
	Sum	52	100,1

De fleste som har en sjelden skrivemåte (i kategori A-C) etter justering, hadde tidligere en mer alminnelig skrivemåte (eks. *Lauritsen* → *Lauritzen*).

En del av justeringene gjelder tilføyning av <s> som i justeringen *Johansen* → *Johanssen*. Tilføyning av <s> er også svært vanlig å gjøre for de som etter navnejustering har et *-sen*-navn i frekvenskategori D:

Tabell 31 Justering til middels frekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	2	0,8
B	11-100	4	1,6
C	101-500	23	9,0
D	501-10000	44	17,2
E	≥10001	183	71,5
	Sum	256	100,1

Hele 71,5 % hadde tidligere en mer alminnelig skrivemåte. Svært mange av justeringene gjelder tilføyning av <s> i navn som f.eks. *Larsen* → *Larssen* og *Nilsen* → *Nilssen*.

Det er få som har en svært vanlig skrivemåte (i kategori E) etter navnejustering, noe neste tabell viser.

Tabell 32 Justering til høyfrekvent *-sen*-navn fra annet *-sen*-navn

	Antall navnebærere (SSB)	Frekvens	%
A	≤10	1	2,3
B	11-100	0	0
C	101-500	0	0
D	501-10000	15	34,1
E	≥10001	28	63,6
	Sum	44	100

63,6 % hadde tidligere en like vanlig skrivemåte. Svært mange av disse har foretatt justeringen *Jakobsen* → *Jacobsen* eller omvendt.

I dette punktet har vi sett at de fleste ved justering av skrivemåten velger en skrivemåte som er mer sjelden enn den de hadde tidligere. Av de som etter justering har en skrivemåte med færre enn 500 navnebærere, hadde 65,4 % en mer alminnelig skrivemåte før (jf. tabell 30). Blant de som etter justering har en skrivemåte med mellom 501 og 10 000 navnebærere, hadde hele 71,5 % en mer vanlig skrivemåte tidligere (se tabell 31). Relativt få personer bytter fra en høyfrekvent skrivemåte til en annen høyfrekvent skrivemåte av navnet (jf. tabell 29).

7.1.2.1 Fra *Hansen* til *Hanssen*

Hansen er det vanligste etternavnet i Norge. Per 1.1.2000 var det som tidligere nevnt, 60 973 som het *Hansen* i landet (tall fra SSB). Det kan være forståelig at folk ønsker å hete noe annet enn *Hansen*. Mange synes kanskje det er vel drastisk å skifte til et annet navn, selv om det er mange som gjør nettopp det, noe materialet mitt viser (se tabell 1). Det er langt færre *-sen*-navn etter at navneendring har funnet sted enn før.

Det interessante i mitt materiale er at det er forholdsvis mange som endrer stavemåten på vanlige *-sen*-navn ved å føye til en ekstra <s>. En slik justering gjør at en del etternavnet med langt færre enn tidligere (når en ser på skrivemåten isolert, altså på det grafemiske nivå).⁹² Navnet uttales riktignok likt, men det er betydelig færre som skriver navnet med to *s*-er, noe tabell 34 viser. På lista over de hundre vanligste etternavnene i Norge i 2000 (NE:491), finner en *Hansen* på førsteplass mens *Hanssen* er helt nede på en 58. plass.

⁹² Som jeg vil komme tilbake til i del II (punkt 12.1.3), intervjuet jeg to personer som føyde til en <s> i navnet de hadde. Den ene personen var ikke klar over at etternavnet hans var registrert feil i folkeregisteret, mens den andre informanten ikke visste grunnen til at navnet var registrert kun med en <s>. Mannens familie hadde alltid skrevet etternavnet med to *s*-er. Feilskrivning er neppe årsaken til alle endringene av denne typen, men en del av endringene kan skyldes korrigerende av tidligere feil.

Helleland (1996:53) har sammenlignet “100 på topp” lista over norske etternavn fra 1993 og 1996. Han påpeker det interessante i at *Hanssen* med <ss> har gått markert fram, fra 5992 til 6191 navnebærere på disse tre årene.

En bør merke seg at det grammatisk riktige er tillegg av genitiv <s>. Det er også det som er historisk rett. Ifølge Norsk Språkråd (2001:2) skal binde-s beholdes i patronym, f.eks. *Tordsson*. Jeg kan i denne sammenheng nevne at kvinnepatronym normalt har genitiv <s>, f.eks. *Eriksdatter* eller *-dotter*. I og med at etterleddet *-sen* (eller *-son/-sønn* som var vanlig da en brukte ekte patronym) begynner på <s>, vil ikke genitiv *-s-en* høres i mannspatronym. Det er derfor *-sen*-navn som regel skrives med én <s> og ikke to, som en egentlig burde gjøre.

Det kan diskuteres hvilken <s> som er sløyfet i et navn som *Haraldsen*. En vet ikke om det er genitiv-s eller s-en i *-sen* som er kuttet ut. Jeg vil også påpeke at de fleste av dem i materialet mitt som tilføyer en <s> i navnet sitt, har et *-sen*-navn der mannsnavnet ender på <s>. Følgelig skulle *Hansen* skrives *Hansssen* (“Hans-s-sønn”), altså med tre s-er. Å skrive navnet på denne måten strider imidlertid imot norsk rettskriving.

Det er oppsiktsvekkende at det er såpass mange som føyer til en ekstra <s>, mens bortfall av <s> er relativt sjeldent. Vistnes (2000:64) hadde også noen tilfeller av endring fra én til to s-er i sitt materiale, men det var så få at en knapt kunne se noen tendenser. I mitt materiale ser jeg et tydelig mønster. Det er de med de vanligste *-sen*-navnene som føyer til en <s> som vist i tabellen nedenfor. Tabellen er sortert etter frekvensen i kolonne 2.

Tabell 33 Tilføyning og bortfall av <s> i *-sen*-navn

Tilføyning av <s>	Frekvens	Bortfall av <s>	Frekvens
Hansen > Hanssen	94	Hanssen > Hansen	7
Jensen > Jenssen	35	Jenssen > Jensen	2
Nilsen > Nilssen	33	Nilssen > Nilsen	3
Larsen > Larssen	26	Larssen > Larsen	2

Til sammenligning kan det være greit å se hvor mange navnebærere det ifølge SSB er av hvert navn (som vist i neste tabell). Også her er tabellen sortert etter frekvensen i andre kolonne.

Tabell 34 *Hansen* og *Hanssen* og andre tilsvarende navn – antall navnebærere i 2000

Navn	Frekvens	Navn	Frekvens
Hansen	60973	Hanssen	6175
Larsen	41484	Larssen	1749
Nilsen	38358	Nilssen	3492
Jensen	24950	Jenssen	4416

Som en ser av tabell 34, skriver de fleste navnet sitt med én <s>. Det er trolig grunnen til at så mange vil “pynte” på navnet sitt ved å endre skrivemåten. Navnene *Hansen*, *Larsen*, *Nilsen* og *Jensen* har svært mange navnebærere, men det er som vi har sett, langt færre som skriver navnet med to *s*-er. Det er ikke bare disse navnene der annen skrivemåten enn den vanligste, foretrekkes. Det er seks personer som har endret navn fra *Johansen* til *Johanssen*.⁹³ I tillegg er det fire personer som har endret navnet fra *Olausen* til *Olaussen*, to personer som har gjort endringen *Klausen* til *Klaussen*, én som har endret navn fra *Johannesen* til *Johannessen*, en annen fra *Andersen* til *Anderssen* og én som har valgt å endre skrivemåte fra *Juliusen* til *Juliussen*.⁹⁴

⁹³ *Johanssen* er det eneste eksempelet fra materialet mitt på et *-sen*-navn som inneholder en tydelig markert genitiv, opprinnelig *Johans sønn*.

⁹⁴ Det er 3 eller færre med navnet *Juliusen*, og det kan tyde på at navneendringen kun er en korrigering av et tidligere feilskrevet navn.

7.1.2.2 Fra *Arntsen* til *Arntzen*

En annen justering jeg finner det verdt å kommentere, er justeringen fra *-sen* til *-zen*. Denne endringen gjelder i materialet mitt mer presist kun navn med endingen *-tsen*. Med andre ord kan <ts> og <tz> begge gjengi fonemsekvensen /ts/. Jeg kan for øvrig nevne at <z> i norrønt tilsvarte /ts/, som ordet *kallaz* er et eksempel på.

25 personer i materialet mitt har endret navnet fra *-sen* til *-zen*. Av disse justeringene kan jeg nevne: *Arntsen* → *Arntzen*, *Bentsen* → *Bentzen* og *Lauritsen* → *Lauritzen*. Det er kun 6 som har gjort den motsatte justeringen, fra *-zen* til *-sen*: *Berntzen* → *Berntsen* og *Frantzen* → *Frantsen*.

Det er neppe tilfeldig at så mange flere justerer etternavnet sitt fra *-sen* til *-zen* enn motsatt. Trolig blir det sett på som “finere” å ha et navn på *-zen* enn *-sen*. Praktiske grunner kan også ligge bak. Ved å gjøre denne justeringen skiller en seg fra andre med samme navn. I den kvalitative undersøkelsen intervjuet jeg en som hadde endret navnet sitt fra endelsen *-sen* til *-zen*. Postrot var den opprinnelige årsaken til at hennes foreldre i sin tid skiftet skrivemåte på navnet (se punkt 12.2.7). Som jeg er inne på i punkt 13.4, ble ikke endelsen *-zen* godtatt tidligere. I 1998 godkjente imidlertid departementet navnet *Montzen*, og dette vedtaket skapte presedens for lignende saker.

7.1.3 Doble etternavn

Det er bare én som har endret skrivemåten av sitt doble etternavn. Vedkommende har føyd til en bindestrek mellom de to etternavnene, slik at han nå har et dobbelt etternavn med bindestrek. Denne personen er for øvrig en av mine informanter. Praktiske årsaker var grunnen til at han justerte skrivemåten (se punkt 12.2.7 for mer informasjon).

7.1.4 Konstruerte etternavn

Av de med konstruerte etternavn, er det 9 personer som har skiftet fra “norsk” til “unorsk” skrivemåte: *Landgård* → *Landgaard* og *Vikbo* → *Wikbo*. Dessuten er det én som har endret navn fra en “unorsk” form til “norsk” form: *Vesterbekmo*⁹⁵ → *Vesterbekkmo*.

3 personer med et nykonstruert navn har endret fra “unorsk” til “norsk” skrivemåte, (*Fjellvold* → *Fjellvoll*), mens én har justert skrivemåten fra “norsk” til “unorsk” form (*Slåttmo* → *Slaatmo*).

7.2 “Ikke-norske” etternavn

7.2.1 Samiske og finske/kvenske etternavn

8 personer har endret skrivemåten av sitt samiske navn: *Bål* → *Baal*,⁹⁶ *Boine* → *Boyne*,⁹⁷ *Somby* → *Sombi*⁹⁸ og *Voulab* → *Vuolab*. Det er like vanlig å skrive *Bål* som *Baal* (begge skrivemåtene har om lag 15 navnebærere). *Boine* er derimot langt mer vanlig enn skrivemåten *Boyne* (117 skriver navnet med <i> og bare 8 personer skriver navnet med <y>). Personen i mitt materiale som har justert skrivemåten fra *Boine* til *Boyne*, har altså valgt en langt mer sjelden skrivemåte. Det samme gjelder vedkommende som har endret skrivemåte fra *Somby* til *Sombi*. Det er 195 personer som skriver navnet med <y>, mens 3 eller færre skriver navnet med <i> (tall fra SSB). Justeringen *Voulab* til *Vuolab* er trolig korrigering. Riktig skrivemåte av navnet er nemlig med <uo> (Blix 1987:528).

5 med finske/kvenske etternavn har endret skrivemåten. Av disse justeringene er det én som går fra riksfinsk skrivemåte til en kvensk skrivemåte: *Hamari* → *Hammari*. Navnet har endret

---

⁹⁵ *Vesterbekmo* velger jeg å se på som en “unorsk” form. Formen virker danskpreget med den enkle konsonanten i ‘bek’. Riktignok staves ‘bekk’ med <æ> i dansk, nemlig ‘bæk’. Likevel mener jeg endringen må ses på som endring fra “unorsk” til “norsk” form.

⁹⁶ Det er mannsnavnet *Pål*, *Poul* eller *Paul* som ligger til grunn for dette etternavnet. Navnet skrives både *Baal* og *Bål* (Steen 1986:405).

⁹⁷ Betydningen til navnet er uviss (Blix 1987:106).

⁹⁸ *Somby* ble opprinnelig brukt som fornavn (mannsnavn). Navnet opererer med ulike skrivemåter (*Sombe*, *Sombi*, *Sompia*, *Sompio*, *Sombie* etc.). Stamfar til Somby-slekten er Oloff Persson Sombio, og han skrev altså navnet med endelsen <io> (Blix 1987:482-483). Steen (1986:325) hevder navnet skriver seg fra Sombio (Sompio) by i Kemi lappmark. Ifølge Steen er det kun skrivemåten *Somby* som brukes i dag (op.cit.:326).

kvantiteten (K > KK), noe som ikke er uvanlig for finske etternavn i norske omgivelser (se punkt 5.2.1.2). Andre justeringer er: *Jerijervi* → *Jerijærv* og *Sotkajærv* → *Sotkajervi*. Som jeg var inne på i punkt 5.2.1.2, er endringene ä > æ og ä > e vanlige måter å fornorske finske navn på. Dermed kan en se på den første justeringen e > æ (ä) som en “forfinskning” om en kan bruke et slikt uttrykk, mens den andre justeringen æ(ä) > e altså er en fornorskning av skrivemåten.

7.2.2 Utenlandske etternavn

For 74 av de som har endret skrivemåten av navnet, gjelder dette utenlandske etternavn (jf. tabell 25a). Enkelte av disse endringene antar jeg skyldes at navnet tidligere er blitt feilskrevet, som i eksemplene *Chareonchit* → *Charoenjit*, *Kajtzeovic* → *Katjazovic* og *Zhen* → *Zhan*. For de med nordiske navn som justerer skrivemåten, er det nok andre grunner til endringen. Enkelte ønsker kanskje en skrivemåte som tilsvarer en mer alminnelig skrivemåte i opphavslandet for navnet (som f.eks. *Lundkvist* → *Lundquist*⁹⁹ og *Vikman* → *Wikman*), mens andre igjen foretrekker en “norsk” skrivemåte: *Lindqvist* → *Lindkvist* er et eksempel på sistnevnte. Det er riktignok et fåtall i mitt materiale som har valgt en “norsk” skrivemåte av sitt utenlandske etternavn. De fleste har valgt en skrivemåte som jeg antar samsvarer med den vanligste skrivemåten i landet der navnet kommer fra.

7.3 Andre etternavn

Det er 11 personer med et navn som jeg har gruppert i “Andre etternavn”, som har endret skrivemåten av navnet sitt. De fleste endringene gjelder her fra en “norsk” til en “unorsk” form, som *Rask* → *Rasch* og *Vant* → *Want*. Det er også én som har justert skrivemåten av et lærd etternavn, nemlig *Stanislaus* → *Stanislous*.

---

⁹⁹ Endelsen *-qvist* er trolig mer alminnelig enn *-quist* i Sverige. Et oppslag i Allén (1971:1051) støtter opp om denne antagelsen da *-qvist* har større frekvens enn *-quist*.

7.4 Distinksjonen “norsk” - “unorsk”

JEG KENDER også et menneske, som har en accent grave (˘) over et af bogstaverne i sit efternavn. Den er svær. Vedkommende tilbringer meget tid med at lede forgæves efter det lille tegn i breve og andre skrivelser. Enten er den placeret forkert, eller den vender den gale vej og bliver til accent aigu (´) hvorved navnet får en anden udtale. Eller tegnet mangler helt og igen udtales navnet anderledes (Berlingske Tidende 29.09.1985).

Som jeg var inne på i punkt 7.1.1 og 7.1.2, er det flest av de med “norsk” skrivemåte som velger å endre skrivemåten av navnet. Av de som endrer skrivemåten av etternavn av gårdsnavntypen, tar de fleste en “unorsk” skrivemåte i stedet. 4,5 % hadde et gårdsnavn i “unorsk” form før navnejustering, mens hele 19,5 % hadde et gårdsnavn med “unorsk” skrivemåte etter at justering var foretatt, dvs. en firedobling (se tabell 25b). Til sammenligning hadde så mange som 26,2 % et gårdsnavn med “norsk” skrivemåte før navnejustering mot bare 11,2 % etter, altså en halvering (jf. tabell 25b). Også *-sen*-navn med “unorsk” skrivemåte opplever en økning etter navnejustering. 48,1 % hadde et *-sen*-navn med “norsk” skrivemåte før navnejustering, mens kun 37,5 % har en “norsk” skrivemåte etter at justering er foretatt. Tilsvarende øker *-sen*-navn med “unorsk” skrivemåte fra 4,4 % til 14,8 %, en økning på 10,4 prosentpoeng, dvs. en tredobling (se tabell 25b). Det er altså en større grad av “norske” former ved justering av *-sen*-navn enn ved gårdsnavn. Grunnen til dette er nok at det blant *-sen*-navnene er mange justeringer fra *-sen* til *-ssen*, og denne type justering har jeg definert som “norsk”.

Veka (2001:37) mener at “Svært få pyntar seg med lånte fjører, det vere seg bokstavar som c, q, w, x, z eller utanlandske namneledd. [...] Sværande få vel eit namn med trekk som kan oppfattast som freistnad på ein snobbeeffekt.” Mine resultater bekrefter ikke Vekas påstand. Flertallet av de som velger å justere skrivemåten av navnet sitt, velger som nevnt en “unorsk” skrivemåte. At folk ønsker å hete *Klæboe* framfor *Klæbo* og *Winje* framfor *Vinje*, er mest sannsynlig fordi disse skrivemåtene tradisjonelt er blitt sett på som “finere” enn de tilsvarende “norske” skrivevariantene.

7.5 Morfologisk justering

Vi har tidligere sett at justering av *skrivemåte* mer presist gjelder justering av *stavemåte*. Jeg vil nå se nærmere på i hvilken grad det foreligger morfologisk endring i etternavn. Da tenker jeg mer nøyaktig på forholdet mellom ubestemt og bestemt form.

Det viser seg at materialet mitt bare inneholder to justeringer, og begge disse justeringene er fra bestemt til ubestemt form, nemlig *Haugen* → *Haug* og *Tverlia* → *Tverli*. Det er ikke overraskende at endringen skjer denne veien (fra bestemt til ubestemt form), for som tidligere nevnt (punkt 6.5) er ubestemt form allment mer vanlig enn bestemt form i etternavn. Dessuten er det som jeg var inne på i punkt 6.5, mye som tyder på at etternavn i ubestemt form blir sett på som “finere” enn det samme navnet i bestemt form.

7.6 Oppsummering

Det er relativt mange som endrer skrivemåten av navnet sitt, og de fleste som gjør dette har et *-sen*-navn (52,5 %) eller gårdsnavn (30,7 %) (jf. tabell 25a). Dette er egentlig lite overraskende siden størsteparten av Norges befolkning har et gårdsnavn eller *-sen*-navn. Mitt inntrykk er at folk ønsker en mer uvanlig skrivemåte av navnet. I stedet for å bytte til et annet og mer sjeldent etternavn endrer en del personer navnets skrivemåte. Ved justering av skrivemåten av *-sen*-navn, opplever de høyfrekvente *-sen*-navnene en nedgang på hele 49,3 prosentpoeng (se tabell 26). Undersøkelsen har vist at det kan bli konflikt mellom sjelden/frekvent skrivemåte og “norsk”/“unorsk” skrivemåte. Det er ikke nødvendigvis slik at en frekvent skrivemåte er i “norsk” form. Ofte er den “unorske” skrivemåten mer vanlig, men blir likevel sett på som “finere”, f.eks. *Wilhelmsen* - *Vilhelmsen*.

Av de med gårdsnavn er det flest endringer fra “norsk” til “unorsk” skrivemåte. Flertallet som justerer skrivemåten av *-sen*-navn, endrer også fra “norsk” til “unorsk” form. Det er dessuten mange som føyer til en ekstra <s> i navnet (som f.eks. *Nilsen* → *Nilssen*). Ved å føye til en <s> deler en straks navnet med langt færre personer. Navnet er blitt litt sjeldnere. På en enkel måte har en fått et navn som har langt færre navnebærere. Det er mindre drastisk enn å skifte til et helt annet navn. Om en har et svært alminnelig navn, skiller om ikke annet skrivemåten seg noe ut fra flertallet. Som jeg har sett i punkt 7.1.2.2, er det også en del som skifter endelse fra *-sen* til *-zen*.

Blomqvist (1986:84) mener bruk av dekorativ staving kan gå for langt. Hun er skeptisk til aksentbruk i skrivemåter som *Petérzon*, *Petersòon* og *Leuwgréen*, fordi slik skrivemåte er avvikende i forhold til rettskrivingen. Dekorativ staving bør etter Blomqvists vurdering være “[...] avsedd att göra namnet vackrare – inte pråligt eller löjeväckande!” (loc.cit.). I mitt materiale er det ingen som har gjort så “ekstreme” justeringer av skrivemåten som Blomqvist gir eksempler på. For det første tviler jeg på at så mange ønsker skrivemåter av denne typen, fordi det kan medføre mye feilskrivning av navnet. Dessuten er det etter dagens lovverk vanskelig å få innvilget slike skrivemåter fordi bruk av apostrofer og aksenter ikke samsvarer med norsk skrivemåte (Austbø 1986:43).

8. Andre aspekt ved etternavnsendring

I kapittel 6 og 7 har jeg sett på de ulike frekvenskategoriene og konsentrert meg om bytter/justeringer som er blitt foretatt innenfor disse kategoriene. Jeg vil her ta opp noen aspekt som det ikke har vært naturlig å integrere i de foregående kapitlene.

8.1 Navneendring i et kjønnsperspektiv

- Vet du at han egentlig het Freddy Johansen, flirte Billy T.
- Hvem?
- Brede Ziegler. Han het pinadø Freddy Johansen til han var godt voksen. Jålebukk. Patetisk. Skifte navn, a' gitt. Særlig for en mann...

Dette sitatet er hentet fra kriminalromanen *Uten ekko* (Holt og Reiss-Andersen 2000:27). Da jeg leste dette, slo det meg at det trolig ikke er så sosialt akseptert for menn å skifte etternavn. Kanskje blir det blant folk flest sett på som spesielt og sært at menn skifter navn.

Tradisjonelt har det vært flest kvinner som har skiftet etternavn. Ved ekteskapsinngåelse har det vært kvinnen som har tatt mannens navn. Det er imidlertid blitt mer og mer vanlig at kvinnen beholder pikenavnet når hun gifter seg, men Fjellhaug (1998:96) fant som nevnt ut at flertallet velger et kompromiss. De tar mannens etternavn, men beholder sitt eget navn som mellomnavn. Ved skilsmisse er det vanlig at kvinner tar tilbake navnet de hadde før de giftet seg.

Menn er mer stabile navnebærere. Det hender at mannen tar konas navn ved vigsel og da spesielt hvis hun har et sjeldnere navn enn det han har (op.cit.:53-54).

Det er langt flere kvinner enn menn også i mitt materiale som har skiftet etternavn. Det er 2356 kvinner (74,7 %) og 799 menn (25,3 %) som har byttet etternavn i perioden 1996-2000. Jeg synes det er noe overraskende at kvinner er så i flertall i og med at jeg har utelatt de som har oppgitt giftermål som årsak til navneendringen. Likevel er det trolig en god del som har tatt ektemannens navn en stund etter bryllupet, noe jeg som sagt har funnet eksempler på. Det faller seg kanskje ikke alltid naturlig å oppgi giftermål som årsak til navnebyttet, selv om det er den egentlige grunnen. Ellers er det naturlig at kvinner tar tilbake sitt navn som ugift ved

skilsmisse. Siden det tradisjonelt er kvinnene som tar ektefellens navn ved ekteskapsinngåelse, vil det av den grunn være flest kvinner som bytter etternavn også ved skilsmisse. Livssituasjonen kan endres, og det kan bidra til at kvinner velger å skifte navn igjen (f.eks. ta tilbake sitt navn som ugift).

Av de 672 som har justert skrivemåten av navnet, er fordelingen imidlertid en helt annen. Faktisk er det flere menn enn kvinner som har endret skrivemåten i materialet mitt. 355 (52,8 %) av de som har justert skrivemåten, er menn. 317 (47,2 %) er kvinner.

Det er altså langt flere kvinner enn menn som bytter etternavn. 74,7 % er kvinner, mens 25,3 % er menn. Av de som justerer skrivemåten av navnet, er det om lag like mange kvinner som menn. Faktisk er det litt flere menn enn kvinner som endrer skrivemåten av navnet, men jeg vil på nytt understreke at navnebytte er langt mer drastisk enn en navnejustering.

8.2 I hvilken alder er det mest vanlig å endre etternavn?

Flere yngre enn eldre skifter etternavn. Det er naturlig i og med at de fleste er relativt unge første gangen de gifter seg, og det er som jeg har vært inne på, ofte i forbindelse med giftermål at mange endrer etternavn. Selv om jeg har utelatt giftermål i min undersøkelse, er det stor sannsynlighet for at materialet mitt likevel inneholder en del personer som har endret navn grunnet ekteskapsinngåelse, selv om dette ikke er blitt oppgitt som årsak til navneendringen ved henvendelse til folkeregisteret. Jeg har som sagt ingen under 18 år i materialet mitt. De yngste i mitt materiale er født i 1981.

Det er flest unge mennesker som endrer navn. Det er ofte i etableringsfasen at folk velger å endre navn. Dessuten er det ikke til å komme bort fra at jo flere som kjenner en under et navn, desto vanskeligere er det trolig å skifte til et annet navn. Har en et langt liv bak seg, er navnet sannsynligvis blitt en viktig del av en.

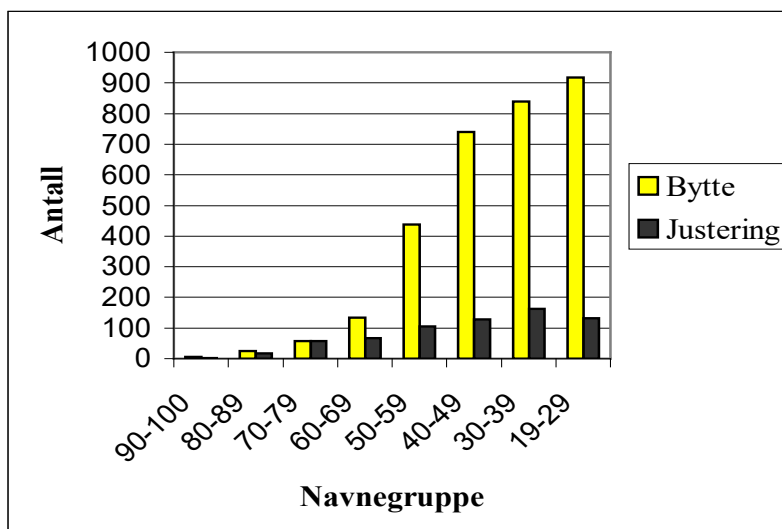
Tabellen nedenfor viser aldersfordelingen av navneendringene i materialet mitt. En må her være klar over at de yngre aldersgruppene er "overrepresentert" i forhold til de eldre. I 2000 levde det jo atskillig flere i Nord-Norge født i f.eks. perioden 1971-1980 enn i 1911-1920. Jeg har ikke hatt tilgang til befolkningsstatistikk for Nord-Norge fordelt på de 10-års periodene jeg opererer med, og tabellen må altså leses på bakgrunn av dette.

Tabell 35 Fødselsår for personer som har endret navn i perioden 1996-2000.

Født år	BYTTE		JUSTERING	
	Antall	%	Antall	%
1900-1910	5	0,2	1	0,2
1911-1920	25	0,8	17	2,5
1921-1930	58	1,8	57	8,5
1931-1940	133	4,2	67	10,0
1941-1950	437	13,9	106	15,8
1951-1960	740	23,5	129	19,2
1961-1970	839	26,6	163	24,3
1971-1980	829	26,3	119	17,7
1981 ¹⁰⁰	89	2,8	13	1,9
Sum	3155	100,1	672	100,1

Som tabellen over viser, er det de født i årene 1961-1970 som dominerer både når det gjelder bytte av etternavn og justering av skrivemåten. Dette er altså personer som var mellom 30 og 39 år gamle i 2000, dvs. det året jeg fikk materialet fra folkeregisteret. 79,2 % av de som har byttet etternavn, er født etter 1950. Av de som har justert skrivemåten av etternavnet, er 63,1 % født etter 1950.

I et søylediagram vil en enklere kunne se opplysningene som kom fram i tabell 35:

Figur 6 Alder til de som har byttet og justert skrivemåten av etternavnet

¹⁰⁰ Det ser litt merkelig ut at jeg bare har ett år i denne raden. Jeg har her valgt 1971-1980 for at denne perioden skal være like lang som de andre. I figur 6 har jeg imidlertid navneendringene for de født 1971-1981 samlet i en søyle.

Jeg vil gjøre oppmerksom på at den siste kolonnen i figuren inkluderer de som er 19 år (født i 1981),¹⁰¹ og det er årsaken til den høye frekvensen.

Som tabellen og figuren over viser, er det et stort flertall av unge mennesker som har skiftet og justert skrivemåten av etternavnet sitt.

8.3 Navneendring sett i forhold til utvandring og innvandring

Hvis en flytter fra Norge, kan det være nødvendig å skifte navn av praktiske årsaker. Særnorske bokstaver som *æ*, *ø* og *å* kan skape problem i utlandet. I land utenfor Norden eksisterer ikke disse bokstavene. Dessuten vil fonemene som bokstavene *æ* og *ø* representerer, i mange land være ukjente.

I begynnelsen av 1920-åra utvandret en betydelig mengde nordmenn til USA, og flere så seg nødt til å tilpasse sitt norske navn til amerikansk navneskikk. Ifølge Hallaråker (1991:128) var norske etternavn som endte på *-sen* og *-son* lette både å uttale og skrive på engelsk. *-sen*-navn kunne lett tilpasses engelsk navnemønster ved at endingen *-sen* ble endret til den engelske skrivemåten *-son* (loc.cit.).

Det er flere måter å tilpasse et navn til en annen navneskikk. En kan rett og slett oversette navnet til et annet språk. Eksempler på oversettelseslån er *Grønfjell* > *Greenfield*,¹⁰² *Haugen* > *Hill*, *Norskog* > *Norwood*, *Pladsen* > *Place* og *Østerhus* > *Easthouse* (Haugen 1969:204). Et kjent eksempel på oversettelseslån er en svenske som i 1993 endret navn fra *Strandman* til *Beachman* (se f.eks. Brylla 1996a:25). Først fikk personen avslag av Patent- og registreringsverket (PRV) på søknad om navneendring. Saken ble senere oversendt det overordnede organet Patentbesværsrätten (PBR), som i sin tur godkjente navneendringen. Saken har vakt oppsikt, også utenfor Sveriges grenser. Flere navneforskere har spurt seg hvordan juristene tolker regelverket. Strandman planla å bosette seg i USA, og det talte ifølge jurister for at personen fikk endre navn til *Beachman* (Andersson og Brylla 1998:110).

---

¹⁰¹ Den siste kolonnen omfatter de som er født i årene 1971-1981. Mens de første kolonnene består av personer født i en 10-års periode, omfatter den siste kolonnen en periode på 11 år.

¹⁰² Navnet er ikke korrekt oversatt. Det norske navnet har ikke samme betydning som det utenlandske. Navnet gir semantisk mening og er heller ikke helt ulikt det amerikanske navnet ortografisk sett.

En kan også gjøre mindre justeringer i skrivemåten. Det er først og fremst de norske bokstavene *æ*, *ø* og *å* som endres i forbindelse med utvandring (Haugen 1969:203). Bokstaven <æ> blir gjerne endret til <a> eller <e> (f.eks. *Sætre* > *Setre*), <ø> blir som oftest endret til <o> eller <u> (f.eks. *Mørk* > *Mork*) og <å> blir gjerne skrevet med <a> (f.eks. *Bråthen* > *Brathen*). Også lang /i/ og /y/ skaper ifølge Hallaråker (1991:131) ofte vansker. Lang /i/ blir gjerne omgjort til <ee> eller <ey> (f.eks. *Lie* > *Lee*), mens det har vist seg å være svært individuelt hva folk velger å gjøre med /y/ (loc.cit.).

Jeg har ingen eksempler på oversettelseslån i mitt materiale. Derimot er det et par personer som har endret skrivemåten av særnorske vokaler. Én person har endret navn fra *Bjørna* til *Bjorna*. En annen har endret skrivemåten fra *Sorensen* til *Sørensen*, og to har endret navn fra *Sorhus* til *Sørhus*. Det er svært sannsynlig at navneendringen skyldes emigrering i det første tilfellet, mens de andre endringene etter alt å dømme er en justering av navnet foretatt ved tilbakeflytting til Norge. Det er selvsagt også en viss mulighet for at endringene rett og slett skyldes feilregistrering i databasen, feil som senere er blitt rettet opp. En annen interessant navneendring som trolig skyldes emigrering eller ønske om et internasjonalt mer gangbart navn, er endringen *Matsson* til *Mathsone*.

8.4 Belastede navn

Det var hun [mora] som bestemte at jeg skulle hete *Desirée*, den etterlengtede, og det var jo pent tenkt, men jeg kom til å hate navnet mitt i skoletiden, da jeg en og annen gang ble mobbet og kalt for eksempel diaré. Jeg hadde villet hete Kitty. Eller Pamela (Mazetti 2001:67).¹⁰³

Det er et kjent fenomen at enkelte navn blir sett på som belastende for navnebæreren. Med det mener jeg at navnet kan vekke uheldige assosiasjoner. Dette gjelder kanskje i særlig grad fornavn. Ifølge navneloven §15 er det ikke lov å gi barnet et fornavn som kan være en ulempe for barnet (Austbø 1986:100). De utenlandske fornavnene *Musa* og *Jesus* er eksempler på navn som er blitt avslått av denne grunn (op.cit.:101). Et navn som *Harry* kan i visse miljøer være en belastning å ha siden det knytter seg et begrep til navnet, “det å være harry”. Det er trolig verre å hete Harry om en bor i Bærum enn i Finnmark. Uttrykket har fått ny aktualitet etter Lars Sponheims utspill våren 2002 om at det er “harry” å dra på handletur til Sverige.

---

¹⁰³ Som sitatet viser, er det assosiasjoner som knyttes til navnet *Desirée* som kan være uheldig. Det er ikke navnet i seg selv som er en belastning.

Vistnes' (2000) undersøkelse viser at når folk endrer fornavn, velger en gjerne bort fornavn av denne typen.

Et etternavn som meg bekjent er blitt valgt bort, er *Homo*. Dette er et navn som vekker uheldige assosiasjoner pga. dets betydning i vanlig språkbruk (Svanevik 1989:185). Navnet *Homo* vil lett føles belastende fordi navnet gir assosiasjoner til en persons seksuelle legning. Folk flest vil utvilsomt føle det belastende å ha et navn som blir assosiert med det å være homofil. Per Arne Homo skiftet navn til *Lynum* sommeren 1989 (Dagbladet 07.04.1990). *Homo* er et gårdsnavn i Grong. Navnet svarer til *Høgmo* og kan relateres til gammelnorsk *hár/hór* 'høg' + mo. Det er 47 mennesker som heter Homo (NE), og derav er 40 bosatt i Nord Trøndelag. Per Arne Lynum uttaler til Dagbladet at han ikke hadde noen problemer med navnet i lokalmiljøet, for der var navnet kjent som et gårdsnavn. Men han syntes ikke det var spesielt festlig å delta på seminarer utenfor bygda og få utlevert navneskiltet Homo til å vandre rundt med. Han sier videre til Dagbladet at alle i hans generasjon av slekta har skiftet navn, og da først og fremst av hensyn til barna sine. De ønsket å skåne barna for mobbing. Lynum valgte å ta det navnet mora hadde før hun giftet seg. Ifølge Dagbladet ble Per Arne Lynum og hans kone lett fortrolig med sitt nye navn. Han vente seg fort til det og syntes det var godt å være kvitt sitt gamle etternavn *Homo*.

Marianne Blomqvist (1989:139) nevner flere eksempler på finner som har endret navn fordi det opprinnelige etternavnet har skapt uheldige assosiasjoner. Hun nevner navn som *Sikanen* og *Koskenkorva*. *Sika* betyr gris, mens *Koskenkorva* er navnet på en kjent finsk vodka.

Et etternavn vil som oftest vise slektstilhørighet. Etternavn kan derfor føles belastende fordi det knyttes til bestemte personer (Svanevik 1989:185). Derfor vil et navn som *Quisling* og *Treholt* kunne være belastende for en navnebærer. Selv mer enn 50 år etter annen verdenskrig, vil folk flest resolutt tenke på landssvikereren Vidkun Quisling som ble dømt til døden for høyforræderi etter krigens slutt. Det er trolig ingen som bærer navnet *Quisling* i dag.¹⁰⁴ Derimot er det 17 personer med etternavnet *Treholt*. Dersom en har samme navn som "kjente" forbrytere, kan nok navnet føles som en belastning. Dette gjelder nok særlig når etternavnet er relativt sjeldent slik at slektskap er sannsynlig. Vanskelig kan det også være å ha identisk navn med en forbryter. *Jan Helge Andersen* fra Eydehavn ved Arendal er én av 12 her i landet

---

¹⁰⁴ Det er færre enn 4 som eventuelt bærer navnet *Quisling* (tall fra SSB).

som har det samme navnet som barnedrapsmannen. Han uttaler til Verdens Gang 21.04.2002: “Å være Jan Helge Andersen og komme fra Sørlandet vil alltid være en belastning. Jeg ser ingen annen utvei enn å bytte navn.” Etter at hans navnebror ble pågrepet og siktet for barnedrapene i Kristiansand høsten 2000, har han opplevd en rekke ubehageligheter knyttet til sitt navn.

En person kan endre etternavn i et forsøk på å kvitte seg med en uønsket identitet. Det fins eksempler på kriminelle og andre som har byttet navn fordi navnet er blitt kjent gjennom media. Et ønske om anonymitet gjør at de velger å skifte navn. I et forsøk på å starte på nytt og hindre at folk stempler dem for noe som hører fortida til, foretrekkes et annet navn. Den norske nynazisten *Erik Blücher* bor f.eks. i Sverige under navnet *Tor Erik Nilsen*. Seriemorderen *Thomas Quick* har skiftet tilbake til sitt tidligere navn, *Sture Bergwall*. Til media skal han ha uttalt at han legger Thomas Quick bak seg, fordi han ikke lenger orker å forholde seg til det uhyggelige han har gjort (Dagbladet 22.02.2002). En av mine informanter som deltok i intervjuundersøkelsen, fortalte at en av hennes forfedre hadde skiftet etternavn for å bytte identitet. Etter at vedkommende hadde myrdet en annen, skiftet han etternavn fra et sjeldent gårdsnavn til et frekvent *-sen*-navn (se for øvrig punkt 12.1.9).

I materialet mitt er det én som har endret navn fra *Hussein* til et annet muslimsk navn. Når jeg hører navnet *Hussein*, tenker jeg med en gang på Saddam Hussein, Iraks president, som ikke er videre populær i de vestlige land. Han er blitt sterkt kritisert etter annekasjonen av Kuwait i 1990 og Golfkrigen i 1991. Riktignok er *Hussein* et relativt vanlig muslimsk navn. Det er 92 som heter Hussein i Norge (NE). I tillegg er det hele 767 som skriver navnet med <a>, nemlig *Hussain*. Selv om *Hussein* er et vanlig muslimsk navn, vil jeg tro at det i et land som Norge kan føles belastende å ha dette navnet. Jeg antar at det kan være en medvirkende årsak til at vedkommende har valgt å bytte til et mer nøytralt muslimsk navn, et navn som nordmenn ikke knytter spesielle assosiasjoner til.

Det er også en i materialet mitt som har byttet ut navnet *Hagelin*. Albert Viljam Hagelin (1882-1946) var nazist. Han var en av Quislings nærmeste medarbeidere. Etter krigen ble han dømt til døden og henrettet. Det er ikke så rent få som heter *Hagelin* i Norge i dag (83 ifølge SSB). Jeg vet ikke hvor mange det er som får assosiasjoner til nazisten *Hagelin* når de hører etternavnet. Trolig er nok ikke *Hagelin* et spesielt belastet navn, men likevel er det

nærliggende å tro at forbindelsen til nazisten *Hagelin* kan ha vært medvirkende til navneendringen.

Også et navn som *Banne* ser jeg på som et mulig belastende etternavn. *Banne* er et samisk etternavn med om lag 30 navnebærere. En person i mitt materiale har valgt å gå bort fra dette etternavnet. Vedkommende har i stedet tatt et av de mest frekvente *-sen*-navnene i Norge. Det er nærliggende å tenke at noe av grunnen til navnebyttet kan ligge i det tidligere navnet, *Banne*. Etternavnet vil få en til å tenke på noe som ikke alle vil assosieres med. Bannskap er det ikke alle som har noe til overs for. Andre navn som personer har valgt å gå bort fra i mitt materiale, er gårdsnavnene *Bolle*,¹⁰⁵ *Digre* og *Grav*. Sannsynligheten er stor for at en person med et slikt etternavn, vil få en del oppmerksomhet hver gang vedkommende presenterer seg. Det kan oppfattes som slitsomt over tid.

8.5 Idolnavn

Med idolnavn tenker en først og fremst på fornavn. Det hender at folk kaller opp barna sine etter kjente personligheter som f.eks. tv-stjerner, idrettsstjerner og andre berømte folk. Selv om idoloppkalling nok er mest vanlig når det gjelder fornavn, vil jeg ikke utelukke at det kan ha betydning også i tilknytning til etternavn og etternavnsendringer. Riktignok er mange etternavn vernet, og hvem som helst kan ikke ta etternavn som *Dæhlie* (etter skikongen Bjørn Dæhlie) og *Stoltenberg* (etter tidligere statsminister Jens Stoltenberg). Men dersom folk sympatiserer og ser opp til en person som Carl I. Hagen, er det svært enkelt å skifte etternavn til *Hagen* siden dette er et alminnelig navn som er frigitt.

---

¹⁰⁵ Det er to personer i materialet mitt som har skiftet etternavn fra *Bolle* og tatt andre etternavn av gårdsnavntypen, men det er også én som har byttet fra et frekvent *-sen*-navn til etternavnet *Bolle*.

I materialet mitt har jeg personer som har tatt et kjent etternavn, men jeg vet ikke noe om motivet bak navneendringene. Dette blir dermed rene spekulasjoner fra min side. Jeg tror det for enkelte kan telle positivt at et etternavn er allment kjent. Folk har i materialet mitt tatt etternavn som *Hoel*, *Krogh* og *Teigen*. Disse etternavnene er frigitte, og hvem som helst kan ta dem. Kjente forfatternavn som *Hamsund*¹⁰⁶ og *Wassmo* er svært sjeldne etternavn. Disse navnene er vernet. Personene som har tatt disse navnene, må altså ha tilknytning til dem. Jeg ser det ikke som usannsynlig at det faktisk at navnet er “kjent” blant folk flest (navnet gir positive konnotasjoner), kan ha vært en ekstra motivasjon til å foreta navnebyttet.

I forslag til ny navnelov foreslår arbeidsgruppa at bare etternavn som har færre enn 200 navnebærere, skal være rettsbeskyttet (NOU 2001:92). Dersom dette gjennomføres, vil flere få muligheten til å ta “kjendisnavn”. Navn som *Dæhlie*, *Gjelsten* og *Røkke* som alle har mer enn 200 navnebærere i dag, vil da med ett være “fritt vilt”.

Det kan være både positivt og negativt å ha samme navn som en kjendis. Har en både samme fornavn og etternavn som en kjent person, kan en lett bli utsatt for forveksling. I en artikkel i Aftenposten (nettutgave 10.05.2001) var det intervju med Kristin Kirkemo som er blitt nedringt at folk som tror hun er Kristin Kirkemo Haukland (som ble dømt for medvirking til trippeldrapet på Orderud). Kristin Kirkemo er ikke i slekt med sin navnesøster, og det er klart at en slik forveksling kan føles belastende. Også en person med samme navn som aksjemegleren og mangemillionæren Christen Sveaas, har ifølge Aftenposten fått tiggerbrev.

Det er neppe vanlig at folk velger å ta etternavnet til en kjendis, men jeg ser ikke bort fra at det for enkelte kan ha betydning ved en navneendring. Den kvalitative undersøkelsen styrker imidlertid antagelsen om at folk ikke tar et etternavn de mangler tilhørighet til. Dette kommer jeg tilbake til i del II.

---

¹⁰⁶ Forfatteren Knut Hamsun skrev riktignok navnet uten <d>. *Hamsund* er det opphavlige naturnavnet fra Hamarøy. Begge skrivemåtene av navnet er vernet. Kun 10 skriver navnet slik forfatteren gjorde det uten <d>, mens 71 skriver navnet med <d> (tall fra SSB). Knut Hamsun hadde forresten opprinnelig *Pedersen* til etternavn, men byttet til Hamsun før han var blitt berømt forfatter. Svanevik (1989:184) peker på at årsaken til navnebyttet muligens kan være at navnet *Pedersen* ikke var “[...] bra nok for en som ville bli til noe”.

DEL II: KVALITATIV INTERVJUUNDERSØKELSE

9. Valg av informanter

Det er vanlig å gjøre et strategisk utvalg i forbindelse med rekruttering av informanter til en kvalitativ undersøkelse (Holter og Kalleberg 1996:13). For å sikre seg forskjellige typer informanter velger en ut personene fra et så bredt utvalg som mulig. Derfor fant jeg fram til mine informanter i folkeregisterets database. Av praktiske grunner valgte jeg å intervju personer bosatt i Tromsø. En av informantene mine hadde flyttet, men vi tok intervjuet over telefon. Forhold omkring etternavnsendringer vil ofte være emosjonelt ladet. Navneendringer vil gjerne være forbundet med en mengde psykologiske faktorer (Meldgaard 1984:48), og det kan derfor være problematisk å finne personer som vil la seg intervju. Vistnes (2000) erfarte at det var vanskelig å finne intervjuobjekter. Det var særlig de som hadde byttet fornavn som ikke ville la seg intervju, men heller ikke de som hadde endret etternavn, stilte nødvendigvis opp. Om lag halvparten av de hun kontaktet, ønsket ikke å delta i undersøkelsen (op.cit.:72-74).

En kvalitativ undersøkelse vil som regel gi store mengder data om informantene, og derfor er gjerne utvalget lite (Thagaard 1998:51). Hvor stort bør så utvalget være? Thagaard mener at “Når studier av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomenene som studeres, kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort” (loc.cit.). Størrelsen på utvalget avhenger dessuten av antallet kategorier som utvalget skal representere. Selvsagt må en også ta hensyn til hvor mye tid en har til rådighet. Utvalget skal ikke være større enn at man har mulighet til å gjennomføre dybdeintervjuer (op.cit.:51-52). Jeg anså et utvalg på om lag 15 informanter som passende. For å være på den sikre siden sendte jeg ut brev til 31 personer som hadde skiftet navn og antok at om lag halvparten ville trekke seg.¹⁰⁷ Jeg endte opp med 21 informanter. 5 av informantene kjente jeg fra før. Grunnen til at jeg sendte brev til dem, var at jeg anså det som mer sannsynlig at folk som kjente meg ville la seg intervju enn helt fremmede personer som ikke visste hvem jeg var. Jeg fikk e-post fra en mann som ikke ønsket å delta i intervjuundersøkelsen, men han ga meg opplysninger som jeg har brukt i oppgaven.

---

¹⁰⁷ Etter krav fra NSD sendte jeg ut et informasjonsbrev til de jeg ønsket å intervju. Nærmere redegjørelse om dette i kap. 10.

Vedkommende har gitt meg samtykke til at jeg kan benytte opplysningene i oppgaven. Én av dem jeg sendte brev til, foreslo at jeg heller burde intervju mannen hennes. Det var han som hadde “historien bak navneendringen,” som hun sa. Jeg foreslo at vi kunne ha et intervju der vi alle tre var samlet, og det gikk de med på. Én av informantene fant jeg fram til på egen hånd. Totalt har jeg altså 21 informanter, men har kun gjennomført 18 intervjuer. Årsaken til dette er at jeg foretok et fellesintervju av to informanter, og i tillegg fikk jeg informasjon på e-post fra to personer.

Som nevnt ovenfor ønsket jeg et strategisk utvalg bestående av både kvinner og menn i ulike alder. Det er flest kvinner og en overvekt av yngre personer som endrer navn (jf. resultatene i punkt 8.1 og 8.2). Jeg sendte ut om lag like mange brev til kvinner og menn, men det var flere menn som trakk seg. Det er grunnen til at jeg har flere kvinner enn menn blant mine informanter. Jeg har fått opplysninger fra 9 menn og 12 kvinner. Den eldste av informantene mine er født i 1932, den yngste i 1974. Flertallet er født på 1960- og 1970-tallet. 11 er født mellom 1960 og 1974, mens 9 er født i årene mellom 1940 og 1969. Én er som sagt født på 1930-tallet. I tillegg til kriterier som kjønn og alder, var jeg interessert i å intervju personer som har gjort ulike typer navneendringer. Dette tok jeg hensyn til da jeg avgjorde hvem jeg skulle sende ut brev til.

9.1 Om informantenes navneendringer

I den kvalitative undersøkelsen tar jeg med navneendringer i forbindelse med giftermål. Denne type endringer var som jeg har vært inne på tidligere, ikke med i materialet mitt i den kvantitative undersøkelsen (del I).

Jeg vil først gjøre greie for navneendringene på individuell basis for informantene mine. Deretter vil jeg stille opp en alfabetisk oversikt over informantene (tabell 36). Denne tabellen er ment som en hjelp, slik at framstillingen i de neste kapitlene forhåpentligvis blir lettere å følge. Til slutt har jeg laget en oversikt over de ulike typer av navneendringer som informantene har gjort (tabell 37).

Av hensyn til personvernet har jeg laget fiktive fornavn til informantene mine. Jeg har etter beste evne forsøkt å gi dem navn som har samme struktur som det autentiske navnet.

Lars og Ola har jeg ikke intervjuet, men jeg har fått informasjon fra dem over e-post. Lars ønsket ikke å la seg intervjuet, men vedkommende ga meg likevel noen opplysninger i en e-post. Han har som sagt gitt meg tillatelse til å bruke informasjonen i oppgaven. Ola ga meg som tidligere nevnt en informasjonsrik e-post, og jeg regnet med at et intervju ikke ville bringe særlig mye nytt. Resten av informantene har jeg intervjuet.

Som jeg snart vil komme inn på, viste det seg at flere har skiftet etternavn flere ganger. For alle var navneendringen jeg visste om, den navneendringen som var utført sist. Per endret etternavn i 1984, mens resten av informantene endret etternavn i perioden 1996-2000. I tillegg var det to av informantene (Aleksander og Elida Margaret) som hadde endret skrivemåten på fornavnet, og både Johnny og Else tok et mellomnavn i forbindelse med at de byttet etternavn.

Informantene i alfabetisk rekkefølge:

- Aleksander (født 1963) har sløyfet sitt slaviske etternavn. I stedet har han tatt sitt opprinnelige mellomnavn og gjort det om til etternavn, og han har fornorsket både dette navnet og fornavnet. Han har tatt et norsk *-sen*-navn i stedet for sitt utenlandske etternavn.
- Ann Lise (født 1944) endret etternavn da hun giftet seg. Da forlot hun sitt relativt sjeldne *-sen*-navn (i underkant av 900 navnebærere) og tok mannens frekvente *-sen*-navn. Den siste navneendringen består i endring av skrivemåten, tilføyning av en <s>: *-sen* > *-ssen*.
- Ann Tove (født 1965) har forlatt sitt frekvente *-sen*-navn til fordel for et etternavn jeg har valgt å plassere i gruppa utenlandske etternavn.
- Aastas (født 1948) navneendringer består i endring fra et *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn. Etter skilsmissen tok hun tilbake pikenavnet sitt som mellomnavn (som var et *-sen*-navn), men ventet til barna ble store før hun tok pikenavnet tilbake som etternavn.

- Elida Margaret (født 1956) hadde et frekvent *-sen*-navn fram til hun giftet seg og tok ektefellens etternavn. Mannens navn var et konstruert etternavn av gårdsnavnstypen. I dag har hun et afrikansk etternavn. Da hun tok det afrikanske etternavnet, endret hun samtidig skrivemåten på fornavnet.
- Else (født 1940) skiftet etternavn første gang da hun giftet seg. Pikenavnet var av typen gårdsnavn, og hun tok mannens frekvente *-sen*-navn. Da mannen skiftet etternavn til et navn av gårdsnavnstypen, gjorde Else det samme. Kort tid etter valgte hun å ta pikenavnet som mellomnavn.
- Gro Cecilie (født 1970) byttet fra *-sen*-navn til gårdsnavn da hun giftet seg. Hun og mannen tok et etternavn som var nytt for dem begge.
- Johnny (født 1971) har skiftet fra et svensk etternavn til et norsk *-sen*-navn. Kort tid etter navneendringen tok han et *-sen*-navn som mellomnavn.
- Jonny Ola (født 1948) har endret navnets skrivemåte, et svært frekvent *-sen*-navn, fra én til to *s*-er: *-sen* > *-ssen*. I realiteten har han ikke endret etternavn, for navnet var nemlig registrert feil i folkeregisteret. Likevel velger jeg å ha han med som informant, for intervjuet var interessant.
- Knut (født 1932), Elses ektefelle, har skiftet fra frekvent *-sen*-navn til gårdsnavn. Gårdsnavnet brukte han for øvrig som mellomnavn noen år.
- Lars (født 1969) har skiftet etternavn fra *-sen*-navn til dobbelt etternavn med bindestrek. Han har gjort om sitt tidligere mellomnavn og etternavn til et dobbelt etternavn.
- Lindas (født 1974) navneendring består i skifte fra *-sen*-navn til et svensk etternavn.
- Liv-Marit (født 1956) har endret skrivemåten på etternavnet, fra endelsen *-sen* til *-zen*.
- May-Helens (født 1954) pikenavn var et svært sjeldent gårdsnavn. Hun tok mannens etternavn, et frigitt *-sen*-navn, da hun giftet seg. Få år etter bryllupet tok hun pikenavnet

som mellomnavn. Nå har hun tatt pikenavnet tilbake som etternavn og sløyfet mannens etternavn. Paret er fortsatt gift.

- Ola (født 1969) har endret skrivemåten av navnet. Han har føyd til en bindestrek i sitt doble etternavn.
- Per (født 1943) har skiftet rekkefølgen på mellomnavnet og etternavnet. Tidligere hadde han et gårdsnavn som mellomnavn og et *-sen*-navn som etternavn, mens rekkefølgen nå altså er omvendt.
- Per Ronny (født 1966) har byttet fra et svært frekvent *-sen*-navn til et konstruert etternavn.
- Rita (født 1954) tok ektemannens etternavn da hun giftet seg. Hun endret da fra et svært frekvent *-sen*-navn til et sjeldent gårdsnavn. Etter skilsmissen tok hun tilbake pikenavnet.
- Roger Magne (født 1966) skiftet etternavn fra et frekvent *-sen*-navn til et samisk etternavn da han giftet seg. Han og kona tok et etternavn som var nytt for dem begge.
- Sigrid (født 1972) har skiftet fra et frekvent *-sen*-navn til et sjeldent gårdsnavn. Hun har tatt ektemannens etternavn i forbindelse med at paret fikk sitt første barn.
- Silje (født 1969) hadde moras etternavn (et rettsbeskyttet *-sen*-navn) sine to første leveår. Da giftet mora seg med Siljes far, og Silje fikk farens etternavn (et frekvent *-sen*-navn). Senere tok mora tilbake pikenavnet sitt, mens barna fikk dette navnet som mellomnavn. Som voksen bestemte Silje seg for å ta moras etternavn i stedet, altså et rettsbeskyttet *-sen*-navn.

Symboler og forkortelser til tabell 36 og 37:

- * = Navnebæreren har skiftet tilbake til sitt første etternavn.
- dob = Dobbelt etternavn (uten bindestrek)
- dob (-) = Dobbelt etternavn med bindestrek
- frek. = Høyfrekvent *-sen*-navn, dvs. et navn med minst 10 000 navnebærere.
- gård = Gårdsnavn
- kons. = Konstruert etternavn
- U = Utenlandsk etternavn

Tabell 36 Informantene i alfabetisk rekkefølge

Navn	Første gang		Andre gang
	Fra	Til	Til
Aleksander	U	-sen	
Ann Lise	-sen	-sen (frek.)	-ssen
Ann Tove	-sen (frek.)	U	
Asta	-sen (frek.)	-sen	-sen (frek.)*
Elida Margaret	-sen (frek.)	kons.	U
Else	gård	-sen (frek.)	gård
Gro Cecilie	-sen	gård	
Johnny	U	-sen	
Jonny Ola	-sen (frek.)	-ssen	
Knut	-sen (frek.)	gård	
Lars	-sen (frek.)	dob (-)	
Linda	-sen (frek.)	U	
Liv-Marit	-sen	-zen	
May-Helen	gård	-sen	gård *
Ola	dob	dob (-)	
Per	-sen	gård	
Per Ronny	-sen (frek.)	kons.	
Rita	-sen (frek.)	gård	-sen (frek.)*
Roger Magne	-sen (frek.)	samisk	
Sigrid	-sen	gård	
Silje	-sen	-sen (frek.)	-sen *

Tabell 37 Oversikt over typer endringer hos informantene mine

Type endring		Informantens navn
Fra	Til	
dob	dob (-)	Ola
gård	<i>-sen</i>	Else, May Helen, Rita (2. gang)
kons.	U	Elida Margaret (2. gang)
<i>-sen</i>	dob (-)	Lars
<i>-sen</i>	gård	Else (2. gang), Gro Cecilie, Knut, May-Helen (2. gang), Per, Rita, Sigrid
<i>-sen</i>	kons.	Elida Margaret, Per Ronny
<i>-sen</i>	samisk	Roger Magne
<i>-sen</i>	<i>-sen</i>	Ann Lise, Asta (to ganger), Silje (to ganger)
<i>-sen</i>	<i>-ssen</i>	Ann Lise (2. gang), Jonny Ola
<i>-sen</i>	U	Ann Tove, Linda
<i>-sen</i>	<i>-zen</i>	Liv-Marit
U	<i>-sen</i>	Aleksander, Johnny

10. Intervjuundersøkelsen

For å fylle kravene for meldeplikt i henhold til *lov om behandling av personopplysninger* (personopplysningsloven)¹⁰⁸ måtte jeg sende et informasjonsbrev til de jeg ønsket å intervju. I dette brevet¹⁰⁹ fortalte jeg om formålet med prosjektet, gjorde rede for intervjuundersøkelsen og informerte om at dataene ville bli behandlet konfidensielt. Jeg forklarte også at opplysningene vil bli anonymisert i oppgaven. Informantene fikk anledning til å reservere seg fra ytterligere kontakt ved å sende inn en svarslipp, ringe meg eller sende meg en e-post innen en gitt tidsfrist. De jeg ikke hadde hørt fra innen fristen, kontaktet jeg så via telefon og avtalte tid og sted for intervjuet.

10.1 Gjennomføring av intervjuene

Jeg ønsket at intervjuet skulle være til minst mulig bry for informantene, og de fikk derfor selv bestemme når og hvor intervjuet skulle finne sted. De av informantene mine som studerer eller arbeider ved universitetet, foreslo at intervjuet ble tatt på dagtid på universitetet. 6 av intervjuene fant sted på universitetet; i grupperom, i kantina eller på kontorer. Fire personer foretrakk at jeg kom til dem på jobben, og to av intervjuene ble tatt i kantina på vedkommendes arbeidsplass. To kvinner traff jeg på kafé, og fem intervjuer ble foretatt hjemme hos informantene.¹¹⁰ Én av informantene hadde som nevnt flyttet fra byen, og jeg intervjuet henne over telefon.

Jeg følte ikke at omgivelsene virket forstyrrende inn på noen av intervjuene. Intervjuene som ble tatt på kaféer, bar preg av å være naturlige samtaler. Ved enkelte av de intervjuene som ble foretatt hjemme hos informantene, var andre familiemedlemmer til stede. Fjernsyn og radio stod ofte på i bakgrunnen. Kanskje kan det ha virket hemmende på informantene at andre var i rommet, men det var jo etter eget ønske og har trolig hatt en beroligende effekt. Jeg fikk i alle fall ikke inntrykk av at oppmerksomheten ble ledet bort fra intervjuet.

---

¹⁰⁸ Jeg søkte om tillatelse til å foreta intervjuundersøkelsen på nyåret 2001 og da var personopplysningsloven trådt i kraft. Til den kvantitative undersøkelsen fikk jeg konsesjon med hjemmel i personregisterloven § 9. Den kvalitative undersøkelsen er kun meldt fra til Datatilsynet slik personopplysningsloven § 31 krever. Den største forandringen etter at den nye loven ble innført, er at det nå blir gitt konsesjon til færre prosjekt enn tidligere. I stedet er det innført en meldepliktordning til Datatilsynet som blir etterfulgt av kontrolltiltak.

¹⁰⁹ Se vedlegg 1.

¹¹⁰ Else og Knut er gift med hverandre, og jeg foretok et intervju der vi alle tre var samlet.

For å lette arbeidet for meg, og for å ha muligheten til å kunne sitere i oppgaven, tok jeg intervjuene opp på lydbånd. Jeg gjorde det klart for alle at utstyret ble brukt av den enkle grunn at det ville gjøre arbeidet betraktelig enklere for meg. Ulempen ved bruk av opptaksutstyr, er at intervjuet lett kan få et formelt preg. Av egne erfaringer vet jeg at man lett kan bli anspent når en vet at det man sier, blir tatt opp. Alle ble derfor spurt om de hadde noe imot at jeg tok opp intervjuet på bånd, og det var bare to av informantene som ikke tillot meg å bruke opptaksutstyr. I disse tilfellene skrev jeg notater underveis mens intervjuene pågikk, og jeg skrev dessuten ned intervjuene straks etter at de var gjennomført. Jeg mener derfor at jeg fikk med det vesentligste som ble sagt.

Intervjuene ble foretatt høsten 2000, de fleste i oktober og november.

10.2 Intervjuene og intervjuguiden

Fleksibilitet er noe som kjennetegner kvalitativ metode, og også intervjuene preges av fleksibilitet. Jeg ser klart fordeler ved en intervjuundersøkelse framfor en eventuell spørreskjemaundersøkelse. I en intervjusituasjon har en muligheten til å rydde opp i eventuelle misforståelser underveis i samtalen. Forskeren har også mulighet til å styre intervjuet i den retning han ønsker. Selv om intervjuene vil omhandle mye av det samme, kan de enkelte intervjuene likevel bli ganske ulike avhengig av hvilken retning intervjuet tar (Repstad 1993:13).

Jeg tror det beste er å la informanten prate mest mulig, men for min egen del fant jeg det nyttig å ha en intervjuguide å støtte meg til.¹¹¹ Det var enkelte ting jeg ønsket å få svar på og som jeg måtte sørge for at samtalen ble peilet inn på, men ellers så jeg fordelen av å la informanten få snakke fritt. Intervjuguiden kan enten gi en grov skisse av hvilke emner som skal dekkes eller den kan være et detaljert oppsett med nøyaktige spørsmålsformuleringer (Kvale 1997:76). Spørsmålene som stilles bør være korte og greie (op.cit.:79). En bør selvsagt prøve å unngå å påvirke intervjupersonene ved å stille ledende spørsmål. Mange metodologiske beslutninger må fattes på stedet mens intervjuet pågår (op.cit.:27). For mitt vedkommende fungerte intervjuguiden først og fremst som en huskeliste slik at jeg kom inn

---

¹¹¹ Se vedlegg 2.

på de emnene jeg ønsket å snakke om. Intervjuguiden inneholdt også enkelte konkrete spørsmål jeg stilte dersom informanten ikke var så snakkesalig. Ved et kvalitativt intervju er aktiv lytting viktig. Jeg så det som formålstjenlig at informanten snakket mest mulig på egen hånd og ikke ble bombardert av spørsmål. Repstad (1993:59) advarer mot å bruke intervjuguiden slavisk. Han mener faktisk at det er en fordel at intervjuguiden er uten detaljformulerte spørsmål. Den bør etter hans mening heller være nokså stikkordsmessig. Da vil nemlig den som intervjuer, bli nødt til å formulere de konkrete utsagnene muntlig i situasjonen, og intervjuet vil få preg av å være en naturlig samtale (loc.cit.).

10.3 Forteller informantene sannheten?

Det er viktig å skape en atmosfære der den som blir intervjuet, føler seg trygg og komfortabel. Håpet er at informanten skal snakke fritt om sine egne opplevelser og følelser, og en forutsetning for dette er at informanten føler seg vel i situasjonen (Kvale 1997:73).

En kan selvsagt spørre seg om *forskerens rolle* i intervjusituasjonen. Vil informanten si det han forventer at jeg vil høre? Jeg må være klar over at jeg kanskje ikke har fått vite den hele og fulle sannheten. Endring av navn kan jo skyldes svært personlige og familiære årsaker, og det kan hende at informanten følte det var av så privat karakter at vedkommende ikke ønsket å snakke om det. Det er derfor godt mulig at jeg har fått en “sensurert” utgave av sannheten der jeg ikke har fått vite den eller de virkelige grunnene til at personen valgte å endre etternavn.

Mitt inntrykk er at de som deltok i undersøkelsen, var åpne og ærlige. Trolig er det de som ikke ønsket å være med, som føler navneendringen som vanskelig å prate om. Enkelte var svært krasse da jeg kontaktet dem. Jeg ble bl.a. beskyldt for å være “nysgjerrig”, og en sa at “nysgjerrige folk liker jeg ikke”. Andre bebreidet meg for at jeg gravde i deres privatliv. Alle hadde jo muligheten til å reservere seg mot at jeg kontaktet dem på nytt, og jeg synes det er merkelig at folk ikke benyttet seg av det ettersom de tydeligvis hadde svært mye imot å la seg intervjuet. De som valgte å la seg intervjuet, var imidlertid svært positive og ga uttrykk for at de var interesserte i prosjektet. Informantene mine virket reflekterte over valget de hadde tatt, og jeg fikk inntrykk av at de gjerne ville fortelle om sine tanker og følelser omkring navneendringen(e). En av de jeg intervjuet, sa til og med at samtalen hadde vært svært nyttig for henne. Hun så nye sammenhenger i forbindelse med navneendringene hun hadde foretatt,

som hun tidligere ikke hadde tenkt på. Informantene bestemte selv hvor mye de ville fortelle. Hvis de svarte unntvikkende på spørsmål eller jeg på annen måte fikk inntrykk av at de ikke ønsket å gi flere opplysninger om saken, lot jeg være å gå nærmere inn på emnet. Thagaard (1998:85) understreker hvor viktig det er at informanten ikke føler seg presset til å utdype noe vedkommende vil holde for seg selv. Jeg var fornøyd med de opplysningene jeg fikk. Intervjuene utfyller hverandre, og selv et kort intervju ga meg verdifull informasjon. Det var altså opp til hver informant å fortelle hvor mye de ønsket, men på meg virket det som de var ærlige og ikke hadde vansker med å betro seg til meg.

11. Hva er identitet?

[...] er identitet en *ytre* gevant, en form for kreasjon som en kan ikle seg ved hjelp av remedier som duskelue, "Papper og Blekk" eller et nytt navn? Eller fungerer dette utelukkende som overflatebehandlinger som dekker over og skjuler det *egentlige* "eg sjølv", den jeg dypest sett og opprinnelig er? (Mæhlum 1993:1-2).

Identitet er et komplekst og sammensatt begrep. Identitet har å gjøre med ens selvbilde, sentral selvoppfatning og livsstil. "Kön, ålder, yrke, social klass etc. bidrar alla till att utforma en människas uppfattning om sin identitet" (Brück 1984:65). En snakker bl.a. om personlig identitet, kjønnsidentitet, gruppeidentitet, regional identitet, nasjonal identitet og etnisk identitet. Jeg vil først se på det mangesidige identitetsbegrepet før jeg går nærmere inn på sammenhengen mellom navn og identitet.

"Den grunnleggende betydning av ordet identitet er at noe er likt seg selv" (Schei 1996:63). Ordet *identitet* kommer av det latinske *idem* som kan oversettes med 'den samme' eller 'en og samme' (Fink 1991:205). Den første som satte fokus på hva identitet er, var Erik H. Erikson (Kroger 2000:8). Erikson hadde en psykososial tilnærming til begrepet *identitet*. Han mente biologiske egenskaper, psykologiske behov og det kulturelle miljøet en befinner seg i, er viktige for utformingen av et menneskes identitet (op.cit.:9). Psykologen Karl Halvor Teigen (1993:13) skiller mellom personlig og sosial identitet, som til sammen utgjør en persons identitet. Med personlig identitet forstås det som gjør et menneske til den man er, og hva som gjør en unik i forhold til andre mennesker (op.cit.:14). Sosial identitet vil si de egenskapene som gjør et individ kvalifisert til å være medlem av ulike grupper. Hvordan en blir oppfattet av andre, vil ha betydning for hvordan en definerer seg selv (Monsen 1990:37). Det man har felles med andre, vil utgjøre ens sosiale identitet (Teigen 1993:14).

Schei (1996:70) mener at et menneskets identitet alltid vil være et mysterium. Vår personlighet og identitet bygges møysommelig opp gjennom livet. Hver enkelt er selv delaktig i å skape sin egen identitet. Gjennom de handlinger en gjør, bidrar en aktivt til å forme ens identitet (Monsen 1990:30). Identitetsutviklingen er en komplisert og kompleks prosess (Tiller 1989a:106). Identiteten et menneske utvikler, forblir ikke uforandret. Gjennom oppbygging, ombygging og påbygging konstrueres et menneskets identitet (Schei 1996:64). Identiteten er altså i stadig endring, og den formes av sosiale prosesser (Berger og Luckmann

1966:200). Identitet er ifølge Monsen (1990:37) ikke noe vi har, men “[...] det er noe vi hele tiden skaper i forhold til oss selv og i samhandling med andre.”

Identiteten dreier seg om hva man *er* i motsetning til hva man *har* eller *gjør* (Teigen 1993:14). Hva vi *gjør*, har til en viss grad betydning for hvem vi *er*. Monsen (1990:37) mener vi skaper identitet og mening gjennom våre handlinger. Teigen (1993:15) understreker at enkelte identiteter er nærmere knyttet til atferden enn andre. En slutter å være student den dagen en fullfører studiene og begynner å arbeide fulltid. Det skal imidlertid mer til enn å slutte å spise brunost og legge skiene på hylla for at ens identitet som nordmann skal opphøre (loc.cit.). Identiteten defineres ikke ut fra hva man gjør, men ens handlinger kan være med på å signalisere identiteten (loc.cit.).

11.1 Navn og identitet

Hvis man treffer en man ikke kjenner og spør noen om hvem det er, får man gjerne personnavnet som svar. Navnet symboliserer en persons identitet (Alford 1988:51). Det er en allmenn oppfatning at navn er nært knyttet til et menneskets identitet (se f.eks. Helleland 1998:383). Kenneth L. Dion (1983:245) ser på hvilken betydning navnet har for navnebæreren og slår fast at navnet er en viktig del av en persons identitet. Dion refererer til undersøkelser som viser at folk reagerer sterkere når deres eget navn blir nevnt enn når de hører andre navn, og en reagerer dessuten på sitt eget navn i søvne. Dion trekker også fram en rekke studier som viser at folk flest på spørsmålet om hvem de er, svarer med å fortelle navnet sitt (op.cit.:246-247).

Som nevnt består en persons identitet av personlig og sosial identitet (Teigen 1993:14). Også et personnavn vil gi uttrykk for et individs personlige og sosiale identitet. En kan si at fornavnet vil utgjøre ens personlige identitet. Fornavnet er det som gjør en unik i forhold til andre. *Trine* er fornavnet mitt, og det vil være en del av min personlige identitet. Etternavnet vil i de fleste tilfeller vise familietilhørighet og er dermed ens sosiale identitet. For mitt vedkommende vil *Bakken* utgjøre min sosiale identitet. Hallaråker (1987:39) er blant dem som bruker identitetsbegrepet på denne måten:

Men personidentiteten er likevel først og fremst knytt til førenamnet, familieidentiteten til etternavnet, som kan vere eit sen-namn, gardsnamn eller begge delar, medan miljøidentiteten i første rekkje kjem til uttrykk gjennom adressenamnet.¹¹² Hovudpoenget er at desse tre namnetypane – førenamnet, familienamnet og adressenamnet – har ein vidare funksjon enn berre å kunne skilje ut ein person eller ein stad.

Også Alford (1988:167-168) mener etternavnet viser ens personlige identitet i mindre grad enn fornavnet: “A first name, for the most part, reflects an individual, somewhat personal identity. A surname reflects a more formal, familial, less individual identity.”

Ikke alle er av den oppfatning at navn og identitet er nært knyttet sammen. Representanter for kognitiv psykologi hevder at egennavn ikke har noen videre betydning utover å fungere som merkelapper (se f.eks. Brennen 2000). Forskning viser at folk har vansker med å huske andres navn. En har lettere for å glemme en persons navn enn andre egenskaper ved personen, som f.eks. vedkommendes yrke (op.cit.:140, Brennen 1993:409). Brennen hevder personnavn både er vanskelige å lære og huske, bl.a. fordi det stadig dukker opp nye navn som vi ikke har hørt før (Brennen 2000:142). Videre mener han at vi klart må skille mellom hva navnet betyr for navnebæreren selv og navnets betydning for andre. Ens eget navn vil for andre ikke ha annen betydning enn å være en merkelapp. Hvilken betydning navnet har for navnebæreren selv, vil variere fra person til person alt etter hvor sterke konnotasjoner en har til navnet sitt. Brennen er opptatt av at en ikke må bli villedet til å tro at navnet alltid vil være nært knyttet til ens identitet. For mange mennesker vil navnet ifølge Brennen kun være en merkelapp (op.cit.:145).

Jeg har vanskelig for å tro at navnet bare er en merkelapp for mange mennesker slik Brennen hevder. På spørsmålet: “Hva betyr etternavnet for deg?”, svarte de fleste av mine informanter at navnet var knyttet til deres identitet. For enkelte av informantene mine hadde imidlertid navnet ingen annen betydning enn å være en merkelapp. Et fåtall av informantene var mest opptatt av de praktiske sidene ved navn, at navnet skulle verne mot forveksling. Intervjuundersøkelsen min viser at det er svært individuelt hva navnet betyr for den enkelte, men som nevnt var navnet av stor betydning for flertallet.

---

¹¹² Adressenamnet vil si gatenavnet eller vegnavnet der en bor (Hallaråker 1987:38). Folk er ofte svært engasjerte når det skal fastsettes et adressenavn i et område, og årsaken til dette kan være at adressenamnet utgjør en del av ens personlige identitet (loc.cit.).

11.2 Vil en navneendring medføre en identitetsendring?

Hva skjer med identiteten når en person velger å endre navn? Jeg har ovenfor argumentert for at navn og identitet er nært knyttet til hverandre. Navnet viser hvem man er. En navneendring vil teoretisk sett medføre en endring av et individs personlige og sosiale identitet. Alford (1988:85-86) hevder at folk flest identifiserer seg så sterkt med navnet sitt at et navnebytte vil ha innvirkning på selvoppfattelsen. Han mener et navnebytte vil være en konstant påminnelse om at en identitetsforandring har funnet sted. Et navneskifte kan faktisk være en hjelp til å oppnå identitetsforandring (loc.cit.).

Ved navneendringer kan det diskuteres om et bakenforliggende motiv er et ønske om en ny identitet. En har jo mulighet til bevisst å endre navn som ledd i en identitetskonstruksjon. En navneendring vil trolig medføre at en identifiserer seg med en annen gruppe. Ved å ta ektefellens navn viser en tilhørighet til ektefellen. Har en opprinnelig sin fars etternavn og velger å ta sin mors etternavn i stedet, kan det være fordi en har større tilknytning til den ene delen av slekta og ønsker å markere dette.

I et intervju med professor i sosiologi Charles Westin ved Stockholms universitet, skriver Pia Helenius (1998b:19) at navneendring blant innvandrere som skifter til et svensk navn, gjerne vil være et ledd i endring av identiteten.¹¹³ Westin sier videre i intervjuet at det å bytte etternavn kan ha en negativ kobling til identiteten. Han påpeker at mye av ens identitet er knyttet til navnet. “Man växer in i sitt namn. Det knyter samman kultur, kön och i viss mån klass, som alla har en central betydelse för ens identitet. För en del kan det nog kännas som om man måste ge upp någonting när man byter namn” (loc.cit.).

Om en navneendring vil medføre en identitetsendring, vil trolig være svært individuelt. Jeg vil anta at en eventuell identitetsendring har sammenheng med årsakene til navneendringen. Et navn kan jo ofte si noe om navnebærerens språk, hjemland og kanskje også noe om religionstilhørighet (Lif 1998:40). Dersom en bytter fra et utenlandsk til et norsk navn, vil noen kanskje føle at de mister en del av sin identitet. En skoleelev med tyrkisk/arabisk bakgrunn uttalte i et intervju at “Invandrare som byter namn gör bort sig” (Helenius 1998a:18). Vera Lif (1998) tar i en artikkel opp ufrivillige navneendringer blant innvandrere

---

¹¹³ Jeg intervjuet en innvandrere som har fornavnet og etternavnet sitt (se punkt 12.1.8). Han følte ikke at navneendringen hadde hatt noe å si for hans identitet. Det var kun praktiske årsaker som lå bak valget om å endre navn.

som kommer til Sverige. Mange opplever at navnet blir feilregistrert i sitt nye hjemland. Ifølge Lif (op.cit.:40) er det forskjell fra kultur til kultur hvor stor rolle navnet spiller for det enkelte individ. I noen kulturer skapes navnet spesielt til et individ, og navnet blir da ekstra sterkt bundet til den personlige identiteten (loc.cit.). Lif mener at personer fra slike kulturer vil føle det som en stor belastning dersom de opplever at navnet deres blir feilskrevet når de kommer som flyktninger til Sverige. En kvinne skal ha uttrykt det slik: “Jag har förlorat allt. Det är bara namnet jag har kvar. Och det ska ingen ta ifrån mig” (loc.cit.).

Endring av navn kan også være resultat av en endringsprosess. En av mine informanter mener at endringer i livet hennes, som hun kaller identitetsendringer, gjorde en navneendring nødvendig. Navneendring var for henne ledd i en endringsprosess, en prosess for å finne seg selv og sin egen identitet: “Da jeg var yngre spekulerte jeg ikke på det om navnet hadde noe med meg og min identitet å gjøre. [...] Navnet er ikke bare knyttet til identiteten min, men også livssituasjonen. Jeg tror det er bestemmende for min identitet.” At hun skiftet navn som følge av en endringsprosess, var for henne naturlig. I ettertid ser hun tydelig at hun knytter de ulike etternavnene hun har hatt, til de forskjellige epoker i livet sitt.

11.3 Samisk identitet

Årsaken til at Roger Magne byttet etternavn er at han ønsket å ha et samisk etternavn. Etternavnet er for han knyttet til hans samiske identitet. Han og kona hadde i flere år tenkt å ta et samisk etternavn. Da de giftet seg, gjorde de alvor av planene. Valget falt på et navn som ikke var i bruk i Norge lenger. Rydving (2000a:84) har registrert at gamle samiske personnavn som har vært glemt i flere hundre år, igjen blir tatt i bruk. Det er en tendens til at folk velger å ta tilbake navn som er i ferd med å dø ut eller alt er glemt. Han mener det kan dreie seg om en samisk renessanse (op.cit.:85).

Som jeg har sett på i punkt 6.2.1, har mange vansker med å ta tilbake et samisk etternavn som besteforeldre eller forfedre lenger tilbake i tid, bar. For Roger Magne og hans kone var dette ikke noe problem, i og med at navnet ikke eksisterte i Norge. Navnet er nå rettsbeskyttet, og informanten var klar over at han og familien må gi sin godkjenning dersom andre ønsker å ta navnet. Han virket positiv til å la andre ta navnet dersom de er etterkommere av samme stamfar.

Roger Magne og kona er i slekt, så begge to har tilhørighet til navnet. Ifølge informanten var det samiske navnet blitt frarøvet slekta under fornorskningspolitikken. I stedet for det samiske etternavnet skrev presten et norsk *-sen*-navn i kirkebøkene, og det norske *-sen*-navnet ble hengende ved. Roger Magne føler det er riktig å ha et samisk etternavn i og med at han er same og snakker samisk. Han har imidlertid fått en del negative reaksjoner på navneendringen. Spesielt eldre personer forstår ikke hvorfor han har valgt å ta et samisk etternavn. Samisk bevisstgjøring gjelder nok i særlig grad yngre mennesker. Selv tror han ingen ville ha reagert dersom han hadde tatt et annet norsk etternavn.

Roger Magne opplever at nordmenn konsekvent uttaler navnet feil. Det er viktig for han at navnet uttales riktig. I og med at navnet er samisk, skal det uttales deretter. Navnet er også etter min oppfatning svært enkelt å uttale for nordmenn. En må bare være oppmerksom på at det uttales annerledes enn det skrives. Selv om Roger Magne til stadighet korrigerer feil uttale, er det altså enkelte som alltid uttaler det feil. Dette mener informanten de gjør bevisst for å provosere. Når personer etter gjentatte oppfordringer om å uttale navnet på samisk, fortsatt sier det galt, oppfatter Roger Magne det som en protest. Slik han ser det, er det en indirekte måte å vise deres holdninger til det samiske på. Roger Magne får da inntrykk av at de ikke aksepterer at han har et samisk etternavn og at et samisk etternavn ikke er godt nok.

12. Årsaker til navneendring

En navneendring er en kompleks handling. Det er sjelden bare én årsak til at personer går til det skrittet at de endrer navn. Intervjuene har vist meg at det gjerne er flere faktorer som spiller inn.

Jeg har valgt å strukturere dette kapittelet etter om navneendringen er språklig eller utenomspråklig betinget. Med *språklige faktorer* menes at årsaken til navneendringen ligger i selve navnet (navnetype eller skrivemåte). *Utenomspråklige faktorer* vil si at navneendringen ikke har noe med selve navnet å gjøre, men skyldes ytre faktorer som f.eks. ønske om navnelikhet innenfor familien. Først vil jeg ta for meg begrunnelser som har med språklige faktorer å gjøre, og deretter ser jeg på faktorer der utenomspråklige faktorer er det avgjørende.

12.1 Språklige faktorer

Med språklige faktorer menes som nevnt at selve etternavnet er av betydning. Estetiske faktorer ved navnet, navnets skrivemåte og rytme kan spille inn. Jeg vil også komme inn på fornorsking av utenlandske etternavn og folks oppfatning av frekvente *-sen*-navn i dette punktet. I punkt 12.1.2 tar jeg for meg navn som navngiverne forbinder med styrke. Dette punktet går, som det vil vise seg, både på språklige og utenomspråklige faktorer og kunne vært plassert under utenomspråklige faktorer. Jeg har likevel valgt å ha det i dette punktet.

12.1.1 Språk, smak og estetikk

Smak og estetikk er som kjent svært subjektivt. Folk har ulik smak. Hva som anses som god og dårlig smak, vil variere fra individ til individ. Mens noen vil synes et navn er pent, vil andre påstå det er stygt. Christensen (1991:34) mener at smaken i motsetning til moten, er en kontinuerlig faktor som ikke skifter fra den ene dagen til den andre slik som moten gjør. I *La*

*distinction*¹¹⁴ viser den franske kultursosiologen Pierre Bourdieu hvordan smaken er en særskilt faktor, en skaper av hierarkier og grenser (Valeri 1996:12). Smaken er for Bourdieu en indikator på de investeringer mennesker gjør i livet, og han mener smak er sosiokulturelt betinget (Broady og Palme 1989:189).¹¹⁵

Å inneha “god” smak vil etter Bourdieus oppfatning være en av flere viktige faktorer dersom en ønsker å lykkes i samfunnet (op.cit.:183). Ifølge Broady og Palme (op.cit.:189) mener Bourdieu at en persons smak avhenger av hvilket sosialt lag vedkommende tilhører. Sagt med andre ord: “Vår smak, slik den framstår i vår hverdagsforståelse, er et sosialt tegn på hvem vi er. Den er også redskapet for å klassifisere våre sosiale omgivelser” (Rosenlund 1991:40). Hvilke navn jeg synes er pene og mindre pene, viser ifølge Bourdieu altså noe om hvem jeg er. Smaken min vil være farget av hvilket sosialt miljø jeg hører til.

Ifølge Bourdieus teorier er det en kulturell og økonomisk elite som avgjør hva som er “god” smak. Elitens smak kjennetegnes av en høyt utviklet følelse for distinksjoner (Broady og Palme 1989:189). Hva som er verdifullt, vakkert og ønskelig, er avgjørende for definisjonen av “god” smak, noe det vil være delte oppfatninger av i de ulike samfunnslag (loc.cit.).

Personlig smak¹¹⁶ er kanskje mest avgjørende i valg av fornavn, men for mange av dem jeg har intervjuet, spilte estetiske faktorer en viktig rolle også i valg av etternavn. Hvilke etternavn en person liker, vil være svært individuelt. Det er ikke nødvendigvis selve navnet som bestemmer om man synes et navn er fint eller ei. Ofte assosierer man et navn til personer en kjenner til med samme navn. Dette kommer jeg nærmere inn på i punkt 12.1.2 som omhandler navn med styrke.

---

¹¹⁴ Bourdieus teorier om *smakens anatomi* er et forstudium til det store arbeidet *La distinction* (1979)(Broady og Palme 1989:188). I denne redegjørelsen om Bourdieus forskning på smak og estetikk, har jeg brukt Broady og Palme (1989) som hovedsakelig bygger på *Anatomie du goût* (Bourdieu 1976).

¹¹⁵ Jeg vil gjøre oppmerksom på at klasseforskjellene var langt større i Frankrike på 1960 og -70 tallet da Bourdieu gjennomførte undersøkelsen om forskjellige klassers og sosiale lags smak, enn hva som eksisterer i Norge i dag. Likevel har Bourdieus teorier aktualitet også i dagens Norge, men de må ses i lys av tid og sted.

¹¹⁶ Christensen (1991:33) går nærmere inn på forholdet mellom den personlige smaken og andres smak: “På den ene side betrakter man sin egen smag som unik, selvfølgelig og naturlig. Den konstitueres i afsmagen for andres smag, men lader sig som sådan ikke identificere, er forsåvidt formløs, men markerer sig i afgrænsningen fra andres smag. – På den anden side er den personlige smag under indflydelse af andres smag, delvis en refleks af tidens dominerende æstetiske normer. Den er aldrig blot et privat anliggende, men altid formet ud fra en forestilling om ‘god smag’ – og derfor såvel kulturelt-historisk bestemt som udtryk for et individuelt forhold.”

Når det gjelder fornavn, snakker en gjerne om motenavn. Det går i bølger hvilke type navn som er moderne. Omtrent halvparten av foreldrene til de barna som årlig fødes, gir barnet sitt et navn som er blant de 50 mest brukte navnene det året (Kristiansen og Ouren 1998:11). Noen år senere er det så helt andre navn som er på topp, og dette indikerer at valg av fornavn i stor grad er motepreget (loc.cit.). “Som de fleste andre moter, er også navnemoter sykliske; de går i bølger. Navn “fødes”, deretter øker og kulminerer bruken, for deretter å avta og flate ut” (op.cit.:12). Annerledes blir det med hensyn til etternavn i og med at folk ikke står fritt til å ta et hvilket som helst etternavn de ønsker, og dessuten spiller faktorer som slektstilknytning og tilhørighet en viktig rolle for de fleste. Det er ingen av de jeg har intervjuet, som har tatt et navn de ikke har noen som helst tilknytning til. Man tar tydeligvis ikke et etternavn bare fordi man synes det er fint. Folk flest vil at etternavnet skal si noe om røtter eller annen tilknytning. Likevel ser man som nevnt at folk velger å gå bort fra vanlige *-sen*-navn og velger et mer sjeldent etternavn i stedet. Selv om man ikke kan snakke om motenavn i den forstand, er det mye som tyder på at folk søker til mer spesielle etternavn. Det er “in” å ha et sjeldent etternavn i dag. En av informantene mente at det er en trend i tida å ha et uvanlig navn. Hun pekte på at folk generelt i dag er opptatt av “å finne seg selv”, de fleste er ganske fokusert på seg selv og sine behov, man følger trender og moter og ønsker å finne sin egen stil. Informanten hevdet at dette også vil gjenspeile seg i navnevalg. Folk vil ta sjeldne navn for å bli mer “interessante,” og ens personlige smak vil ha betydning i et eventuelt navnevalg.

12.1.2 Navn som navngiverne forbinder med styrke

To av informantene mine var opptatt av navn og styrke. Begrepet *styrke* kan oppfattes på to måter. En kan se på selve navnet som sterkt. Navnet *Gunnhild* består av leddene *Gunn-* og *-hild* som begge betyr ‘strid’. Mannsnavnet *Ørnulv* er sammensatt av ordene ‘ørn’ og ‘ulv’. Man kan også assosiere et sterkt menneske til det navnet han eller hun bærer. For Elida Margaret hadde navnets styrke relevans for hvilket etternavn hun valgte. Liv-Marit endret kun skrivemåten av navnet sitt, men for henne hadde etternavnets styrke betydning da hun og mannen skulle finne ut hvilket etternavn barna deres skulle få.

I vikingtida var fornavnets styrke (i betydningen styrke i selve navnet) avgjørende for hvilket navn som ble foretrukket, og det har også vært sentralt i tradisjonen med oppkalling. Gustav Storm (1893) knytter navneoppkalling til troen på sjeleoverføring, som har vært en vanlig

forestilling i de fleste religioner (op.cit.:201). Da troen på sjelevandring stod sterkt, ble de nyfødte oppkalt etter avdøde forfedre og slektninger for å videreføre deres kraft og styrke (og da hovedsakelig nylig avdøde nære slektninger) (op.cit.:204). I dag kaller en gjerne barn opp etter slektninger som fortsatt er i live. Dette hevder Storm (loc.cit.) er et tegn på at troen på sjelevandring er opphørt, men dagens oppkallingstradisjoner har sine røtter i troen på sjeleoverføring.

Elida Margaret forbinder både fornavn og etternavn sterkt med navnebærerne. Hun kunne tenke seg å ta etternavnet til farmora nettopp av denne grunn. Hun karakteriserer farmora som “[...] et kjærlig menneske, et ur-menneske som har tatt imot barn, stelt lik, vært jordmor for sauer og kyr.” Elida Margaret mener det ligger en styrke i det navnet farmora bar “[...] som jeg kan ta inn i meg og gjenkjenne i meg selv.” Farmora hadde et middels frekvent *-sen*-navn (et navn med ca. 4000 navnebærere), noe Elida Margaret ser på som uvesentlig. Elida Margaret gjør en kobling mellom farmoras etternavn og det gode mennesket hun var. Derfor kunne hun tenke seg å ta farmoras etternavn, noe hun likevel ikke gjorde.

Det navnet Elida Margaret valgte å ta, et afrikansk etternavn, kjenner hun også styrke i. Elida Margaret har en afrikansk samboer. I flere år hadde hun tenkt å bytte etternavn, og hun fleipet med at hun kanskje skulle ta samboerens etternavn. Kjæresten var imidlertid ikke så positivt innstilt til at hun tok hans etternavn. Da han senere reiste til hjemlandet på ferie, nevnte han for familien at hun ønsket et afrikansk etternavn. Familien ble svært smigret. Dattera i huset innkalte til familieråd, og der ble de enige om at Elida Margaret skulle få moras etternavn hvis hun ønsket. Elida Margaret ble rørt over at svigermora tilbød henne å bære hennes etternavn. Likevel var det en vanskelig avgjørelse å ta, og hun brukte lang tid på å bli fortrolig med det nye navnet. For at det afrikanske etternavnet skulle føles riktig å bære, måtte hun blant annet få en tilhørighet til landet og folket der navnet kom fra. Da hun reiste til samboerens hjemland året etter, ble det arrangert en rituell navnedagsfest for henne. Et lam ble slaktet i det øyeblikket imamen hvisket navnet i øret hennes. Etterpå var det fest med mat, trommer og dans. Hele landsbyen var til stede. Under seremonien og feiringen etterpå, så hun at svigermora var oppriktig glad for å ha gitt henne navnet sitt. Elida Margaret kjenner en styrke i det etternavnet hun bærer i dag, og denne styrken mener hun selv er knyttet til at hun fikk navnet på en rituell måte.

Liv-Marit valgte å la de yngste barna sine få farens etternavn,¹¹⁷ noe hun begrunner slik: “[...] selvfølgelig hadde det litt med faren sin innflytelse å gjøre, men jeg synes at det er litt styrke i det [etternavnet] også.” Hun har et *-sen*-navn (som riktignok skrives med *-zen*), mens barnas far har et sjeldent gårdsnavn fra Hardanger (navnet har færre enn 100 navnebærere).

Gårdsnavnet knytter Liv-Marit til egenskaper ved navnebærerne, som hun har lært å kjenne som robuste og sterke mennesker. Siden etternavnet etter hennes oppfatning derfor har styrke, mener Liv-Marit at det passer til sønnene. Liv-Marit fortalte også at hun valgte fornavnene til sine barn med omhu. En av sønnene ble oppkalt etter en mann fra Hardanger (han kom fra samme sted som gårdsnavnet er fra). De karaktertrekkene denne mannen er kjent for, mente hun stemte med sønnen. Mannen var bl.a. berømt for sin styrke og dyktighet på ulike felt, og igjen ser man hvordan et navn knyttes til en persons egenskaper.

Navnets styrke eller kraft var særlig viktig langt tilbake i tid, men også i dag har det aktualitet om enn i mindre grad enn tidligere. Fornavnene som ble brukt i eldre tid, pekte på visse positive egenskaper en ville tillegge navnebæreren (Halvorsen 1975:160). Det er påfallende at enkelte ønsker et etternavn som de forbinder med noe positivt. Det er vel få som tror på sjelevandring nå for tida, men man ser i dag en økt interesse for det overnaturlige og mystiske. De to intervjuene jeg her har referert til, viser at enkelte i år 2001 bryr seg om navnets styrke både når det gjelder fornavn og etternavn. Jeg vil på nytt påpeke at informantene ikke tenker på styrke i selve navnet (som f.eks. fornavnet *Stein*), men de assosierer fra et sterkt menneske til det navnet vedkommende bærer. Det blir dermed svært subjektivt hvilket navn en forbinder med styrke. Dersom Elida Margaret hadde valgt å ta farmoras etternavn, ville navnet om ikke annet for henne personlig, gitt assosiasjoner til et varmt menneske. Opphavlig hadde navngivningen en viss magisk funksjon (Halvorsen 1975:160). I dag er nok navngivningen først og fremst funksjonell, men en skal ikke helt utelukke den magiske betydningen som kan ligge bak et navnevalg.

---

¹¹⁷ Mens den eldste sønnen fikk Liv-Marits etternavn, fikk resten av barna farens etternavn. Den eldste sønnen har for øvrig ikke samme far som søsknene sine.

12.1.3 Skrivemåte

De snakket om barnet hun ventet. Hun fortalte at de hadde snakket om navn allerede. Mannen hennes ville at barnet skulle hete Jon hvis det ble en gutt. Randi syntes det var for kjedelig. – Jon Johansen, hva er vel det for et navn? De hadde ledd. – Nei, det må være Cornelius eller Adam, eller Peer med to e-er. Eller kanskje Ferdinand (Lindell 2000:352).

Hvordan navnet skrives, er ikke tilfeldig verken når det gjelder fornavn eller etternavn. Tre av informantene mine har som nevnt valgt å endre skrivemåte av navnet. To av dem hadde et vanlig navn på *-sen* og føyde til en ekstra <s>. Begge hadde hele tida skrevet navnet med *s*-er, men dette var av en eller annen grunn ikke blitt registrert i folkeregisterets database. Den tredje informanten endret endelsen på navnet fra *-sen* til *-zen*.¹¹⁸ Vedkommende hadde hele livet skrevet navnet med <z>, men denne skrivemåten var ikke tidligere blitt godkjent av fylkesmannen. I tillegg til de tre som har endret skrivemåte, hadde også en annen informant (Silje) synspunkter på endring av skrivemåte.

Silje, som selv ikke hadde foretatt noen endring av skrivemåten, mente at “[...] forfining av navn bare for sin egen del, det synes jeg er litt kjedelig.” Med “forfining” mente hun at en skriver navnet på en finere måte, og hun trakk fram *Nicholaisen* med <ch> i stedet for <k> som et eksempel. På spørsmål om hvorfor hun ikke hadde noe til overs for skrivemåter som dette, sa hun at “Navnet skjemmer ingen, rett og slett”. Etter hennes mening bør det ikke være nødvendig å endre skrivemåten av et navn bare fordi det av enkelte blir sett på som finere.

Liv-Marit som valgte å endre skrivemåte fra *-sen* til *-zen*, poengterte hvor viktig det var for henne å skrive navnet med <z>. Familien hadde skrevet navnet med <z> i over 40 år. Det var blitt en liten kampsak for familien å få godkjent skrivemåten. De skrev alle navnet konsekvent med <z> og regnet med at navnet før eller siden ville bli godkjent. Hun uttalte: “Nå etter hvert identifiserer jeg meg med den *z*-en”. For henne blir navnet mer spesielt når hun skriver det med <z>. Det er kun hennes familie i Norge som skriver dette navnet slik. Navnet skrevet med <s>, er relativt vanlig i Norge (det er ikke rettsbeskyttet). Ved å skrive navnet med <z> blir navnet uvanlig, og dette opptok informanten: “Og hver og en tenker vel især at det er noe med seg som er spesielt, ikke sant? Og dermed så er *z*-en her veldig spesiell, tenker jeg for

---

¹¹⁸ Forholdsvis få etternavn har endelsen *-zen*. Lydlig sett vil de fleste etternavnene som ender på *-zen*, være *-sen*-navn av mannsnavn som ender på <t>, <ts> eller <tz> (f.eks. *Arnt*, *Frants* eller *Frantz*). I materialet som jeg har analysert i den kvantitative delen, er alle etternavnene som ender på *-zen*, nettopp av denne typen. Eksempler på navn som ender på *-zen* er: *Arntzen*, *Bentzen*, *Berntzen*, *Frantzen*, *Lauritzen* og *Lorentzen*. Se også punkt 7.1.2.2.

meg. Den uttrykker noe spesielt med meg tenker jeg. Det er kanskje flåset sagt, men det er merkelig, det er følelser det er snakk om også.” Informanten la også vekt på z-ens estetiske side. Liv-Marit skriver alltid z-en med en krøll når hun skriver signaturen sin. Hun nevnte også at hun var bevisst på skrivemåten da hun skulle gi barna sine navn. Et av barna fikk et navn skrevet med <x> i stedet for <ks>, mens de andre barna fikk norske navn der “unorsk” skrivemåte ikke var mulig. Liv-Marit må alltid gjøre oppmerksom på at navnet skrives med <z>: “Det er mange som skriver mitt navn med <s>. Jeg må poengtere at navnet skrives med <z>. Hver gang jeg skal oppgi navnet mitt på en eller annen måte, så må jeg poengtere at det er med <z>.” Hun synes ikke det er slitsomt at hun bestandig må forklare skrivemåten: “Det er bare blitt en setning ekstra.”

De to personene, Ann Lise og Jonny Ola, som skrev navnet sitt med to s-er, hadde begge hele tida skrevet navnet sitt med to s-er. Jonny Ola ble overrasket da familien tilfeldig fant ut at de stod registrert med én <s> i folkeregisteret. Det var da de ønsket fødselsattest for et av barna, at feilen ble oppdaget. Kirkebøkene ble undersøkt, og der var navnet riktig stavet. For informanten var det svært viktig at etternavnet til han og de andre familiemedlemmene, var registrert riktig. Som han sa: “Jenssen for meg har bestandig vært med to s-er.”

Ann Lise mente at personer med vanlige *-sen*-navn har et ønske om et mer sjeldent navn for å skille seg noe ut fra de mange andre med samme navn: “Larsen og Hansen og alle sånne navn, det er liksom en sånn stor masse. Når folk har sånne navn med dobbel s, så blir det litt mer spesielt synes jeg.” Informanten var mer tilfreds med etternavnet sitt etter at navnet ble endret til to s-er fordi “[...] det er litt mer spesielt enn *Nilsen* med én <s> blant annet”.

12.1.4 Korte eller lange navn – med særlig vekt på forholdet mellom mellomnavn og etternavn

Navn skal ikke være for lange eller for korte. Én av informantene som hadde flere navn å velge mellom, forkastet det ene navnet, bl.a. fordi hun syntes det var for kort. Flere av informantene syntes det var tungvint med lange navn. Så mange som fire personer sa at to *-sen*-navn etter hverandre (et som mellomnavn og et som etternavn), ikke egner seg. En mente det høres “dumt ut”. To personer syntes det blir “litt komplisert”. En av dem mente det var slitsomt å skrive et så langt navn. En tredje mente at to *-sen*-navn “klinger jo ikke noe særlig,

og så blir det langt og tungt”. Johnny valgte riktignok å ta et *-sen*-navn som mellomnavn i tillegg til etternavnet på *-sen*. Han valgte å ta mellomnavnet av hensyn til adoptivfaren (se punkt 12.2.2.2), men mellomnavnet bruker han imidlertid bare ved henvendelser til offentlige etater. Det er kun etternavnet han bruker til daglig.

Ola Stemshaug (1982:95) mener det er viktig at fornavnet og etternavnet passer sammen:

Vi bør og halde eit auga med talet på stavingar og ledd i førenamnet jamført med slektsnamnet og omvendt. Er slektsnamnet langt med fleire ledd og mange stavingar, bør førenamnet vere enkelt og lett, gjerne einstava. Til *Sakariassen* og *Svartådalen* kan det høve å balansere det samla namnet med *Dag* og *Liv* som førenamn heller enn *Aleksander* og *Elisabet*, for ikkje å tale om tunge dobbelnamn. Desse siste høver betre til korte slektsnamn som *Zahl* og *Ås*.

Stemshaug anbefaler altså foreldre til å ta hensyn til etternavnet når de skal finne et passende fornavn til barnet. Har man et langt etternavn, bør fornavnet være kort og omvendt. Dersom etternavnet er langt (med flere stavelser), bør mellomnavnet tilsvarende være kort.

Informantene hadde vansker med å forklare hvorfor de hadde motvilje mot to *-sen*-navn. To navn med samme endelse, kan bli sett på som “oppramsing”.¹¹⁹ Ønsker en å skrive godt norsk, er det viktig å ha et variert ordforråd. En setning som: “Arbeiderne arbeider i arbeidsklær,” er ikke spesielt heldig. Samme ordstamme gjentas, og det bør en unngå. Når to identiske element blir gjentatt, kan det virke tungt. Etter alt å dømme vil mange oppfatte et navn som *Larsen Eriksen* som gjentakelse. Også to etterfølgende navn av gårdsnavnstypen der det samme elementet gjentar seg, vil bli for mye av det gode. Eksempler på dette er navn som *Innerdal Stordal* og *Torvik Sandvik*. Det er nok relativt sjelden at gårdsnavn med et identisk element, vil opptre sammen. To *-sen*-navn etter hverandre vil en oftere støte på fordi det er såpass mange etternavn som ender på *-sen*.

12.1.5 Navnets rytme og klang

For flere av informantene mine hadde klangen i det nye etternavnet betydning. Om et navn ses på som velklingende eller ei, vil avhenge av flere faktorer. Termene *rytme* og *klang* er sentrale i musikkteorien. Rytme og klang er gjensidig avhengige av hverandre. Rytme brukes

---

¹¹⁹ Dette uttrykket brukte en bekjent av meg da vi snakket om å ha to *-sen*-navn etter hverandre. Hun og mannen har ulike etternavn (forskjellige *-sen*-navn), og for dem var det ikke aktuelt at dattera fikk begge etternavn. To *-sen*-navn syntes de heller ikke gikk an, og dattera fikk dermed det etternavnet som var mest sjeldent.

i dagligtalen mer eller mindre synonymt med takt (Cappelens musikkleksikon 1978-1980 bind 5:547). Rytme forutsetter minst to stavelser, og et navns rytme kan ha noe med antall stavelser å gjøre, noe jeg var inne på i forrige punkt (12.1.4). Klang brukes som betegnelse på lyd og lyd kvaliteter som både klinger godt, og som på annen måte er karakteristiske (Cappelens musikkleksikon 1978-1980 bind 4:127). Når det gjelder klang, er det nok særlig vokalkvaliteten som kan ha noe å si for om en oppfatter navnet som velklingende. Men også konsonantene er inne i bildet. Et navn som inneholder vanskelige konsonantgrupper, kan virke tungt og lite klangfullt. Det fiktive navnet *Gregers Werle*, navnet på en av personene i Henrik Ibsens *Vildanden*, karakteriseres av Werle selv i dramaet som et “stygt” navn: “Men når en har det kors på seg å hete Gregers – “Gregers” – og så “Werle” bakefter; har du hørt noe så fælt, du?” (Ibsen 1996:293). Årsaken til at Werle finner navnet sitt så lite pent, kan slik jeg ser det, være på grunn av konsonantgruppene <gr> og <rl>, som i manges ører vil virke klangløst. Det “klangløse” skyldes nok også de mange *e*-ene (“mellomvokal”) i navnet *Gregers Werle*. Vokalen /e/ blir sett på som lite klangfull i forhold til /a/ og /i/.

Navnets klang var ikke hovedårsaken til navneendringen for noen, men for enkelte hadde det tydeligvis telt positivt at navnet var “velklingende”. “Jeg likte lyden av navnet rett og slett”, var det en som sa. To personer var opptatt av at etternavnet passet til fornavnet. Én av informantene hadde vurdert å ta mannens etternavn og la sitt opprinnelige etternavn bli mellomnavn, men “det passet bare ikke å ta et annet navn i tillegg”. Hun fikk ikke fornavnet til å passe sammen med et annet etternavn. Om etternavnet “passer” sammen med fornavnet, forutsetter at navnebæreren selv synes navnene harmonerer, og dette er nok i stor grad lydlig betinget (jf. punkt 12.1.1 om språk, smak og estetikk).

For Elida Margaret var navnets klang av stor betydning for valg av etternavn, men det var ikke avgjørende. Navnets rytme spilte en betydelig rolle for henne: “Jeg er opptatt av rytme. Jeg danser jo. Og når jeg hører navn, så tenker jeg jo rytme. Man sier jo et navn med en bestemt rytme.” Hun hadde flere etternavn å velge mellom. Det navnet hun valgte å ta, var etter hennes oppfatning det mest melodiose¹²⁰ av dem. I tillegg endret informanten litt på fornavnet, delvis fordi hun syntes det passet bedre sammen med det nye etternavnet og ga en bedre klang.

---

¹²⁰ Melodi vil si en “[...] tonerekke som kjennetegnes ved at den som helhet eller partielt fremstår som en klingende utforming [...]” (Cappelens musikkleksikon 1978-1980 bind 4:508).

12.1.6 Kjedelige og artige navn?

“Sjeldne” og “vanlige” navn, “kjedelige” og “artige” navn og “stygge” og “pene” navn. Dette er ord flere av informantene brukte for å begrunne hvorfor de valgte å skifte navn.

Linda gjentok flere ganger at hennes tidligere etternavn var “et kjedelig navn”, mens hun betraktet det nye navnet som “penere”. At hun karakteriserer det tidligere navnet sitt som “kjedelig”, begrunner hun med at “Alle heter Martinsen. Det er ikke noe spesielt over det. De som ikke har mulighet til å ta noe bedre navn, heter Martinsen”. Navnet hun har skiftet til, er langt mer sjeldent i Norge. Navnet er svensk, og hun var opptatt av navnets skrivemåte. Det er få som skriver navnet slik som henne, med svensk <ä>. Også Ann Tove som har tatt et beskyttet etternavn, betegner sitt nye navn som “artigere” enn sitt tidligere etternavn. Det navnet hun hadde før, var svært frekvent. Alminnelige etternavn blir av disse to informantene betegnet som “kjedelige”. Sjeldne etternavn er derimot “artige” og “pene”. Estetiske faktorer tror jeg her er av underordnet betydning. Er et navn sjeldent, ser det ut til at det nærmest automatisk blir sett på som “pent” også.

12.1.7 Navn som skaper oppmerksomhet

To av informantene opplever at etternavnet deres skaper oppmerksomhet. Ann Tove som skiftet navn fra et frekvent *-sen*-navn, opplever nå at folk synes navnet hennes er spennende og interessant. En annen har valgt å ta et utenlandsk navn som er svært sjeldent i Norge. Hun får naturlig nok mye oppmerksomhet rundt navnet, noe hun ikke hadde tenkt gjennom før hun skiftet navn. I alle år har hun fått mye oppmerksomhet fordi hun har et sjeldent fornavn. Hun undrer seg om hun ubevisst har valgt et sjeldent etternavn, fordi hun er et menneske som kanskje trenger spesielt mye oppmerksomhet? “Jeg har fått mye oppmerksomhet på grunn av fornavnet mitt, og så går jeg da hen og får meg et etternavn som er bare så spesielt, ikke sant. Så blir det sånn: Er det mønsteret mitt, det å ha et så spesielt navn at jeg får oppmerksomhet?”

De opplever begge to av etternavnet deres er kontaktskapende. Folk som muligens ellers ikke ville tatt kontakt, begynner å prate med dem fordi de lurer på hvor navnet kommer fra og om de er i slekt med den og den. Faktisk opplevde en av dem da hun var hos legevakta, at

diskusjon omkring navnet hennes ledet oppmerksomheten bort fra en ubehagelig undersøkelse. Dette mente hun ikke ville skjedd dersom hun hadde hatt et alminnelig navn.

12.1.8 Endring fra utenlandsk til norsk etternavn

Aleksander har fornorsket navnet sitt. Opprinnelig hadde han et slavisk mellomnavn og etternavn. Selv i hjemlandet hadde folk vansker med å uttale og stave etternavnet riktig, og derfor valgte han å gjøre mellomnavnet om til etternavn. Etternavnet har han sløffet helt. I Norge ble han flere ganger daglig minnet på at han hadde et vanskelig navn. I og med at han er selvstendig næringsdrivende og i den forbindelse får mye post og mange telefoner hver dag, bestemte han seg for å ta et kortere og enklere navn som kunne forenkle dagliglivet hans. Han var lei av alltid å måtte bokstavere navnet sitt. Også i hjemlandet drev han forretning, og til og med der nøyde han seg med å bruke fornavn og mellomnavn fordi etternavnet var så komplisert.

Helleland (1999:9) gjør oppmerksom på at folk flest ofte opplever utenlandske navn som et staveproblem. Det kan være en grunn til at personer av utenlandsk opprinnelse velger å endre sitt navn: enten ved å ta et norsk etternavn i stedet eller justere skrivemåten på det utenlandske navnet slik at det ikke skiller seg ut fra norsk skrift og tale.

Aleksander oppgir kun praktiske årsaker til at han valgte å fornorske navnet sitt. Han bestemte seg for å gi navnet en litt mer skandinavisk og norsk “sound” som han selv uttrykte det. Mellomnavnet var laget av farens fornavn + endelsen *-ov*. Han fornorsket navnet enkelt ved å føye til endelsen *-sen* til farens fornavn.¹²¹ Dette er et relativt vanlig norsk *-sen*-navn, som stod på den frigitte lista. Det var dermed en enkel sak å skifte navn formelt sett. Også fornnavnet valgte han å endre skrivemåten på, slik at det nå ikke skiller seg ut fra norsk ortografi. Nordmenn vil lett forstå hvordan navnet skal uttales i motsetning til før.

---

¹²¹ For tydelig å vise hva navneendringen består i, vil jeg gi et eksempel: Et slavisk mellomnavn som *Antonov* består av mannsnavnet *Anton* og endelsen *-ov* (som viser relasjonen “sønn til”). En fornorsking av dette navnet vil innebære at en skifter ut endingen *-ov* med *-sen*. En vil da få den norske varianten av navnet, *Antonsen*.

12.1.9 Er ikke *-sen*-navn bra nok?

For både Gro Cecilie og Linda var det viktig å ha et etternavn som ikke ender på *-sen*, noe deres tidligere etternavn gjorde. For Gro Cecilie bød sjansen seg da hun giftet seg. Siden mannen også hadde et *-sen*-navn, valgte de å ta svigermoras pikenavn. På spørsmål om hvorfor hun skiftet etternavn, fikk jeg som svar: “Fordi det høres penere ut med et ikke *-sen*-navn. Det synes jeg. Det var avgjørende for meg. Jeg ville ikke ha byttet hvis det var til *Larsen* eller *Jensen* eller *Olsen*. Men siden det var bort fra et *-sen*-navn, så valgte jeg å bytte etternavn.” Gro Cecilie mener navn på *-sen* er “litt underklasse i forhold til stedsnavn.” Hun synes også at *-sen*-navn er litt “halvveis”. Med det mener hun at det er “jo bare ettersleng av dette her “sønn til”, en tradisjon vi ikke lenger har i Norge”. Gårdsnavn derimot viser opphav. Dessuten var *-sen*-navnet hun hadde, “fiktivt”, som hun selv uttrykte det. En av hennes forfedre var morder som hadde tatt navnet for å skjule sin identitet (nevnt i punkt 8.4). Hovedårsaken til at Gro Cecilie skiftet navn, var at hun giftet seg og ønsket at hele familien skulle ha samme navn. Men hun ønsket ikke å hete noe på *-sen*, fordi “det er mye finere å ikke hete noe på *-sen*.”

Heller ikke Linda hadde noe til overs for sitt tidligere *-sen*-navn, og hun mente at *Martinsen* var et kjedelig navn. Linda hadde i flere år spurt seg selv hvorfor familien hadde *Martinsen* som etternavn i stedet for moras pikenavn. Da foreldrene skilte seg, valgte mora å ta tilbake pikenavnet, og Linda benyttet anledningen til selv å skifte etternavn. Det var enklere å gjøre alvor av planene i og med at mora tok det første steget.

Per Ronny sa følgende: “Egentlig så var det jo mest logisk å skifte siden det var så vanlig det gamle [navnet].” Per Ronny hadde ingen motforestillinger mot å ta et nylaget etternavn av gårdsnavnstypen som resten av familien (foreldre og søsken) ønsket å ta som etternavn. Det virket på meg som han mente at dersom man har et svært alminnelig navn, så er det grunn nok til å endre etternavn.

12.2 Utenomspråklige faktorer

Navneendringer er gjerne forbundet med endringer i sivilstatus. Flere spurte både Else og May-Helen om de var blitt skilt. Hvorfor skulle de ellers ha byttet etternavn? Folk gratulerte Ann Tove. Siden hun hadde byttet etternavn, trodde mange at hun hadde giftet seg.

Tradisjonelt har det vært vanlig at kvinnen har tatt ektefellens etternavn ved ekteskapsinngåelse, men det hender at også menn tar konas etternavn. I Fjellhaugs undersøkelse (1998:68) var det som nevnt kun 1,6 % av mennene som tok konas etternavn. Ved en skilsmisse vil mange føle det unaturlig å ha det samme navnet som den forhenværende ektefellen. Det blir stadig mer vanlig at ektepar har ulike etternavn. Dersom en får barn, kan det bli vanskelig å avgjøre hvilket etternavn barnet skal ha. Enkelte foreldre ser da som eneste løsning selv å skifte etternavn, noe jeg kommer nærmere inn på i punkt 12.2.4. Ønske om å føre et etternavn videre og praktiske årsaker er andre utenomspråklige faktorer som jeg vil komme nærmere inn på i dette punktet.

12.2.1 Navnelikhet i familien

Svanevik (1989:188) hevder ønsket om navnelikhet innen familien var den viktigste årsaken til endring av etternavn i hennes materiale. Hun peker på at en kan ønske navnefellesskap med sin ektefelle, sine barn, søsken og foreldre. Fjellhaugs (1998:94) undersøkelse viser at de som bytter etternavn når de gifter seg, hovedsakelig gjør dette fordi de ønsker et felles navn på familien. Felles etternavn kan være et av de mange båndene i familien som kan knytte familiemedlemmene sammen, og det kan være med på å styrke samholdet og fellesskapsfølelsen i familien (NOU 2001:95).

For Gro Cecilie og Johnny var det viktig at familien hadde felles etternavn, men Sigrid var den av mine informanter som var mest opptatt av navnelikhet i familien. Tre år etter bryllupet tok hun ektefellens etternavn. Hun hadde tenkt å ta mannens etternavn da de giftet seg, men merket følelsesmessig at det ikke ble riktig. Alle kjente henne under pikenavnet, og selv om pikenavnet er svært alminnelig på landsbasis, er det kun hennes familie som har dette navnet på hjemlassen. Ektefellen ble skuffet da hun likevel ikke tok hans etternavn, men han ble svært glad da hun i hemmelighet byttet til hans navn. På deres 3 års bryllupsdag fikk mannen

vite at hun hadde tatt hans etternavn, og Sigrid sier selv at navnebyttet var en bryllupsgave til ektefellen.

Sigrid valgte altså i første omgang å beholde pikenavnet sitt. Da paret fikk barn, bestemte hun seg likevel for å ta mannens etternavn. For henne betyr det mye at de alle har det samme etternavnet. Mannen har et svært sjeldent gårdsnavn (med ca. 50 navnebærere), og det synes Sigrid er positivt. Hun har selv vært på gården der navnet kommet fra. Sigrid tror det betyr mer for ektefellen “at vi har samme navn enn det betyr for meg at jeg beholder mitt gamle navn”. Hun sier etternavnet knytter henne til ektefellen og dattera. At de har samme etternavn, mener hun symboliserer at de er en familie. Sigrid tror også det er en fordel for barn at familien har det samme etternavnet. Hun kjenner selv familier der foreldrene har forskjellige etternavn, og der noen av barna har fått moras etternavn og andre av barna har farens etternavn. Dette mener Sigrid er svært uheldig. Det vil være vanskelig for utenforstående å forstå at barna er søsken, siden de har ulike etternavn. Hun hevder dessuten at felles etternavn kan være med på å styrke fellesskapsfølelsen i en familie og vise “at vi er i lag på en måte”.

12.2.2 Navneendring ved ekteskapsinngåelse

I den kvantitative delen har jeg sett bort fra kvinner og menn som har skiftet navn ved ekteskapsinngåelse (se kapittel 4). I intervjuundersøkelsen viste det seg at flere av informantene har endret etternavn i forbindelse med giftermål. 6 av informantene mine (Ann Lise, Asta, Elida Margaret, Else, May-Helen og Rita) har endret etternavn flere ganger, og første gang i forbindelse med at de giftet seg og tok mannens navn. Gro Cecilie og Roger Magne skiftet navn da de giftet seg. Johnny endret etternavn to år etter at han giftet seg. Grunnen til at han ikke skiftet navn da de giftet seg, var at han og kona bodde i utlandet på den tida, og en navneendring ville trolig medføre problemer med hensyn til visum og pass.

12.2.2.1 Kvinner som skifter navn når de gifter seg

Flere av informantene mine angrer på at de tok mannens etternavn da de giftet seg. Elida Margaret, Rita og Asta er alle skilt. Rita og Asta har tatt tilbake de navnene de opprinnelig hadde. Både Elida Margaret og Rita var unge da de giftet seg, og de følte det var riktig å skifte

navn da de giftet seg. De påpekte at det var vanlig å ta mannens etternavn på den tida, i alle fall der de kom fra. (Begge giftet seg på midten av 1970-tallet og kom fra bygder i Troms, og de følte at de ikke hadde noe annet alternativ enn å ta ektefellens navn.)

Det var ikke få av informantene som poengterte at det i dag er lettere å beholde pikenavnet sitt enn det var tidligere.¹²² Den gang de giftet seg, fikk de automatisk mannens etternavn. Det kan her være nyttig med et historisk tilbakeblikk for å se hvordan navneloven har endret seg. Den første navneloven kom som tidligere nevnt i 1923. Da fikk hustruen mannens etternavn, men hun kunne beholde pikenavnet dersom særlige grunner talte for dette (Austbø 1986:34). Ved lovendringen i 1949 kunne kvinnen beholde pikenavnet sitt, men det forutsatte at hun søkte om bevilling. Hovedregelen i loven av 1964 var fortsatt at kvinnen fikk mannens etternavn ved ekteskap, men ved å melde fra til vigselssmannen på et enkelt skjema, fikk hun beholde pikenavnet (loc.cit.). Først i 1979 kom en lovendring som ga full likestilling av kvinners og menns navn ved vigsel. I dag står partene fritt til å velge et felles etternavn eller beholde hvert sitt. Ekteparet må før ekteskapsinngåelsen melde fra hva de velger å hete etter vigselen (op.cit.:36-37).

May-Helen tok ektemannens navn da de giftet seg for snart 30 år siden, men hun ble aldri fortrolig med det nye navnet. At hun skiftet navn da hun giftet seg, sier hun selv var lite gjennomtenkt. Noen år etter bryllupet tok hun tilbake pikenavnet. Da ble det rabalder hjemme, så kort tid etter kontaktet hun på nytt fylkesmannen. Hun følte seg presset av ektefellen til å ta tilbake hans etternavn, men som et plaster på såret valgte hun å ha pikenavnet sitt som mellomnavn. Hun følte seg imidlertid snytt fordi hun måtte bruke pikenavnet som mellomnavn. May-Helens pikenavn er et svært sjeldent gårdsnavn (med om lag 10 navnebærere), mens ektefellen har et *-sen*-navn (med ca. 700 navnebærere). For May-Helen er navnet en sterk del av identiteten, og det tror jeg kan ha noe med at gårdsnavnet hun har, er så sjeldent. May-Helen lot altså i første omgang være å skifte navn av hensyn til husfreden, men for et par år siden tok hun den endelige avgjørelsen og skiftet tilbake til sitt pikenavn. Mannen likte det ikke, men måtte bare godta det.

---

¹²² Jeg vil gjøre oppmerksom på at det er en relativt ny tradisjon at kvinner skifter navn når de går inn i ekteskapet. Sannrud (1994:89) skriver at overgangen fra å beholde pikenavnet etter giftermålet til å ta i bruk mannens etternavn, må ha begynt i de øverste sosiale lagene i siste halvdel av 1800-tallet. Da navneloven kom i 1923, var det blitt alminnelig at kvinnen tok mannens etternavn i store deler av landet (NOU 2001:56).

En annen av mine informanter, Ann Lise, har i mange år vurdert å ta tilbake pikenavnet sitt. Hun følte at hun mistet noe av identiteten sin da hun giftet seg, men har til nå ikke gjort alvor av tankene om å skifte navn. Pikenavnet er et langt sjeldnere *-sen*-navn enn det hun giftet seg til, og det har betydning for henne. Ann Lise sa at det i dag er så vanlig at ektepar har ulike navn, men hun er svært usikker på hvordan mannen vil reagere hvis hun bytter tilbake til sitt opprinnelige navn.

Svanevik (1989:187) mener kvinner som tar pikenavnet tilbake selv om de fortsatt er gift, gjør dette på grunn av likestilling og kvinnefrigjøring. I May-Helens tilfelle fikk jeg inntrykk av at navnebyttet kun hadde med identitet og røtter å gjøre. Ektefellens etternavn ble aldri en del av henne slik pikenavnet hadde vært. Hun ble rett og slett aldri fortrolig med mannens etternavn.

Else skiftet også etternavn da hun giftet seg på begynnelsen av 1960-tallet. Hun brukte pikenavnet sitt som mellomnavn i alle år, selv om dette ikke var meldt fra til folkeregisteret.¹²³ Mannen hennes tok et nytt navn som pensjonist, og hun syntes da det ville virke underlig om hun skulle bære hans tidligere etternavn. Alternativet var å ta tilbake det navnet hun hadde før hun giftet seg eller ta mannens nye navn: “Men så var vi jo tross alt et par, så det var jo greit at jeg het [hans nye navn] jeg også.” Siden hun ikke hadde noe forhold til mannens nye navn, tok hun tilbake pikenavnet som mellomnavn (som hun riktignok hadde brukt hele livet, men det hadde som sagt ikke vært registrert i folkeregisteret tidligere). Hun ønsket om ikke annet, å ha et mellomnavn som ikke var så fremmed for henne.

Gro Cecilie skiftet også etternavn da hun giftet seg. Hun hadde et alminnelig navn på *-sen* før hun giftet seg, og ektefellen hadde et enda mer vanlig *-sen*-navn enn henne. For Gro Cecilie var det vesentlige å få et navn som ikke endte på *-sen*. Hun og mannen tok derfor hans mors pikenavn, et navn som var i ferd med å “dø ut” fra slekta (se punkt 12.2.5). Gro Cecilie var ikke fornøyd med sitt pikenavn på *-sen*, og hun var dermed tilfreds med å skifte etternavn i forbindelse med ekteskapsinngåelsen.

---

¹²³ Da Else giftet seg, kunne ikke kvinnen beholde pikenavnet sitt som mellomnavn. Først etter 1964 har kvinner kunnet ta pikenavnet sitt som mellomnavn (Austbø 1986:108). 15 år senere, i 1979, fikk menn anledning til å ta konas etternavn ved vigselen. Samtidig fikk menn mulighet til å ta sitt tidligere etternavn som mellomnavn (loc.cit.).

12.2.2.2 Menn som skifter navn når de gifter seg

Tradisjonelt er det kvinnen som tar mannens etternavn når de gifter seg, men det hender at menn velger å ta konas etternavn. Fjellhaugs undersøkelse viser at det fortsatt er svært få menn som tar ektefellens etternavn. Fjellhaug (1998:52) hadde 2794 menn i sitt materiale, og av disse var det kun 44 som hadde tatt konas etternavn ved giftermål. Undersøkelsen viser at det er flest unge menn (i alderen 25-34 år) som tar konas etternavn, noe som er naturlig i og med at flertallet som gifter seg, er unge (loc.cit.). En annen forklaring mener Fjellhaug kan være at unge menn ikke har rukket å gjøre en karriere, og behovet for å være kjent under et navn er dermed ikke så stort som det kanskje er for de litt eldre. Sist og ikke minst har trolig yngre menn en mer liberal holdning enn de som er eldre (loc.cit.). Blant mine informanter var det en mann, Johnny, som valgte å ta konas etternavn da de giftet seg.

Enkelte ektepar velger ved ekteskapsinngåelsen å ta et navn som er nytt for dem begge. Gro Cecilie og mannen (se forrige punkt, 12.2.2.1) var begge misfornøyde med de etternavnene de hadde og valgte å ta et etternavn de begge likte.

Roger Magne og kona hadde lenge tenkt å ta et samisk etternavn.¹²⁴ Valget falt på et etternavn som var i begges familie langt tilbake i tid. Ekteskapsinngåelsen ble sett på som en passende anledning til å skifte navn.

Før Johnny giftet seg, hadde han og kona planer om å få barn. De tenkte på hva slags etternavn barna skulle ha: Skulle de få hans eller hennes etternavn?¹²⁵ Han begynte å fundere på hva slags tilhørighet han hadde til sitt eget navn. Sitt første etternavn fikk han etter sin biologiske far som han bare har møtt to ganger i sitt liv. Da mora giftet seg med den Johnny betrakter som sin far, dvs. adoptivfaren, tok mora adoptivfarens navn. Det var imidlertid aldri snakk om at Johnny skulle skifte etternavn. Johnny har spurt mora og adoptivfaren hvorfor dette ikke ble gjort, men de mente at dette var et valg Johnny selv måtte ta. Johnny fant ut at det ikke var riktig at hans tidligere etternavn skulle føres videre, siden han selv ikke hadde noe forhold til navnet.

---

¹²⁴ Dette er omhandlet i punkt 11.3 om samisk identitet.

¹²⁵ Se punkt 12.2.4.

For Johnny var det viktig at både han, kona og barna hadde det samme etternavnet (jf. punkt 12.2.1). Han vurderte å ta adoptivfarens navn, men kona ønsket ikke å skifte etternavn. Navn og identitet er sterkt bundet sammen for henne, og dessuten mente hun at det ikke var noe problem at de hadde forskjellige navn. Siden kona ikke ønsket å skifte etternavn, og Johnny ønsket at de skulle hete det samme, valgte Johnny å ta hennes etternavn. Paret bodde i utlandet da de giftet seg, og av praktiske grunner ventet Johnny derfor med å skifte etternavn til de flyttet tilbake til Norge et par år etter at ekteskapsinngåelsen var funnet sted.

Johnny har flere kamerater som også har tatt sine respektive koners etternavn da de giftet seg, så han synes ikke det er noe spesielt at menn velger å ta konas navn. Mora og adoptivfarens reagerte derimot svært sterkt på at sønnen tok konas etternavn. De hadde stor forståelse for at han ville kvitte seg med det etternavnet han hadde, men adoptivfarens tok det tungt at han valgte sin kones etternavn framfor hans. For å gjøre adoptivfarens tilfreds tok derfor Johnny etternavnet hans som mellomnavn.

Det er fortsatt utradisjonelt at menn tar konas etternavn når de gifter seg. Inntrykket jeg sitter igjen med etter undersøkelsen, er at menn som skifter etternavn ved ekteskapsinngåelsen, gjerne lenge har ønsket et annet navn av ulike årsaker. Er en lite tilfreds med det etternavnet en har, kan det være en passende anledning å ta konas etternavn når en gifter seg. En kan også velge et felles etternavn som er nytt for begge slik to av mine informanter (Gro Cecilie og Roger Magne) valgte å gjøre.

12.2.3 Navneendring ved skilsmisse

Hun hadde lenge lurt på om hun skulle skifte navn, ta tilbake Lind. Bli Bente Lind igjen. Hun fnyste, hun ville aldri kunne bli Bente Lind igjen, hverken [sic!] i navn eller sjel. Dessuten ville hun ikke kunne hete noe annet enn guttene [dvs. sønnene]. Det ville føles galt, uansett hva hun gjorde (Lindell 1996:50).

Problemstillingen som Lindell tar opp i dette sitatet, kunne vært hentet fra virkeligheten. Ved en skilsmisse vil mange føle det naturlig å ta tilbake det navnet de hadde før de giftet seg. Men som sitatet over viser, er det mange hensyn å ta. Har en et langt ekteskap bak seg, er det trolig vanskelig å skifte navn. Folk flest kjenner en under det navnet en har brukt i så lang tid. Om en har felles barn, vil en kanskje ønske å beholde etternavnet slik at en heter det samme som ungene.

Tre av de jeg intervjuet, har endret etternavn i forbindelse med skilsmisse. De følte alle at det ikke var riktig å bære navnet til eks-mannen. Ved skilsmisse kan den som har tatt ektefellens etternavn, beholde dette navnet om vedkommende ønsker (NOU 2001:24). Gifter en seg på nytt, kan en imidlertid ikke velge et navn som felles etternavn som en av ektefellene har fått med seg fra et tidligere giftermål (jf. lov om personnamn § 4). Rita uttrykte det så sterkt at eks-mannens etternavn var et navn hun hadde “lånt” den tida de var gift. Siden det var hun som hadde krevd skilsmisse, likte ikke mannen tanken på at hun skulle bære hans navn etter bruddet. Mot slutten av intervjuet sa hun at det ikke er sikkert at hun ville ha endret navn dersom eks-mannen hadde vært mer positivt innstilt til at hun beholdt navnet. Det var han som hadde fått henne til i det hele tatt å vurdere å skifte etternavn. Hun hadde tross alt hatt “hans” navn i mer enn halve livet sitt. Det var dette navnet folk kjente henne under. I ettertid synes Rita det var riktig å ta tilbake pikenavnet, og som sagt ser hun i dag på sitt tidligere etternavn som et navn hun “lånte” av sin tidligere ektefelle så lenge ekteskapet varte.

Både Elida Margaret og Asta ventet i flere år med å skifte etternavn av hensyn til barna. Elida Margaret skilte seg fra barnets far da dattera var et par år gammel. Først da dattera var blitt godt voksen (i 20-åra), skiftet Elida Margaret etternavn. Alt kort tid etter skilsmissen kjente hun at det ikke var riktig å bære eks-mannens navn. Siden dattera hennes var for liten til å si sin mening, fant hun ut at hun ville vente med å skifte navn til dattera var blitt stor nok til at de kunne diskutere saken. Det viste seg at dattera ikke ønsket at mora skulle ha et annet navn enn henne, og det ble veldig viktig for jenta at mora ikke skiftet etternavn. Først da dattera var blitt voksen, og faren hennes giftet seg på nytt, forstod hun moras behov for å skifte navn.

Asta valgte å ta tilbake pikenavnet sitt som mellomnavn da hun ble skilt. Hun beholdt eks-mannens etternavn av hensyn til barna: “Jeg bodde i blokk og rekkehus, sånn at det ble fryktelig mye virvar med navn. Det var for ungene sin del at jeg beholdt hans navn.” Først da barna flyttet ut, og hun ble alene, gikk hun til det skritt å ta tilbake pikenavnet sitt som etternavn.

Den tredje av informantene, Rita, hadde voksne barn da hun og mannen skilte seg. Å vente med å ta tilbake pikenavnet av hensyn til barna, var dermed ingen aktuell problemstilling for henne.

12.2.3.1 Hva slags etternavn velges?

Asta og Rita valgte å ta tilbake det etternavnet de hadde før de giftet seg. Som en av dem sa: “Hansen er pikenavnet mitt. Jeg kunne jo ha brukt andre navn. Selv om det er et vanlig navn som veldig mange heter, så følte jeg meg mest identisk¹²⁶ med det. Det var det jeg hadde hett før. De andre i familien min gjør det: Mamma, broren min og de som ikke er gift da.”

For både Asta og Rita var det uten betydning hva slags navn de hadde hatt før de giftet seg. Begge hadde opprinnelig et frekvent *-sen*-navn og følte det riktig å ta tilbake pikenavnet: “Jeg var ingen Dalstein lenger, jeg var jo en Hansen opprinnelig, og det var det jeg egentlig var.” For både Rita og Asta ville det blitt feil om de hadde tatt et nytt navn. Svanevik (1991a:107) nevner at det ved skilsmisse etter alt å dømme er mer vanlig at en kvinne tar tilbake sitt navn som ugift, dersom dette navnet er et uvanlig navn enn om det er svært frekvent som *Hansen* eller *Nilsen*. Hun hevder egenskaper ved navnene spiller en rolle i alle typer navneendringer (loc.cit.). Blant mine informanter er det som nevnt to som velger å ta tilbake frekvente *-sen*-navn. Selv om pikenavnet er svært vanlig, hadde ikke det noen betydning for dem. “Jeg er ikke snobbete på navn,” var det en av dem som sa.

Elida Margaret hadde større vansker med å velge hva slags etternavn hun skulle ta. Hun hadde gått igjennom mange personlige endringsprosesser i livet, og hun kjente at det navnet hun hadde før hun giftet seg, ikke stemte med den hun er i dag. Hun hadde flere etternavn å velge mellom. Hun “smakte” på flere etternavn som hadde vært i familien tidligere. Det var en lang prosess før hun omsider fant et navn som passet henne og som hun ble tilfreds med. Faktisk brukte hun flere år på å finne et navn hun likte og falt til ro med.

12.2.4 Hvilket etternavn skal barnet ha?

Da Per ble far, oppstod spørsmålet: “Hva slags etternavn skal barnet ha?” Per og ektefellen hadde ulike etternavn, og begge ønsket at barnet skulle ha deres etternavn. De syntes ikke barnet kunne ha begge navnene (det ene som mellomnavn og det andre som etternavn). Begge

---

¹²⁶ Informanten mener her at “min identitet er knyttet til navnet.”

navnene var for øvrig *-sen*-navn.¹²⁷ Ekteparet ble enige om at sønnen skulle få Pers mellomnavn til etternavn, og det ble søkt om dette. Søknaden ble ikke innvilget, fordi navnet det ble søkt om, var rettsbeskyttet. Dersom barnet skulle få Pers mellomnavn som etternavn, var eneste løsning at Per tok det vernede navnet som etternavn.

Per og kona fant ut at det ville være relativt uproblematisk for Per å endre rekkefølgen av navnene. Han hadde jo alltid brukt disse to navnene, og om rekkefølgen ble annerledes, ville det neppe bety noe. Først tenkte Per at den nye rekkefølgen av navnene kun skulle være et “offisielt folkeregisternavn”, et navn han kun ville bruke i pass og ved kontakt med ligningskontoret og andre offentlige organer. Det viste seg imidlertid at mange ble oppmerksomme på navneendringen, og folk begynte å ta i bruk den nye rekkefølgen, noe som gjorde det komplisert å bruke den tidligere rekkefølgen av navnet. Uenighet om hvilket etternavn barnet skulle ha, var eneste årsak til at Per skiftet navn: “Vi ville rett og slett finne et passende slektsnavn til barnet.”

Familien til Ann Tove hadde i lang tid tenkt på å bytte etternavn. Broren fikk en datter, og diskusjonen om hvilket etternavn barnet skulle ha, dukket opp. Ann Tove foreslo da at familien kunne gjøre alvor av planene og bytte etternavn nå. Ann Tove følte i likhet med Johnny liten tilhørighet til etternavnet hun hadde (se punkt 12.2.2.2). Riktignok hadde foreldrene og søsknene samme etternavn (et av de mest frekvente *-sen*-navnene i Norge), men dette etternavnet hadde faren fått etter sin far som han ikke hadde hatt noe forhold til. Foreldrene hans hadde forskjellige etternavn. De var aldri gift, men likevel fikk Ann Toves far etternavn etter sin far.¹²⁸ Ann Tove har aldri truffet sin biologiske bestefar, men har alltid hatt et svært nært forhold til bestemora. Av den grunn følte hun det var naturlig å ta hennes etternavn. Det var altså først da broren fikk barn og spørsmålet om hva barnet skulle hete til etternavn, at familien gikk til det skritt å skifte etternavn.

Som nevnt i punkt 12.2.2.2, var det også for Johnny spørsmålet om hvilket etternavn barna skulle få, som fikk han til å tenke over forholdet til sitt eget etternavn. Han reflekterte en del omkring hvilken tilhørighet han hadde til etternavnet sitt. Etternavnet han hadde, var fra den

---

¹²⁷ Flere av informantene mine mente at to *-sen*-navn etter hverandre ikke passet, jf. punkt 12.1.4. Per nevnte imidlertid ikke noe om dette.

¹²⁸ Ann Toves far ble født kort tid etter at navneloven av 1923 trådte i kraft. Etter navneloven av 1923 fikk barnet farens etternavn dersom foreldrene var gift. Ble barnet født utenfor ekteskap, kunne en velge om barnet skulle ha moras eller farens etternavn (Austbø 1986:12).

biologiske faren hans som han ikke hadde hatt noen kontakt med. Det føltes ikke riktig for han å føre navnet videre til neste generasjon. Siden han ønsket at hele familien skulle hete det samme, kjentes det naturlig for han å ta konas etternavn. Det var altså spørsmålet om hva barna skulle hete som fikk i gang tankeprosessen, og som endte med at Johnny valgte å endre etternavn.

12.2.5 Ønske om å føre et etternavn videre

For Knut var hovedårsaken til navneendringen at han ønsket å føre et gammelt etternavn videre i slekta. Han ble adoptert da han var barn. Først da adoptivforeldrene og adoptiv-søsknene hans var døde, tok han kontakt med sin biologiske familie. Hans biologiske foreldre var også døde, og kun en av søstrene var i live. Knut har fått et svært godt forhold til sin søster. Samtlige av hans biologiske søsken var barnløse, og dermed ville det sjeldne gårdsnavnet dø ut fra den delen av slekta.

Knut tok i første omgang navnet som mellomnavn, men han ønsket at barna hans skulle kunne benytte seg av navnet (jf. punkt 12.2.4). Det lot seg ikke gjøre ettersom Knut bare hadde navnet som mellomnavn. Knut snakket med kona og barna, og de ble enige om at Knut skulle skifte etternavn. Else fikk til sin forskrekkelse også nytt navn uten at hun var klar over at hun hadde søkt om det. Hun trodde underskriften hennes kun gjaldt at hun godtok at mannen endret navn. I ettertid synes hun det er greit å hete det samme som mannen. Likevel valgte hun etter navneendringen å ta pikenavnet som mellomnavn, for i alle fall å ha et navn som hun hadde et forhold til. Også de av barna deres som ikke er gift, har tatt det navnet som var i ferd med å dø ut, som etternavn. Takket være Knut er etternavnet dermed blitt ført videre til neste generasjon.

Også for Gro Cecilie var det av betydning at navnet var i ferd med å dø ut fra slekta. Riktignok fins det andre folk i Norge med samme navn, men det var viktig for henne at navnet ville føres videre nettopp i denne grenen av slekta. Gro Cecilie ser selv paradokset i at de fikk to døtre, så sjansen for at navnet vil overleve mener hun likevel er relativt liten. Jeg vil her påpeke at prognosene ikke er så dystre som Gro Cecilie vil ha det til. Om det er vanlig å ta mannens etternavn når Gro Cecilies døtre blir voksne, er vanskelig å spå. Av de som gifter

seg i dag, er det i alle fall ikke uvanlig at kvinnen beholder pikenavnet sitt. Undersøkelsen til Fjellhaug (1998:96) viser at det i 1995 var 67,6 % som tok ektemannens etternavn. De kvinnene som beholdt pikenavnet, var de som syntes valget var enklest og som angret minst på valget (loc.cit.). I forslag til ny navnelov foreslår dessuten arbeidsgruppa at ektepar skal kunne ha begge etternavn som et dobbelt etternavn med bindestrek (NOU 2001:96). Det gjenstår å se om dette forslaget blir en realitet. Uansett er det etter min mening stor sjanse for at Gro Cecilies døtre vil beholde pikenavnet sitt ved et eventuelt giftermål.

Lars gjorde om sitt tidligere mellomnavn og etternavn til et dobbelt etternavn med bindestrek. Årsaken til dette er at Lars ønsket at hans framtidige kone og eventuelle barn kan bruke begge navnene i denne rekkefølgen. Etter dagens lov gis det nemlig ikke bevilling til å ta ektefelles mellomnavn som eget mellomnavn (Austbø 1986:112). Barn kan heller ikke få en av foreldrenes mellomnavn uten videre. Justisdepartementet gir imidlertid bevilling når navnet har vært brukt som mellomnavn i de to nærmest foregående generasjoner, dvs. foreldrene og besteforeldrene til den som skal ha navnet. Også når navnet er en av besteforeldrenes etternavn som ugift, kan en ta navnet som mellomnavn (JD-rundskriv 1991:45). I et nytt rundskriv i 1999 er Justisdepartementet kommet fram til at praksisen om hvilke mellomnavn som kan tas, har vært for streng. Det holder fra nå av at mellomnavnet har vært brukt av en av foreldrene. Dersom navnet er en av oldeforeldrenes etternavn som ugift, vil også bevilling gis (JD-rundskriv 1999:6). Her kan jeg ta mitt eget navn som eksempel. Mellomnavnet og etternavnet mitt, *Sand Bakken*, er begge fra min far. Det var mine besteforeldre som tok *Sand* i bruk som mellomnavn. De var godt voksne da de begynte å skrive *Sand Bakken*. Farfaren min fikk mellomnavnet *Sand* offisielt, men han søkte trolig aldri om å få bruke navnet. Farmor het kun *Bakken* i offisielle papirer. Faren min tok navnet *Sand* som mellomnavn først da han giftet seg i 1969. Vi barna fikk lov til å hete *Sand Bakken*, mens mora mi ikke fikk ta fars mellomnavn som mellomnavn. Hun heter offisielt kun *Bakken*, men bruker *Sand Bakken* som resten av familien. I vår familie har altså mora mi offisielt et annet navn enn oss andre fordi hun ikke får lov å hete *Sand* som mellomnavn.

Lars ønsker at både hans framtidige kone og barn skal ha muligheten til å ta hans navn. Siden det ikke lar seg gjøre etter dagens lov, valgte han å endre navn til et dobbelt etternavn med bindestrek. I forslag til ny navnelov stiller arbeidsgruppa seg positiv til at ektefeller skal kunne ha felles mellomnavn (NOU 2001:109). Arbeidsgruppa foreslår at de navnene som kan tas som etternavn, også skal kunne tas som mellomnavn (loc.cit.). Bindestreksnavn er egentlig

ikke tillatt, og jeg stiller meg undrende til at navneendringen ble godkjent av fylkesmannen, noe jeg kommer nærmere inn på i punkt 13.4.

12.2.6 Endring av etternavn som middel til “familiedistansering”

Ved å bytte etternavn kan en vise omverdenen at en ønsker å ta avstand fra familien. Forfatteren Ari Behn, bedre kjent som kongens kommende svigersønn, skiftet ifølge avisa Verdens Gang 14.12.2001 etternavn i 1998. Ari hadde fram til da båret farens etternavn, *Bjørshol*, men valgte i stedet å ta navnet *Behn* (som for øvrig hans mor også heter). Journalisten i VG hevder Ari skiftet etternavn fordi han på den tida hadde et anstrengt forhold til sin far.

Det er tydeligvis en allmenn oppfatning at en årsak til at folk velger å skifte etternavn, kan være at en ønsker å distansere seg fra noen. Sigrid mente at etternavnet knytter en til noen personer, som regel til den nærmeste familien. Hun resonnererte seg fram til at dersom en ønsker å fjerne seg fra noen, så kan en etternavnsendring være en måte å gjøre dette på. Jeg regnet med at enkelte av informantene mine hadde skiftet etternavn nettopp i et forsøk på å oppnå “familiedistansering”, men til min overraskelse viste det seg at ingen av informantene hadde dette som motiv for navneendringen. Jeg antar at de fleste velger å holde et slikt motiv skjult. Dersom årsaken til en navneendring er behov for å distansere seg fra noen, regner jeg med at dette er såpass sensitivt for den det gjelder at vedkommende ikke ville ha stilt opp til intervju.

Faktisk påpekte noen av informantene at uvennskap eller fiendtlighet i familien *ikke* var årsaken til deres navneendring. Som Silje sa det: “For min del er det ikke fordi jeg har vært i stor krangel med familien og derfor har skiftet navn. Men det vil jo sikkert være noen som har det. Jeg vet ikke hvor seriøs den krangelen skulle ha vært.”

Liv-Marits eldste sønn endret etternavn da han var i puberteten. Navneendringen var ifølge Liv-Marit et slags opprør mot henne. Ved fødselen fikk han hennes etternavn, men valgte i puberteten å ta farens etternavn i stedet. Liv-Marit ser på navneendringen som et “innfall”. Da han ble eldre, angret han på navnebyttet. Sønnen søkte derfor om å ta tilbake sitt tidligere

etternavn, og i samme omgang søkte han om å få navnet med skrivemåten *-zen*. Denne skrivemåten som familien i en årrekke hadde forsøkt å få tillatelse til å bruke, ble til familiens forbauselse og glede nå endelig godkjent (mer om dette i punkt 12.1.3 og 13.4).

Knut opplevde at en del i adoptivfamilien reagerte negativt på at han, kona og barna deres skiftet etternavn. Han hadde tidligere hatt etternavnet til adoptivforeldrene. Mange slektninger forstod ikke hvorfor han gikk til det skritt å bytte navn. Etternavnsendringen ble sett på som et tegn på at adoptivfamilien ikke var bra nok, og mange tenkte sitt om at Knut ønsket å ta avstand til adoptivfamilien. Knut understreket at dersom hans adoptivforeldre hadde vært i live, ville han aldri ha byttet etternavn. Han var redd han ville ha såret dem kraftig, selv om adoptivforeldrene alltid hadde oppmuntret han til å ta kontakt med sine biologiske foreldre.

Også Johnnys adoptivfar hadde store vansker med å akseptere at adoptivsønnen skiftet etternavn. Selv om Johnny ofte hadde fortalt adoptivfaren at han hadde vært og fortsatt var en fantastisk far, trodde Johnny at faren tolket navneendringen som uttrykk nettopp for manglende kjærlighet eller for at Johnny ønsket å distansere seg fra han.

Ingen av mine informanter oppga altså ønske om å distansere seg fra noen som årsak til navneendringen. Tvert imot var det som sagt enkelte som gjorde meg oppmerksom på at dette overhodet ikke var grunnen til at de hadde skiftet etternavn. Både Knut og Johnny var blitt misforstått av sine omgivelser. Begges adoptivfamilier tolket navneendringene som at de ville distansere seg fra dem, noe som ikke var tilfellet.

12.2.7 Praktiske årsaker til navneendring

Flere av dem jeg har intervjuet, nevner postforveksling som en av grunnene til at de skiftet etternavn. I en artikkel i Nordlys 20.10.2000 gikk postbudene på Storslett ut med en bønn til innbyggerne om å skrive fullstendig adresse. Mange nøyer seg med navnet og adressen 9151 Storslett. Flere i kommunen har samme fornavn og etternavn, og postbudene må se på avsenderen for å finne ut hvem brevet skal til. Av artikkelen går det fram at enkelte velger å skifte etternavn slik at postanvisninger og kjærlighetsbrev ikke skal havne hos feil person,

men ifølge postbudene er det unødvendig å bytte navn. Hadde folk brukt tydelige mellomadresser, ville posten kommet fram. Silje hadde tidligere et svært alminnelig *-sen*-navn, og hun opplevde flere ganger at hun fikk andres post. Verst var det da hun bodde på et studenthjem der en på samme gang hadde samme etternavn og i tillegg et fornavn som lett kunne forveksles med hennes.

Postrot var også den opprinnelige årsaken til at Liv-Marits familie begynte å skrive etternavnet sitt med *-zen* i stedet for *-sen*. Selv om familien bodde i en liten bygd der det kun var en familie til med samme etternavn, opplevde de at barnetrygden havnet hos den andre familien. Liv-Marits familie innså at noe måtte gjøres, og de valgte å skrive etternavnet litt annerledes. Etter at familien begynte å skrive etternavnet sitt med <z>, ble det slutt på forvekslingene. I mine øyne er det liten forskjell på <s> og <z>, men endring av skrivemåten løste i alle fall problemet for familien. Liv-Marit skriver dessuten alltid selv z-en med en krøll, så den skiller seg sterkt fra bokstaven <s> i håndskrift (for øvrig nevnt i 12.1.3).

Ola endret sitt doble etternavn uten bindestrek til dobbelt etternavn med bindestrek. Navneendringen var kun av praktiske årsaker. Bindestreken viser tydeligere at begge navnene tilhører personens etternavn. Ola var lei av å lete etter navnet sitt under to bokstaver. Vedkommende reiser mye i jobben, og det tok alltid lang tid å finne navnet i dataregistre hos flyselskaper og hotell. Etter navneendringen synes han det er blitt litt bedre, men fortsatt er han ikke kvitt problemet. Flyselskapenes billettsystemer aksepterer nemlig ikke bindestrek, og derfor må han fortsatt lete under to navn ved henting av billetter. Selv om det er relativt få personer som har dobbelt etternavn, synes jeg det er merkelig at dataprogrammet ikke godtar navn av denne typen.

Knut opplevde at to andre med identisk navn (likt fornavn og etternavn) var bosatt i samme del av byen. Han fikk ofte telefon fra folk som var usikre på hvilken Knut Gundersen de snakket med. Dette opplevde han som plagsomt. Også Per Ronny hadde tidligere et svært alminnelig etternavn og ble stadig vekk forvekslet med andre.

Navn har distinktiv funksjon. Ulempen ved å ha et alminnelig navn er at man lett kan bli forvekslet med andre. Et mer sjeldent navn kan gjøre livet enklere. For Liv-Marits familie var postrot alene årsaken til navneendringen. Også Olas navneendring skyldtes ene og alene praktiske grunner. For Silje, Knut og Per Ronny telte det positivt at det nye navnet var relativt

sjeldent og dermed bidro til mindre forveksling, men det var på ingen måte avgjørende for at de valgte å bytte etternavn.

12.3 Oppsummering

Og så begynte jeg uten noen som helst slags overgang å spekulere på hvorfor i all verden noen kunne ønske å forandre et etternavn som de hadde hatt hele livet (Faldbakken 2000:76).

Som jeg har vist i kapittel 12, kan det være mange forskjellige grunner til at folk velger å bytte etternavn eller endrer navnets skrivemåte. Så å si alle oppgir røtter og tilhørighet som svært viktig. Det var ingen av mine informanter som hadde vurdert å konstruere sitt eget navn eller ta et navn fra den frigitte lista. De fleste navneendringene i Svaneviks (1989:192) materiale gjaldt som blant mine informanter, endring til et navn som melderer hadde en familiemessig tilknytning til. Svanevik (1991b:205) konkluderer sine studier med at slektstilknytning og familieforhold er det viktigste, mens navnets utseende og lydlige forhold spiller en underordnet rolle.

Mitt inntrykk etter intervjuundersøkelsen er at det gjerne er ytre faktorer som setter hele prosessen i gang. Mange har lenge tenkt på å skifte etternavn, men de venter med å bytte navn til de havner i en situasjon der det kjennes naturlig å gjøre det. Noen av informantene gjorde f.eks. først alvor av planene da de giftet seg. Det er et fåtall som oppgir språklige faktorer som hovedårsaken til at de endret navn, men for mange viste det seg at type navn og estetikk også var av betydning. Blant mine informanter skyldes navneendringen som oftest en kombinasjon av språklige og utenomspråklige faktorer, men det er som sagt ofte ytre omstendigheter informantene selv oppgir som den viktigste grunnen til at de valgte å endre etternavn.

13. Annet som kom fram av intervjuundersøkelsen

I navnesamtalene kom det fram mye informasjon. Vi snakket ikke bare om selve navneendringen. I mange av intervjuene kom vi inn på andre aspekt ved en navneendring. I kapittel 12 har jeg tatt for meg språklige og ikke-språklige grunner til å endre etternavn. I dette kapitlet vil jeg ta for meg en del annet som kom fram i intervjuene, og dette angår ikke direkte distinksjonen språklige og ikke-språklige årsaker til navneendring. I punkt 13.4 og 13.5 ser jeg på noen navneavgjørelser tatt av offentlige myndigheter som jeg mener kan trenge en kommentar.

13.1 Navn vekker følelser

Etter intervjuundersøkelsen sitter jeg igjen med en følelse av at navn og navneendringer vekker sterke følelser hos mange mennesker. Johnny var sjokkert over hvor dårlig adoptivfaren, og også mora hans, taklet at han tok kona sitt etternavn. For han hadde etternavnet hans aldri hatt noen spesiell betydning. Johnny hadde hatt sin biologiske fars etternavn, en person han knapt visste hvem var. Mora og adoptivfaren reagerte voldsomt da Johnny skiftet etternavn. De forstod godt at han ville kvitte seg med etternavnet til den biologiske faren, men de ønsket sterkt at han skulle ta adoptivfarens etternavn. Foreldrene hadde bl.a. sagt: "Men du er jo vår sønn!", og dertil hadde sønnen svart at det var han da ennå. At han tok konas etternavn, hadde ingenting med hans forhold til foreldrene å gjøre. Han har fortsatt svært vanskelig for å forstå hvorfor foreldrene reagerte som de gjorde. Som et kompromiss valgte han som tidligere nevnt, kort tid etter navneendringen å ta adoptivfarens etternavn som mellomnavn.

Svigerfaren til May-Helen reagerte kraftig på at hun tok tilbake pikenavnet. Han pratet ikke med henne på flere måneder. May-Helen tror svigerfaren fryktet at også barnebarna ville bytte etternavn, slik at svigerfarens etternavn dermed ikke vil bli ført videre til neste generasjon. Mannen til May-Helen taklet heller ikke at kona valgte å ta tilbake det navnet hun hadde før de giftet seg. Hun ble aldri fortrolig med mannens etternavn og ønsket derfor sterkt å ta tilbake sitt tidligere navn. Navneendringen hadde derimot ingenting med forholdet til mannen å gjøre. Årsaken var rett og slett at navnet var så nært knyttet til identiteten hennes. For

mannen symboliserte navnebyttet noe annet. May-Helen sa at da hun skiftet tilbake til pikenavnet for andre gang,¹²⁹ tolket ektefellen det som at en skilsmisse var nært forestående. Navn kan altså ha ulik symbolverdi for folk, og navneendringer kan vekke sterke følelser.

13.2 Ulemper ved å ha et sjeldent etternavn

Til nå i oppgaven har jeg stort sett argumentert for hvor positivt det er å ha et sjeldent etternavn. Også mine informanter er i hovedsak positivt innstilt til sjeldne etternavn. Enkelte har imidlertid fått erfare at også sjeldne etternavn har sine ulemper. Elida Margaret hadde ikke tenkt på ulempene ved å ha et sjeldent etternavn før hun skiftet til et slikt etternavn. Hun synes det kan være slitsomt at så mange spør hvor navnet kommer fra. De som vet at hun er sammen med en afrikaner, tror hun er gift og har tatt hans etternavn. Elida Margaret ser ikke bort fra at hun kommer til å svare bekreftende på dette for å slippe å forklare. Elida Margaret ønsket opprinnelig at etternavnet skulle skrives på en slik måte at nordmenn enkelt ville uttale og skrive det riktig. Fylkesmannen avsto imidlertid søknaden. Begrunnelsen for avslaget var at navnet lignet for mye på et eksisterende navn (en fetter av Elida Margarets samboer bor i Norge og har samme etternavn som henne). I og med at etternavnet for nordmenn ikke uttales slik som det skrives, vil de ha vansker både med å uttale og skrive Elida Margarets etternavn riktig. Hun opplever det som slitsomt, men dette er da også det eneste negative ved det nye navnet.

Én av mine informanter med et enkelt etternavn på *-sen* (som *Hassesen*), må til sin egen forundring stadig vekke bokstaverer navnet. På hjemplassen er det ingen som spør hvordan navnet staves, men med en gang hun kommer utenfor kommunegrensene, er det ofte nødvendig. Dette synes hun er litt kjedelig, men samtidig har hun erfart at folk gjerne husker navnet hennes i ettertid.

Liv-Marits familie har kjempet for at det offentlige skal godkjenne ønsket skrivemåte av navnet deres. Hun synes ikke det er slitsomt alltid å måtte poengtere at navnet skrives med <z> og ikke <s>, som jo er det vanlige (se også punkt 12.1.3).

---

¹²⁹ Noen år etter bryllupet tok May-Helen tilbake pikenavnet. Mannen taklet dette så dårlig at May-Helen ikke så noen annen utvei enn å skifte til mannens etternavn igjen. Flere år senere tok May-Helen tilbake pikenavnet selv om mannen ikke likte det.

Jeg må selv alltid forklare at *Sand Bakken* skrives i to ord, uten bindestrek og med stor <B> i Bakken. Det er kun i Flekkefjord, der navnet er kjent, at jeg kan si navnet uten å måtte forklare skrivemåten. Egentlig synes jeg det er litt merkelig at navnet mitt er så vanskelig å stave rett for folk flest. I navnet *Sand Bakken* uttales hvert navn med selvstendig trykk, mens varianten *Sandbakken* uttales med tonem 2. Siden mange nordlendinger har vansker med å skille mellom tonem 1 og 2, kan det være en mulig årsak til at navnet mitt konsekvent staves feil her i nord. Men også i Oslo skriver folk navnet mitt i ett ord. I Oslo-området er *Sandbakken* et vanlig gårdsnavn, så kanskje det er grunnen til feilstavingen. Jeg har inntrykk av at sjeldne navnekombinasjoner generelt skaper problemer. I mitt tilfelle er hvert navn for seg frekvente etternavn, men det er bare min slekt som har denne kombinasjonen. Jeg synes det kan være slitsomt i blant å alltid måtte forklare skrivemåten. Derfor hender det at jeg i enkelte sammenhenger av praktiske grunner oppgir at jeg heter *Trine Bakken*.

Så kanskje er det like greit å ha et enkelt etternavn som ingen har problemer med å stave riktig? I en artikkel i Berlingske Tidende 29.09.1985 skriver Lone Diana Jørgensen om hvordan hun misunner andre som har sjeldne etternavn. Det er aldri noen som spør henne hvordan *Jørgensen* staves. Men etter at hun begynte å bruke også sitt andre fornavn, *Diana*, fikk hun brev der det på konvolutten stod feil navn som “Liane”¹³⁰ og “Jane”. Artikkelen avsluttes med følgende erkjennelse:

Hvor er det dog irriterende, at folk ikke kan stave ens navn riktig. Man bliver temmelig frustreret og kan næsten ikke finde sig selv. Jeg er sandelig glad for, at efternavnet “bare” er Jørgensen. Det ved ethvert barn i Danmark, hvordan man udtaler og staver korrekt: J-ø-r-g-e-n-s-e-n. Slet og ret.

13.3 Papirarbeidet

En annen ulempe ved å endre etternavn, er alt papirarbeidet som følger med. Man må bytte pass, bankkort og andre identifikasjonskort. May-Helen nevnte at hun ennå ikke har meldt fra til alle instanser om navneendringen. Hun har fortsatt en bankkonto der hun må huske på å undertegne med sitt tidligere etternavn.

---

¹³⁰ *Liane* er et svært sjeldent kvinnenavn i Norge.

Asta synes det er svært tungvint å skifte etternavn nettopp av denne grunn:

Ja, du skal skifte pass. Du skal skifte alt. Du står i offentlige papirer, og det går nærmest fra legekontor til alt. Så kommer du til en avdeling på sykehuset der du har vært for 10 år siden, og så står du plutselig med det andre navnet. Så du må hele tida holde på med de to navnene, uansett om det er 10-15 år siden. Derfor så vil jeg bare ha ett navn i dag.

Asta har tidligere skiftet etternavn to ganger (da hun giftet seg første gang, ved skilsmissen tok hun pikenavnet sitt som mellomnavn, og senere tok hun pikenavnet sitt tilbake som etternavn). Hun er nå gift på nytt, men av praktiske grunner har hun bestemt seg for ikke å ta ektefellens etternavn.

Både Rita og Ann Tove syntes papirarbeidet gikk lettere enn de på forhånd hadde forestilt seg. Som Rita sa: “Det er en del papirer som skal fylles ut. Det er vel kanskje det de fleste kvier seg for. Det er en del jobb med det. Det er som å flytte på seg. Det er å gjøre de adresseforandringene, så er den saken grei.”

Enkelte sammenligner det å skifte etternavn med å flytte. Det er bare en overgangsperiode og så vet alle hvor du bor, mens andre synes det medfølger mye arbeid i form av at man må sørge for å endre navn i alle slags registre. Flertallet av informantene mine synes det har gått greit (spesielt de som har skiftet navn for første gang), mens andre (som f.eks. Asta), bruker dette som argument for at de ikke orker å skifte etternavn flere ganger.

13.4 Enklere å skifte etternavn i dag?

Noen av dem jeg har vært i kontakt med, har i en årrekke forsøkt å endre etternavn uten å lykkes. Liv-Marits familie søkte første gang for om lag 40 år siden om å skifte endelse fra *-sen* til *-zen*. Også etter den tid har de søkt uten å få godkjent den ønskede navneendringen. Først i år 2000 ble skrivemåten akseptert av fylkesmannen. Praktiseringen av norsk navnerett er opp gjennom tidene blitt justert av rundskriv og vedtak fra Justisdepartementet, dommer og enkeltavgjørelser hos Sivilombudsmannen (Utne 1999:31). Enkeltvedtak danner mønster, og jeg mener det må være et slikt enkeltvedtak i Justisdepartementet som ligger bak godkjenningen av skrivemåten i dette tilfellet. I 1998 godkjente nemlig Justisdepartementet etternavnet *Montzen*. Godkjenningen ble gitt med utgangspunkt i navnelovens § 6 nr 1 der det står at det ikke bør gis løyve til navn med utenlandsk klang eller skrivemåte:

Som hovedregel har det vært anført at navn som blant annet inneholder w, x og z derfor bør unngås. Siden navneloven ble vedtatt har det imidlertid skjedd en utvikling som innebærer at disse bokstavene ikke i seg selv fremstår som fremmedartede i norske navn. Det er derfor ikke uvanlig at bokstavene w, x og z brukes i norske navn. Vi viser i denne sammenheng til navn som f.eks. Bentzen, Pentzen m.v.¹³¹

Etter denne avgjørelsen er det rett og rimelig at andre tilsvarende norske navn, deriblant etternavnet til Liv-Marit, også godkjennes. Godkjenningen av skrivemåten *Montzen* i 1998 skaper presedens for lignende saker. Dersom ikke sterke grunner taler for forskjellsbehandling, vil senere lignende saker bli behandlet som denne avgjørelsen (av hensyn til likhetsprinsippet).

Også foreldrene til Lars forsøkte på 1960-tallet å endre etternavnet. De ønsket som sønnen å få både mellomnavnet og etternavnet som etternavn med en bindestrek imellom (*som Eek-Larsen* der *Eek* tidligere hadde vært mellomnavnet og *Larsen* etternavnet), men navnesøknaden ble ikke tatt til følge. Da sønnen søkte om samme type endring 30 år senere, fikk han derimot innvilget navneendringen uten problemer. Som jeg var inne på i punkt 6.1.3, har departementet vært svært restriktiv til å gi bevilling til doble etternavn (NOU 2001:33): “Bevilling gis bare på grunn av lang tids bruk av navnet som dobbelt slektsnavn, og søker må vanligvis ha brukt navnet som dobbelt slektsnavn i minst ca. 30 år. Begge navnene må ha vært brukt som slektsnavn, ikke mellomnavn og slektsnavn.” Jeg stiller meg undrende til at Lars fikk omgjort sitt tidligere mellomnavn og etternavn til et dobbelt etternavn. Vedtaket vitner om at praksisen ikke er så streng som jeg har fått inntrykk av. Mye tyder dessuten på at det vil bli enklere i framtida å ta et dobbelt etternavn om en ønsker det. Arbeidsgruppa foreslår, som jeg tidligere har vært inne på, at det skal åpnes for en alminnelig adgang til å ta doble etternavn (men vel å merke med bindestrek).

Årsaken til at disse navneendringene blant mine informanter ble innvilget på slutten på 1990-tallet og ikke tidligere, kan både skyldes at navneloven er blitt mer liberal og ulik tolking av regelverket av de som håndhever loven. Det har foregått en liberalisering av navneloven i 1990-åra (Utne 1999:32). Denne liberaliseringen “[...] har særleg omfatta godkjenning av framande namneformer og innpassing av utanlandsk etternamnbruk i norsk slektsnamnsystem [...]” (loc.cit.).

---

¹³¹ Sitatet er hentet fra Utne (1999:34). Vedtaket ble gjort 16.3.1998 og er sak 97/12455.

13.5 Ulik saksbehandling fra sted til sted

Ved desentralisert behandling av navnesaker er det en fare for at saker blir behandlet forskjellig fra sted til sted. Per Ronny fikk avslag da han søkte fylkesmannen i Troms om å ta et nylaget etternavn av gårdsnavntypen. Dersom en ønsker å endre etternavn til et navn en har laget selv, blir saken behandlet av fylkesmannen. Fylkesmannen i Troms behandler få slike saker årlig. I 1999 var det 8 saker som gjaldt nylagede etternavn. Det nylagede navnet skal være forskjellig fra alle eksisterende navn både når det gjelder skrivemåte og uttale. Det kan være svært vanskelig å avgjøre, og det går mye på skjønn.¹³² Etter avslaget søkte Per Ronnys bror fylkesmannen i Vest-Agder om nøyaktig den samme navneendringen, og her var det en enkel prosedyre. Broren fikk endre etternavnet. Når først én i familien fikk innvilget navneendring, var det enkelt for de andre familiemedlemmene å skifte etternavn. Fylkesmannen i Troms måtte resignere etter vedtaket som var fattet i Agder.

Guro Reisæter (2001:168) nevner to eksempler på forskjellsbehandling av fornavn. I Sørreisa ble en liten jente med norsk mor og etiopisk far i 1997 nektet fornavnet *Nasra*. Året før hadde et somalisk par gitt dette navnet til sin datter uten at folkeregisteret i Tromsø protesterte. Saken ble klaget inn for fylkesmannen, og foreldrene til *Nasra* fikk medhold (op.cit.:161). Også en tyrkisk familie i Moss ble nektet å gi dattera det tyrkiske navnet *Gamsegül* trass i at navnet var blitt godkjent andre steder i Norge (op.cit.:77). Saken var oppe i retten og verserte i media, og som følge av dette gjorde departementet senere retrett og godkjente dette navnet (loc.cit.).

Per Ronny fikk altså ikke bevilget navneendring hos fylkesmannen i Troms, mens broren ikke hadde noen vansker med å skifte etternavn hos fylkesmannen i Agder. Navnesakene om kvinnenavnene *Nasra* og *Gamsegül* vitner også om ulik praksis. Selv om folkeregistrene og fylkesmennene har samme lover og regler å forholde seg til, er det tydelig at regelverket tolkes forskjellig fra sted til sted. Den økte desentraliserte behandlingen av navnesaker etter 1983 har kanskje bidratt til større forskjellsbehandling.

Mange personer vil trolig gi opp etter å ha fått et avslag. Ressurssterke personer som får et avslag og anker, vil kunne få bevilling fra en høyere instans. Det virker som det er noe tilfeldig hvilke navn og navneendringer som blir godkjent. Faktisk kan det virke som det er avhengig av hvor en bor i landet, om en navneendring blir bevilget eller ei, og slik bør det ikke være.

---

¹³² Informasjonen fikk jeg høsten 2000 av Ann Jorunn Vik (ansatt hos fylkesmannen i Troms).

14. Sammendrag

Formålet med denne undersøkelsen har vært å få større kunnskap om etternavnsendringer i Nord-Norge. Jeg var ute etter å finne mønstre og tendenser i endringene som blir gjort, og det var dermed nødvendig å foreta en kvantitativ undersøkelse. Jeg begrenset meg til navneendringer foretatt i tidsrommet 1996-2000, og personene i materialet måtte være bosatt i Nord-Norge. Videre satte jeg som krav at personene var over 18 år, og at navneendringen skulle være foretatt av andre grunner enn giftermål. Materialet som ble brukt til den kvantitative undersøkelsen, bestod av 3827 etternavn. Av disse gjaldt 3155 bytte av etternavn, mens 672 var justeringer av skrivemåten.

For å finne ut hvorfor personer skifter etternavn valgte jeg å foreta en kvalitativ undersøkelse. 21 informanter stilte opp til intervju eller ga meg informasjon på annen måte. Av praktiske grunner var så å si alle informantene bosatt i Tromsø. Utvelgelsen av informantene skjedde på grunnlag av kjønn, alder og type navneendring. I den kvantitative undersøkelsen så jeg bort fra personer som skiftet etternavn på grunn av ekteskapsinngåelse, mens jeg i intervjuundersøkelsen også inkluderte personer som hadde byttet etternavn i forbindelse med giftermål.

Hva har så undersøkelsen vist? I kapittel 1 satte jeg fram noen hypoteser, og jeg vil i dette sammendraget sammenligne disse hypotesene med de resultatene jeg har kommet fram til i kapitlene 6-13.

Jeg vil først ta for meg hypotesene relatert til den kvantitative undersøkelsen. Punktene nedenfor korresponderer for øvrig med rekkefølgen av hypotesene slik de ble presentert i punkt 1.2.

- 1. Folk bytter fra vanlige etternavn til mer sjeldne etternavn. Flest "flykter" fra de mest frekvente -sen-navnene og tar et sjeldnere etternavn, i første rekke et gårdsnavn eller et sjeldent -sen-navn.*

Den kvantitative undersøkelsen min bekrefter hypotesen om at folk skifter fra frekvente til sjeldne etternavn. Det er -sen-navnene som opplever den største nedgangen, mens gårdsnavn

øker mest (jf. tabell 1). *-sen*-navn opplever en nedgang på hele 30,4 prosentpoeng, fra 58,9 % til 28,5 %. Det innebærer altså at *-sen*-navn mer enn halveres. Ikke uventet er det de mest frekvente *-sen*-navnene som går tilbake. Navn som *Hansen, Johansen, Olsen, Pedersen* og *Pettersen* har en kraftig tilbakegang (se figur 5).

Gårdsnavn øker totalt sett fra 26,8 % til 48,7 %, en økning på 21,9 prosentpoeng, dvs. nesten en dobling (jf. tabell 1). Den store framgangen gårdsnavn opplever, innebærer at gårdsnavn er den største navnekategorien etter navnebytte. De fleste som bytter fra et *-sen*-navn, tar et gårdsnavn i stedet. Hele 52,8 % av de som tidligere hadde et *-sen*-navn, velger å skifte til et gårdsnavn (se tabell 3).

Sjeldne *-sen*-navn opplever imidlertid ikke en så stor økning som jeg hadde forventet. Av de som bytter fra et *-sen*-navn til et annet *-sen*-navn, opplever de høyfrekvente *-sen*-navnene en nedgang på 11,5 prosentpoeng (se tabell 5). Jeg regnet med å finne en klar tendens til at folk skifter fra høyfrekvente *-sen*-navn til mer sjeldne *-sen*-navn. Materialet mitt gir imidlertid ikke noe klart mønster, og jeg kan ikke konkludere med at folk gjør dette.

2. *Antall personer med doble etternavn øker.*

Det er flere med doble etternavn etter navnebytte. Faktisk er det snakk om en fordobling. Før navneendring er det 10 som har et dobbelt etternavn, mens det etter navneendring er 23 med et slikt etternavn. Alle som skifter fra et dobbelt etternavn, tar et enkelt etternavn og da i første rekke *-sen*-navn (4 personer) eller gårdsnavn (3 personer). De som bytter til et dobbelt etternavn, hadde hovedsakelig gårdsnavn (15 personer) og *-sen*-navn (7 personer). Det er svært få som har et dobbelt etternavn i materialet mitt, så en skal være forsiktig med å trekke slutninger. Likevel vil jeg påstå at en økning fra 0,3 til 0,7 % (altså mer enn en fordobling) som i dette tilfellet (jf. tabell 1), vitner om at navn av denne typen er populære.

3. *Det er flere med konstruerte etternavn etter navnebytte.*

Konstruerte etternavn øker med 1,8 prosentpoeng (fra 1,4 % til 3,2 %), mens nykonstruerte etternavn opplever en økning på 1,5 prosentpoeng (fra 0,5 % til 2,0 %) (jf. tabell 1).

Konstruerte etternavn får altså en fordobling, og de nykonstruerte etternavnene en firedobling. Langt de fleste som tar et konstruert etternavn, hadde et *-sen*-navn fra før (se tabell 15 og 16). I forhold til de andre navnekategoriene er konstruerte etternavn en svært liten gruppe. Kanskje er grunnen at folk ønsker et etternavn de har tilhørighet til. Et konstruert etternavn vil ikke vise slektstilknytning og røtter på samme måte som f.eks. et gårdsnavn. Selv om det er relativt få som har konstruerte etternavn, er det interessant at det er såpass mange flere som har det etter navnebytte. Jeg mener økningen blant konstruerte etternavn (både eksisterende og nykonstruerte) kan tyde på at nordlendinger er kreative ved valg av etternavn.

4. Jeg venter å finne at overgangen fra norsk navneskikk til samisk og finsk/kvensk navneskikk er større enn det motsatte.

Det har vist seg at kategoriene samiske og finske/kvenske etternavn er de mest stabile av alle. Begge kategoriene er relativt små (under 50 etternavn), og hver kategori øker med bare ett navn. De fleste som bytter fra samiske etternavn, tar et annet samisk etternavn (29 %) eller et gårdsnavn (29 %) i stedet (se tabell 17a). De som tar et samisk etternavn, har for det meste et *-sen*-navn (40,6 %) eller et annet samisk etternavn (28,1 %) fra før (jf. tabell 17b). Flertallet av de som bytter fra finske/kvenske etternavn, tar et gårdsnavn (41,9 %) eller et *-sen*-navn (32,5 %) (jf. tabell 18a). De fleste som skifter til et finsk/kvensk etternavn, har et *-sen*-navn (47,7 %) eller gårdsnavn (22,7 %) fra før (se tabell 18b). Resultatene underbygger altså ikke min antagelse om at stadig flere vil vise sine røtter, og i den forbindelse tar tilbake samiske og finske/kvenske etternavn som er forsvunnet fra slekta. Muligens er dette noe som skjedde alt på 1970- og 1980-tallet.

5. Folk bytter heller fra utenlandske etternavn til norske etternavn enn omvendt.

Denne hypotesen viser seg ikke å stemme. Til min overraskelse øker andel utenlandske etternavn. Økningen er på 3,9 prosentpoeng, fra 8,9 % til 12,8 % (jf. tabell 1). Det er verdt å merke seg at kategorien ikke bare inneholder svært fremmede etternavn, men også svenske og danske navn og utenlandske navn som kom til Norge alt på 1600-tallet. Slike navn som har eksistert i Norge i lang tid, forbinder kanskje nordmenn ikke lenger med noe "utenlandsk". De ble sett på som fremmede da de kom til Norge, men blir i dag av mange betraktet som norske.

Undersøkelsen min viser at en bytter til et utenlandsk etternavn i langt større grad om en har et slikt etternavn fra før, enn om en har et navn fra en av de andre navnekategoriene. Hele 27,1 % av de med et utenlandsk etternavn byttet til et annet utenlandsk etternavn (jf. tabell 19a). Til sammenligning var det kun 9,0 % av de med gårdsnavn (se tabell 2b) og 12,4 % av de med *-sen*-navn (jf. tabell 3) som skiftet til et utenlandsk etternavn. Så mange som 56,8 % av de som byttet til et utenlandsk etternavn, hadde for øvrig tidligere et *-sen*-navn (se tabell 19b).

6. “Unorsk” skrivemåte foretrekkes framfor “norsk” skrivemåte.

Ved navnebytte viser det seg at skrivemåten er mindre viktig. Både gårdsnavn med “norsk” og “unorsk” skrivemåte øker (med henholdsvis 16,8 og 5,0 prosentpoeng), mens *-sen*-navn uansett skrivemåte synker (jf. tabell 21). *-sen*-navn med “norsk” skrivemåte synker med hele 25,6 prosentpoeng, og *-sen*-navn med “unorsk” skrivemåte synker med 5,8 prosentpoeng. Hva slags type etternavn det er snakk om (gårdsnavn eller *-sen*-navn), har altså større betydning enn hvordan navnet skrives.

Termen *navnejustering* har jeg brukt om endringer som bare omfatter justering av skrivemåten. De fleste som velger å justere skrivemåten av et *-sen*-navn eller gårdsnavn, har en “norsk” skrivemåte av navnet fra før. “Unorske” skrivemåter opplever en kraftig økning. *-sen*-navn med “unorsk” form øker fra 4,4 % til 14,8 %, en økning på 10,4 prosentpoeng, dvs. over tre ganger så mye. “Unorske” gårdsnavn går fram 15,0 prosentpoeng, fra 4,5 % til 19,5 %, dvs. mer enn en firedobling. Tilsvarende opplever “norske” *-sen*-navn en nedgang på 10,6 prosentpoeng, fra 48,1 % til 37,5 %. Gårdsnavn med “norsk” skrivemåte går tilbake 15,0 prosentpoeng, fra 26,2 % til 11,2 %, dvs. mer enn en halvering.

“Unorsk” form foretrekkes klart blant de som justerer skrivemåten av etternavnet. Ved navnebytte er derimot type etternavn av større interesse enn om navnet har “norsk” eller “unorsk” skrivemåte.

7. *Etternavn i ubestemt form foretrekkes framfor bestemt form.*

Som jeg var inne på i punkt 6.5, hevder flere at etternavn i ubestemt form har høyere prestisje enn etternavn i bestemt form. Et navn som *Haug* vil altså ha høyere status enn *Haugen* fordi førstnevnte navnevariant er i ubestemt form. Etternavn i ubestemt form er i stort flertall i mitt materiale både før og etter navnebytte (se tabell 22). Av de med gårdsnavn og konstruerte etternavn har 76,7 % og 94,1 % navnet i ubestemt form etter navnebytte (jf. tabell 22). Før navnebytte er de tilsvarende tallene 75,9 % og 93,3 %. Det er altså ingen merkbar økning av ubestemte former etter endring å snakke om, noe jeg hadde ventet. Jeg har utelukket en god del navn fra analysen fordi navnene manglet en klar distinksjon mellom bestemt og ubestemt form. En må derfor ikke legge for mye i tallene som er nevnt her, men om ikke annet viser de at langt de fleste har et etternavn i ubestemt form.

8. *Ved justering av skrivemåten velges som oftest en sjeldnere skrivemåte.*

Undersøkelsen min viser at det ikke nødvendigvis er slik at folk velger en mer sjelden skrivemåte. En sjelden skrivemåte (dvs. vernet skrivemåte) har ikke “status” fordi skrivemåten er uvanlig. En skrivemåte av et navn kan ha relativ høy frekvens, men likevel bli sett på som et navn med høy “status”. Et eksempel på dette er etternavnet *Wilhelmsen* der skrivemåten *Vilhelmsen* er sjeldnere, men det er nok navnet skrevet med <W> som blir sett på som “finest”.

Av de med *-sen*-navn velger svært mange en mer sjelden skrivemåte (jf. tabell 26). Høyfrekvente skrivemåter av *-sen*-navn (med minst 10 001 navnebærere) opplever en nedgang på hele 49,3 prosentpoeng (fra 61,8 % til 12,5 %). De middels frekvente *-sen*-navnene har en økning på 48,3 prosentpoeng (se tabell 26). Uansett hvor sjeldent eller frekvent *-sen*-navn en har fra før, velger det store flertallet å ta et middels frekvent *-sen*-navn (se tabellene 27-29). Blant de som tidligere hadde et høyfrekvent *-sen*-navn, velger så mange som 83,9 % å ta et middels frekvent *-sen*-navn (jf. tabell 29).

I punkt 7.1.2.1 slo jeg fast at mange justerer skrivemåten fra *-sen* til *-ssen* (f.eks. *Larsen* → *Larssen*), og også endelsen *-zen* er populær (se punkt 7.1.2.2).

Når det gjelder andre aspekt ved navneendringer, hadde jeg stilt opp de følgende hypotesene (9 og 10):

9. Flere kvinner enn menn skifter etternavn.

Det er langt flere kvinner enn menn som skifter etternavn. I materialet mitt er det 74,7 % kvinner og 25,3 % menn som har byttet etternavn (jf. punkt 8.1). Siden de som har byttet etternavn på grunn av ekteskapsinngåelse ikke inngår i mitt materiale, synes jeg det er ganske overraskende at kvinner dominerer så mye blant dem som har byttet etternavn i materialet mitt. Blant de som justerer skrivemåten av navnet, er det faktisk flest menn. 52,8 % er menn og 47,2 % er kvinner. Mens flest kvinner skifter etternavn, er det altså omtrent like mange kvinner som menn som justerer skrivemåten av navn.

10. Det er flere yngre enn eldre som skifter etternavn.

Det er helst yngre personer som skifter etternavn og justerer skrivemåten av navnet, og de i alderen 30-39 år er i flertall (jf. tabell 35). Det er i denne alderen mange gifter seg og etablerer seg, og i den forbindelse er det mange som skifter etternavn. Selv om jeg har utelatt navneendringer som skyldes giftermål i min undersøkelse, er det likevel urealistisk å tro at jeg har klart å luke unna alle navneendringene som skyldes ekteskapsinngåelse. Trolig er det mange som ikke har oppgitt årsaken til folkeregisteret.

For den kvalitative undersøkelsen hadde jeg stilt opp to hypoteser (11 og 12):

11. Navn og identitet er nært knyttet sammen, og det kan innebære at et eventuelt navnebytte kan framstå som problematisk.

Et flertall av informantene mine ga uttrykk for at navnet var en del av identiteten. Det var etternavnet de var født og oppvokst med, som betydde mest. For én av informantene mine som tok ektefellens etternavn da de giftet seg, var pikenavnet så nært knyttet til hennes identitet at hun valgte å ta tilbake dette etternavnet til tross for at hun fortsatt var gift. Enkelte

så imidlertid kun på etternavnet som en merkelapp (i tråd med synet til noen representanter for kognitiv psykologi, se punkt 11.1).

Det var svært individuelt hvordan informantene opplevde navnebyttet. Noen hadde brukt lang tid på å bestemme seg og syntes valget var vanskelig, mens andre ikke forstod at det kunne være problematisk. De som hadde nølt lenge med å skifte navn, forklarte dette først og fremst med at navnet var svært viktig for dem og en del av deres identitet.

Enkelte av informantene mine byttet navn for å finne sin egen identitet. Én informant byttet f.eks. fra et *-sen*-navn til et samisk etternavn, fordi han mente at det nye etternavnet ville vise hans samiske identitet (se punkt 11.3).

12. En navneendring er en kompleks handling.

Intervjuundersøkelsen har vist meg at det kan være mange grunner til at en person skifter etternavn. Mange vil føle det er et vanskelig valg, bl.a. fordi det kan være ulike hensyn å ta. Som jeg har kommentert i punkt 13.1, kan et navneskifte vekke sterke følelser blant andre (som oftest nære familiemedlemmer). For de aller fleste har navnets estetiske sider også noe å si. Type navn spiller som regel en rolle, og undersøkelsen min tyder på at navnets rytme og klang ikke må undervurderes. Selv om navnets klang ikke var den avgjørende grunnen til at noen av informantene mine byttet etternavn, var det flere som påpekte at et velklingende navn telte positivt. Mitt inntrykk etter intervjuundersøkelsen er imidlertid at det gjerne er ytre faktorer (som f.eks. ekteskapsinngåelse og familieførøkelse) som gjør at en person går til det skritt å skifte etternavn.

***

I den kvantitative undersøkelsen gikk jeg i bredden og fant tendenser og mønstre i endringene. Den kvalitative undersøkelsen har gitt meg større kunnskap om hvorfor folk endrer etternavn. Jeg mener de to undersøkelsene jeg har foretatt, supplerer hverandre og samlet gir en god forståelse av etternavnsendringer i Nord-Norge.

15. Tanker om framtida

Når det gjeld personnamn, står ein i dag overfor ein smeltedigel av namnemønster og namneskikkar som ein aldri har hatt før. Ein kan spørja seg korleis det vil gå med dei ulike namnetradisjonane i det nye fleiretniske og stadig meir globaliserte samfunnet. Vil ulike folkegrupper helst halda på sine namneskikkar, t.d. som ein måte å verna om sin etniske identitet, eller vil ein i framtida sjå at ulike språk og ulike tradisjonar meir og meir glir saman som uttrykk for nedbygging av eksisterande kulturgrenser? Står me overfor ein ny situasjon som kan samanliknast med den flaumen av kyrkjelege namn som kom til Norden gjennom kristendomen? Eller vil arabiske, indiske, pakistanske og andre namn vika til fordel for dei tradisjonelt norske og vestlege? Dette vil tida visa (Helleland 2000:9).

Helleland mener at vi går en spennende tid i møte med hensyn til norsk navneskikk. Hvordan den økte innvandringen vil virke inn på norsk navnepraksis, er ikke lett å forutse. Kanskje vil de ulike folkegruppene ta vare på sine navneskikker, men jeg vil anta det er mer sannsynlig at det vil skje en gjensidig påvirkning mellom de ulike navnetradisjonene. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven, tror jeg navn og identitet er så sterkt knyttet sammen at folk flest med utenlandske etternavn ikke vil gi slipp på sitt opprinnelige navn. Om noen generasjoner antar jeg at vi vil se flere med kompromisnavn,¹³³ personer som f.eks. har et norsk fornavn og utenlandsk etternavn eller omvendt.

Forslagene som er lagt fram om endringer i personnavnloven (NOU 2001), går bl.a. ut på i større grad å ta hensyn til navnetradisjonen til innvandrere. Arbeidsgruppa påpeker viktigheten av “[...] å ha en lovgivning som viser respekt for det mangfold av motiver som ligger bak ønskene om ulike navn, f.eks. vedkommendes bakgrunn, kultur eller religion” (op.cit.:83). Slik arbeidsgruppa ser det, er det ikke ønskelig “[...] å opprettholde stramme rammer for hvilke navn som kan tas utfra et ønske om å verne om det mange oppfatter som norsk navnetradisjon” (op.cit.:85). Det skal også tas større hensyn til navnetradisjonene til samer og kvener. For å ivareta hensynet til likestilling mellom kjønnene i større grad enn dagens lov, foreslår flertallet av arbeidsgruppa å innføre en alminnelig adgang til å ta doble etternavn (op.cit.:13).

---

¹³³ I familier der foreldrene kommer fra ulike land, vil gjerne barna få et kompromisnavn. Et kompromisnavn vil si et navn som vil kunne passe i flere land/kulturer. “Eit *namnekompromiss* kan vere eit einskild fornamn som fungerer som eit kompromiss mellom to ulike namnekulturar, gjennom fonetisk og/eller grafisk likskap t.d. *Nora* (kristen-muslim) [...]. Namnekompromisset kan òg vere to eller fleire namn som til saman blir eit kompromiss mellom to ulike namnekulturar, t.d. to fornamn: *Carlos Kåre* (spansk-norsk) eller heile namnekomplekset: *Mitra Andersen* (iransk-norsk)” (Reisæter 2001:19).

Mye av forskningen som er blitt gjort innen personnavn, har vært normativ og nasjonalistisk (jf. kapittel 2). Først i den senere tid er personnavngranskingen blitt mer deskriptiv. Jeg vil hevde at det fra myndighetenes og navnegranskernes side i lang tid har dominert en puristisk holdning. Purisme er termen på en ideologi innen språkrøkt¹³⁴ som går ut på å arbeide mot fremmed påvirkning på et språk. Puristene vil hindre fremmed språkgods å komme inn i språket. I praksis går purisme ut på at en renser språket for utenlandske ord og element. At en har hatt en puristisk holdning innen navneskikken, vil altså si at en har ønsket at befolkningen skulle ha norske navn med norsk skrivemåte. Man har arbeidet bevisst for å unngå at utenlandske navneformer og utenlandsk skrivemåte blir utbredt blant folket. Det positive ved en puristisk holdning innen navneskikken, er at purismen kan være med på å understreke at det hjemlige og folkelige har verdi: Norske etternavn er bra nok. Det er ikke nødvendig å “ikle dem en tysk eller dansk språkdrakt” for å bruke Svaneviks (1991b:202) ord.

Språket vil alltid endre seg, og det er naturlig. Navn er en del av språket, og det er dermed rimelig at også navneskikken endres (Brylla 1996b:307). Navneendringer er bevisste språklige handlinger i motsetning til språkendringer. Brylla mener utviklingen av svensk etternavnsskikk er gått for raskt. Hun roper et varsku nå som det ser ut til at myndighetene i landet godkjenner alle typer etternavn. Brylla er skeptisk til at nylagede etternavn som *Montroyal* og *Beachman*¹³⁵ er blitt en del av den svenske etternavnsskikken (loc.cit.). I Norge har endringene i personnavnloven gått i stadig mer liberal retning (fra den første loven kom i 1923 og fram til NOU 2001), men det er fortsatt et stykke igjen til svenske forhold. Riktignok er det nylagede etternavnet *Whitebear* blitt godkjent av Justisdepartementet (NOU 2001:25). En innfødt nordmann hadde fått dette navnet etter kontakt med apasjeindianere, og fikk det i 1999 godkjent som etternavn (Utne 1999:35). Denne avgjørelsen tyder på at § 6 nr. 1 om at bevilling ikke bør gis til navn med utenlandsk klang eller skrivemåte, ikke blir håndhevet så strengt. Arbeidsgruppa foreslår faktisk å sløyfe denne regelen i forslag til ny navnelov (NOU 2001:123).

Jeg er positiv til at arbeidsgruppa mener at utlendinger skal ha mulighet til å endre etternavnet sitt ved f.eks. å tilpasse det til norsk språkstruktur. Mer skeptisk er jeg til at nordmenn (uten utenlandsk tilknytning) som ønsker å endre sitt norske etternavn til et etternavn med

---

¹³⁴ Språkrøkt vil si at en dyrker språket. Målet for språkrøkt er å sørge for at språket hele tida er et best mulig uttrykksmiddel (Omdal og Vikør 1996:18).

¹³⁵ Se for øvrig punkt 8.3 der saken om etternavnet *Beachman* er kommentert.

utenlandsk preg, får anledning til det. Jeg er her på linje med de synspunktene som Brylla har gitt uttrykk for, se ovenfor. Det er selvsagt bra at folk får muligheten til å hete det de ønsker, men samtidig bør hensynet til norsk navneskikk vektlegges tungt.

Den kvantitative undersøkelsen min viser at folk skifter fra frekvente til sjeldne etternavn. Mange velger å skifte fra et vanlig *-sen*-navn og ta et norsk gårdsnavn i stedet. Jeg tror norske etternavn vil beholde sin sterke posisjon. Nordmenn flest har i dag et norsk etternavn, og det regner jeg med at de vil ha også i framtida. Riktignok kan utenlandske etternavn virke eksotiske og spennende, men som intervjuundersøkelsen min viste, er tilhørighet og røtter av stor betydning for de fleste når det gjelder etternavn. Mitt inntrykk er at folk svært sjelden tar et etternavn de mangler tilknytning til. Stemshaug (1989:23) ser for seg at innbyggerne i Norge, i langt sterkere grad enn folk i andre land, vil ha etternavn som har røtter i det samfunnet de eksisterer i, dvs. det norske samfunnet. Trolig vil innvandrere ta vare på sine utenlandske navn, men enkelte vil sannsynligvis synes det er hensiktsmessig å fornorske navnet sitt (som jeg var inne på i punkt 12.1.8). Slik jeg ser det, er det ingenting som tyder på at de utenlandske navneskikkene truer vår tradisjonelle navnetradisjon (denne oppfatningen deler jeg med arbeidsgruppa, jf. NOU 2001:118). Likevel mener jeg at lovverket bør sørge for at den norske navnetradisjonen vil holde seg like sterk som den er i dag.

En ny personnavnlov er som nevnt ventet om kort tid, og det blir interessant å se hva et mer liberalt lovverk vil ha å si for navneskikken i Norge. Som arbeidsgruppa konkluderer, vil nye regler “[...] bare lage nye ytre rammer for hvordan tradisjonen kan utvikle seg videre. Det blir befolkningen selv – innenfor de nye rammene – som vil forme den videre utviklingen” (NOU 2001:86).

Litteraturliste

- Akselberg, Gunnstein og Bakken, Kristin (1997) : Norsk namnegranskning i dag : fagleg utvikling eller status quo? I: *Namnegranskning som studie- og undervisningsfag* / red. av Kristin Bakken. Den 8. nasjonale konferansen i namnegranskning. Blindern 22. november 1996. Seksjon for namnegranskning, Universitetet i Oslo, 11-40.
- Akselberg, Gunnstein (2000) : Onomastikk og teori : teoridebatten i norsk onomastikk i 1990-åra – sett i ljøs av tidlegare onomastiske arbeid. I: *Namn og Nemne* 17, 27-44.
- Alford, Richard D. (1988) : *Naming and identity : a cross-cultural study of personal naming practices*. New Haven, Connecticut : Hraf Press.
- Alhaug, Gulbrand (1985) : Noen trekk ved fornamna i Nord-Noreg. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 3, 73-102.
- Alhaug, Gulbrand (1992) : Lemmatisering av namnevariantar – ein nivåmodell basert på norsk materiale. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 10, 115-149.
- Alhaug, Gulbrand (1996) : [Anmeldelse av] Kruken, Kristoffer (red.): Slektsnamn i Norden. Rapport frå NORNAs tjuelførste symposium i Oslo 17.-20. september 1992 (NORNA-rapporter 58). Uppsala 1995. I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 14 (2), 241-246.
- Alhaug, Gulbrand (2002) : Personal names in North Norway. Kommer i *Onoma* 37.
- Allén, Sture (1971) : *Nusvensk frekvensordbok : baserad på tidningstext*. Bind 4: Lemman. Stockholm.
- Andersson, Thorsten (1979-1980) : Svenska släktnamn i går, i dag - i morgon? I: *Nysvenska studier* 59-60, 385-400.
- Andersson, Thorsten og Eva Brylla (1998) : Beachman och Mortaigne – prejudicerande fall för svenskt efternamnsskick. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 16, 109-111.
- Austbø, Anne Hillestad (1986) : *Navneloven med kommentarer : - lov 29. mai 1964 nr. 1 om personnamn*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Bakken, Kristin (1999) : Teori i navneforskningen : et diskusjonsinnlegg. I: *Oluf Rygh : rapport fra symposium på Stiklestad 13.-15. mai 1999*. NORNA-rapporter 70B, 11-23.
- Berendt, Mogens (1996) : 370.000 gange Jensen. I: *Samvirke* 69 (11), 52-57.
- Berger, Peter L. og Luckmann, Thomas (1966) : Teorier om identitet. I: *Den samfundsskabte virkelighed : en videnssociologisk afhandling* / på dansk ved Anne Diemer og Erik Lyng. 3.opl. - [København] : Lindhardt og Ringhof, 200-206.
- Billesø, Per (1999) : *20.000 slægtsnavne i Danmark*. Værløse : Billesø & Baltzer.

Bjorvand, Harald (1994) : *Holt og Holtar : utviklingen av det indoeuropeiske kollektivum i norrønt*. Oslo : Solum forlag.

Blix, Erik Schytte (1971) : *Sør-Varanger slekter*. Oslo : Norsk folkemuseum (Samiske samlinger ; 10).

Blix, Erik Schytte (1987) : *Karasjokslekter / revidert og tilrettelagt av Georg og Ingrid Næss*. Oslo : Norsk folkemuseum (Samiske samlinger ; 15).

Blomqvist, Marianne (1986) : Om bytte av släktnamn : får man ändra från Blomqvist till Runeberg eller Angsparr eller Kalsån? I: *Nya Argus* nr 4, 80-84.

Blomqvist, Marianne (1989) : 1985 års släktnamnslag i Finland – innehåll och tillämpning. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 7, 133-143.

Bourdieu, Pierre og Monique de Saint Martin (1976) : Anatomie du goût. I: *Actes de la recherche en sciences sociales* 5, 1-115.

Bourdieu, Pierre (1979) : *La distinction : critique sociale du jugement*. Paris : Editions de Minuit.

Brennen, Tim (1993) : The difficulty with recalling people's names : the plausible phonology hypothesis. I: *Memory* 1 (4), 409-431.

Brennen, Tim (2000) : On the Meaning of Personal Names : A View From Cognitive Psychology. I: *Names*, 48 (2), 139-146.

Broady, Donald og Palme, Mikael (1989) : Pierre Bourdieus kultursociologi. I: *Oppdragelse til det moderne : Emile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey og Pierre Bourdieu / Harald Thuen og Sveinung Vaage (red.)*. [Oslo] : Universitetsforlaget.

Brück, Ulla (1984) : Identitet, lokalsamhälle och lokal identitet. I: *Rig* 67, 65-78.

Brylla, Eva (1995) : Utvecklingen av svenskt släktnamnsskick under 1900-talet. I: *Slektsnamn i Norden : rapport frå NORNAs tjuetjueførste symposium i Oslo 17.-20. september 1992 / redigert av Kristoffer Kruken*. Uppsala : NORNA-förlaget. (NORNA-rapporter ; 58), 61-78.

Brylla, Eva (1996a) : Montroyal, Beachman och Lamagia : Om nybildade svenska efternamn, beslutsprocesser och tendenser I: *Språket lever! Festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996*. [Stockholm] : Nordstedt (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden ; 80), 21-27.

Brylla, Eva (1996b) : Purism och internationalism i synen på svenska efternamn under 1900-talet. I: *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen : Sundvollen 19.-23. juni 1994 / redigert av Kristoffer Kruken*. Uppsala : NORNA-förlaget (NORNA-rapporter ; 60), 301-310.

Bræck, Arvid G. (1979) : *Personnamn i Hadsel*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Trondheim

Cappelens musikkleksikon (1978-1980). Redaktør Kari Michelsen. Oslo : Cappelen, 6 bind.

- Cederschiöld, Gustaf (1917) : *Framtidssvenska*. Stockholm, Norstedt.
- Christensen, Christa Lykke (1991) : Smag, stil, mode : om påklædning og identitet. I: *Identiteter i forandring* / redigeret af Hans Fink og Hans Hauge. Aarhus : Aarhus Universitetsforlag (Kulturstudier ; 12), 29-48.
- Cottle, Basil (1978) : *The Penguin dictionary of surnames*. 2nd ed. London.
- Dahlerup, Verner og Steenstrup, Johannes (1902) : *Navnebog til vejledning ved valg af nye slægtsnavne*. København : G.E.C. Gad.
- Dion, Kenneth L. (1983) : Names, identity, and self. I: *Names*, 31 (1), 245-256.
- Drosdowski, Günther (1974) : *Lexikon der Vornamen : Herkunft, Bedeutung und Gebrauch von mehreren tausend Vornamen*. 2., neu bearbeitete und erw. Aufl. Mannheim : Bibliographisches Institut.
- Eriksen, Hans Kr. (1968) : Finnenes innvandring til Finnmark. I: *Ottar* 58 (4), 24-36.
- Faldbakken, Knut (2000) : *Frøken Snehvit*. Oslo : Gyldendal.
- Fink, Hans (1991) : Om identiteters identitet. I: *Identiteter i forandring* / redigeret af Hans Fink og Hans Hauge. Aarhus : Aarhus Universitetsforlag (Kulturstudier ; 12), 204-226.
- Fjellhaug, Marit (1998) : *Hans eller hennes? Valg av slektsnavn ved giftermål*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Oslo
- Furtenbach, Börje (1987) : De svenska soldatnamnen och deras betydelse för släktnamnsvbildningen. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* (5), 57-89.
- Grønmo, Sigmund (1996) : Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen. I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* / Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.). 2. utg. Oslo : Universitetsforlaget, 73-108.
- Hallager, Guthorm (1925) : anmeldelse av Henrik Lundh: Navneloven av 9de februar 1923. I: *Tidsskrift for Retsvidenskap*, 137-143.
- Hallaråker, Peter (1987) : *Namn og stad : handbok i kommunal innsamling og arkivering av stadnamn*. Volda : Møreforskning og MRDH.
- Hallaråker, Peter (1991) : Etternavn hos norske immigranter i USA. I: *Norsk språk i Amerika = Norwegian language in America* / red./ed. Botolv Helleland. Oslo : Novus (NAHA-Noreg ; 3), 117-134.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld (1968) : Personnavn. I: *KLNM*. Bind 13.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld (1975) : Person- og slektsnavntradisjoner i Norge. I: *Norske stedsnavn / stadnamn* / redigert av Botolv Helleland. Oslo : Grøndahl, 157-174.

- Halvorsen, Knut (1993) : *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Oslo : Bedriftsøkonomens forl.
- Haugen, Einar (1969) : *The Norwegian language in America : a study in bilingual behavior*. [2nd ed.]. Bloomington : Indiana University Press. 2 bind i 1. Inneholder: Vol. I: The bilingual community og vol. II: The American dialects of Norwegian.
- Helenius, Pia (1998a) : “Att byta namn är att vara en äkta svensk-wanna-be”. I: *Indvandrare & minoriteter*, 25 (3), 16-18.
- Helenius, Pia (1998b) : Byte av namn ett led i byte av identitet. I: *Indvandrare & minoriteter*, 25 (3), 19.
- Helleland, Botolv (1990) : Stadnamn i ubunden form. I: *Namn och bygd*, 79-88.
- Helleland, Botolv (1996) : Slektsnamn av stadnamn. I: *Årsmelding / Universitetet i Oslo, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Avdeling for namnegransking*, 51-61.
- Helleland, Botolv (1998) : Ånd – individ – namn : kommentar og synspunkt. I: *Personnamn och social identitet : handlingar från ett Natur- och kultur-symposium i Sigtuna 19-22 september 1996* / redigerade av Thorsten Andersson, Eva Brylla och Anita Jacobson-Widding. Stockholm : Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien (Konferenser / Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien ; 42), 383-398.
- Helleland, Botolv (1999) : Utanlandske namn – eit vidt forskingsfelt. I: *Utanlandske namn i Norden : rapport frå NORNAs tjuesjette symposium i Oslo 28.-30. mai 1997* / redigert av Botolv Helleland og Leif Nilsson. Uppsala : NORNA-förlaget (NORNA-rapporter ; 68), 9-12.
- Helleland, Botolv (2000) : Opningsord. I: *Namn gjennom 2000 år - namn i år 2000 : den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11.-12. mai 2000* / redigert av Kristin Bakken og Åse Wetås. Oslo : Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, 7-10.
- Holt, Anne og Reiss-Andersen, Berit (2000) : *Uten ekko : en Hanne Wilhelmsen-roman*. [Oslo] : Cappelen.
- Holme, Idar Magne og Solvang, Bernt Krohn (1996) : *Metodevalg og metodebruk*. 3. utg. [Oslo] : TANO.
- Holter, Harriet og Kalleberg, Ragnvald (red.) (1996) : *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. 2. utg. Oslo : Universitetsforlaget.
- Ibsen, Henrik [1884] (1996) : *Vildanden : skuespill i fem akter*. [Oslo] : Gyldendal (Norges nasjonallitteratur ; 11).
- JD-rundskriv* (1991) = Rundskriv G-150/91 fra Justis- og politidepartementet : Lov 29. mai 1964 nr. 1 om personnamn.
- JD-rundskriv* (1999) = Rundskriv G-81/99 fra Det Kgl. Justis- og politidepartement : Navneloven - nye retningslinjer.

- Jensen, Eivind Bråstad (1991) : *Fra fornorskningsspolitikk mot kulturelt mangfold*. [Stonglandseidet] : Nordkalott-forlaget.
- Kaleta, Zofia (1998/1999) : The Polish surname as a carrier of moral values and as an ethnic heritage. I: *Onoma* 34, 101-118.
- Karikoski, Elin Vanja (1995) : *Olen Karikoski, miksi? : finske slektsnavn i Sør-Varanger i lys av finsk slektsnavntradisjon, slektsnavnforskning og fornorskningssprosess = Navnet mitt er Karikoski, hvorfor?* Hovedoppgave i finsk, Universitetet i Tromsø.
- Karikoski, Elin Vanja (1996) : Finske slektsnavn i Sør-Varanger. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 4, 83-108.
- KLNM (1956-1978) = *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingtid til reformasjonstid* / norsk redaktør Finn Hødnebo. Oslo : Gyldendal, 22 bind.
- Korslund, Frode (2000) : -xen og -xon som patronym. I: *Nytt om namn* nr. 32, s. 30-31.
- Kristiansen, Jan Erik og Ouren, Jørgen (1998) : *Fornavn i Norge : navnemoter og motenavn*. Oslo : Ad Notam Gyldendal.
- Kroger, Jane (2000) : *Identity Development : adolescence through adulthood*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Kruken, Kristoffer og Stemshaug, Ola (1995) : *Norsk personnamnleksikon*. Oslo : Samlaget. 2. utgåva.
- Kvale, Steinar (1997) : *Det kvalitative forskningsintervju* / oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge. Oslo : Ad Notam Gyldendal.
- Kåven, Brita (1995) : Sámi goarggut – Samiske slektsnavn. I: *Sámi-dáru sátnegirji / Samisk-norsk ordbok*. Kárásjohka : Davvi Girji, 625-629.
- Lif, Vera (1998) : Vad sa du att du heter? I: *Indvandrare & minoriteter*, 25 (2), 38-40.
- Lindell, Unni (1996) : *Slangebæreren : kriminalroman*. Oslo : Aschehoug.
- Lindell, Unni (2000) : *Drømmefangeren : kriminalroman*. Oslo : Aschehoug.
- Lov om behandling av personopplysninger* (2000) = Lov 2000-04-14 nr. 31 (personopplysningsloven).
- Lov om personnamn* (1964) = Lov 1964-05-29 nr. 01 (personnavnloven).
- Lov om personregistre* (1978) = Lov 1978-06-09 nr. 48 (personregisterloven).
- Lov om stadnamn* (1990) = Lov 1990-05-18 nr. 11.
- Mazetti, Katarina (2001) : *Gutten i graven ved siden av* / oversatt av Kjersti Scheen. Oslo : Pax.

Meldgaard, Eva Villarsen (1984) : De danske slægtsnavnes historie i nyere tid. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 2, 39-53.

Mikkonen, Pirjo og Paikkala, Sirkka (2000) : *Sukunimet*. Uudistettu laitos. Helsingissä : Otava.

Monsen, Jon T. (1990) : *Vitalitet, psykiske forstyrrelser og psykoterapi : utdrag fra klinisk psykologi*. [Oslo] : Tano.

Moss, Astrid (1940) : *Forslag til nye slektsnavn*. Oslo.

Moss, Astrid (1947) : *2000 nye slektsnavn : forslag*. Kongsvinger.

Mæhlum, Brit (1993) : Innledning. I: *Hva er "identitet"?* : rapport fra et tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø 7.-8. mai 1992. Tromsø : Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 1-12.

Naumann, Horst (1987) : *Familiennamenbuch*. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut.

NE = *Norsk etternamnleksikon*. Se Veka (2000).

Nedreliid, Gudlaug (1993) : Namnegransking i Noreg – Vitskap eller nasjonalsbygging? I: *Vitenskapsteori og lingvistikk : 11 vitenskapsteoretiske innlegg til dr. art.-graden / Nils Gilje og Oddvar Storebø (red.)*. Bergen : Adriadne, 160-194.

Nedreliid, Gudlaug (1998a) : "*Ender og daa ein Aslaksen eller Bragestad*" – *etternamnsskikken på Sør- og Vestlandet : studiar i folketeljingsmaterialet frå 1801*. Kristiansand : Høgskolen i Agder, Avdeling for humanistiske fag (Forskningsserien / Høgskolen i Agder ; 10). Band 1: tekstdel.

Nedreliid, Gudlaug (1998b) : Å "kallast" noko og "skriva seg for" eitkvart anna : om uoffisiell namnebruk i Jostedal, indre Sogn. I: *Ord etter ord : heidersskrift til Oddvar Nes 27. desember 1998* / redigert av Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik. Bergen : Norsk bokreidingslag, 196-203.

Nedreliid, Gudlaug (2000) : Framvoksteren av norske slektsnamn. I: *Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000 : den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11.-12. mai 2000* / redigert av Kristin Bakken og Åse Wetås. Oslo : Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, 189-202.

NG = *Norske Gaardnavne*. Se Rygh (1936).

Noreen, A. og Grape, A (1921) : *Svensk namnbok: till vägledning vid val av nya släktnamn : enligt nådigt uppdrag utarbetad av därtill förordnade sakkunnige*. Uppsala : Almqvist Wiksell.

Norsk språkråd (2001) : *Historiske navn : retningslinjer for noen navnetyper*. <http://www.sprakrad.no/historie.htm> (29.04.02).

Norsk stadnamnleksikon (1997). Redigert av Jørn Sandnes og Ola Stemshaug. 4. utg. Oslo : Samlaget.

NOU 2001 = Norges offentlige utredninger nr. 1 2001 : *Lov om personnavn : tradisjon, liberalisering og forenkling : utredning fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justis- og politidepartementet ved brev 22. april 1999 : avgitt 20. desember 2000*. Oslo : Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning. (Norges offentlige utredninger ; NOU 2001:1).

Nynorskordboka : definisjons- og rettskrivingsordbok (1986). Utarbeidd av Avdeling for nynorsk ved Norsk leksikografisk institutt, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Norsk språkråd ; redaksjon: Marit Hovdenak, Laurits Killingbergtrø, Arne Lauvhjell, Sigurd Nordlie, Magne Rommetveit og Dagfinn Worren. Oslo : Samlaget.

Olafsen, O. (1922) : *Norske slægtsnavne : deres oprindelse og historiske utvikling*. Risør : Erik Gunleikson.

Olsen, Magnus (1926) : *Ættegård og helligdom : norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. Oslo, Aschehoug (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A, Forelesninger ; 9 a).

Omdal, Helge og Vikør, Lars (1996) : *Språknormer i Norge : normeringsproblematikk i bokmål og nynorsk*. [Oslo] : Cappelen akademisk forl. : Landslaget for norskundervisning (LNU's skriftserie ; nr 100).

Otnes, Hildegunn og Aamotsbakken, Bente (1999) : *Tekst i tid og rom : norsk språkhistorie*. Oslo : Samlaget.

Ot.prp. nr. 66 (1988-1989) : Lov om stadnamn.

Reisæter, Guro (2001) : *Mitra, Jonas, Bjørk og Mohammed : namn i tospråklige familier i Tromsø*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Tromsø.

Rentenaar, Rob (1995) : "Lærde" slægtsnavne i Nordvesteuropa: nogle typologiske forskelle. I: *Slektsnamn i Norden : rapport frå NORNA's tjuetjue første symposium i Oslo 17.-20. september 1992* / redigert av Kristoffer Kruken. Uppsala : NORNA-förlaget. (NORNA-rapporter ; 58), 201-212.

Repstad, Pål (1993) : *Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo : Universitetsforl.

Rosenlund, Lennart (1991) : *Om smak og behag : en introduksjon av Pierre Bourdieus kultursosiologi*. Stavanger : Høgskolesenteret i Rogaland, Avdeling for kultur- og samfunnsfag. (Tidvise Skrifter : kultur og kommunikasjon ; 4).

Rydving, Håkan (2000a) : Namngjeving og namnebruk i samisk i møte med eit nytt tusenår. I: *Namn gjennom 2000 år - namn i år 2000 : den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11.-12. mai 2000* / redigert av Kristin Bakken og Åse Wetås. Oslo : Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, 83-91.

- Rydving, Håkan (2000b) : Nordsamiske slektsnavn. I: *Norsk etternamnleksikon : norske slektsnamn - utbreiing, tyding og opphav* / Olav Veka. Oslo : Samlaget, 19-21.
- Rygh (1936) : *Norske Gaardnavne : opplysninger samlede til brug ved matrikelens revision*. Kristiania : Fabritius, 1897-1936, 19 bind. Bind 19: Fællesregister. (Forkortet NG i teksten.)
- Samuelson, Cissel (1999) : *Nye namn i nye tider : bruken av slektsnamn som fornamn på 1800-talet*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Tromsø.
- Sannrud, Astrid Weel (1993) : *Etternavn i Fredrikstad i det 19. århundre*. Oslo. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Oslo.
- Sannrud, Astrid Weel (1994) : Etternavn i Fredrikstad. I: *Namn og nemne* 11, 71-99.
- Schei, Edvin (1996) : Hva betyr "jeg"? : kort sagt: hva er det egentlig man holder på med som menneske på jorden? I: *Samtiden* 2, 63-70.
- Schmidt, Tom (1981) : *Fagordliste for norsk namnegransking*. Oslo : Universitetet i Oslo, Institutt for namnegransking.
- Schmidt, Tom (1987) : Om mulighetene for å studere nyere fantasinavn. I: *Nyere nordisk personnavnskikk : rapport fra et symposium på Skammestein i Valdres, 10-14 april 1985*. Uppsala : Norna-förlaget. (NORNA-rapporter 35), 206-213.
- Smidth, C.D. (1910) : *Vore familjenavne : deres former og bokstavering : grupper, typer og mønstre*. Kristiania : Norli.
- Solem, Erik (1970) : *Lappiske rettsstudier*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Steen, Adolf (1986) : *Kautokeinoslekter* / revidert og utvidet av Ola Aarseth. 2. utg. Oslo. (Samiske samlinger ; 14).
- Stemshaug, Ola (1982) : Råd ved namngjeving. I: *Norsk personnamnleksikon / redigert av Ola Stemshaug ; redaksjonssekretær : Kristoffer Kruken*. Oslo : Samlaget, 92-96.
- Stemshaug, Ola (1989) : Frå Olsen og Hansen til Ryvardsen og Vinje. I: *Populærvitenskapelig Magasin*, nr 3, 22-23.
- Stemshaug, Ola (2000) : Oppsummering. I: *Namn gjennom 2000 år - namn i år 2000 : den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11.-12. mai 2000*. Redigert av Kristin Bakken og Åse Wetås. Oslo : Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo, 221-223.
- Storm, Gustav (1893) : *Vore Forfædres Tro paa Sjælevandring og deres Opkaldelsessystem*. I: *Arkiv för nordisk filologi*, 199-222.
- Svanevik, Anne (1984) : Norsk personnavnforskning. Hvor står vi – hvor burde vi stå? I: *Årsmelding 1983*. Universitetet i Oslo. Institutt for namnegransking, 140-156
- Svanevik, Anne (1989) : Hvorfor endrer folk navn? I: *Årsmelding / Universitetet i Oslo, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Avdeling for namnegransking*, 173-192.

Svanevik (1991a) : Prosjektet “Når Ola Nordmann blir Henrik Heitmann. Om naneendring, navneforskning og navnerett”. I: *Den 6. nasjonale konferansen for namnegransking, Blindern 23. november 1990 : innleingar og diskusjon* / redigert av Botolv Helleland og Anne Svanevik. Oslo : Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo, 105-109.

Svanevik (1991b) : Analogi i navneendringer. I: *Analogi i navngivning : tiende Nordiske Navneforskerkongres, Brandbjerg 20.-24. maj 1989* / redigert av Gordon Albøge, Eva Villarsen Meldgaard, Lis Weise. Uppsala : NORNA-förlaget. (NORNA-rapporter ; 45), 199-209.

Søndergaard, Georg (1991) : *Danske efternavne : popularitet, betydning, oprindelse*. København : Lademann.

Tanums store rettskrivningsordbok (1996). Bokmål, 8. utg. / revidert av Boye Wangensteen ; gjennomgått av Norsk språkråd. Oslo : Kunnskapsforlaget.

Teigen, Karl Halvor (1993) : Identitetsbegrepet – noen psykologiske refleksjoner. I: *Hva er “identitet”? : rapport fra et tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø 7.-8. mai 1992*. Tromsø : Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 13-19.

Thagaard, Tove (1998) : *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken : Fagbokforlaget.

Thomsen, Alfr. (1945) : *Vore slægtsnavne : en undersøgelse af vore slægtnavnes oprindelse og fordeling med særligt henblik paa –sen navnene*. København : Nielsen & Lydiche.

Tiller, Per Olav (1989a) : Om å være fra et sted : tanker og en etyde om navn og identitet. I: *Barn : nytt fra forskning om barn i Norge*, årg. 7 (½), 106-111.

Tiller, Per Olav (1989b) : Om å være fra et sted : tanker og en etyde om navn og identitet, del 2. I: *Barn : nytt fra forskning om barn i Norge*, 7 (3), 6-9.

Torp, Arne og Vikør, Lars S. (1993) : *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. [Oslo] : Ad Notam Gyldendal.

Utne, Ivar (1999) : Praktisering av personnamnlova : Slektsnamn og mellomnavn. I: *Namn og nemne* 16, 31-40.

Utterström, Gudrun (1995) : Släktnamn i Sverige för hög och för låg: en historisk betraktelse. I: *Slektsnamn i Norden : rapport frå NORNAs tjuëförste symposium i Oslo 17.-20. september 1992* / redigert av Kristoffer Kruken. Uppsala : NORNA-förlaget. (NORNA-rapporter ; 58), 53-60.

Utterström, Gudrun (1998) : Släktnamn och social identitet : en studie i svensk ståndscirkulation. I: *Personnamn och social identitet : handlingar från ett Natur- och kultur-symposium i Sigtuna 19-22 september 1996* / redigerade av Thorsten Andersson, Eva Brylla och Anita Jacobson-Widding. Stockholm : Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien (Konferenser / Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien ; 42), 259-276.

Valeri, Renée (1996) : Om smak och estetik - en bakgrund. I: *Tycke och smak : sju etnologer om estetik* / Renée Valeri och Ingrid Nordström (red), Elisabeth Berglin, Cecilia Fredriksson, Lena Larsén, Eva Londos, Jochum Stattin. Stockholm : Carlssons, 9-15.

Veka, Olav (1995) : *Norske etternamn : landsstatistikk og fylkesvis fordeling*. [Oslo] : Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo.

Veka, Olav (2000) : *Norsk etternamnleksikon : norske slektsnamn - utbreiing, tyding og opphav*. Oslo : Samlaget. (Forkortet NE i teksten.)

Veka, Olav (2001) : Bondevik - typisk norsk. I: *Språknytt*, 29 (3), 36-39.

Vistnes, Hilde Merete (2000) : *Vi pynter oss med navn : en studie av personnavnendringer i Ofoten i vår tid med vekt på mønstre, motiver – og identitet*. Hovedoppgave i nordisk, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Vågslid, Eivind (1932) : *Norsk navnesed : ei utgreiding um norske mannenovn*. Oslo : Eget forlag.

Aarset, Terje (1979) : *Norsk personnamnbibliografi*. Oslo : Universitetsforlaget.

Avisartikler

Aftenposten 10.05.2001. “Ikke lett å ha samme navn som kjendiser”.
<http://tux1.aftenposten.no/nyheter/iriks/d209260.htm> (02.02.2002).

Bergens tidende 11.02.2000. “Bindestrek-namn til alle som vil ha” av Eva Røyrane, s. 25.

Bergens tidende 19.03.2000. “Doble etternamn” av Ivar Utne, s. 26.

Berlingske Tidende 29.09.1985. “Slet og ret Jørgensen...” av Lone Diana Jørgensen.

Dagbladet 07.04.1990. “Aldri mer Homo” av Anne Elin Tollerud, s.6.

Dagbladet 13.11.2001. “Fra Johansen til Jagland”.

Dagbladet 22.02.2002. “Quick bytter navn”.

Nordlys 20.10.2000. “Refs fra postbud” av Ragnhild Enoksen, s. 11.

Ruijan Kaiku 03.11.2000. “Tvungen [sic!] eller frivillig navneskifte? Vanskelig å dokumentere” av Liisa Koivulehto, s. 7.

Verdens Gang 14.12.2001. “Forsonet med far” av Espen A. Hansen, s. 12-13.

Verdens Gang 24.01.2002. “20 på hemmelig adresse”, s. 8.

Verdens Gang 21.04.2002. “Jan Helge Andersen trues – vil skifte navn” av Marius Tetlie, s. 14.

Vedlegg 1: Informasjonsbrev til informantene

Trine Sand Bakken
Olastien 10 C-425
9012 TROMSØ

N.N.

Tromsø 08.10.01

Intervjuundersøkelse om navneendringer

Jeg holder på med en hovedfagsoppgave i nordisk språk ved Universitetet i Tromsø. Jeg skriver om etternavnsendringer i Nord-Norge i nyere tid, fra 1996 og fram til i dag. Jeg har fått konsesjon fra Datatilsynet, og materialet jeg bruker er hentet fra folkeregisterets database. Det er der jeg har funnet ut at du har endret etternavn.

I forbindelse med hovedfagsoppgaven vil jeg intervjuere personer som har endret etternavn. Jeg ønsker å finne ut hvorfor folk skifter navn, noe jeg mener jeg best finner ut ved å foreta en intervjuundersøkelse. Av praktiske grunner vil jeg intervjuere personer bosatt i Tromsø.

Oppgaven min vil bli todelt. I den første delen vil jeg ved hjelp av materialet fra folkeregisteret se om jeg kan finne generelle tendenser og mønstre i navneendringene. Andre del vil være kvalitativ, og her vil jeg prøve å finne mulige årsaker til navneendringer. Det er i del to jeg vil få stor nytte av opplysningene som kommer fram i intervjuene.

Jeg håper du er villig til å la deg intervjuere. Intervjuet vil være mest mulig uformelt, men jeg vil ha en intervjuguide å støtte meg til. Jeg er først og fremst interessert i å høre om årsaken(e) til at du endret etternavn, og hva slags forhold du har til ditt nåværende og tidligere navn. Jeg vil også spørre deg om hvordan du opplevde navneendringen. Kort sagt ønsker jeg å høre dine erfaringer omkring det å endre navn. For å lette arbeidet vil intervjuene bli tatt opp på bånd, og båndene vil bli slettet etter bruk.

Opplysningene du gir meg, vil bli behandlet konfidensielt. Det er bare jeg og min veileder som vil ha direkte tilgang til opplysningene. Opplysningene som blir brukt i oppgaven, vil bli anonymisert og vil ikke kunne kobles til ditt navn. Når oppgaven er levert, vil alle personopplysningene bli slettet.

Det er helt frivillig å delta i undersøkelsen, men det vil være til stor hjelp for meg dersom du er villig til å stille opp. Jeg vil imidlertid understreke at du på et hvilket som helst tidspunkt kan trekke deg fra undersøkelsen, også etter at et eventuelt intervju har funnet sted.

Hvis du ikke ønsker å være med i undersøkelsen, ber jeg deg om at du enten ringer meg på tlf 90 99 92 49 eller sender en e-post til trinesb@hotmail.com. Du kan også returnere følgende svarslipp. Dersom jeg ikke hører fra deg innen mandag 22. oktober, antar jeg at du er positivt innstilt til å bli intervjuet og jeg kontakter deg for nærmere avtale om når og hvor intervjuet vil finne sted.

Jeg regner med at intervjuet vil ta ca. 20 min., men for min del kan det gjerne vare lenger.

Jeg håper på positiv respons. På forhånd takk for hjelpa!

Vennlig hilsen

Trine Sand Bakken

SVARSLIPP

Sendes til: Trine Sand Bakken
Olastien 10 C-425
9012 TROMSØ

Jeg ønsker ikke å delta i undersøkelsen om navneendringer i Nord-Norge.

Navn: .....

Vedlegg 2: Intervjuguide

1. Generelt om etternavn

- Hva betyr etternavnet for deg?
- Hva slags forhold/tilknytning har du til ditt nåværende og tidligere etternavn?

2. Årsaker til navnebyttet/navneendringen

- Hvorfor endret du etternavn?
- Endret du navn på grunn av det opphavlige navnet, fristet det nye navnet eller var det andre faktorer som spilte inn?

3. Navn og identitet

- Hva slags forhold mener du det er mellom navn og identitet?
- Har navneendringen hatt noe å si for din identitet?
- Hvordan var det å gi avkall til det gamle navnet?
- Hvordan gikk det å venne seg til det nye navnet?
- Er det nye navnet blitt naturlig å bruke? Er det blitt en naturlig del av deg?

4. Annet

- Er du fornøyd med navneendringen?
- Var det aktuelt å ta et navn som stod på den frigitte lista eller konstruere sitt eget navn?
- Hvordan opplevde du saksgangen?
- Fikk du skifte til det navnet du ønsket eller satte navneloven begrensninger?
- Hvordan reagerte familie og venner på navneendringen?
- Har du noen andre synspunkter på navneendringer?
- Er det noe mer du vil ta opp eller spørre om før vi avslutter intervjuet?